SEMINARUL TEOLOGIC DE LA BLAJ

în pagini memorialistice și literare



Antologie de

ANTON RUSAL

PRESA UNIVERSITARĂ

EDITURA CURS

SEMINARUL TEOLOGIC DE LA BLAJ
ÎN PAGINI MEMORIALISTICE ȘI LITERARE

Antologie

Colecția

Icoane din Blaj. Oameni. Locuri. Instituții

Colecție coordonată de Anton Rusal

1. Delia Țălnar, *Panteonul Blajului*, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2018.
2. Anton Rusal, *Universitari între Blaj şi Cluj*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019.
3. *Seminarul Teologic de la Blaj în pagini memorialistice și literare*, antologie de Anton Rusal, Ed. Curs, Cluj-Napoca, 2022.

SEMINARUL TEOLOGIC DE LA BLAJ

în pagini memorialistice și literare

Antologie de

ANTON RUSAL

Cuvânt însoțitor: Ion BUZAȘI

EDITURA CURS

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

•

Cluj-Napoca 2022

Volum apărut cu sprijinul Consiliului Județean Alba, în cadrul Programului „Susținerea și promovarea culturii scrise”, secțiunea *Carte – caracter tehnico-științific*, sesiunea I, 2022

Referent științific: conf. univ. dr. pr. Ovidiu-Horea POP

Editor: dr. Monica HRISCU

EDITURA CURS

Al. Padin nr. 12 apt. 35, 400508 Cluj-Napoca
tel. 0727-305103
contact@edituracurs.ro
www.edituracurs.ro

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Str. B.P. Hasdeu nr. 51, 400371 Cluj-Napoca
tel. 0744-687884; 0264-597401; 0264-405300 / 6451
editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro

ISBN 978-606-37-1429-0

Cuprins



Prefață și notă asupra ediției

Seminarul Teologic Greco-Catolic de la Blaj, gândit de episcopul vizionar Inocenţiu Micu Clain şi înfiinţat în 1754 de către episcopul Petru Pavel Aaron, a fost una dintre instituţiile de prim rang între forurile de formare religioasă şi naţională a românilor din Transilvania. Sute de generaţii de preoţi s-au format aici şi au răspândit în întreg cuprinsul pământului românesc al Transilvaniei sămânţa dragostei de Dumnezeu şi faţă de locul în care El a lăsat să ne naştem şi să trăim.

Este necesar să creionăm aici în câteva cuvinte contextul apariției școlilor de teologie și un scurt istoric al instituției despre care vorbim.

Studiind istoria învățământului teologic, observăm că, în tradiția catolică, occidentală, la 15 iulie 1563 Conciliul din Trento a decretat instituirea seminariilor teologice pentru pregătirea și formarea candidaților la preoție. Instituția seminarului a fost decisă, în perioada Contrareformei, pentru a garanta candidaților la preoție o pregătire culturală temeinică și o formare spirituală mai profundă. Din acel moment, primele preocupări ale fiecărui episcop au devenit înființarea seminariilor în eparhiile lor. Termenul „seminar" provine de la latinescul *seminarium*, care înseamnă „pepinieră", de la rădăcina *semin-* – „sămânță", de la *seminare* – „a semăna", adică început, principiu vital[1]. În tradiția catolică formarea seminariștilor include obligativitatea de a trăi în comunitatea seminarului. Ulterior, termenul a fost adoptat și de celelalte Biserici creștine și de iudaismul modern, cu o mai mare flexibilitate în ceea ce privește studiul filozofiei și obligația de a trăi în comunitatea Seminarului[2].

---

1 Aceeași etimologie o are noțiunea de *seminar* / *lucrare de seminar* ca formă de activitate didactică în învățământul superior, în cadrul căreia studenții elaborează lucrări practice sub conducerea unui cadru didactic. În cazul seminarului teologic, forma la plural este *seminarii,* art. *seminariile*, iar în cazul activității didactice universitare este *seminare*, art. *seminarele*. Alte opinii susțin că forma *seminarii* este greșită în ambele situații. De asemenea, în unele texte ale prezentei antologii termenul *student* este aplicat uneori elevilor din școala medie.

2 Cristiano Marchegiani, *Struttura e immagine del seminario tridentino. Indicazioni sull'edificio dalle origini al Settecento*, în „Rivista di storia della Chiesa in Italia", a. LII (1998), fasc. 1, pp. 73–110; Cristiano Marchegiani, *Il seminario tridentino: sistema e architettura. Storie e modelli nelle Marche pontificie*, Pescara, Carsa Edizioni, 2012, p. 382.

În privinţa istoricului învățământului teologic seminarial românesc există studii care atestă că viitorii preoţi se pregăteau în diferite şcoli şi, mai ales, pe lângă episcopie. Cei din Moldova, de exemplu, se pregăteau la o şcoală greco-slavo-românească ce a funcţionat la Mănăstirea Putna între anii 1490-1585[3]. Şcoala avea caracterul unui seminar, în care se studiau discipline teologice şi umaniste, pravilele, noţiuni de astronomie şi calcul pascal, muzica bisericească. Alţi candidaţi la preoţie îşi dobândeau învăţătura în numeroasele şcoli bisericeşti din toate „ţările“ româneşti, în şcolile funcţionând pe lângă centrele eparhiale. Preoţii erau obligaţi să se prezinte pentru patruzeci de zile „la vlădicie", adică la centrele eparhiale, pentru învăţătură şi practică liturgică.

După reluarea legăturilor românilor ardeleni cu Biserica Catolică în anul 1700, episcopul unit Petru Pavel Aaron a deschis în 1754, la Blaj, primele școli publice sistematice românești cu predare în limba română. E vorba despre trei școli: Școala de obște, adică școala elementară sau primară, cu predare în limba română; Școala medie, cu predare în latină și germană, care va deveni Gimnaziu și apoi Liceu; Școala de preoție, numită astfel pentru că sintagma *seminar teologic* – de inspirație romano-catolică – încă nu era cunoscută românilor. Aceasta din urmă – care în timp va deveni instituție de învățământ teologic superior – va fi numită ulterior Seminar Teologic, ca loc de formare spirituală și de cazare a candidaților la preoţie din Transilvania, deși ea coexista în tandem cu instituția geamănă care se ocupa de formarea intelectuală a viitorilor preoţi numită din 1754 Şcoala de preoţie, din 1850 Facultate de Teologie, din 1932 Academie de Teologie, după 1993 Institut Teologic Greco-Catolic de Rang Universitar, iar din anul 2000 Departamentul Blaj al Facultăţii de Teologie Greco-Catolică din Universitatea Babeș-Bolyai. Instituția blăjeană strict bisericească, adică Seminarul Teologic, locul de cazare și de formare spirituală recunoscut de Ministerul Cultelor, a avut în general numele de „Buna Vestire", iar cea de-a doua instituție, cea de formare sistematică intelectuală, pretinsă de Ministerul Învățământului, s-a numit în unele perioade „Sf. Treime". Cele două instituții coexistau în aceeași clădire, însă aveau structuri și conduceri distincte, paralele, așa cum se observă în Șematismele blăjene în care, în prima parte, la capitolul despre Instituții de învățământ, apare Facultatea de Teo-

3 Ștefan Bârsănescu, *Şcoala greco-slavo-românească de la Mănăstirea Putna*, în „Revista de Pedagogie", XV (1966), nr. 6, p. 24.

logie, iar în partea ultimă, la secțiunea despre Institute de formare, apare Seminarul Teologic. Însă în mentalul comun erau privite ca una singură. De reținut că, în tradiția catolică, Seminarul Teologic este o instituție de nivel superior, universitar, destinat absolvenților cu diplomă de bacalaureat, spre deosebire de lumea ortodoxă, pentru care sintagma „Seminarul Teologic" este asociată cu nivelul liceal.

Este important de precizat că Seminarul Teologic de la Blaj este prima instituție de învățământ teologic public și sistematic a românilor, adică prima şcoală de formare a preoţilor din întreg cuprinsul României de astăzi. Marele istoric Nicolae Iorga afirmă despre Seminarul Teologic de la Blaj că este prima instituție românească de formare a preoţilor: „Astfel se deschid la Blaj Seminare – cele dintâi şcoli de preoţime ale românilor de oriunde"[4]. În Biserica Ortodoxă doar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea apar primele încercări de înfiinţare a unor şcoli speciale pentru pregătirea clerului (şi doar la începutul secolului al XIX-lea s-au întemeiat seminariile teologice). De pildă, în 1764, Ştefan Racoviţă, domnul Ţării Româneşti, a înfiinţat o şcoală pe lângă biserica Sf. Dumitru din Craiova, în care să se pregătească şi candidaţi la preoţie. Nu ştim cât timp şi în ce mod au funcţionat aceste şcoli. La Sibiu s-a înfiinţat o şcoală specific teologică în 1786, reorganizată de Andrei Şaguna în 1852, devenind un Institut Teologic cu doi ani, apoi cu trei ani de studii, așa cum a rămas până în 1918. Prima şcoală teologică ortodoxă românească organizată temeinic a fost Seminarul de la Socola, de lângă Iaşi, care s-a înfiinţat în anul 1803, prin strădaniile mitropolitului Veniamin Costachi şi cu sprijinul binevoitor al domnitorului Alexandru Moruzi (1802-1806). La Arad s-a înfiinţat un Institut Teologic de trei ani încă din 1822, funcţionând în această formă până după Unirea din 1918[5]. Seminarul Teologic de la Blaj a devenit în secolul al XIX-lea una dintre cele mai competente instituții de profil din Monarhie, toți profesorii având doctoratul, iar proporţia între cursurile cu caracter teoretic şi disciplinele cu caracter practic fiind echilibrată[6].

În antologia de față dorim să prezentăm rândurile pline de farmec ale unora dintre strălucitele minţi care au trecut prin şcoala teologică blăjeană,

4 N. Iorga, *Istoria Românilor pentru poporul românesc*, Vălenii de Munte, 1926, p. 364.

5 Mircea Păcurariu, *Învățământul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, în vol. „Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003)", Iași, 2003, pp. 86-109.

6 Alexandru Grama, *Seminariulu clericaliu din Blasiu*, în „Foia bésericésca si scolastica", an II, Blasiu, 15 Aprilu 1889, nr. 14, pp. 212-214 (Replică la „Tribuna", Sibiu, nr. 56, 1889).

lăsându-ne pagini fascinante despre locul sacru al formării lor la preoţie din cetatea Blajului. Vorbindu-le azi studenţilor blăjeni despre valoarea şi importanţa şcolii teologice blăjene, am constatat că nu avem o antologie a paginilor scrise de literaţii, teologii sau istoricii care au trecut pe băncile Seminarului, aşa încât cititorul să poată lectura multitudinea textelor referitoare la viaţa şi activitatea acestei venerabile instituţii. Deşi există numeroase lucrări care descriu în termeni literari istoria Blajului[7], dar şi studii[8] sau monografii[9] ori chiar antologii de texte memorialistice despre şcolile Blajului în literatura română[10], nu a existat până acum un florilegiu care să redea în mod unitar o imagine a vieţii din Seminarul Teologic de la Blaj. Aici apare noutatea prezentei antologii: ideea de a aduna şi de a prezenta publicului cititor într-un singur volum pagini memorialistice și literare care surprind aspecte din viaţa şi activitatea, atmosfera şi oamenii Seminarului Teologic din Blaj. Antologia este inedită, în sensul că prezintă pentru prima dată, în mod cronologic, pagini care s-au scris pe parcursul celor aproape trei sute de ani de existenţă ai şcolii teologice blăjene.

La începutul fiecărui capitol prezentăm pe scurt date despre autorul materialului şi contextul în care a scris paginile despre Seminarul Teologic din Blaj. Textele sunt redate, pe cât posibil, în ordinea cronologică a evenimentelor descrise şi, implicit, a autorilor şi a perioadei studiilor acestora la Seminarul de la Blaj.

Încă de la o primă lecturare a paginilor se poate surprinde caracterul formativ al instituţiei teologice blăjene și atașamentul autorilor faţă de dascălii lor. Printre rânduri transpare imaginea „sacră" a Seminarului, ca loc al idealului edificării sufleteşti, sacerdotale, dar și naţionale, a seminariştilor, a studenţilor teologi. Paginile surprind atât fapte şi stări sufleteşti perso-

---

7 Alexandru Lupeanu-Melin, *Evocări din viaţa Blajului*, 1937, Blaj, Tipografia Seminarului Teologic; Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Tip. Seminarului, Blaj, 1942; ediţie de Voichiţa Ionescu şi Liana Biriş, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 2008; Septimiu Popa, *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naţionale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938; ediţia a II-a îngrijită şi prefaţată de Ion Buzaşi, Centrul Cultural «Jacques Maritain» Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004; Ştefan Manciulea, *Istoria Blajului. Monografie istorică şi culturală*, ediţie îngrijită de Mircea Popa, Ed. Astra, Blaj, 2001.

8 Ion Buzaşi, *Şcolile Blajului în literatură*, în Cultura Creştină, Blaj, oct. 1994, pp. 59-62; Ion Buzaşi, *Şcolile Blajului în literatură*, în „Blajul – pantheonul spiritualităţii românești", Alba Iulia, Ed. Altip, 2003.

9 Maria Rodean, *Şcolile Blajului în literatură,* Ed. Buna Vestire, Blaj, 2013.

10 *Şcolile Blajului în pagini memorialistice*, Antologie, prefaţă și note biobibliografice de Ion Buzaşi şi Marcela Ciortea, Ed. Aridia, 2004, ediţia a II-a, Ed. Ecou Transilvan, 2015. Această lucrare ne-a oferit ideea elaborării prezentei antologii despre Seminarul Teologic.

nale, cât şi evenimente colective de importanţă naţională şi bisericească. Multe lucruri istorice s-au petrecut în Seminarul Teologic de la Blaj. De exemplu, Victor Smigelschi descrie, după un deceniu, în 1909, împrejurările în care s-a născut ziarul *Unirea* de la Blaj: „În toamna anului 1890, doi tineri profesori ai seminarului din Blaj, plimbându-se prin grădina plină cu pomi a Seminarului şi discutând îngrijoraţi despre soarta naţiei române, au hotărât să înfiinţeze o foaie bisericească-politică în care Constituţia şi drepturile românilor să-şi afle scut şi apărare împotriva oricărui duşman dinlăuntru sau dinafară. Ideea aceasta şi-au însuşit-o apoi şi ceilalţi doi profesori de pe atunci ai seminarului nostru, iar al cincilea a fost dr. Augustin Bunea. Aşa a început în 1 Ianuarie 1891 să apară în Blaj foaia săptămânală bisericească-politică *Unirea*”[11].

Despre Seminarul Teologic din Blaj nu s-au scris numai pagini memorialistice, ci şi profunde şi numeroase pagini literare. Astfel, scriitorul Ion Agârbiceanu, fost elev al liceului blăjean, nu însă şi al Facultăţii de Teologie din Blaj, în primele pagini ale romanului *Arhanghelii*, apărut în serial în *Luceafărul* în 1914 şi în volum tot în 1914, descrie viaţa din Seminar prin prisma protagonistului, clericul Vasile Murăşanu; se subînţelege că este vorba despre Seminarul blăjean[12]. În romanul *Legea minţii* (scris în 1915, publicat în 1927), de asemenea, paginile din partea întâi, intitulată „Seminarul“, surprind viaţa din Seminarul Teologic Central din Pesta. Din roman reiese că părinţii protagonistului, ai lui Andrei Pascu, ar fi vrut ca fiul lor să meargă la Seminarul de preoţi de la Blaj, însă au fost încântați auzind că de la Pesta fiul lor poate ieşi domn mare. Însă Ion Agârbiceanu mărturiseşte că în *Legea minţii* a descris unele detalii din viaţa de seminar de la Blaj[13] (pagini pe care nu le-am surprins în această antologie).

Antologia de faţă nu este exhaustivă, ediţii ulterioare urmând să identifice noi pagini despre viaţa şi oamenii Seminarului Teologic de la Blaj, una dintre puţinele instituţii despre care există atât de multe pagini memorialistice și literare. Beneficiind de farmecul narativ al celor 38 de texte ale unor

---

11 *Cf. Cuvântare funebrală rostită de canonicul dr. Victor Szmigelski la înmormântarea lui dr. Augustin Bunea, canonic mitropolitan în Blaj, la 2 decemvrie 1909*, în „Unirea”, Blaj, 1909, nr. 48, p. 401.

12 Instituțiile, evenimentele și locurile blăjene sunt și subiecte ale filmografiei; amintim aici dramatizarea radiofonică „Arhanghelii” de Ion Agârbiceanu, regia: Titel Constantinescu, 1974; „Flăcări pe comori”, film românesc regizat de Nicolae Mărgineanu, inspirat din romanul *Arhanghelii* de Ion Agârbiceanu (1987).

13 În romanul *Legea minții*, Ion Agârbiceanu a descris unele detalii din viața de seminar de la Blaj, *cf.* Ion Agârbiceanu, *Înfruntare şi mângâiere. Amintiri*, în „Cultura Creştină“, Blaj, nr. 4-5, 1937, p. 305.

absolvenţi sau vizitatori talentați, rămânem plăcut impresionaţi constatând că nu sunt puţine paginile dedicate instituției de care ne ocupăm. Noi aici le-am prezentat pe cele mai cunoscute, dar suntem convinşi că o cercetare mai amănunţită va descoperi altele, tot atât de inspirate şi de pline de preţuire. Acestea, împreună cu nenumăratele studii științifice despre instituția de învățământ teologic superior blăjean, vor conduce spre realizarea unei necesare monografii a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Blaj.

Paginile din antologia de față fac parte din mai multe stiluri literare – autobiografii, memorii, jurnale, versuri, amintiri, fragmente din romane, panegirice, confesiuni, rapoarte ale unor inspecții. Nu suntem aici direct interesați de valoarea literară sau estetică a textelor, ci luăm în considerare doar aspectul istoric, afectiv al acestora. Blajul, începând de la originile sale și până la recenta vizită a Papei Francisc în 2019, este scena multor opere literare şi teatrale, istorice și filmografice, documentare și artistice, care cu toatele redau imaginea unei cetăți dintotdeauna cultivatoare de mari idealuri.

Imaginile – tip carte poştală, vedere, ilustrată, cartolină sau felicitare – cu Blajul vechi sunt preluate, cu permisiune, din Departamentul Colecții Speciale al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca. Ne-am folosit, pentru comparație, și de imagini existente pe internet[14].

Blajul, prin şcolile sale în general și în special prin Seminarul Teologic, a fost mereu o făclie care a însufleţit lucrarea de formare a tinerelor generaţii care se pregăteau pentru a deveni dascălii și preoţii români uniţi ai Transilvaniei. Încheiem cu cuvintele pe care ierarhul de astăzi al Blajului, Cardinalul Lucian Mureșan, le adresează candidaților la preoție din Seminarul de la Blaj: „Să nu uitaţi, voi, teologii de azi ai Blajului – pe care vă cheamă antecesorii voştri să le urmaţi exemplul – să duceţi în satele cele mai neînsemnate ale Transilvaniei, dar şi dincolo de Munţi şi de Păduri, mesajul necontenit al deşteptării neamului, să propovăduiţi credinţa şi să reamintiţi tuturor Învierea!"[15]

Anton Rusal

14 De exemplu aici: http://stiinta-pentru-toti.blogspot.ro/2014/11/blajul-de-alta-data.html, http://vechiul-regat.blogspot.ro, Blogul Romrail

15 IPS Lucian, *Discursul din 15 mai 1997,* în „Câmpia Libertăţii în literatură", antologie de Ion Buzaşi, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1998, p. 109.

[1]

Vicarul Grigore Moisil

Autobiografia

> Grigore Moisil (1814-1891) a fost un cleric şi om de cultură român, vicar al Vicariatului Rodnei şi protopop greco-catolic al Năsăudului, tatăl academicianului Iuliu Moisil, bunicul academicianului Constantin Moisil şi străbunicul academicianului Grigore C. Moisil. La fel ca cei mai de seamă intelectuali români ai acelor timpuri, în formarea educațională a lui Grigore Moisil un rol determinant l-a avut Gimnaziul din Blaj (1829-1836). Aici a studiat şi Teologia (1836-1840). Redăm fragmente din Autobiografia sa, publicată în: Macedon Pop, Vicarii năsăudeni, ed. a II-a, ed. Adrian Onofreiu, Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014, pp. 183-188 (ediția I: Macedon Pop, Activitatea Vicarilor foranei episcopești greco-catolici din districtul Năsăudului, dela înființarea Vicariatului până la Vicarul Anchidim Pop inclusive editată de Maxim Pop, retipărire, coreasă și adausă după ,,Albina din 1875'', Budapesta, 1875); Autobiografia sa este publicată şi în ,,Arhiva Someşană", nr. 4, 1926, pp. 24-44.

Eu m-am născut în 10 ianuarie 1814 în comuna Şanţ, în casa familiei Moisil, lipită de biserică – care însă acum nu mai există –, din părinţii Vasiliu Moisil, paroh, şi din Paraschiva, născută în Ilva Mare din familia Constantin [...].

În toamna anului 1829 m-a dus tatăl meu la Blaj, unde am fost primit în clasa a II-a normală din cauză că în Şcoala Normală din Năsăud nu se propunea limba latină ca în Blaj, pe clasă mai înaltă, nu am putut fi susceput [primit]. În astă clasă profesor mi-a fost Constantin Papfalvi, acum

canonic lector în Blaj. Care, ca să se deprindă în limba germană m-a luat ca *pater familias*, pe lângă remuneraţiune, ce se încasa de la discipoli.

Cu finea lui iulie 1830 am fost primit în condiţiune la canonicul Gavril Stoica, în locul lui Macedon Pop, care fu susceput (trimis, *n.n.*) la teologie; la acest canonic am locuit până la moartea acestuia, întâmplată în luna lui mai 1836.

Tot în anul 1830, la 2 octombrie calendarul nou a murit episcopul Ioan Bob, pe care numai mort l-am văzut. Îndată după moartea episcopului Bob, fiscul a luat bunul episcopesc în administraţiunea proprie.

În anul scholastic 1831 am trecut în a 4-a clasă, respective 1 clasă gimnazială; profesor mi-a fost, în semestrul I, Ioan Ştefan, mort ca paroh şi protopop în Budac. În semestrul al II-lea, teologul absolute N. Roşca. Din astă clasă am sărit în clasa a 6-a, Sintaxa, la anul 1832, în care mi-a fost profesor călugărul Ioan Inocenţiu Ládasi, fost mai înainte paroh în Şieuţ. În acest an s-a întâmplat alegerea episcopului Ioan Lemény în luna lui mai, iar în luna lui august, denumirea de episcop.

Tot în acest an, cursul de filozofie s-a extins la 2 ani, iar cel de teologie la 4 ani.

În 1883 am trecut în clasa a 7-a Retorica. În semestrul I a fost profesor Elia Farago, care s-a dus protopop la Mureş-Oșorhei, iar în semestrul II, Ioan Sacalai, mai târziu mort ca protopop în Turda.

În anul acesta s-a consacrat episcopul Ioan Lemény în Oradea Mare, prin episcopul Samuil Vulcan, în luna lui mai, şi instalat în scaunul episcopesc în iunie.

În 1834, fiind în clasa a 8-a Poesia, mi-a fost profesor călugărul Basiliu Bonifaciu Erdély. În acest an s-a întregit Capitlul blăjean cu denumirea de canonici a vicarilor Ioan Nemeş din Năsăud, a lui Constantin Alutan de la Făgăraş şi a protopopului Ştefan Boier de la Odorheiul Secuiesc.

În locul lui Nemeş s-a denumit Ioan Marian, directorul de la Orlat, iar în locul lui Alutan Teodor Sereni, notarul consistorial.

În anul 1835 am trecut în primul an de filozofie, unde la filozofie mi-a fost profesor Ioan Dragomir, acum protopop în Băiuţ, iar la matematică Ioan Cristocean. În acest an a murit prepozitul Teodor Pop, în locul căruia a venit canonic vicarul Sălajului, Isidor Alpini.

În acest an, în luna lui iunie, a vizitat Blajul arhiducele Ferdinand de Este cu mare suită şi a prânzit la episcopie. Între oaspeţi a fost şi generalul comandant baron Wohlgemuth şi episcopul Vasile Moga, de la Sibiu.

În anul 1836 am trecut în anul al II-lea de filozofie, unde profesor de istorie universală mi-a fost teologul absolut George Bariţ [...].

În luna lui mai 1836 moare patronul şi binefăcătorul meu, canonicul şi prepozitul Gavril Stoica, în al 66-lea an al vieţii sale.

După finirea cursului scolastic am fost susceput la teologie şi am venit acasă cu Macedon Pop, atunci profesor gimnazial în Blaj.

Cu începutul lui septembrie reîntorcându-mă de acasă am intrat în seminar cu alţi conşcolari şi adică George Droia, Augustin Pop, Grigore Mureşan, Basiliu Munteanu, Teodor Pop, Iosif Maniu, Paul Sina, Todor Basiliu, Ladislau Pop, toţi din Blăjeni, iar Demetriu Boier a fost trimis la Viena, la St. Barbara.

Profesorii de teologie au fost, în anul prim, canonicul Basiliu Raţ la istoria bisericească şi Timotei Cipariu la limba ebraică şi studiul Bibliei.

În anul al doilea, 1838, profesori au fost cei din anul trecut, Raţ la dreptul canonic şi Cipariu la limba greacă şi studiul Bibliei.

În anul al 3-lea, 1839, profesori la dogmatică Simion Fülop, iar la pastorală canonicul Ştefan Boier, care era şi rectorul seminarului.

În anul al 4-lea, 1840, dr. de teologie Iosif Pop la dogmatică şi Simion Fülop la teologia morală. Rector în anul acesta a fost noul canonic Ioan Barna, prefectul studiilor Elie Vlasa Cicudi, iar vice-rector Ioan Moldovan, în toţi cei 4 ani ce i-am petrecut în seminar.

După absolvirea teologiei venind acasă la părinţi, vicarul Ioan Marian stăruia cu de-adinsul să mă căsătoresc, ca să pot fi dispus paroh în Borgo-Tiha [Tiha Bârgăului], care parohie a fost desemnată pentru mine în anul 1839, când eram terţianist şi voi, zisul vicar, a esopera de la episcop dispensarea mea de la anul al 4-lea şi a mă aşeza în Borgo-Tiha, însă eu am voit a absolva teologia întreagă, ce s-a şi întâmplat [...].

În toamna anului 1840, stăruind cu de-adinsul vicarul să mă căsătoresc şi să ocup parohia Tihei, am făcut excursiune prin ţară. Neaflând vreo persoană corespunzătoare pentru starea mea, deşi erau mai multe fete de ofiţeri şi care aşteptau, totuşi am preferat a peţi pe Iuliana, fiica docentelui

normal în pensiune Constantin Georgiţă, sperând a căpăta o consoartă bună cu mine.

La 21 ianuarie 1841 m-am cununat în biserica Năsăudului, funcţionând Macedon Pop, care atunci era capelan şi catehet la Şcoala Normală. Iar de naşi au stătut vicarul Marian şi vara mea Elisabeta, fiica unchiului meu Teodor Pioraş, acum căpitan în pensiune.

După cununia noastră, silindu-mă Marian, m-am dus cu fratele meu Iacob la Blaj, unde în 5 faur de deacon şi în 7 de preot ordinat fiind, m-am reîntors, peste Turda şi Cluj, acasă.



[2]

Clerul Seminarului blăjean

Noaptea din urmă a anului

Dedicarea unor versuri celor mai importante personalități ale vremii era un obicei des întâlnit, de la care nu s-au abătut nici tinerii clerici blăjeni. Versurile de față sunt închinate rectorului Seminarului, Vasile Rațiu (1783-1870), factor principal al „primei greve studențești din cultura română”, care a stat la baza procesului lemenian. Versurile sunt redate după: Daniela Deteșan, *Dosarul procesului lemenian*, vol. I, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, pp. 219-220.

[Blaj, 31 decembrie 1843]

Noaptea din urmă a anului

Toate-s cuprinse de lina tăcere
Toate odihnesc în dulce plăcere.
Luând aripile, noaptea și le-ntinde
În toată partea.

Eu nu dorm; cuget, zile după zile,
Cum trec întregi ani. Veacuri se săvârșesc,
S-ascund în largul ocean, și mai mult
Nu se arată.

[A]semenea anul ăst de față trece,
Trece, și-n altul de curând pășim novu,
Când toată lumea românească cântă
De bucurie.

Când toată lumea românească cântă
Începând an novu; Tu'ndoit Te bucuri
Prăznuim ziua marelui Tău nume
Mult fericite!

O cugetare-n drept cu fierbințeală
La vinețitul ceriu cu căutare
La Tine mare Mecenas glăsuind
Domnul atoate:

Domnul atoate, ori nenumărate
Lese ca ziua ast'veselitoare
Voioasă zâmbind să-ți de[a] salutare,
Multora Tată!

Multora Tată! Mai d-aproape nouă
La clerul tânăr – neamului r[omânesc] fii -
Nația toată de la care așteaptă,
Multă lumină.

Nouă la mulți ani, fii miloasă Maică,
Sub a cui aripi s-aflăm apărare
De Domnul; Să fii îndurat Părinte,
Ca pân-acuma.

Închinat de:
Cl[erul] Tânăr

[Adresa:] Mult onoratului domn Vasilie Rácz Rectorului S[eminarului] D[iecezan] B[lăjean], 1843

[3]

Paşoptistul Vasile Moldovan

Memorii din 1848-49

> Vasile Moldovan (1824-1895), născut la Chirileu, jud. Mureş, a fost seminarist al Seminarului Teologic de la Blaj în anul al III-lea în timpul Revoluției din 1848, în care se va implica, devenind prefect. A participat la Adunarea Națională de la 3/15 mai 1848 de pe Câmpul Libertății de la Blaj, apoi a organizat şi condus, ca prefect sau tribun, Legiunea a III-a din Câmpie, făcând parte din „statul major" al lui Avram Iancu. După Revoluție se va retrage la Boziaş-Târnăveni, unde va fi adjunct al Comisariatului de aici. După pensionare îşi va scrie memoriile, publicate în anul morții (1895).
> Aici redăm scurte pasaje, selectate întrucât vorbesc despre atmosfera din Seminarul din Blaj în preajma Revoluției, din: Vasile Moldovan, *Memorii din 1849-49*, ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar şi notă asupra ediției de Serafim Duicu, Ed. Tipomur, Târgu Mureş, 1995, pp. 13-18, 23-29.

I. Pregătiri pentru adunarea de la Dumineca Tomii din Blaj

Minunat an a fost anul 1848!

Fiecare săptămână, fiecare zi aducea faime (veşti, *n.n.*) despre întâmplări şi evenimente, unele mai surprinzătoare decât altele.

În acest an eu eram teolog de cursul al III-lea în Blaj. Toţi tinerii de la această facultate (numele lor îl voi înşira mai târziu) erau inspiraţi de nişte simţăminte care, pentru a le descrie, condeiul meu este prea slab; erau cuprinşi de un entuziasm, de o inspiraţiune, care le impunea şi-i îndemna a-şi

sacrifica bunul cel mai scump din lume, viaţa, pentru mântuirea naţiunii, pentru sfărâmarea lanţurilor sclaviei seculare.

De unde să începem, pe ce cale să pornim şi ce trebuie să facem ca să ne vedem naţiunea eliberată? Nu ştia nimeni dintre noi a răspunde hotărât acestor mari întrebări, nu numai în Blaj, dar [şi] în toată românimea. Singur Eliseu Todoran susţinea la toată ocaziunea, scurt şi apăsat: „Măi! Asupritorii noştri sunt ungurii; calea pe care trebuie să pornim ne-a arătat-o Nicolae Ursu (Horea din Albac, *n.n.*)". Bărbatul care convenea (se întâlnea, *n.n.*) cu noi zilnic era profesorul Aron Pumnul. El ne împărtăşea ideile şi sfaturile bătrânilor, iar ale noastre acestora. Era înfocat şi el, ca şi noi, în gradul superlative, dar poziţiunea sa îi impunea a duce între noi rol moderator.

În toată săptămâna marţea, joia şi sâmbăta ieşeam la plimbare dupăamiazi. Tinerimea de la gimnaziu ne însoţea, profesorul Pumnu nu lipsea niciodată. De câte ori el îşi deschidea gura, totdeauna se silea să alimenteze focul sacru al naţionalismului, nu întrelăsa însă a ne abate de la ideea lui Todoran zicând că românimea are, trebuie să aibă bărbaţi mai învăţaţi, mai experţi şi versaţi în ale politicii, decât cum se află în Blaj, şi trebuie să fim cu pacienţă (răbdare, *n.n.*) că nu ştim ora când ne va împărtăşi *Gazeta* ori *Organul Luminării* opiniunea lor şi atunci vom şti şi noi ce avem de-a face.

Omul născut în mizerie şi crescut aşa-zicând în condiţiunea de sclav îşi suferă soarta cu răbdare şi, în împrejurări normale, anevoie se poate avânta la un ideal mai sublime. Dacă îi surâde însă o rază de speranţă, care-i arată posibilitatea scăpării sale din soarta amară, el devine impacient şi, neputând domni peste valul simţămintelor, recade adeseori în starea în care a fost. Aşa eram noi. Mai înainte priveam cu un fel de indiferentism la suferinţele părinţilor, fraţilor, cu un cuvânt ale naţiunii române, care gemea sub jugul sclaviei, şi rar îndrăzneam a spera la un fel de uşurinţă. De îndată însă ce ni s-a arătat posibilitatea eliberării, pierdurăm toată paciinţa; niciun pericol, nici chiar moartea de martir nu ne-ar fi putut reţine de la agilitate (mişcare, agitaţie, *n.n.*), numai să vedem cu o oră mai înainte ştearsă iobăgia, naţiunea română eliberată şi, liberă fiind, aşezată în drepturile cuvenite, politice şi naţionale.

Treceau zile şi treceau nopţi şi încă niciun punct de mânecare (plecare, pornire, *n.n.*) nu era statorit (fixat, *n.n.*). În 25 martie canonicii şi corul pro-

fesoral au ţinut prima conferinţă în casele domnului canonic Timoteu Cipariu. Această conferinţă, la propunerea lui Pumnu, s-a continuat în aceeaşi zi după amiazi în gimnaziu, unde a luat parte şi clerul tânăr, şi studenţii din clasele superioare. S-au ţinut cuvântări înfocate din partea profesorilor, accentuându-se că nu trebuie lăsată ocaziunea nefolosită. Cipariu era de părere ca românii să recurgă c-o cerere la împăratul; canonicul Raţiu zicea că la dieta ţării şi la împăratul totodată. Profesorul Ioan Turcu, un bărbat ingenios şi cu ştiinţă, însă adict (adept, supus, *n.n.*) peste măsură al episcopului Leményi şi fără încredere înaintea tinerimei, atingând unele moment din istoria veche şi mai recent a românilor, între *vivate* entuziaste şi-a încheiat cuvântarea cu propunerea ca românii, în virtutea forţei braţelor, să nu se mai roage, ci să pretindă. Din fundul sălei, Todoran, cu vocea lui de *basso* pătrunzătoare, erupse în exclamarea: „Ba nu, onorată conferinţă! Noi nici să cerem, nici să pretindem, ci să luăm ce este al nostru".

Era târziu. Întunecase când s-a dizolvat conferinţa, din care am ieşit mai înfocaţi de cum intra[se]răm. Şi fiindcă nu puteam nici mânca, nici durmi, nici studia, focul acesta ne mistuia văzând cu ochii; am fi dorit ca cineva să ne conducă pe câmpul de bătălie şi să cucerească cu noi o parte din lume.

Astfel era dispusă tinerimea din Blaj, când în 1 aprilie au venit din Târgul Mureşului Avram Iancu, Alexandru Papiu, Samuil Poruţ şi Florian Micaş, în care zi, aceştia consultându-se cu canonicii şi profesorii, s-a îmbrăţişat prima oară ideea unei adunări generale a tuturor românilor din Transilvania. Sarcina convocării acestei adunări s-a încredinţat tinerimei studioase, care în curând avea să plece acasă de sărbătorile Paştilor.

După conferinţă, Iancu ne-a cercetat în seminar, ne-a provocat (încurajat, *n.n.*) să avem curaj întru apărarea cauzei naţionale etc. Îmi aduc aminte că în numele tinerimei i-am răspuns eu, asigurându-l cu lacrimile în ochi că tinerimea română din Blaj, considerând sfinţenia cauzei, nu mai cunoaşte pericole, moartea e prea puţină pentru a o reţine de la propusul (hotărârea, *n.n.*) ei, ea va cutriera toată ţara, va convoca poporul la adunare, ca şi care n-a mai fost şi nu va mai fi, c-un cuvânt tinerimea va documenta (va dovedi, *n.n.*) că e demnă de misiunea grea ce i-o încredinţează naţiunea.

După îmbrăţişări şi strângeri de mână frăţeşti, Iancu cu ai săi s-a îndepărtat, iar la mijloc a păşit Pumnu cu proclamaţiunea concepută şi prin care cheamă poporul la adunarea de la Dumineca Tomei (30 aprilie 1848); îi face cunoscut că lanţurile învechite ale sclaviei s-au rupt, a sunat ora în care suferinţele seculare trebuie să înceteze, deci să vină la adunarea naţională, unde să-şi croiască însuşi soarta sa şi să nu mai sufere ca străinii să mai decidă asupra lui. Despre uniunea Transilvaniei cu Ungaria proclamaţiunea vorbeşte c-un fel de simpatie, dar pretinde în termini energici şi rezoluţi ca iobăgia să se şteargă, căci cei ce vor încerca să susţie acest mur (zid, *n.n.*) al evilor barbari de puterea braţelor române vor fi cotropiţi sub ruinele lor proprii.

Proclamaţiunea aceasta s-a răspândit ca fulgerul prin ţară în mii de exemplare [...].

După acest act am mers în ordine la plimbare spre grădina podului. O mare mulţime de studenţi erau adunaţi acolo, fiecare cu proclamaţiunea în mână, copiată în 400 de exemplare. Aici s-a decis ca fiecare, călătorind către locul naşterei sale, să cerceteze cât va putea mai multe sate încredinţând şi însărcinând poporul ca şi el să răspândească faima (vestea, *n.n.*) în satele învecinate. Planul peregrinărei era făcut, fiecare îşi avea designată ruta ce avea să parcurgă; durerea cea mare era că ne aflam în 6 aprilie şi vacanţa era decretată pe 8 d.a. la 4 ore. Va să zică două zile întregi! Doi secoli.

În mijlocul acestor consultări, Todoran se urcă pe o bancă şi se adresează către noi cu aceste cuvinte: „Fraţilor! Focul aprins în mine şi dorul de a vesti românilor ziua libertăţii nu-mi permit ca să aştept ora în care ni se va decreta vacanţa. Sunt silit a rupe disciplina. Adio, fraţilor, să ne revedem în Dumineca Tomei...” Sări de pe bancă şi cu ochii plini de lacrimi se depărtă. Noi amuţirăm cu toţii şi-l petrecurăm cu ochii, de asemenea scăldaţi în lacrimi, până a dispărut după podul Târnavei Mici, în direcţiune către Alba Iulia. Am rămas ruşinaţi! Fiecare din noi se lupta cu ideea că oare să nu imităm pe Todoran? Să nu pornim încă din locul acesta fiecare în direcţiunea lui – şi destinată? Da! era să fie răspunsul, căci la lucruri mari se cere rezoluţiune bărbătească!

Pumnu, care văzuse ce se petrece în internul (sufletul, *n.n.*) tinerimei, ne preveni cu o cuvântare înţeleaptă, ne reflectă (atrase atenţia, *n.n.*) că dacă ne-am depărta fără concesiunea (permisiunea, *n.n.*) îndătinată, am

compromite pe superiori şi cu deosebire pe profesori, care s-au aruncat în capul trebilor, urmările ar putea deveni fatale atât pentru persoanele noastre, cât şi pentru cauza cărei[a] suntem determinaţi a servi. Deci, dacă românul a avut paciinţă a suferi secoli întregi, să demonstrăm că ne ştim guverna când recere (pretinde, *n.n.*) cauza cea sfântă a naţiunei etc.

Ne-am domolit, ne-am supus raţiunei, dar cu deosebire iubirei ce cultivam lui Pumnu. În tăcere adâncă, doi câte doi, luptând fiecare cu revolta din internul său, am intrat în seminar.

În 8 aprilie la 2 ore d.a. am ieşit din Blaj. Eu, în societate cu amicul meu Ilie Moldovan, am trecut prin Sâncel şi Pănade fără a ne opri în aceste două sate, căci poporaţiunea de aici era deplin informată despre agitaţiunile ce se pregăteau în Blaj; afară de aceea, se aflau şi studenţi de la şcoală care ştiau să ne suplinească. Deci am tras (ne-am îndreptat, *n.n.*) către Alecuş, vorbind cu toţi oamenii pe care îi întâlneam în calea noastră la lucrul câmpului.

Intrarea noastră în sat a fost un mers triumfal, căci poporul şi-a părăsit lucrul câmpului şi ne-a însoţit până la preotul Molnar. La casa parohială, în puţine momente, s-a adunat aşa-zicând satul întreg. Le-am citit şi explicat proclamaţiunea amintită şi ei ne-au promis a se prezenta cu toţii la Dumineca Tomei în Blaj. În cuvântarea ce le-am ţinut, le-am arătat că în urma mişcării tuturor românilor iobăgia se va şterge negreşit, pentru că acea servitute ruşinoasă a stat atâtea veacuri pe cerbicea (spinarea, *n.n.*) românului numai pentru că el a fost în apatie, a durmit, s-a pomenit în sclavie; când însă un popor de trei milioane se va trezi şi se va deştepta din somnul său de moarte, lanţurile sclaviei, care l-au ţinut legat de glie, vor cădea ruginite şi putrezite dinaintea picioarelui lui şi, căutând cu îndrăzneală în faţa inimicului, acesta va înmărmuri de puterea colosului pe care l-a ţinut legat cu nişte fire ce el le putea rupe demult... Urmările reformei grandioase vor fi că românul, nemaifiind silit a presta domnului său pământesc nicio oră de lucru, starea materială i se îmbunătăţi, va avea timp destul să-şi cultive moşioara, va planta grădini cu pomet, va edifica case bune şi sănătoase, va ridica biserici întru lauda lui Dumnezeu şi şcoale pentru creşterea tinerimei. Românul, ajutat de împrejurări, se va cultiva în grabă, va avea diregători (conducători, *n.n.*) din sânul şi sângele său şi nu-i va face dreptate tot străinul, inimicul lui de moarte.

Cuvântările ţinute poporului l-au entuziasmat pe acesta aşa de mult, încât şi după ce i-am lăsat să se împrăştie pe la casele lor ca noi să putem cina, nu s-a depărtat niciunul, ci câţi au încăput în casă au intrat cu noi, iar ceilalţi s-au aşezat pe la ferestri şi preotul a fost silit a deschide ferestrile ca poporul să audă ce vorbim sub durata cinei. Pe afară răsuna aerul de strigătele de „Vivat!" şi îşi da parola (cuvântul, *n.n.*) unul altuia că la Dumineca Tomei se vor afla cu toţii în Blaj, măcar de-ar înota prin flăcări.

După cină am fost siliţi a mai ieşi o dată între popor spre a mai răsfira (îndepărta, *n.n.*) unele îndoieli şi temeri ce îşi făceau cu deosebire bătrânii...

Înainte de a se face ziuă, am ieşit din sat. Ilie Moldovan a tras pe la Fărău şi satele ce se aflau pe gropile acelea, precum Herepea, Şilea, Sâniacob etc. Eu, în direcţiune către Uioara (Ocna Mureş, *n.n.*). Amândoi am avut câte un conducător ca să nu [ne] rătăcim până se va lumina de ziuă.

Din Alecuş până în Uioara e o cale lungă, însă picioarele, ajutate de focul tinereţelor, m-au servit aşa de bine, încât am ajuns în Uioara înainte de-a fi intrat credincioşii în biserică. Aici încă am ţinut o cuvântare, care a făcut acelaşi efect în poporul din biserică şi din jurul bisericei ca şi în satul pomenit. Mă prinse mirarea cum poporul, de altmintrele necult, se impresiona şi entuziasma de cuvintele mele, ca şi când ar fi fost el inspirit de la Dumnezeu, căci se părea că în acel moment a aruncat vestmântul de sclav, a devenit om liber şi nu numa[i] că era mai îndrăzneţ, dar gata chiar a sta faţă cu orice pericol. Atingându-le în cuvântarea mea necesitatea adunărei poporului în masă şi din simplul motiv că în lipsa de oameni cu braţe suficiente s-ar putea întâmpla ca ungurii să pună mâna pe conducători, zădărnicind astfel toată osteneala românilor, poporul s-a agitat aşa de tare, încât aerul răsuna de strigătele lor că vor merge cu mic cu mare [...].

Am pornit dară sâmbătă noaptea spre duminecă, la 2 ore după miezul nopţii, sperând că pe la 10 ore vom fi în Blaj [...]. În sfârşit, am ajuns la Blaj. Ce minune! Niciun suflet de om nu se vedea pe uliţele Blajului. La coliba grecilor, care se afla în capul uliţei celei mari, am sărit din car, l-am lăsat în grija studentului Precup şi noi, surprinşi de împrejurarea extraordinară, fără a grăi ceva unul către altul, am înaintat cu paşi repezi spre seminar, pentru ca aici să ne informăm despre starea lucrului. Când am ajuns în drept cu mănăstirea, ne-a cutreierat un strigăt ieşit din mii de guri, sunet ce venea din cîmpia din dosul Blajului. Crezând că e vreo încăierare, vreo

bătaie între românii adunaţi şi oamenii guvernului, am prins fuga ca să putem lua şi noi parte, fie orice nenorocire; nu ne puteam aştepta decât la aşa ceva, căci în Sâncel ni se spuse[se] că peste 200 [de] oameni s-au dus la adunare cu îmblăcii[1]. Am ajuns pe dâlma bisericuţei. Ce privelişte! Miile de români îşi aruncau pălăriile în aer şi între strigăte entuziaste de „Vivat!” duceau pe Bărnuţiu în triumf la Blaj.

Întâmpinând mulţimea, amicii şi cunoscuţii ne îmbrăţişau, ne sărutau, dar nu grăiau un cuvânt, ci lăcrimau numai. Noi, de asemenea, îmbrăţişându-i, vărsam lacrimi de bucurie, înotam în fericire, cum nu mai gustasem până atunci. Restul zilei nu-l mai scriu; l-au scris ziarele, l-a scris Papiu; eu nu-l pot scrie, pentru că numai simţi puteam.

După ce Bărnuţiu şi-a ţinut cuvântarea îngerească de pe pietrile mănăstirei, s-a retras în casa prefectului de studii şi numai după aceea au început să se deschidă gurile eroilor care au pregătit naţiunii române, după secoli de suferinţă şi sclavie, această sărbătoare măreaţă ce ne-a răpit în regiunile fericirii.

– Frate Moldovan! – îmi ziceau toţi. În tot minutul te-am dorit să păşeşti în mijlocul nostru, în orele când eram în cel mai mare pericol. Doream, pentru că tu, cu curajul tău, ai fi mai însufleţit starea noastră deprimată; eram însă şi îngrijaţi, să nu te fi prins acasă ori în călătorie.

Mi-au comunicat că pe Ilie Moldovan l-a alungat sâmbătă seara rectorul Serényi, din propria sa autoritate, din Seminar, şi cu deosebire profesorul Maniu i-a ameninţat public în curtea Seminarului că în ziua de Dumineca Tomei le va sufla vântul pe sub picioare la toţi care au umblat a propovădui. Pe Ilie Moldovan l-a băgat poporul pe umerii săi în triumf în Seminar (pentru care faptă cât am mai fost laolaltă i s-a dat numele de „clericul naţiei”), iar încât pentru profesorul Maniu, unii erau de părere că îndată ce [se] va însera, să-i tragă o bătaie bună. Contra aceasta se opuse Todoran, zicând: „Fraţilor, noi am bătut şi învins în ziua de astăzi toate uneltirile ungurilor, a[le] guvernului lor; şi dup-o învingere aşa de măreaţă, niciunul nu se va afla între noi [care] să-şi păteze mâinile cu un Maniu, care este bătut de Dumnezeu pentru micimea sufletului său. Când toată suflarea

1 Unealtă agricolă rudimentară, alcătuită dintr-o prăjină la care se articulează un băț gros și mai multe curele, cu care se bat păioase, păstăioasele sau snopii de plante textile (in, cânepă) pentru a separa semințele din coajă sau teacă sau pentru a zdrobi tulpinile în vederea obținerii fibrelor.

românească se bucură şi înoată în fericire, el, ruşinat de sine însuşi, şede închis în cella (chilia, *n.n.*) sa călugărească”. Toţi au fost dezarmaţi, niciunuia nu i-a mai venit pofta să-şi răzbune asupra lui Maniu. La cina scurtă care s-a dat în Seminar au participat toţi canceliştii, între care Armat Eliseu a propus într-un toast ca toţi tinerii care au nume ungureşti să şi le schimbe cu nume româneşti de-ale râurilor, provinciilor etc. În urma aceasta, s-au făcut multe schimbări de nume, dintre care unele le voi aminti mai la vale.

După cină am ieşit în piaţă, căci s-a fost iluminat oraşul. S-a aşezat în transparent portretul lui Traian, care se părea zâmbind de bucuria deşteptărei strănepoţilor săi. Cuvintele entuziastice nu se mai curmau; mă temeam că voi muri de fericire... Era târziu, noaptea, lampele se stinseseră, oamenii inteligenţi (intelectualitatea, *n.n.)* au dispărut, poporul, în grupe mici, adormise prin piaţă şi pe lângă pereţii caselor; noi, seminariştii, mai stam, căutam la cer, la stele, nu ne înduram a ne despărţi de scena care ne cauzase atâta bucurie. În urmă, ne-am retras şi noi şi, ca să fim cei dintâi în picioare, ne-am răsturnat îmbrăcaţi în paturi.

Dimineaţa, la 7 ceasuri, Seminarul a dat cel dintâi semn de viaţă. Însă ce contrast între ieri şi azi! Blajul deşert, poporul dispărut încă de cu noapte, inteligenţii străini şi cetăţenii osteniţi din ziua precedent nu se sculaseră încă... şi nouă ne trebuia o viaţă mai zgomotoasă!

Clopotul cel mare al catedralei din Blaj a pus lumea în picioare; după biserică, s-au adunat în Seminar: Papiu, Iancu, Buteanu, Armat şi alţii şi ne-am înţeles ca după prânz, între orele 2-3, să mai avem o convenire (întâlnire, *n.n.*) apoi să ne despărţim [...].

Ce entuziasm! Ce însufleţire! E probabil că însuşi Creatorul lucrează în inimile naţiunilor la epoce mari!... Ferice acele naţiuni care au genii ce ştiu să folosească astfel de curente!...

Marţi dimineaţa, în 2 mai st[il] n[ou], au venit profesorii în Seminar, dar n-au ţinut prelegeri, ci Simion Filip ne-a comunicat că episcopul a demandat (dispus, *n.n.*) ca încă în decursul săptămânii să se facă examenele, căci în această stare agitată nu se poate nici propune (preda, *n.n.*), nici studia şi că pentru noi, teologii, e fixată ziua de 4 mai pentru examene. Nemaifiind dară timp de studiat, ne-au împărţit fiecăruia câte un bilet pe care erau scrise trei propoziţiuni (subiecte, *n.n.*) din care aveam să răspundem, rugându-ne totodată ca acelea să le citească fiecare.

Nimenea din noi însă n-a avut atâta paciinţă să cetească ceea ce era sigur că va răspunde, ci ne-am dus la palatal episcopesc care cu cât ştiam. Episcopul a fost mulţumit cu răspunsurile ce am dat şi s-a declarat îndestulit (mulţumit, *n.n.*) cu progresul făcut. Ne-a admoniat (admonestat, *n.n.*) însă cam în următorul mod: „Mâine veţi părăsi iarăşi Blajul, dar, ca părintele vostru, îmi ţin de strânsă dorinţă a vă admonia să mergeţi pe acasă, să vă ocupaţi în linişte de cele obişnuite ale casei voastre; să nu mai propovăduiţi, căci veţi cădea în prinsoare şi, în împrejurările prezente, pe lângă toată bunăvoinţa, nu voi avea putere a vă elibera... Lăsaţi cauza naţiunei în mâna bărbaţilor cărunţi... fiţi sănătoşi...”

III. Despărțirea

În 4 mai am trecut peste formalitățile examenului. Seara eram liberi și putea ieși fiecare după plac.

La 6 ore d.a. însă ne-am adunat toți 53, câți eram interni, în grădină, sub „frasinul” secular și ne-am petrecut până la cină. Cina am petrecut-o veseli, ca tinerii care eram conştii (conștienți, *n.n.*) că ne-am împlinit în parte datoria impusă de iubirea națiunei. Vicerectorul Stoian, ca să ne facă bucuria mai mare, peste obicei, a demandat de ni s-a servit și vin; au început toastele înflorilate cu fantasie tinerească.

În general, voia bună nu lipsea, dar totuși era ceva ce apăsa inima fiecărui, era convingerea că noi acum cinăm pe urmă (pentru ultima dată, *n.n.*) cu toții laolaltă. Așa a fost; ne-am dat parola a veni cu toții la 15 mai, dar totuși nu au venit mulți, iar cei care au venit nu au putut conveni cu toții la un loc pentru că, în mulțimea nemărginită a poporului, abia ne întâlneam în jurul tribunei din Câmpul Libertății. Fiindcă în seara aceasta ne-am despărțit pentru totdeauna, aflu de cuviință a-i înșira aici cu numele pe cei care îmi vin în minte.

Din anul IV: Nicolau Albani, Petru Bonta, Simion Mihali, Basiliu Pop, Ioan Pop de Comăna, Georgiu Rațiu, Iosif Tămaș și Basiliu Turcu din Cătina.

Din anul III: Ioan Antoneli, Gabriel Ciobotariu, Basiliu Ducă, Carol Gabre, Ioan Hobiţia, Ioan Covaciu, Ioan Maior, Vasiliu Moldovan, Elia Mol-

dovan, Basiliu Nemeş, Nicolau Medeşan, Ioan Russu, Petru Stoica, Ioan Tile și Eliseu Todoran.

Din anul II: Alexandru Arpadi, Georgiu Buternai, Constantin Borza, Alexandru Cicudi, Teodor Dragoș, Longin Maier, Manuil Procopiu, Filip Orbeanu, Iosif Orian, Basiliu Pop, Ioan Popovici alias Popescu și năsăudenii Ștefan Someșan şi Simion Tanco.

Din anul I: Petru Anca, Ladislau Baldi, George Boeriu, Demetriu Corneli, Alexandru Fiscuti, Moise Guşeilă, Ladislau Fodor, Teodor Jule, Eronim Moga, Samuil Moldovan, Georgiu Pop, Georgiu Stanciu şi Ioan Varga.

Externi la cursul IV: Aron Petru, Andrei Godolan, Gregoriu Hortulan, Alexandru Ilieşiu, Anania Pop și Gregoriu Pop. Curs III: Nicolau Mureşianu și Teodor Dragoşiu. Curs II: Leon Pop și Basiliu Vancea. Curs I: Amos Frâncu, Florian Lăscudean, Artimon Lupan, Georgiu Popovici și Ioan Precup.

În 5 mai dimineața, la ora 5, ne-am mai adunat o dată în grădină, sub „frasin”, de unde, după ce s-au mai cântat o dată poeziile atunci cunoscute și cu deosebire:

> *Ora despărțirii iată a sosit*
> *Și toată simțirea, ah! m-a părăsit* etc.,

sub intonarea marșului de curând învățat de la Begnescu, *Astăzi cu bucurie*, am intrat în seminar, ne-am luat fiecare bățul de peregrin și, mai însuflețiți ca orișicând, am ieșit spre patru părți ale țării pentru a chema poporul la adunare.

Eu, Ilie Moldovan, Basiliu Ducă, Basiliu Nemeș, Florian Lăscudean, Orbean Filip, Georgiu Popovici ș.a. am luat-o pe Târnava Mică în sus, având a ne despărți la deosebite puncte. În companie am călătorit cu toții, afară de Basiliu Nemeș – care cu câțiva consorţi a luat-o prin Pănade în direcțiunea către Vama-Seacă, spre Turda – până în Feisa. Aici, poporul, ca și când ar fi fost înștiințat prin firul electric, în câteva momente s-a adunat în jurul nostru, nu știa cu ce să ne ospăteze; unul aducea caș și urdă, altul mere, pe când noi nu puteam mânca de bucurie văzându-l trezit, văzându-l plin de fericire pentru conștiința că se simțea liber, ca și când n-ar fi mai fost pe brațele lui nicicând ferecăturile ce-l ținuseră veacuri în sclavie...

Când eram gata de plecare, bravul popor ne-a făcut surprinderea plăcută că două căruțe cu câte trei cai așteptau la poartă ca să nu mai călătorim pedeștri. Am primit cu mulțămită ofertul feisanilor, care au îndrumat pe slugii de la cai să ne ducă până în Valea Mureșului sau până unde va fi locuința celui mai depărtat dintre noi.

Dar nu s-a întâmplat așa. Deasupra satului Dâmbău, unde se împreună hotarele Bobohalmei, Deagului, Chinceşului și Craifalăului (Crăieștilor), în nemijlocită apropiere de o pădure deasă, se afla o crâșmă simplă. Această crâșmă era în drumul Blajului, căci nefiind pe acele timpuri drumuri făcute și așternute, oamenii căutau culmile dealurilor, care, fiind neumblate, în timpuri ploioase nu se cufundau carele. Din aceasta, ca și când ar fi fost înștiințat de venirea noastră, iesă figura unui român de-o statură atletică, în vârstă cam de 65-66 ani, se postează în drum și face semn să stea carăle în loc. Eu i-am mulțămit zicându-i: „Moșule, de astădată ne grăbim, dar vrem să stăm la dumneata când vom merge la 3/15 Mai la adunarea cea mare a românilor”. Bătrânul, scuturând din cap, îmi răspunde: „Voi ştiţi cu toţii că niciun popă, niciun protopop, niciun diac nu trece pe la poarta lui Bunea Matei ca să guste din vinul lui şi din coca ce-o face baba lui. Voi ştiţi că Bunea Matei numai atunci trăieşte când vede cărturari români; atunci inima lui se topeşte şi se scură (scurge, *n.n.*) de tot, apoi iar creşte şi se umflă ca o pită albă. Jos dară din căruţe cu toţii” [...].

Încheiere

Luna august 1849 a încheiat o mare și tristă epocă în istoria acestor țări mult lovite de soartă. După un război civil din cele mai crâncene, care a costat sute de mii de vieți omenești, lăsând în urma lui atâta ruină și atâta pustietate înfiorătoare, Ungaria, cum zicea comandatul rus Paskievitz, a îngenunchiat la picioarele țarului rusesc Nicolae I, în ziua memorabilă de 13 august 1848, când Görgei a capitulat la Şiria (Vilagoş).

În urma acestui mare dezastru ce i-a ajuns pe revoluționarii lui Kossuth, o goană generală s-a pornit de către muscăli contra oștirilor maghiare, dezarmând în Transilvania pe unguri la Haţeg și la Deva, în urma căror dezarmări nu le-a mai rămas decât mici resturi de trupe sub conducerea lui

Kemény și Gál, iar în Ungaria nu se afla în mâna revoluționarilor decât cetatea Comarom, sub comanda lui Klapka, care însă a capitulat la 2 octomvre.

*

Înainte însă de a încheia aceste memorii, mă cred dator a face încă câteva observări.

Națiunea română, persecutată de barbaria atâtor secoli întunecați, s-a deșteptat în anul ’48 „din somnul cel de moarte” și, cu dorul străvechi de a-și alina nenumăratele ei dureri și de a-și vindeca rănile înfipte în inimă prin fatalitatea anilor, a prins arma în mână ca să lupte vitejește pentru libertatea sa națională din care să izvorască un viitor c-o soartă mai bună și mai demnă de ea și pentru tronul care-l promisese această libertate.

Națiunea română suspina de veacuri, sub vălul negru de jale, după drepturile sale, și spiritul timpului, aducându-i la cunoștință mai apropiată acele drepturi, ea și le-a cerut și le-a pretins ca ale sale. Norocul întunecos ce în anul 1848 se ridicase peste orizontul națiunii române n-a făcut-o să se cutremure, să se îngrozească, nici lașitatea nu era cunoscută de inima românului. Ştrangularea atâtor români, încă înainte de a se începe luptele sângeroase între noi și partida teroristică, n-a făcut să ne spăriem de prospectele ce ni le punea în vedere, însă barbariile comise ne-au deșteptat dorul răsplatei, și nu era putere lumească în acele împrejurări care să ne facă a pleca capul dinaintea sălbatecului despotism de rasă al contrarului. Fără de-a resona (gândi, *n.n.*) și fără de-a chibzui mult, noi, așa-zicând cu brațele goale, ne aruncarăm în gura morții, văzurăm cu ochii averile noastre prefăcându-ni-se în cenușă, pe cei mai iubiți ai nostri dându-și cu ultimul respiriu sufletul în balta sângelui propriu; văzut-am altarele noastre stropite cu sângele servitorilor săi, văzut-am pe preoții nostri și pe cei mai stimați amici spânzurând pe toate dealurile întru mărturisirea credinței naționale și fidelității de tronul care promisese libertate, egalitatea drepturilor naționale.

Dar nu vreau a enumera patimile noastre. Tristețea însă mă cuprinde și-mi sfâșie inima și sufletul de durere când văd ce a urmat după atâtea jertfe de vieți românești. Valul de jale, ce-l îmbrăcasem noi în inimile noastre după cei căzuți pe câmpul sângeroaselor bătălii îndată după stingerea revoluțiunei, îl ținem încă și azi îmbrăcat, văzându-ne drepturile

spânzurate de sabia arbitriului și a despotismului acelui spirit teroristic, care la ’48 voia moartea noastră națională și contra căruia, apărând noi cu piepturile noastre tronul și patria, întru nimic de dreapta și meritata răsplată nu ne-am împărtășit.

Noi am pus jurământ de trei ori sfânt pe Câmpul Libertății, că vom rămâne credincioși până la moarte tronului, patriei și națiunii, și așa-zicând fără de arme, fără de munițiune, răniți de sus până jos, continuarăm rezbelul până la fatigare, mângâindu-ne întru necazuri, că sunt jertfe pentru tron, că sunt productele credinței fără prihană, că sunt sămânța din care vor răsări drepturile națiunei. Atât de mare era credința și fidelitatea românului față cu tronul, încât un țăran cu numele Hulpus, întrebat fiind în batjocură la Iernut cu cine ține, după ce i s-a[u] tăiat nasul și urechile de rebeli, răspundea la toate întrebările: „Să trăiască Împăratul”. Credința și fidelitatea aceasta mii și mii din fiii neamului românesc au mărturisit-o cu ultima răsuflare, în cele mai nemiloase torture, pe scaunul de măcelărire, numai ca să nu devină înfrângător jurământului făcut.

Dar vai! Ca balsam al alinării și vindecării durerilor și ranelor suferite, ni s-a dat, în 1867, *unio vagy halál*[2] al acelora care detronaseră casa domnitoare, s-a făcut faptă și de atunci poporul român e pus iarăși în cătușile iobăgiei spirituale!

Însă popoarele învață din umiliri și din experiență!

Închei, închinând aceste rânduri – scrise cu condeiul înmuiat în suferințele unui popor prigonit și nedreptățit de secoli – celor 40.000 de mucenici care şi-au jertfit viaţa pentru drepturile şi libertatea neamului lor şi care din sacra lor cenuşă ne strigă cu ardoare: „Români, puneţi-vă încrederea în voi înşivă!”

Boziaşiu (Târnăveni) 1885

2 Unire sau moarte (în magh. în orig.)

[4]

Absolventul Isaia Moldovan

Din întâmplările vieții

> Isaia Moldovan, născut la Chirileu, jud. Mureş, în 1818, a fost seminarist la Blaj din anul 1837 până în 1841, când a fost numit preot la Chirileu. Este fratele tribunului Vasile Moldovan, şi el student al Seminarului (1845-1848), faimos pentru Memoriile sale scrise după Revoluția de la 1848.
> Absolventul Isaia Moldovan şi-a publicat memoriile intitulate *Din întâmplările vieții* în „Gazeta Transilvaniei" din Braşov în numerele din octombrie 1898 – februarie 1899. Au fost reeditate în 2014: Isaia Moldovan, *Din întâmplările vieții. Note și schițe*, Ediție și studiu introductiv Nicolae Dumbrăvescu, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 1, 7-21, 88, 90-91. Noi am preluat txtul următor după Ion Buzaşi şi Marcela Ciortea, *Şcolile Blajului în pagini memorialistice*, Ed. Aridia, 2004, pp. 9-15.

De mult mi-am propus ca, trăind în lume, să-mi descriu întâmplările vieţii şi păsurile prin care am trecut, deşi ştiam că la lumină anevoie vor putea fi date pentru neînsemnătatea lor, ba trebuind şi spuse de presă; mă gândeam însă cu aceea că oarecare din nepoţi şi strănepoţi îşi vor aduce aminte de moşul, respective strămoşul lor şi cu plăcere vor ceti şirurile acestea.

Spre care scop de mult am purtat în ziarul (jurnalul, *n.n.*) unde am însemnat întâmplările mai momentoase, ba şi cele de mai puţină însemnătate prin care am trecut, din care va ieşi curată istorie a vieţii.

Am fost din doi părinţi, născuţi 17 fraţi şi surori, din care mai mulţi au murit în pruncie. Am ajuns a ne căsători trei fraţi şi patru surori, din care

singur sunt în viaţă. Când însemn acestea sunt de 80 de ani, preot de 56 ani şi văduv de 42 ani [...].

Anul 1818. M-am născut în acest an, în Chirileu-Sânt-Paul, sat învecinat cu Chirileul. În acest an, luna şi ziua nu o ştiu [...].

În 1834/5 am intrat în Poesia (a VIII-a şcoală) [...]. Fratele meu mai mare, Ioan, absolvise liceul din Cluj [...] şi în 1834/5 toamna a fost primit ca teolog la Blaj [...].

În anul 1835/6 [...] am mers toamna la Blaj pe Filozofie. În Blaj am luat cortel (cazare, *n.n.)* la călţunarul Jieu Paleului, puţin mai jos de crâşma vlădicească, cum se zicea atuncea. Peste uliţă de noi, la Vuţa Sandei, era Pop Teodor din Budurlău şi Pop Augustin. Acesta era îmbrăcat nemţeşte, căci era sumeţ. El era din Fizică. Atunci Blajul nu era ca niciun sat săsesc. Casele până în faţa pieţii erau acoperite cu paie, uliţele tinoase, nepavate. În cuartir la acest om modest eram mulţi: eu, Turc Teodor din Pogăceaua (fiu de protopop, frate cu Ioan Turc, secundianit în seminar, care mai în urmă a fost secretar episcopesc), Basiliu Valea din Lăscud, Artimon Meruţ din Dileu, toţi primiţi în Filozofie. Mai erau doi copii în norma din Morochază; aceştia toţi locuiam în casa dindărăpt. În casa dinainte locuiau doi popândaşi (i.e. moralişti, Ioan Chiorean şi Dimitre Sturza). Ei aveau cost la gazdă, noi ceilanţi trăiam din ce ne adusesem de acasă. Ţipăi (pâine, *n.n.*) încă nu se hotărâse cui să se dea. În toate zilele vedeai câte doi-trei părăsind Blajul, cum se zicea atunci: „luau hula”. Studiile trebuiau scrise, sau cumpărate de la cei care treceau prin ele, care erau pline de erori şi scrise rău. Până la luna, Valea şi Meruţ încă au urmat altora, luând şi ei hula. Am rămas eu şi Turc Teodor, şi cei doi prunci din casa dindărăpt.

Nu pot trece să nu spun aici Blajul cum era în anul 1835, că cei prezenţi vor socoti că Blajul de astăzi aşa a căzut făcut cum e acum. Dar n-a fost aşa. Uliţa cea mare, largă de astăzi nu exista; acolo erau nişte parcele de pământ, care le aveau canonicii şi protopopul Filip, care întâi a edificat casa în capul uliţei (stradei de sus). În capul stradei făgădăului era o colibă, bag seamă pentru păzitor, aici se adunau greci (că aşa se numea burghezimea blăjeană); apoi tot case modeste, coperite mai mult cu paie, unele şi cu şindrile. De la potecă era un palat (sobor) până în seminar, care şi circumda ograda (curtea seminarului). Lângă palat o modestă măcelărie, pe lângă

care nu era alta decât gunoiul adunat în piaţă, unde stă astăzi şcoala fetiţelor în stil pompos, ridicată de mitropolitul de pie memorie Ioan Vancea.

Dar să viu la obiect. După o lună de chin şi vai, ni s-a semnat, la care am mai rămas, pâine (ţipăi). Şi aşa, eu cu ce am adus de acasă puteam să mă ajung.

Profesor de filosofie ne-a fost Ioan Dragomir, la matematică Ioan Cristocean, celibe fireşte, căci pe atunci profesori însuraţi nu erau la gimnaziu, ci numai la norma I la Manfi Iosif, frate cu Manfi Ştefan notar consistorial; în II şi III Ioan Costea. Aceştia şedeau în oraş, ceilalţi toţi în casele lor la institut. Toţi profesorii erau preoţi sfinţiţi, îmbrăcaţi în reverendă, în civil nimenea, numai dacă călătorea îi era iertat a purta haină lungă preoţească. Profesorii nu purtau bărbi, toţi erau raşi, ca cei catolici.

Canonici erau atunci următorii: Gavrilă Stoica, care a şi murit în 1836, Isidor Alpini, Simeon Crainic, Ioan Nemeş, Constantin Alutan, fără bărbi; Basiliu Raţ, Ştefan Boier – aceştia purtau bărbi; ei doi din urmă erau şi profesori: Raţ la matrimoniu şi *jus canonicum*, Boier la teologie pastorală.

Teologi IV-aniţi era: Iacob Mureşanu, Ioan Papdan, Gregoriu Pop, Feneşan, Dobo, Balomir, Vultur, Simion Balint, Dimitrie Coroian;

III-aniţi: Ioan Turc, Nicolae Oltean, Dimitrie Ladai, Samuil Pop, Achedim Pop, Nicolae Oltean frate cu Ioan Oltean, care mai pe urmă s-a prefăcut în Ioan Fekete Negruţ, fiii preotului din Sucutard. El sub acest nume de Oltean a absolvit teologia, apoi când şi-a schimbat numele nu ştiu.

II-aniţi: Andrei Mureşanu, Iosif Sabo, Iosif Vulcan, nepotul episcopului din Oradea Mare, Ioan Molnar, Iosif Ciura, Pop Moisa.

I-aniţi: George Lazăr, Augustin Ladai, Iuliu Pop, din Băgău, George Vitez, Ioan Iancoş, Vasile Oros, Ioan Moldovan, frate, Georgie Tecar.

După această digresiune mă întorc la obiect. În 1835 a fost o iarnă grea [...].

Tocmai pe atunci se repara mănăstirea cu spesele episcopului Ioan Lemeny, ba era acum mai isprăvită şi turnurile ridicate, numai clopotele erau într-o clopotniţă ridicată înaintea mănăstirii. Cât a ţinut repararea umblam la biserică în castelul cel vechi, unde se adăpostea o sală ca loc de săvârşire a Sf. Liturghii.

Şi în Blaj studiile se propuneau în limba latină. Ni se explica însă în limba românească la înţeles, de ceea ce noi mult ne minunam. Când

vedeam atâţia învăţaţi profesori tot români, ne dezmeticeam şi începeam a cunoaşte toate minciunile ungurilor, care ne descriau pe români ca pe nişte sălbatici. Din zi în zi ne încălzeam la suflet şi ni se părea că suntem într-o altă lume.

Primăvara, mergeam la şura episcopească, acolo ne învăţam prelegerile mai mulţi inşi. Era greu de tot a scrie toate cursurile.

În toamna anului 1836/7 am intrat la Fizica cu cuartirul la domnul de pie memorie Simion Filip, parohul şi protopopul Blajului, care era cunoscut cu tatăl meu de când era protopop în Nandra.

Profesori în Fizică am avut pe Ioan Rus, nepotul canonicului Simeon Crainic, la fizică într-un-nceput pe Gheorghe Bariţiu, care, după ce exoperase, îşi instituise teatru, cu bina (scenă, *n.n.*) şi toate celea necesare, încât se puteau produce teologii, ne-a părăsit, cum s-a exprimat cu părere de rău, luându-şi adio, pe lângă părinteasca admoniare să ne purtăm bine, că naţia română are un viitor strălucit, descinzând noi din puternicii romani. Dar iată, până în present tot n-am ajuns, ba pare că dăm tot de mai grele piedici, însă tot nu vom dispera.

După ce domnul Bariţ s-a dus la Braşov în 1838, a scos *Gazeta Transilvaniei*, care, deşi bătrână şi ea, acum în etate de 61 de ani, pare că mereu întinereşte, are şi ne insuflă curaj. *Gazeta* ne-a fost ca o mamă, ea ne-a povăţuit şi n-a dat îndărăt, ci tot înainte, şi acum chiar i se deschide un viitor, căci vedem că celelalte jurnale se slăbesc, pe când *Gazeta* întinereşte.

După Bariţiu l-am avut profesor pe Iosif Pop, doctor în teologie, iarăşi numai patru săptămâni, căci iarăşi s-a dus la Viena, spre a mai face la examene.

După Iosif Pop a urmat profesor de fizică Dimitrie Coroian, teolog IV-anit, care după absolvire a fost vicar în Şimleu, apoi canonic în Gherla; om blând, cu inimă bună. Domnul Coroian, Ilie Cicudi şi Ştefan Moldovan, acum preposit la Lugoj, erau umblători la casa protopopului Filip. Tineri, şi la casă fată mare. Mai venea şi Zdrenghia din Tiur, teolog şi el, care a şi luat de soţie pe Iulia, fata protopopului Filip, însă numai doi ani au trăit împreună. Iulia s-a măritat apoi după fiul lui George măcelarul, din care s-a născut fostul regretatul Alexandru Grama, canonic, de timpuriu mutat la cele eterne.

Într-una din zile nimereşte la domnul Filip protopopul din Ocna Dejului, Marţian, cu o fetiţă a sa. Domnul Filip, spre distragere, aranjase joc (de la latinescul *jocus,* acum dans, batăr că românii îi zicea *salt* şi ziceau: *nemo saltat sobrius*). Profesorii sus menţionaţi au fost invitaţi şi s-au prezentat. De jucat nu ştiau să joace nici unul, că pe acele timpuri nu era în uz. Fireşte că, fiind joc în casa dinainte, ne-am strecurat şi noi acolo. Venise la mine profesorul meu Coroian şi mi-a zis: „Domine Moldovan, mai ia pe debila asta (fata lui Marţian), că nu o mai pot trage după mine". Fata lui Marţian, deşi orăşeană, era, cum să zic, chiar toantă. Nu eram nici eu maestru în joc, dar îmbiindu-mă profesorul meu, am primit, am jucat de încă m-au lăudat. Aşa e lumea!

Toamna m-a dus domnul Filip la semănat la „Mişca", dincoace de pădure. Avea un loc ca de 40 metrete de semănătură; l-am semănat, tot, eu. Domnul Filip, de altfel, tot cu mâna sa îşi semăna toată semănătura, deşi era acum bătrân. El îmi zicea: „Măi Isailă, de semănat atârnă şi recolta; dacă nu se seamănă nici prea des, nici prea rar, ai recoltă bună". Era domnul protopop mare econom. Avea multă adunătură.

Din câţi am înşirat în această naraţiune, nu mai sunt azi în viaţă decât Ilustrul domn Ştefan Moldovan preposit în Lugoj şi eu, preot în Chirileu.

Prin acestea toate trecând, am absolvit Fizica cu eminenţă şi am fost primit în teologie.

Anul 1837/8. Atunci am intrat în Seminar, îmbrăcat în haină de postav, cum se zicea pe atunci. Cum am zis, studenţii umblau în haine ţesute acasă, cioareci, ţundre etc. Sălăgenii cu gube lungi, chiorenii cu gube lânoase, mai scurte. Pe la Crăciun mi s-a dat o reverendă, o pereche de nădragi, o jeletcă, o năframă de buzunar, o pălărie înaltă cilindrică şi o pereche de cizme. Reverenda la premianţi (studenţii din anul I, *n.n.)* era din postav mai dur, apoi tot aşa mai sus, tot mai fin. În al treilea an era franţuzească.

La St. Măria Mică 8 (20) septembrie era termenul când *clericii* se prezentau la studiu; aşa se numeau atunci teologii.

Profesori în seminar am avut: la matrimoniu și *jus canonicum* pe Rs. D. Canonic Vasile Raţ, la pastorală pe Simeon Filip, la teologie pe dr. Iosif Pop, la limbile orientale şi hemeneftie [hermeneutică, interpretarea Sfintei Scripturi, *n.n.*] pe Timotei Cipariu. Studiile erau vaste: matrimoniu 200

coli, *jus canonicum* 100, pastorală, teologie asemenea. Afară de a profesorului Cipariu, toate trebuiau scrise sau cumpărate în manuscris.

Conşcolari i-am avut pe: Iosif Tarţa (încă din Gramatică, din Vaşarheiu), Toader Popovici (fost paroh în Boziaş), care mai pe urmă şi-a schimbat numele în Almăşan, deşi fratele său Ioan, protopop în Alma Săsească, tot cu numele de Ioan Popovici a absolvit gimnaziul din Vaşarheiu, precum şi David Almăşanu în Vaşarheiu, la Tablă, tot ca Popovici figura.

Clujeni erau: Toader Pop din Coruşiu, Ştefan Poruţ din P.-Cian, Ioan Cristea din Glod, Teodor Maiorean din Alămor, Dumitru Stoian, Gregorie Gall, Ioan Dregean.

Teologii II-aniți: Georgie Draia (fost preot în Tiur), Gregorie Moisi (mai pe urmă Moisil) vicar al Năsăudului, Pop Toader din Budurlău, preot în Fărăgău, Vasilie Pop, frate cu Iosif Pop, dr. în teologie, Vasile Teodor, preot în Vaidacuta, Nicolau Pop din Iara preot în Feneş, Anania Pop, Dumitru Cosma, preot în Corpadie, Georgie Raţ, preot în Căpâlna de jos, Gregorie Mureşan, preot în St. Margieu şi Iosif Turc.

Rector aveam pe Can. Ștefan Boer, studiorum prefect Ioan Dragomir, oameni cu suflet bun. Viptul (mâncarea, *n.n.)* era bun şi îndestulător. Ductori am avut pe Iosif Ciura şi Andrei Mureşanu. Mureşanu era mare cântăreţ, avea un organ bun şi puternic; până a fost în seminar n-a făcut versuri, era tare strict, pe fumători nu-i putea suferi, fumatul era strict interzis. Dacă-i erai denunţat pentru fumat, carenţia era sigur a ta. Eu am avut multe carenţii, căci eram fumător.

Vice-rector era Ioan Moldovan, cântăreţ mare şi iubitor de cântare. După cină, cari aveam ton şi plăcere spre cântare, ne scoboram şi intram la vice-rectorul şi ne deprindeam în cântări. De altcum aveam profesor de cant pe Gregorie/Georgie Tecar, care două ore în săptămână, marţea şi joia seara, ne învăţa cântările. Toţi clericii ne adunam în muzeul cel mare, unde veneau şi studenţii din alte clase.

Călugări erau atunci trei: egumen Ladoşi, om mititel, gros, Iovian, ciont de mâna stângă, şi Elekeş. Aceşti doi din urmă erau profesori gimnasiali. A intrat ca novice şi Arpadi, fost preot în Ormenişul de Câmpie, dar n-a stat decât vreo patru săptămâni şi s-a lăsat de călugărie.

După ce Moldovan s-a mulţumit de vice-rectorie şi s-a căsătorit cu văduva preoteasă din Săbad, a urmat vice-rector Arpadi. El avea trei copii,

două fete şi un fecior, Alexandru, care a participat în 1848/9 în Munţii Apuseni, cu fratele meu Vasilie, la combaterea insurgenţilor.

Fratele meu mai mare, Ioan, ca IV-anit, a absolvit teologia când eu eram I-anit. Cel mai mic frate, Vasilie, era în gimnaziu în Vaşarheiu. Părinţii nostri aveau mare bucurie, erau mândri putând avea trei fii învăţând la şcoală.

În anul 1838/9 la St. Măria Mică am intrat în anul II în seminar; primianţi au fost: Ioan Oltean şi Gavril Pop din Cluj venit, Andreiu Pop, Georgie Răduţ, Nicolau Pop, N. Simonfi, Ioan Bochiş, Petru Bran, un fecioraş bălău, sălăjean, copil priceput, cu minte ageră; apoi Ioan Vicaş (acesta-mi era soţ de conversare), Antoniu Vestemian, Ioan Oltean, mai în urmă Fekete-Negruţ, care era clarenătaş şi ne delecta mereu cu instrumentul său. Din cursul acesta, patru s-au făcut canonici: Gavril Pop, Andreiu Pop, la Lugoj, Vestemian şi Oltean (Fekete) canonici în Blaj.

În 1839 s-au făcut struguri mulţi. Măria Sa episcopul Lemeny ne-a dus şi pe noi, teologii, la culesul viilor, la via de la Mănărade, o vie mare, frumoasă, cu mai multe teascuri. Au dus toate aparatele pentru fiert, precum şi mesele şi toate celelalte de lipsă. S-au întins toate mesele într-un loc frumos şi am prânzit în vie. Venea episcopul şi canonicii şi se desfătau în jur de noi, Măria Sa episcopul spunea: „Aceştia sunt fiitorii mei preoţi”. Lemeni era om plăcut şi vial, cu inimă bună.

Dintre jurnale n-aveam decât *Gazeta* de Bariţiu, cu litere chirile. Versuri se cântau mai multe ungureşte; româneşti erau în uz: *După nor vine senin*, *Lâng-un râu odinioară*.

În anul 1839/40 am intrat în Seminar, ca III-anit. Acum ne numisem bătrâni. Rector, după multe delaţiuni, a venit Arsenie Popovici din Turda, de curând venit în Blaj. Era predicator mare, la instalarea sa a predicat din catedrala mănăstirii, luându-şi de text: „Au nu este răşina în gilead, au nu este şi balsam acolo, şi pentru ce nu se vindecă faţa Sionului?” O predică model, mai întreagă o ţin minte. Vice-rector era Ilie Cicudi, mai în urmă canonic, acum mutat la cele eterne, om bun, însă strict. În tot timpul în Seminar am avut pâine bună, însă pentru stomacul tânăr nu chiar de ajuns. Mai cumpăram câte o pâine cu 20 cr. m.c. de la Gregorie/Georgie Uilachi (Uilăcan), atunci credinţer în Seminar, mai în urmă preot în Sânt-Petru de

Câmpie. Uilachi era copil bun şi tare ca fierul. Aducea tabla cu 10 porţiuni, ţinând-o sus pe palma dreaptă.

În 1840/1 am intrat ca IV-anit. În acest an, mergând de Crăciun acasă, părinţii mei erau numai singuri, bătrâni şi neputincioşi. Ei m-au îndemnat să mă cer, să fiu absolvit, că nu o mai pot duce. Fratele mai mare, Ioan, era preot în Uioara de Sus, fratele mai mic, Vasilie, în Sintaxă, în Vaşarheiu. Aşa, după Crăciun, mergând în Blaj, m-am dus la Măria Sa Episcopul, i-am expus păsurile şi neajunsurile părinţilor şi s-a îndurat a mă absolvi. Mi-am luat rămas bun de la conşcolari şi de la toţi ceilalţi clerici, şi cu conşcolarul Ştefan Poruţ din Pustă-Cian, care şi el fu absolvit, am mers prin Uioara pe la fratele meu, care mi-a dat o călărie, de unde amândoi am mers în Dateş la notarul Ciaclan, care avea fete dintre cari pe cea mai mare, cu numele Marişca, a luat-o de soţie Ştefan Poruţ. Eu contam la cea mai mică, care însă s-a măritat după Nicolau Şimonfi, preot în Gherla.

În anul 1841 fungentele preot Ioan, în Chirileu, a repausat în septembrie. Succesori nu avea, pe fata mai mare o măritase după Georgiu Lăscusean, preot în Cucerdea. Prunc mai mare era Dumitru, învăţător rău în *Principia* în Vaşarheiu. Lucru natural, că, eu teolog, contam şi eu la parohia Chirileului, acum vacantă. Aveam însă rival pe fratele preotului, Ezechie Pop, care s-a făcut preot în Poca-Cristur, luând în căsătorie pe fiica preotului de acolo. În Poca-Cristur, episcopul Lemeni avea o soră, aceasta avea o fată, Lica. Ioan Turc, secretar episcopesc, avea speranţă să o dobândească de soţie. Aşa, când s-a căsătorit Pop Ezechie, i-a fost nănaş şi, mai târziu, el s-a făcut celibe. Turc avea mare influenţă, totuşi parohia mi s-a conferit mie, deşi rivalul meu n-a încetat pe mulţi din poporeni, cu intrigi, mai adăpându-i şi cu vinars, a-i atrage de partea sa. Aşa s-au făcut două partide. Partida lui Ezechie a făcut suplică la un Mănăşes în Petea, au înşirat multe bârfe şi neadevăruri, şi cu influenţa nănaşului său Ioan Turc, a esoperat de i s-a conferit parohia Chirileului. Eu am rămas fără parohie. Mă îmbolnăvisem de nişte friguri care m-au torturat 18 săptămâni. În timpul acesta a venit la mine Suciu Petru, teolog în Blaj şi mi-a zis: „Mă, Moldovene, eu merg la Blaj şi fac o suplică în numele tău, şi nu cred să nu redobândeşti iarăş parohia". Fără a şti că ce vrea să scrie, m-am învoit, a mers şi a făcut suplica, în care ameninţa pe Episcop că, de nu-mi confereşte parohia, recurg la Gubern. Eu nu aveam cunoştinţă despre cele scrise în suplica făcută de Suciu Petru.

Ameninţarea cu gubernul a făcut rea impresiune asupra Episcopului, altcum bun ca o pâine bună şi îndurător cum nu se mai poate. Mă pomenesc, nu peste mult după făcuta suplică, cu resoluţiunea prin oficiul protopopesc, de următorul cuprins: „Dacă suplicantele şi-ar fi adus aminte de zisa Sfintei Scripturi: „Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii", nu i s-ar fi denegat suplicantelui redarea parohiei, din contră ieie spre ştiinţă aceste." Scrisoarea lui Ioan Turc, subscrisă de Episcopul Lemeny, o am la mine până în prezent. Reînsănătoşindu-mă întrucâtva din frigurile de 18 săptămâni, deşi eram încă tare slab, m-am dus la Blaj, şi-mi cerui audienţă prin amicul meu Chaliu, husarul episcopesc. Audienţa mi se dădu, intru, sărut-mâna, Episcopul mă agrăieşte: „Dar ce-i, Mureşan, când ai venit, ce-i pe la Gherla voastră?" Acest Gregorie Mureşan era din Mintiul Gherlei, a fost protopop în S. Mărghita, un fecior înalt cât mine, palid la faţă, precum eram şi eu acum. Cu acesta mă confundă Episcopul.

– Nu sunt Mureşan, Măria ta, sunt Isaia Moldovan, din Chirileu.

S-a apucat aspru a mă dojeni: „Cum ai cutezat tu să mă ameninţi cu Gubernul; mergi acum la Gubern să-ţi dea parohie, nu Episcopul tău!" Eu m-am încrucişat auzind aceste şi m-am rugat să mă asculte şi i-am zis: „Măria ta, eu despre suplica dată cu numele meu nu ştiu nimica, nici o recunosc de a mea, deoarece de 18 săptămâni am pătimit de nişte friguri care m-au debilitat, precum şi Măria Voastră vă puteţi convinge. Aici poate să fie vreo apucătură, vreo şiretenie mişelească, ca să-mi strice numele. Vă asigur, Măria ta, că sunt sincer şi cel mai supus fiu. Parohia Chirileului nu e ceva – are cel mult 18 jugăre de pământ sărăturos şi cositură de nişte păişe. Dar m-aş bucura că aş putea fi părinţilor bătrâni spre ajutor; deci umilit mă rog să te milostiveşti a mă crede, ca un bun părinte, că toate cele spuse de mine sunt pur adevăr. Eu, după ce am primit resoluţiunea ameninţătoare, ştiind că n-am suplicat, mult m-am mirat şi mi-am zis că ce poate să fie cauza de-mi vine resoluţie fără să fi suplicat. Pentru aceea, deşi slăbit, am alergat la Măria Voastră să mă conving despre lucrul subversat". Episcopul m-a ascultat cu bunăvoinţă părintească şi pacienţă. S-a convins şi a început blând a vorbi şi m-a oprit şi la masă. După prânz mi-a conferit definitiv parohia Chirileu.

M-am dus la protopopul Gavril Fogoraşi în Tirimia, i-am presentat resoluţia episcopească, a chemat pe mulţi din partida contrară la sine, i-a

mai eshortat şi le-a împărtăşit resoluţia episcopească. Acum trebuia doar să mă căsătoresc. Mi-am frământat mintea cum aş nimeri să-mi capăt o soţie să se potrivească cu părinţii mei şi cu timpul în care trăim, să fie şi cu ceva cultură, că pe acel timp nu erau şcoli cu fete, puţine dintre fete erau care să ştie scrie şi citi. Nici pe la protopopi nu se aflau astfel de fete.

În 1842 primăvara m-am dus la Ceuaş, un sat în comitatul Cetatea de Baltă (acum Târnava Mică). Am nimerit la un econom român, Alexandru Roşca, acesta avea o fată frumoasă, Anica. Românul era ginerele lui Asculan, oarecând preot în Mediaş, sub care s-a făcut biserica cea pompoasă de astăzi prin episcopul de pie memorie Ioan Bob. Pe acest Asculan l-a strămutat episcopul Bob în Şeica Mică. El avea doi feciori care, trecând în România mică, în Râmnicul Sărat, se făcuseră proprietari. La aceştia crescuse fata de care scriu şi pe care am luat-o în căsătorie în mai 1842. Cununia a săvârşit-o parohul atunci fungent în Dateş, ca administrator al filiei Ceuaş, fără sgomot şi fără petrecerile obişnuite la astfel de ocasii.

Mi-am dus soţia în Chirileu. Părinţii erau contrari acestei căsătorii, cu toate că soţia mea s-a deşteptat mult locuind la unchii săi în Râmnic. Dânsa se pricepea la tot ce ţine de economia casei şi era cuprinzătoare. Îmi lipsea bunăvoinţa părinţilor şi propusul ca să fiu spre ajutor şi mângâiere neputincioşilor părinţi nu mi s-a realizat îndată.

La o săptămână după cununie am mers a mă hirotoni. Am pornit călare, şi pe la Chimitelnic am ajuns în Sânger. Preot de curând venit aici era Iosif Turc, fiul protopopului din Cătina [...] Am luat-o îndărăt către Blaj şi pe seară am ajuns la Ciufud la amicul meu Nicolae Şimonfi. El mi-a spus cum că [...] episcopul se afla la Cluj la dietă.

Când se crăpă de ziuă, am plecat prin Bucerdea şi seara am mers la protopopul Ioan Sacalai, cu care aveam cunoştinţă. De aici, în cealaltă dimineaţă, am luat-o pe câmpie, prin Cianul Mare, către Aiton, unde era paroh Ioan Trifan, care avea de soţie pe nepoata muierii fratelui meu, preot în Uioara. Atunci mi-am lăsat călăria şi pedestru trecând prin Giurfaleu, pe când se însera, eram în Cluj şi, şchiricind şi întrebând, am nimerit în casa protopopului Teodor Baldi, unde locuia măria sa episcopul. Fiind pe înserate, sub boltitură zăresc un individ, mă apropii de el şi văd că e conşcolarul meu Teodor Popovici, mai târziu Almăşan, care încă venise pentru hirotonire.

Dimineaţa următoare, la sfatul episcopului, am mers la protopopul neunit cu numele Gal, ne-am mărturisit şi sub liturghia de 8 ore ne-am cuminicat. Atunci ne-a şi făcut ceteţi (lectori) şi subdiaconi. Altă zi am fost la biserică fără act de sfinţire, iar a treia zi ne-a sfinţit diaconi şi în a 5-a zi în 31 mai 1842 am fost hirotoniţi de preoţi.

După sosirea mea acasă, am chemat pe protopopul Fogăraşi de m-a introdus ca paroh. În 4 iunie, la Înălţarea Domnului, am săvârşit prima liturghie. Poporul s-a îmblânzit, neînţelegerea a dispărut, ba mulţi în loc de cucuruz mi-au dat la semănat toamna grâu. Părinţii nu mi-au dat nimic. Casa parohială am răscumpărat-o de la văduva preoteasă cu 30 fl. m.c., celelalte superedificate toate le-a dus. Nici gard, nici altceva nu era, afară de casă.

Cu cei 20 fl. căpătaţi de la episcopie mi-am cumpărat un pat, două scaune, o masă şi alte mărunţişuri. Eram sărac ca şoarecele de biserică, cum e zicala.

În 1843 mi s-a născut o pruncă [...]. În 1844, 2 decembrie, mi s-a născut altă copilă, Maria, astăzi preoteasă în Subpădure, măritată Anca. Copila cea dintâi a murit peste puţin timp.

În 1845, fratele meu Vasile a intrat în teologie, ca premiant [...]. Tatăl meu s-a mutat la mine, însă şi-a făcut casă deschilinit, unde locuia şi fratele meu Vasile. În februarie a acestui an a murit preoteasa fratelui meu Ioan, preot în Uioara, şi a rămas văduv, cu doi copii: Susana şi Alexandru. Tot în acest an, în 24 aprilie la Sângiorgiu, moare şi mama mea în etatea de 63 ani. I-am cumpărat o cruce de piatră de la Uioara, nescrisă. Eu cu fratele meu Vasile ne-am făcut la faur nişte unelte mici de scobit şi am făcut şi epitaful latinesc. Eu scobind literele în piatră, iar fratele, cu o ţeavă de cucută, sufla praful, şi aşa am isprăvit epitaful, precum se vede şi azi pe cruce!

Tot în acest an a fost şi procesul fericitului episcop Ioan Lemeny. A ieşit o comisie cu episcopul rutean Gaganeţ. Restul e cunoscut: mai mulţi profesori şi teologi au fost eliminaţi, precum: Simeon Bărnuţ, Dimitrie Boer, Vasile Ladislau Pop, mai în urmă baron, Dr. Iosif Pop, care s-a aruncat în Târnava Mică de pe podul Jidveiului şi s-a înecat. Câţi au rămas în viaţă, toţi erau în Vaşarheiu la Tabla regească, cancelişti practicanţi. Acolo era şi Avram Iancu şi Iacob Bologa, locuiau în casa unde fusese mai demult spitalul vechi. Când mergeam joia (zi de târg) în Vaşarheiu, îl cercetam. Pe profe-

sorii din Blaj, Ladislau Pop şi Dimitrie Boer, îi cunoşteam şi mă cunoşteau şi dânşii. Cu Bologa şi Iancu pe astă cale am făcut cunoştinţă. [...]

Într-o zi m-au cercetat Iancu şi Bologa la casa mea în Chirileu [...], era şi fratele meu, Vasile, acasă. I-am ospătat cum se cade, preoteasa mea ştia să gătească mâncări ca orice bucătăreasă, atunci nu mai eram sărac ca mai înainte. Aveam şi jurnale acasă: *Gazeta*, *Foaia pentru minte, inimă şi literatură*, *Organul luminării*, *Foaia poporului* [...].

Din anii din urmă ai vieţii mele amintesc că în 1892, cu ajutorul şi îndurarea lui Dumnezeu, am ajuns anul al 50-lea al preoţiei mele. Mi-am propus, pentru aducerea aminte, a serba acest moment rar în viaţa unui preot. Mi-am adresat Esc. Sale Mitropolitul Dr. Ioan Vancea, ca să se îndure a-mi da binecuvântarea părintească pentru a-mi celebra jubileul, în cerc restrâns familial. Bunul mitropolit mi-a şi trimis binecuvântarea cerută precum urmează:

„On. în Cristos Frate! Din scrisoarea frăţiei tale de data 30 mai acum am aflat cu multă bucurie că pre[a]bunul Dumnezeu s-a îndurat a-ţi lungi firul vieţii spre a putea împlini 50 de ani de când pentru prima oară ai adus lui Dumnezeu prea sf. Jertfă în s. liturghie în păstorie de 50 de ani a credincioşilor noştri din Chirileu. Felicitându-te deci din inimă părintească pentru acest dar special ceresc, ne învoim foarte bucuros cu frăţia ta să-ţi celebrezi jubileul de 50 de ani a preoţiei şi rugăm pe cerescul părinte să te ţie încă mulţi ani în sănătate neschimbată şi putere neînfrântă – împărtăşim arhiereasca noastră binecuvântare frăţiei tale cât şi familiei fr. tale şi tuturor credincioşilor noştri care vor lua parte la această sărbătoare jubiliară. Blasiu în iunie 1892. Binecuvântător: Ioan Mitropolit".

În urmarea acestora, am chemat pe fratele meu Vasile, din Boziaş, cu familia sa, pe ginerele meu I. Anca, preot în Subpădure, pe Alexiu Viciu, preot în Nirăşteu, pe nepotul meu Emil Viciu, professor în Blaj, pe finul Ioan Banfi, preot în Şomuştelnic şi pe fiii acestuia, Octavian prof., Ştefan, medicinist, şi alte rubedenii şi alţii, între care m-a onorat ocazional şi d-l protopop al Mureşului, Vasile Hosu.

După st. liturghie am petrecut cu bucurie şi voie bună, iar pe la finitul petrecerii, în urma propunerii d-lui protopop V. Hosu, s-a făcut coletă de 20 fl., la coleta crucerului [...].

În 1842, când m-am preoţit, pe locurile noastre preoţii erau mai toţi moralişti. Teologi foarte puţini [...].

Preoţii, cu puţine excepţii, umblau îmbrăcaţi cu cioareci, ţundră neagră lungă, apoi cojoace, pieptare; care purtau nădragi vineţi de nişte postav dur din Sighişoara, erau ceva excepţii, dar celelalte veşminte erau tot cojocul şi ţundra neagră.

Luxul pe acele timpuri era necunoscut. Mobile de salon, precum divane umplute, scaune mai de ceva preferinţă, erau raritate.

Preoţii îşi cunoşteau oficiul lor, aspiraţii exagerate nu aveau, toţi erau muncitori, ştiind că n-au de nicăieri să aştepte ceva ajutor; îşi lucrau cu sudori crunte puţina canonică. Locurile erau iobăgeşti; de mai puteai să zălogeşti de la vreun iobag un pământ, atâta era tot. În viaţa mea am lucrat şi eu de jos; fiindcă ştiam ciopli, îmi făceam unelte din unele mai mărunte, ca osia la rotile, policioară la jug, o cătuşă, o tânjală, restee. Cruţam şi trăiam cu simplitatea apostolilor. Luxul l-am urât în tot timpul cât am trăit şi am iubit simplitatea şi curăţenia. În casa mea au fost primiţi mulţi oameni însemnaţi, oficioşi şi oficiali, şi nimeni nu m-a condamnat. [...].

Prin anul 1842, când m-am preoţit, la întâlnire ne salutam întinzându-ne unii altora mâna dreaptă, cu cele trei degete pe care, după salutare, fiecare şi le săruta binecuvântând pe celălalt. Drept că nu eram civilizaţi ca acum. Preotesele toate îmbrăcate româneşte, afară dacă, spre distingere, avea pe cap o năframă neagră. Când veneau la casa unora din preoţi, deşi erau mai bătrâne, sărutau mâna preotului cu reverenţă. Azi sărută preoţii mâna preoteselor, de nu s-ar jena şi în obraz. Ei, dar asta e civilizaţia, lumea a înaintat, cea măritată nu umblă cu capul descoperit! În 1842 şi mai încoace [...] erau încă preoţi care nu-și ştiau scrie numele. În postul mare ne mărturiseam vecinii unii altora, cu familii cu tot. Acum e altceva, şi mulţi lipsesc de la mărturisire [...].

Dat în Chirileu în 12 (24) aprilie 1898,
Isaia Moldovan Paroch gr. unit

[5]

Juristul Ştefan Cacoveanu

Amintiri despre Eminescu

> Ştefan Cacoveanu (1843-1936), născut în Ciugudul de Sus, jud. Alba, a fost cel mai important prieten blăjean al lui Eminescu în vara anului 1866, ca elev la Gimnaziul din Blaj. După studii de litere la Bucureşti şi Viena, de teologie la Viena şi de drept la Sibiu, Bucureşti şi Cluj, urmează cariera juridică la Alba Iulia. A publicat diferite culegeri de folclor. De la el ne-au rămas pagini frumoase despre Eminescu, scrise în 1904 (Ștefan Cacoveanu, *Eminescu la București în anul 1869/69*, în „Luceafărul“ IV, 1905) şi 1926, noi aici redând câteva care au legătură cu Seminarul Teologic, din cartea: Ştefan Cacoveanu, *Amintiri despre Eminescu*, Ediție îngrijită de Corneliu-Remus Cacoveanu, Prefață de Ion Buzaşi şi Ion Mărgineanu, Ed. Dacia, Cluj-Napoca 2000, pp. 21-29, 41-46.

[...] A doua zi după sosirea lui în Blaj, în studenţime fierbea vestea şi pe buzele tuturor sunau cuvintele: *e aici Eminescu, e aici Eminescu!* Aceasta fu în 1866, prin luna lui mai, pe la sfârşit. Doritor de a-l cunoaşte, am ieşit în piaţa de dinaintea gimnaziului, locul de întâlnire al studenţilor.

Aici i-am făcut cunoştinţa. [...].

Îl chemai să şadă la mine şi veni numaidecât. [...].

Eminescu a stat la mine din 1866, de la sfârşitul lui mai până către 15 iulie al aceluiaşi an, când eu făcând bacalaureat m-am depărtat din Blaj acasă în satul meu. Eminescu a rămas în Blaj [...].

Am înţeles că, plecînd eu, s-a alăturat la nişte studenţi ocrotiţi peste vacanţă pe lângă seminarul teologic de acolo. Cu aceşti strudenţi, care trăiau de la seminar, a şezut Eminescu până prin septembrie [...].

Mai târziu, la 1868-69, am petrecut cu Eminescu un an întreg la Bucureşti. Întrebându-l odată:

– Ce zici de Blaj? cum ţi-a plăcut?

– Mi-a plăcut de măgărarul de la seminar.

– Şi de ce tocmai de măgărar?

– Spunea poveşti minunate şi-l ascultam cu multă plăcere, a fost răspunsul.

Pe la anul 1866, apa de băut în Blaj se aducea de afară din oraş. Spre acest scop seminarul ţinea un căruţ, tras de un măgar. Omul de lângă acest căruţ se numea în Blaj: măgărarul de la seminar.

Că cine va fi fost atunci măgărar nu ştiu. Pe la anul 1878-79, când locuiam în Blaj, se afla ca măgărar un mare povestaş şi vornic de nunţi, anume Nicolae Mihu, poreclit Chenderi, de loc din Veza; ţăran în vârstă cam de 40 de ani, foarte isteţ. Avea o pasiune irezistibilă de a spune poveşti. Spunea teologilor seara în dormitor, până târziu, când adormeau toţi.

Eu încă am scris de la el mai multe poveşti, balada Marcului şi o oraţie de nunţi. Se zice că peste vacanţă, când teologii erau duşi acasă şi n-avea cui spune, aduna copii de pe uliţă, se punea cu ei roată pe iarbă în curtea seminarului şi le spunea poveşti. Semăna mult la chip cu Horea. Ştia multe şi era meşter de vorbă. Se zice că odată, având pricină cu un teolog (elev seminarial), printre vorbe îi zise:

- Hei! părinte, că nu m-a pus Dumnezeu pe mine la locul meu! Că n-am fost să fiu eu ce sunt, c-a fost să fiu eu popă în locul d-tale şi d-ta măgărar în locul meu!

E de însemnat, că deşi nu ştia citi şi scrie, ştia o mulţime de cîntări bisericeşti.

Nu-i exclus că Eminescu la acest povestaş s-a referit când mi-a zis că i-a plăcut de măgărarul de la seminar. Chenderi fusese măgărar multă vreme la seminarul din Blaj.

Alba Iulia, 8 ianuarie 1904

[...]. Am spus în amintirile mele mai sus citate cum am venit în cunoştinţă cu tânărul poet şi după depunerea examenului de maturitate cum l-am lăsat în Blaj, unde aştepta să-i sosească scrisoare şi bani de acasă de la Botoşani. Aşadar tînărul poet, neprimind invitaţia mea să vie peste vacanţă

cu mine la satul meu, a rămas singur cam lipsit de toate. Norocul că la seminarul teologic de acolo rămaseră şi în cursul vacanţei de vară vreo 4-5 studenţi pentru a servi la masa profesorilor, ce se afla tot în seminarul teologic, căci acolo le era bucătăria. Aceşti studenţi în Blaj, numiţi credinţeri, îşi aveau locuinţa şi întreagă alimentaţia în seminar. Ei aveau să îngrijească de curăţenia sălilor şi dormitoarelor şi muzeelor institutului şi a refectorului, adică a sufrageriei, peste întreg anul. Primul credinţer era Filimon Ilea, student la Seminarul din Blaj, născut în comuna Cicău, aproape de Aiud, apoi mai tîrziu mutându-se la mama sa, că era orfan de tată, în comuna Şpălanca aproape de Uioara de Mureş. De acolo a fost dat la carte la Blaj.

La acest tânăr student, credinţer la Seminarul teologic din Blaj, s-a ocrotit Eminescu, rămas pe vacanţă în Blaj, despopulat de studenţime, unde a fost prevăzut cu locuinţă şi alimentaţie. Eu am convingerea că acesta-i Ilea cui Eminescu i-a dedicat poezia din chestiune. Pentru ce i-a dedicat-o, nu pricep, căci Eminescului binefacerea îi venea de la Seminar, de unde trăia şi Ilea şi alţi tineri credinţeri studenţi săraci. Meritul lui Filimon Ilea ar fi fost numai acela că, prin mijlocirea lui, Eminescu a fost primit în locuinţa şi la masa comună a credinţerilor de la seminar. Pe vremea aceea era ieftinătate şi la Seminar abundenţă, unde mâncau patru inşi putea mânca şi al cincilea. Eu cred că acesta e Ilea despre care e vorba, că, prin mijlocirea lui, Eminescu a venit în cunoştinţă cu studenţi şi peste vară aici la Blaj, unde aveau şi masă comună.

Eminescu a rămas la Filimon Ilea la Seminarul din Blaj până către sfârşitul lui septembrie 1866, când cu scopul de a trece la Bucureşti a sosit în Sibiu.

[...]. ... sosind şi eu la Bucureşti am aflat acolo pe Filimon Ilea, care de mai înainte trecuse în România. Era un tânăr ca de 20 ani, cu o voinţă şi diliginţă de fier. În 1868 el era în Bucureşti copist la Tribunalul de Ilfov şi student la Facultatea de Litere din Bucureşti [...]. Şezând laolaltă, ades se plângea că Eminescu nu stă de carte, ci umblă pustiu cu societăţile teatrale în provinţie şi nu umblă să-şi facă şi el o carieră. [...]. Despre Filimon Ilea am auzit că a devenit profesor la Giurgiu, de unde abdicând s-a întors la Facultatea de Drept din Bucureşti.

26.III.1926

[6]

Dr. Elie Dăianu

Eminescu în Blaj

> Dr. Elie Dăianu (1868-1956), născut în satul Cut, jud. Alba, a studiat la liceul din Blaj şi a obţinut doctoratul în filologie la Budapesta. Gazetar militant şi lider spiritual şi politic, a scris multe lucrări istorice. A fost profesor de teologie morală şi pastorală la Seminarul din Blaj, apoi protopop de Cluj.
> A scris *Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contimporanilor* (Sibiu, 1914, 40 p.), din care redăm câteva pagini. Lucrarea a fost reeditată de Ion Buzaşi la Ed. Buna Vestire, Blaj, 2000 (pp. 12-15).

Multă vreme nu s-a ştiut nimica în public că Eminescu ar fi petrecut câtva timp ca student la Blaj [...]. În 1894 ori '95 am aflat prima oară despre acest fapt [...] de la domnul Ioan Orga, atunci vicerector al seminarului de aici [...].

Domnul Orga își aduce bine aminte că citea prin grădina Seminarului, (din *Familia* și alte foi) și „citea foarte bine” cu deosebire poeziile, așa încât teologii se opreau și ascultau în jurul lui. Odată, și-a citit așa și o poezie a sa proprie, publicată în *Familia*. Prima lui poezie publicată a apărut în numărul 6 al *Familiei* din 1866 și începea astfel: *De-aş avea și eu o floare,/ Mândră, dulce, răpitoare...*

Ne putem închipui cum le va fi plăcut teologilor din Blaj, crescuți în școala cea aspră cipariană și dedați pe atunci mai mult numai cu poeziile lui Murășanu, să asculte lectura lui Eminescu care avea desigur de pe atunci dicțiunea aceea frumoasă care a creat mai târziu limba cea muzicală, dar bărbătească, plină și plastică, ce face epocă în evoluțiunea limbii literare române.

Ce impresie va fi făcut lectura lui asupra teologilor care ascultau cu drag pe îndrăznețul băiețandru se poate închipui dintr-o mărturisire a fostului pe atunci student de a V-a clasă care și acum pare că-l aude cum declama. „De multe ori – scrie d-l P(etre) U(ilăcan) – și cu multă gravitate îmi recita poezii întregi de Alecsandri. Pare că și acum aud cum și cu ce intonare recita dintr-o poezie a acestuia (Alecsandri) cuvintele: *Andrii Popa cel vestit*...

De bună seamă calitatea aceasta a lui l-a făcut cunoscut și simpatic înaintea teologilor, dintre care mulți își aduc și acum bine aminte de el.

Seminarul Teologic era – aproape ca și azi – centrul celei mai zvâcnitoare mișcări intelectuale. Acolo erau întruniți vreo 50-60 de tineri, între care unii foarte buni, inteligenți și energici; printre ei, începători „poeți" și „scriitori" care iubeau artele și literatura, citeau și scriau. Acolo se întruneau la masă mai toți profesorii din Blaj – cei mai mulți celibatari. La masa lor se discutau chestiuni de știință, literatură și artă și se dezbăteau toate chestiunile zilei.

Pe lângă teologi mai umblau în Seminar tot atâția studenți, mai mari și mai mici, căci fiecare teolog avea câte un student, care îl servea și care în schimb avea masa gratuit. Aceasta era – și este până în ziua de astăzi – o adevărată masă a studenților, cu ajutorul căreia mulți băieți săraci au putut exista la școală, spre a învăța să se facă „domni", unii domni mari. La masa profesorilor, ca și la a teologilor, serveau tot studenți, de cei mai mari – din a IV-a clasă în sus. Aceștia erau „credinţerii", și printre ei erau unii studenţi foarte buni. Cei ce cunoaştem Blajul și Seminarul lui, știm – ceilalți își pot ușor închipui – ce mișcare, ce învârtire, ce viață era în acest Seminar, cu deosebire prin refectorii, prin curte și grădină, pe la amiazi și către seară. Aici era întâlnirea intelectualilor din Blaj, aici era centrul de viață și de mișcare a tinerimii.

Pentru un tânăr ca Eminescu, care era de 16 ani, expert în multe, citit și fantast ca un adevărat poet, nu se poate închipui în Blaj un loc mai potrivit. Cvartirul său de la „Mănfoaie" îi era aproape; prieteni printre studenții de vârsta lui își făcuse. Aceia îl primeau cu drag ca pe un străin, din Bucovina, și cu admirație ca pe un băiat cuminte și poet. Printre atâția alții se putea vârî și el ușor și pe la masă, când avea lipsă. Nu-i trebuia decât niţică îndrăzneală, și îndrăzneala – dacă peste tot i-ar fi trebuit – nu-i lipsea. Nu e deci de mirare că în curând s-a făcut cunoscut la Seminar, și între studenţi

și între teologi chiar. Mai ales că știa citi așa de frumos elocventul băiat – printre greoii la limbă de ardeleni el se distingea așa de mult cu frumosul limbaj de dincolo.

Că a fost în curând cunoscut și de teologi o mărturisesc interlocutorii mei:

„Era copil chipeș – îmi spunea d-l Orga, care atunci era teolog în anul I – deși neglijat în îmbrăcăminte. Era inteligent, avea ochi frumoși, deștepți și era peste tot simpatic. Vorbea îndrăzneț, ca și când te-ai fi cunoscut cu el cine știe de când".

Părintele călugăr Domșa își aduce și mai bine aminte de el:

„L-am cunoscut prin iunie; mi-aduc aminte de pe aceea că-l vedeam mâncând cireșe. Trecând spre grădină l-am văzut în curtea Seminarului; și auzind că-i din Bucovina, am prins vorba cu el și-l întrebai despre niște cunoscuți ai mei, foști studenţi la Beiuș, unde am fost și eu un an; întrebam anume despre un Ciupercovici (nu fostul mitropolit, ci poate o rudenie a lui - a murit și acesta) și despre un Epaminonda Bucescu, fost pictor; a murit și el. Băiatul Eminescu spunea că i-a cunoscut. Peste tot mi-a făcut bună impresiune. Era însă cam rău îmbrăcat. Avea pantaloni cenușii, un căput negru gros și căciulă. Era vară și el umbla cu căciulă. Un cleric i-a dat apoi o pălărie moale, neagră, cum purtam noi pe atunci și cum se poartă acum..." (de-ale burilor).

Din aceste amintiri foarte detaliate se vede ce impresiune puternică făcea Eminescu, căci își mai aduc oamenii aminte chiar și de culoarea veșmintelor lui. Și e interesant, că în aceste mici detailări amintirile părintelui Domșa consună perfect cu cele ale d-lui Iacob Onea, deși mi le făcuse mult înainte de ce a scris domnul Onea.

Iată cum descrie d-l Onea înfățișarea din septembrie 1866 (am spus că greșește cu un an scriind 1867):

„... Purta păr mare negru, cam ca al preoţilor orientali, dar în partea dinapoi retezat. Veștimente avea: pantaloni și jiletcă de culoare sură și roc negru. De multe ori se culca noaptea îmbrăcat, deși în chilie nu era frig. Când se scula dimineața din pat, părul lui cel frumos negru, precum și rocul îi erau împestrițați cu fulgi de pene. Dar aceasta nu-l neliniștea, pentru că, deși în odaie era perie de veștminte, nu o folosea spre a se curăți, ci da numai de câteva ori cu palma mâinii peste roc, și așa unii fulgi rămâneau

toată ziua pe roc și în păr... La pieptănat de cele mai multe ori nu folosea pieptenul, ci își făcea piepten din degetele ambelor mâini... Le înfigea în părul său cel mare și cu ajutorul lor îl da îndărăt... " (*Tribuna* nr. 45, 1902).

„Era îmbrăcat în pantaloni negri – scrie d-l P(etre) U(ilăcan) – și Kaiserrock negru, și dacă îmi aduc bine aminte avea pe cap căciulă. Era de statură mijlocie, avea față surâzătoare, ochii negri scânteietori, sprâncene groase și păr negru des; era om frumos și simpatic [...]."

„Ieşea din odăiţa Seminarului (asta va fi fost prin septembrie 1866) în piaţă... acolo se aflau precupeţe care vindeau struguri; Eminescu de obicei cumpăra struguri, îi punea în pălărie, apoi, ţinând pălăria în mâna dreaptă, păşea încet prin piaţa Blajului mâncând struguri [...]. Cu câteva zile înainte de septembrie Eminescu venise la Blaj. Fiind el lipsit şi neavând cvartir, superiorii Seminarului Teologic i-au conces să locuiască în odaia amintită (a credinţerilor). În odaia aceasta a locuit Eminescu cu noi, vreo trei săptămâni".



Academia de teologie, Seminarul teologic arhiepiscopesc și Ospiciul preoților.

[7]

Profesorul Ştefan Manciulea

Mihail Eminescu la Blaj

> Ştefan Manciulea (1895-1985) este un nume consacrat al şcolilor Blajului. S-a născut în satul Straja, jud. Alba. A urmat Seminarul Teologic din Blaj în perioada 1914-1917. După studii de specialitate este numit profesor de geografie la Liceul ,,Moise Nicoară” din Arad (1921-1928) şi la Liceul ,,Sf. Vasile cel Mare” din Blaj (1928-1937), iar după ce obține doctoratul în geografie la Bucureşti este numit conferențiar la Catedra de Geografie a Facultății de Ştiințe (secția Geografie regională, catedra de state şi continente) la Universitatea din Cluj (1942-1947), unde rămâne până în 1947, când regimul comunist îl îndepărtează de la catedră.
> În cartea *Istoria Blajului. Monografie istorică şi culturală*, ediție îngrijită de Mircea Popa, Ed. Astra, Blaj, 2001, la pp. 91-96, descrie perioada petrecută de Mihai Eminescu la Blaj, pagini din care redăm câteva fragmente aici.

După moartea iubitului său profesor şi părinte sufletesc, întâmplată în ianuarie 1866, adolescentul Mihai Eminescu a plecat în primăvara acelui an la Blaj, mânat de dorul de a cunoaşte această veche cetate a culturii româneşti. Era în mai. În modestul târguşor de la îmbinarea Târnavelor, Mihai Eminescu a fost găzduit câteva zile în camera prietenilor săi, în a căror tovărăşie a călătorit o parte din drumul de la Cernăuţi până aici, prieteni dintre care unii urmau cursurile liceului superior şi câţiva studii teologice în seminarul blăjean.

Dar n-a stat multă vreme împreună cu dânşii, deoarece şi-a schimbat lăcaşul, mutându-se în odaia numită a „credinţerilor“ de la seminar.

Credinţerii – şcolari de încredere – erau câţiva elevi mai răsăriţi ai liceului, întreţinuţi gratuit cu casa şi hrana în seminar, pentru modesta slujbă pe care o îndeplineau de a servi prânzul şi cina la masa clericilor din seminar. Prietenia cu aceşti credinţeri l-a făcut pe Mihai Eminescu să fie cunoscut nu numai de cercul elevilor liceului, ci şi între studenţii teologi. Credinţerii prieteni îi procurau tânărului poet pâinea şi hrana de la masa seminarului, oferindu-i patul pentru odihnă în odaia lor.

Acum a cunoscut Mihai Eminescu nu numai un mare număr de studenţi şi clerici, ci şi pe badea Nicolae Mihu din Veza, care purta ciudata numire de „măgărariul de la seminar". Acest Mihu era un mare povestitor şi cunoştea, pe lângă basme şi snoave, multe poezii, cântece şi doine, pe care le intonau atunci sătenii din jurul Blajului. Eminescu, stând de vorbă cu Mihu, l-a îndrăgit şi, ca să-i poată asculta poveştile peste noapte, a părăsit patul oferit de prietenii săi credinţeri în odaia lor şi s-a mutat în podul cu fân al Seminarului, unde sta de vorbă cu măgărarul de cu seară şi uneori până la cântatul cocoşilor de dimineaţa.

Porecla de „măgărar" a primit-o Nicolae Mihu deoarece în seama lui era dată grija celor doi măgari folosiţi la transportul apei de băut de la Şipotul Crăiesei până la seminar. Conducerea înaltei şcoli de preoţi, pentru a aproviziona pe clerici cu apă bună, a recurs la această măsură practică: a instalat un butoi de câteva zeci de vedre pe o căruţă, la care erau înhămaţi doi măgari îngrijiţi şi mânaţi de Nicolae Mihu [...]. După ce umplea butoiul cu apă, măgărarul şi Mihai Eminescu făceau cale întoarsă la seminar.

[8]

Scrisoarea trimisă de Eminescu seminariştilor blăjeni

> Popasul blăjean din vara anului 1866 înseamnă un capitol important din biografia eminesciană (așa cum reiese din lucrarea lui George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu* – capitolul „La Blaj“, 1866). Blajul va reverbera mai târziu în articolele sale din *Timpul* şi în două din momentele sale biografice. În 1870, când s-au inițiat serbările de la Putna, închinate amintirii domnului Moldovei, Ştefan cel Mare, în numele Societății Academice „România Jună“ din Viena, Eminescu a trimis o scrisoare seminariştilor blăjeni, invitându-i să participe la serbări.

Viena - la 4 Mart 870

Domnilor și Fraților,

În ziua de 15/27 august a.c. Românii în genere serbează ziua Sfintei Maria, vergina castă și totuși mamă, care din sânul ei a născut pe martirul Omenirii înlănțuite, pe Crist.

Această zi s-a-ntâmplat să fie patroana mănăstirii Putnei, fondată de către eroul națiunei românești Ștefan cel Mare. Puternic și înfricoșat în război, el era pios și blând în pace; căci câte războaie, atâta zile ale rugăciunii și ale inimii frânte, atâtea mănăstiri.

Fraților, am proiectat a serba cu toții ziua acelei sfânte care-a conceput în sânul ei vergin tot ce lumea a riscat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiuit mai nobil, tot ce pun pe om alături cu omul: Libertatea.

Dar acea serbare, deși va avea caracter religios, prin omogeneitatea de naționalitate și limbă a acelora ce vor serba-o și prin împrejurarea ce se va

ţine lângă mormântul lui Ștefan cel Mare, nimeni nu va putea opri ca ea să aibă, afară de cel religios, și un caracter național. Adepți ai bisericii creștine, fie că de orice nuanță, noi cu toate astea n-am încetat de a fi români și de aceea vom ști ca să dezvoltăm această zi într-o serbare națională în memoria lui Ștefan cel Mare. De sine însuși această serbare religioasă e şi națională, căci locaşul dumnezeesc mănăstirea Putnei e fondată de erou şi acolo să zacă oasele sale sfinte, apoi pentru că o serbare a creştinului e prin excelență o serbare românească, căci trecutul nostru nu e decât înfricoșatul coif de aramă al Creştinătății, al Civilizațiunii.

Domnilor auditori la facultatea teologică din Blaj,

Crist a-nvins cu litera de aur a adevărului și a iubirei, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei. Vom depune deci o urnă de argint pe mormântul creştinului pios, a românului mare.

Dar asta nu e totul. Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. Ideea unității naționale a națiunii noastre e ceea ce ne-a însuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări, în care inima va fi una *a priori*; în care însă cugetele se vor unifica – cugetele doamne a lucrărilor, astfel încât pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țintă, astfel ca unificarea direcțiunei noastre spirituale să urzească de pe acum unitatea destinelor noastre, să facem o cugetare, una singură să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viața noastră națională. Să fim conștienți de situațiunea noastră față cu lumea, de datoriile către ea și către noi înșine.

În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi.

Pentru asta însă trebuie să ne-ntrunim, să ne-nțelegem. Și nu poate fi o zi mai aptă pentru această întrunire decât o serbare întru memoria eroului celui mai mare și mai consciut de misiunea sa. Un pelerinaj de pietate către trecut, un congres al inteligențelor din respect către viitor – iată în două cuvinte scopul serbării noastre.

Dar fără concursul vostru și al nostru al tuturor serbarea e imposibilă. De-aceea, asemenea ca noi, scumpi și iubiți confrați, să formați un Comitet ad-hoc, care să-ngrijească cum și voi, cu toții ori în reprezentație, să luați parte la această, de la care părinții noștri au dreptul de a aștepta atât de mult.

Vă alăturăm un proiect de program a serbării, pentru ca citindu-l să vă exprimați și voi părerea voastră, ori vreo modificare ce ați dori să se efectueze în el, căci, cum am zis, nu e decât un proiect la legiuirea căruia vom lua în considerare votul junimii române academice de pretutindeni.

Primiți, iubiți confrați, salutarea din inimă din partea noastră și expresiunea credinței ferme cum că apelul nostru va afla un răsunet viu în inimile voastre.

Președintele Comitetului central,
Conte E. Logothetty

Secretar,
M. Eminescu

> După primirea scrisorii, preşedintele Societății de Lectură „Inocențiu Micu Clain“ a teologilor blăjeni a convocat de urgență o şedință extraordinară, a citit rândurile venite din „capătul împărăției“, hotărând să participe şi dânşii printr-un delegat la serbări şi, totodată, să contribuie printr-o sumă de bani la acoperirea cheltuielilor manifestărilor de la Putna. Epistola de răspuns a lui Eminescu (semnată şi de Nicolae Ticlu, preşedinte) este şi un elogiu al Blajului, care nu putea lipsi de la o asemenea omagiere a gloriosului domnitor. Redăm epistola după G. Bogdan Duică, *Titu Maiorescu şi Mihai Eminescu. Documente din Blaj*, în „Societatea de mâine“, an. I, 1924, nr. 14, p. 104, reluată în Ion Buzaşi, *Mihai Eminescu şi Şcolile Blajului. O mențiune de istorie literară*, în „Lumină din Ardeal”, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2004, pp. 139-141. Cele două epistole apar și în Ion Buzași, *Scriitorii români și Blajul*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1998, pp. 12-16

Comitetul central pentru serbarea mormântului lui Ștefan cel Mare

Scumpe Domnule şi frate,

Răspunsul ce ni-l faceţi în numele Comitetului Domniei-Voastre este aşa de frumos, precum numai îl putem aştepta de la junimea studioasă din oraşul unde s-a născut conştiinţa naţională a Românilor. Din început chiar

nu ne era permis câtuşi de puţin de-a ne îndoi cum că ideea aceasta nu va fi aprobată şi de D-voastre.

Junimea de pe la celelalte facultăţi a îmbrăţişat cu căldură ideea, astfel încât sunt în fericita posesiune de a vă anunţa cum că nu putem avea decât o reuşită cât se poate de bună şi de frumoasă.

Cât despre regim – el nu ne poate împiedica deloc, pentru că serbări de asemenea natură sunt permise în întregul Austriei, şi nu numai că sunt permise, ci sunt un drept esenţial al vieţii constituţionale. Alte împrejurări iar nu mai sunt în stare de-a opri cursul lucrărilor, căci ideea şi-a făcut calea în inimile oamenilor de bine.

Singurul lucru ce am de-a vă preveni e că, dacă vă simţiţi în stare de-a contribui şi materialmente (lucru la care îndealtfel nu vă obligă nimenea), ar fi bine ca colectele să le trimiteţi mai curând pentru a se putea confecţiona urna de argint, care va fi cu atât mai preţioasă cu cât vor încurge mai multe mijloace din diferite locuri. Din parte-ne, Vă reasigurăm că nicio piedică nu ne mai stă în calea scopului nostru, decât doar propria noastră neglijenţă şi nevoinţă.

Mulţumindu-vă din nou pentru prevenitorul Dvs. răspuns, te rog, scumpe Domnule, să primeşti încredinţarea stimei şi afecţiunii mele.

Preşedinte,
Nic. Teclu

Secretar,
M. Eminescu

Adresa este: *Nic. Teclu. Wien. Leopoldstadt. Hotel naţional*

> Delegatul seminariștilor blăjeni a fost clericul Simeon Pop Matei din anul al IV-lea. Reîntors de la Putna, într-o ședință extraordinară a Societății de Lectură, a relevat amănunțit colegilor săi felul în care s-a desfășurat marele praznic național la mormântul de la Putna[1].

1 Ştefan Manciulea, *Povestea unei vieţi*, ediție îngrijită de Ștefania Manciulea și Ion Buzași, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1995, p. 52.

[9]

Profesorul Ştefan Manciulea

Început de teatru românesc la Blaj

> În cartea *Istoria Blajului. Monografie istorică şi culturală*, ediție îngrijită de Mircea Popa, Ed. Astra, Blaj, 2001, la pp. 36-37, Ştefan Manciulea descrie începuturile teatrului românesc la Blaj, pagini pe care le redăm în continuare.

Un alt element de seamă petrecut la Blaj în acest timp a fost o mişcare pentru înfiinţarea unui început de teatru românesc. În anul 1832 – după ce au fost primiţi în seminarul teologic mai mulţi studenţi români –, au venit câţiva tineri şi de la facultatea filosofică din Cluj. Înflăcăraţi de dragostea pentru limba şi trecutul nostru istoric, ei, împreună cu ceilalţi colegi, discutau fără încetare aceste subiecte şi probleme. Pentru a se iniţia şi pătrunde cât mai bine cunoaşterea limbii româneşti la anul 1832 le-a venit în minte gândul să întemeieze la Blaj un teatru de diletanţi. „Să pun frumuşel pe lângă trei profesori mai apropiaţi de etatea lor şi câştigă învoirea, încă şi conlucrarea lor". Rectorul seminarului le-a îngăduit să iniţieze această încercare, să se joace de-a comedia. Aveau însă clericii nevoie şi de acoperirea unor cheltuieli băneşti în legătură cu procurarea unei scene. Atunci s-au adresat în scris protopopilor diecezei, cerându-le şi lor o mână de ajutor. Apelul a găsit răsunet, aşa încât în scurtă vreme, numai de câteva săptămâni, s-a strâns suma de 160 fl. Cu aceşti bani, clericii au trimis la Sibiu pe vicerectorul seminarului, care a comandat aici, la profesorul de pictură Neuhauser, cortina şi mai multe obiecte mărunte. Piesele confecţionate au fost aduse în triumf la Blaj şi instalate în sala de masă a seminarului, alcătuind astfel întâia scenă românească din Transilvania. A urmat apoi reprezentaţia teatrală în limba românească,

când s-a jucat piesa *Ecloga pastorală* alcătuită de Timotei Cipariu. În piesă figura şi o păstoriţă, al cărei rol – cu îngăduinţa conducătorilor seminarului – a fost jucat de un cleric îmbrăcat în haine femeieşti. Aceasta, se pare, a fost pricina pentru care episcopul Ioan Bob nu a participat la reprezentaţie. Aflând, mai târziu, despre strălucitul succes al clericilor diletanţi, i-a părut rău că n-a fost şi dânsul de faţă.

Iniţiativa tinerilor seminarişti a fost urmată şi de elevii liceului, care au jucat mai multe piese, între care şi *Domnişorul păcălit*, comedie în două acte tradusă de profesorul Ioan Rusu, apoi *Ecloga pastorală* a lui Timotei Cipariu. Publicul care participa la aceste reprezentaţii ale actorilor improvizaţi l-a alcătuit episcopul, în frunte cu toţi canonicii, profesorii, familiile funcţionarilor domeniului, apoi câţiva orăşeni şi bătrâna baroneasă din Pănade. „Acele reprezentaţiuni s-au continuat în vreo cinci ani şi de atunci limba maternă în Blaj nu a mai rămas în coada altora. De ar fi cutezat înainte de aceea să întreprindă tinerimea jucării de acelea în seminarul preoţesc din Blaj, nu ştiu zău dacă nu ar fi fost eliminaţi sau chiar înrolaţi în regimente".



[10]

Septimiu Popa

Cea dintâi scenă românească în Ardeal

> Septimiu Popa (1885-1946), născut în satul Sălcău, jud. Sibiu, a studiat la liceul şi Seminarul Teologic din Blaj, a fost preot în câteva parohii din jurul Blajului, profesor la Cluj, apoi la Timişoara, unde a fost directorul ziarului *Foaia noastră*.
> A scris şi *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ediția a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi. Apare sub egida Centrului Cultural ,,Jacques Maritain"– Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004. Episodul descris aici se regăsește la pp. 36-38.

Cea dintâi scenă românească în Ardeal

În anul 1831 au fost primiţi în seminarul teologic din Blaj şapte tineri, care îşi terminaseră studiile la Liceul Piariştilor din Cluj. Istoricul Gheorghe Bariţiu, din a cărui *Istorie a Transilvaniei* culegem datele cuprinse în acest articol, din nefericire nu ne dă şi numele lor. Ştim însă din alte izvoare că între ei se găsea şi Simeon Bărnuţiu. La Cluj, în vremea studiilor liceale, aceştia au avut fericirea să cunoască pe Simion Ramonţai, un distins magistrat român, care, aşa se vede, era un prieten al tinerimei studioase. Prietenia aceasta şi-a dovedit-o apoi şi cu fapta, lăsându-şi prin testament întreaga avere Episcopiei din Blaj, pentru burse şcolare. Tinerii noştri în fiecare săptămână odată erau oaspeţii lui Ramonţai, căruia îi plăcea să se întreţină cu ei. Sătui de ungureasca şi latineasca pe care o auzeau în liceu, ei alergau la Ramonţai, în casa căruia aveau plăcutul prilej de a vorbi numai româneşte.

Vizitele lor la Ramonţai au fost adevărate şezători literare-culturale. Discutau împreună chestii de istorie şi limbă, citeau şi comentau *Istoria* lui Petru Maior, precum şi celelalte scrieri ale acestuia. Mai ales *Istoria* le plăcea nespus de mult. Gheorghe Bariţiu ne spune că „se înfierbântau de cele ce li se descopereau din acea carte, ca dintr-un oracol, despre originea şi tot trecutul naţiunei române".

Ne putem închipui cu ce sentimente s-au îndreptat aceşti tineri către micul orăşel de la îmbinarea Târnavelor. Ei credeau că vor ajunge într-o lume curat românească, unde să se perfecţioneze în studiile învăţate – în casa lui Ramonţai.

La Blaj însă au găsit stări jalnice. Pe coridoarele vestitului Seminar al Bunei-Vestiri se vorbea şi ungureşte, un obicei introdus cu vreo zece ani mai înainte de alţi tineri, veniţi tot de la liceul din Cluj, care, aşa se vede, în timpul studiilor n-au cunoscut pe Ramonţai. În primele zile după intrarea în seminar, cei şapte tineri erau mereu trişti, deziluzionaţi.

S-au dezmeticit însă în curând. Demonstrativ, ei vorbeau numai româneşte, atât între ei, cât şi cu profesorii şi colegii lor. În orele libere discutau în grădina seminarului despre fiinţa şi originea limbii române, discuţii aprinse, întrerupte uneori de câte-un dureros oftat. Intrară în relaţiuni cordiale cu prefectul de studii al seminarului, care era Timotei Cipariu şi de la care primeau spre citire *Curierul românesc* al lui Eliad, venit în Ardeal prin Vama Cucului. Încetul cu încetul cercul lor se lărgea, alţi şi alţi teologi luau parte la discuţiile lor. În mai puţin de doi ani, prin aceşti şapte tineri, atmosfera seminarului teologic din Blaj a redevenit curat românească.

În anul 1832, ce le-a trecut prin minte tinerilor teologi? Să înfiinţeze... un teatru de diletanţi.

Asentimentul lui Cipariu l-au câştigat, bineînţeles. Cu oarecari greutăţi, au câştigat şi învoirea altor doi profesori mai tineri. Mai lipsea numai învoirea rectorului, care, om bătrân fiind şi cu mentalitatea acelor vremi, socotea că teatrul este o „copilărie". Cipariu l-a îmblânzit şi pe el, înduplecându-l să dea teologilor permisiunea „să se joace de-a comedia".

De unde însă, scena? După scurte frământări, tinerii noştri s-au hotărât să ceară ajutorul tuturor protopopilor din Ardeal. Le-au scris câte o scrisoare frumoasă, cu citate latineşti, cerându-le sprijinul material. Protopopii – oameni cu fete de măritat – le-au făcut pe voie... În câteva săptămâni s-a

strâns sumă însemnată pentru acele vremi, 100 floreni, moneda convenţională.

Cu această sumă unul dintre teologi s-a dus la Sibiu şi a comandat la profesorul de pictură Neuhauser două scene şi „alte aparate mărunte”.

Mai lipseau acum piesele. Cipariu a scris o „eclogă” cu mult spirit, după cum ne asigură G. Bariţiu. Eu am citit această eclogă în copilăria mea, găsind-o între scrisorile tatălui meu. Vai, atunci nu i-am dat importanţa ce i-aş da-o azi, dacă aş mai avea-o. Se va afla, desigur, prin bibliotecile din Blaj. Ar fi un act de pietate faţă de prima piesă teatrală românească scrisă în Ardeal, dacă s-ar retipări şi mai ales dacă s-ar juca din când în când – fără considerare la valoarea ei dramatică – pe scena Teatrului Naţional din Cluj. Au mai scris şi alţi profesori câte o piesă, precum şi un teolog. Aceste piese de valoare culturală de asemenea ar trebui – cred eu – desgropate şi retipărite. Ecloga lui Cipariu a fost jucată cu extraordinar succes şi la instalarea în scaun a episcopului Lemenyi. Scena a fost ridicată în refectorul (sufrageria) seminarului. În seara de Crăciun a anului 1833 (pe atunci teologii nu aveau vacanţă de sărbători) s-a deschis apoi primul teatru stabil românesc al Ardealului, în acest refector.

S-au jucat iarăşi piesele lui Cipariu şi celelalte. Publicul a fost recrutat din canonici şi profesori, în frunte cu episcopul. Apoi, din familiile celor vreo trei funcţionari ai moşiei episcopeşti şi vreo câţiva orăşeni (aşa-numiţii „greci”), plus teologii şi elevii din clasele superioare ale liceului. Public mai mult bărbătesc, căci canonicii şi profesorii erau ori preoţi celibatari, ori călugări. În rândul prim al spectatorilor (fotoliu de orchestră) era şi o damă de rang înalt, bătrâna baroneasă din Pănade, probabil româncă de origine.

Dupa prima reprezentaţie au urmat altele. Vreme de cinci ani, teologii au jucat teatru românesc aproape în fiecare săptămână, până în 1838, când, nu ştim din ce motive, teatrul s-a închis. Aceşti cinci ani au fost de ajuns ca „limba maternală din Blaj să nu mai rămână în coada altora”.

„De-ar fi cutezat înainte de aceea să întreprindă tinerimea jucării de acelea în seminarul preoţesc din Blaj – spune G. Bariţiu – nu ştim zău, dacă n-ar fi fost eliminaţi, sau înrolaţi în regimente”.

„Întreprinderea” teologilor a fost, totuşi, cutezătoare. În acel timp doar studenţii din Cluj, flăcăi de câte 20-25 de ani, dacă îndrăzneau să meargă la teatru erau pedepsiţi cu „carcer”, – plus (ceea ce era mai dureros pentru ei) cu câte două „piţule” de cele mai mari pe seama „pedelului”.

Cei cinci ani de teatru românesc în Ardeal, cu toate că pe atunci n-au făcut mare vâlvă, alcătuiesc o frumoasă pagină a istoriei culturii ardelene, ba poate, chiar şi politice. Din tinerii teologi cari acum 105 ani au ridicat cea dintâi scenă românească în refectorul Seminarului Bunei Vestiri, s-a format doar generaţia de conducători ai mişcării naţionale de la 1848.



[11]

Septimiu Popa

Vizitele lui Iacob Mureşianu la Seminarul Teologic din Blaj

Episodul descris aici este preluat din *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ed. a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi, apărută sub egida Centrului Cultural ,,Jacques Maritain" Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 84-87.

Vizitele lui Iacob Mureşianu la Seminarul Teologic din Blaj

Teologii de pe vremuri ai Blajului nu făceau şi ore sistematice de muzică vocală propriu-zisă. De două ori la săptămână aveau „cânt bisericesc", învăţând sub conducerea „baciului" Aron Papiu cele opt glasuri cu toate variaţiile şi podobiile lor. Aveau la îndemână un „harmoniu", pe clapele căruia din când în când îşi alungau plictiseala, mai aveau apoi un conducător de cor sub controlul căruia învăţau cântecele „pe note" cu care „se produceau" duminică de duminică în Catedrală. Între alţii, dl. Camil Negrea a condus corul teologilor din Blaj chiar ca şi teolog de anul I.

Repertoriul acestui cor avea şi câteva cântece profane: cântece naţionale, ori de semi-amor, plus doine din diferite ţinuturi ale pământului românesc. Cu alte cuvinte, tinerii teologi erau pururea pregătiţi pentru orice eventualităţi. Societatea de lectură „Inocenţiu Micu Clain" organiza an de an „şedinţe festive" cu program artistic-literar, cu participarea unui numeros public local şi din diferite părţi ale Ardealului. Cu toate că aceste

„şedinţe festive” nu erau urmate de dans, candidatele de preotese alergau la Blaj de la mari depărtări, ca să le vadă şi admire candidaţii de preoţi.

Între zidurile seminarului, de altfel, se cântau destule cântece profane, mai ales după cină, fie în aşa-numita sală de fumat, fie în grădina seminarială. Se cântau cântece de dor, jale şi iubire, la modă în acele timpuri, ca bunăoară: *Pe lângă plopii fără soţ*, *Somnoroase păsărele*, *De-aş fi, iubito*, *În zadar în larga lume* şi altele. Cântăreţii îşi îndreptau gândurile spre cine ştie ce dealuri îndepărtate, iar balicii şi cei din anul al doilea spre... internatul de fete din vecini. Din când în când se improvizau la repezeală coruri de patru voci şi se executa *Brâncoveanul Constantin*, *Erculeanul* ori altă baladă „muzicalizată” (cum se zicea pe atunci) de Iacob Mureşianu. Noi, teologii, ştiam prea bine că la astfel de ocazii ne aveam publicul nostru nevăzut. Numeroşi blăjeni (între care doamne şi domnişoare cu ochi frumoşi), se plimbau „întâmplător” prin piaţă, ca să audă fermecătoarele melodii. Cu toate acestea, în timpul „producţiunii” nu ne gândeam decât la „marele maestru”, pe care-l cunoşteam bine din liceu, din renume şi din neîntrecutele lui compoziţii. Ne reaminteam orele de muzică şi chiar şi „notele” cu care vreme de opt ani el ne-a „împodobit” testimoniul şcolar. Ochii sufletelor noastre îl vedeau cu cârja în mână, dirijându-ne şi explicându-ne farmecul cântecului românesc. Fără să ştie, maestrul Iacob Mureşianu avea ore şi la seminar, seară de seară. Erau ore plătite cu focul dragostei inimilor noastre tinere.

Din când în când, venea totuşi între noi. Venirea lui uneori era un semn al bucuriei, iar uneori, al durerii. În preajma vreunei sărbători, ori mai bine zis, a vreunei „şedinţe festive”, venea să conducă ultimele repetiţii. Mai venea apoi în preajma vreunui eveniment fericit din viaţa micului orăşel de pe malurile celor două Târnave, când adică se mărita vreo fată, mai de dai Doamne, de profesor, ori de canonic. Cununia se celebra în Catedrală, iar răspunsurile liturgice erau date de corul teologilor.

Acum ştim cât erau de preţioase toate clipele maestrului, înţelegem că vizitele lui la seminar erau adevărate jertfe aduse pe altarul artei naţionale. Atunci însă nu cunoşteam acest crud adevăr şi, astfel, făceam tot ce ne sta în putere ca să prelungim prea plăcuta vizită. Înainte de repetiţie îi adresam fel de fel de întrebări, iar el, simţindu-se reîntinerit, uita graba cu care venise şi

numărul minutelor rezervate vizitei la seminar. Ne spunea diferite glume, iar ochii lui străluceau, întocmai ca ai noştri.

– Măi băieţi – ne-a zis odată – voi prea mă faceţi să alerg cu gândurile în destul de îndepărtatul trecut… Dar aveţi dreptate. Eu sunt un om al trecutului. Numai cântecele mele sunt ale prezentului…

– Şi ale viitorului – îl întrerupeam cu toţii în cor, constrângându-l să ne spună pe şleau:

– Teologi, ne-teologi, dar sunteţi cam ai dracului, măi băieţi…

Odată eu m-am scăpat să-i spun că în cls. I de liceu, în primul trimestru… mi-a dat „secundă”… (nota 4).

– Ce să-i fac, dragă? – mi-a răspuns el, învăluindu-mă în razele unei neînchipuit de iubitoare priviri. – Ştii, îşi are şi muzica… măgarii ei.

– Aşa-i, îl aprobară toţi teologii, râzând veseli. La poalele Parnasului pasc o mulţime de măgari.

După „ouverturile” de acest fel se făcea repetiţia, la sfârşitul căreia el se uita speriat la ceas şi îşi încheia paltonul, învrednicindu-ne cu încă un zâmbet şi ameninţându-ne cu degetul:

– Aşa păţesc, de câte ori vin la seminar. Voi nu vă daţi seama că şi un „dirijor” îşi are… dirijorii lui.

„Şedinţele festive” ori alte serbări de acest fel ale teologilor din Blaj erau totdeauna splendid reuşite. Publicul ne aplauda zgomotos, iar noi pluteam în razele fericirii, ca tinerii din toate vremurile, care au fericirea să secere aplauzele mulţimii. Aplauzele le primeam, totuşi, cu ochii îndreptaţi spre Iacob Mureşianu. Simţeam cu toţii că meritul principal e al lui…

Maestrul mai venea la Seminar şi cu prilejul morţii vreunui profesor, canonic, ori alt fruntaş blăjean. Atunci corul teologilor trebuia să cânte *Plâng şi mă tânguiesc*, *Omul ca iarba* şi alte cântece jalnice. Neuitatul profesor Aurel P. Bota lăsase cu limbă de moarte ca în clipele aşezării sicriului în mormânt corul teologilor să cânte *Mai am un singur dor*… Iacob Mureşianu ne-a condus atunci corul cu ochii scăldaţi în lacrimi. Aşa eram şi noi, cântăreţii.

Bineînţeles, îşi aveau şi repetiţiile acestea „ouverturile” lor. Erau alcătuite însă din… glume duioase şi triste. Pe marele maestru îl constrângem să ne istorisească episoade înălţătoare, şi interesante în acelaşi timp, din viaţa răposatului, iar noi îi sorbeam toate cuvintele, zâmbindu-i cu tristeţe… Când apoi,

la două-trei zile dupa înmormântare, gazetele publicau câteva rânduri şi despre tristul nostru debut, noi iarăşi ne gândeam numai la Iacob Mureşianu...

La el se vor gândi mereu toţi acei români care l-au cunoscut şi apreciat în timpul când făcea umbră pământului. Minunatele lui compoziţii le vor admira şi cei mai tineri, pentru că „îndrăciţii" de teologi ai altor vremuri cam aveau dreptate: Iacob Mureşianu e şi al viitorului, nu numai al trecutului. Copleşiţi de cele mai dulci emoţii, vom admira mereu cu toţii frumoasele cântece, iar pe el îl vom vedea viu între noi, pentru că moartea lui a fost numai aparentă. Marele maestru, care a clădit a doua oară Mănăstirea Argeşului, e nemuritor...



[12]

Septimiu Popa

„Negrul" și „Grosul"

> Episodul descris aici este preluat din *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ed. a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi, apărută sub egida Centrului Cultural „Jacques Maritain" Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 91-94.

„Negrul" şi „Grosul"

În toate vremurile, Seminarul Teologic din Blaj a fost considerat drept cel mai periculos cuib al „iredentismului valah". Rolul ce atât profesorii, cât şi studenţii Facultăţii de Teologie de pe malurile blondelor Târnave l-au avut în organizarea memorabilei adunări din 15 mai 1848 nu s-a uitat nici după scurgerea unei jumătăţi de secol de la anul deşteptării din somnul cel de moarte.

Nu s-a uitat mai ales faptul că în timpul revoluţiei aproape toţi subprefecţii Iancului erau teologi din Blaj şi că, în anul 1848, viitorii propovăduitori ai mântuirii sufletelor îşi făcuseră ucenicia propovăduind mai întâi la viaţă naţională românească celor care „zăceau în adormire şi nemişcare". Oricâte asigurări li s-ar fi dat despre contrarul, stăpânii de atunci ai Ardealului n-ar fi crezut nici pe un moment că între mucegăitele ziduri ale Seminarului Teologic din Blaj s-a renunţat la vechile tradiţii. Ziarele ungurești spuneau, pe faţă, că Seminarul din Blaj nu pregăteşte viitori preoţi, ci viitori şefi ai unor viitoare revoluţii valahe, cerând grabnica reglementare a acestei şcoale.

De altfel, cu toate că liceul era supus jurisdicţiei „directorilor supremi” ai statului, împrejurarea că vreun român ardelean îşi făcuse chiar şi numai o parte a studiilor la Blaj constituia un motiv de necontenite bănuieli din partea „apărătorilor integrităţii Ungariei milenare”.

Sentimentele „iredentiste” ale unui absolvent de teologie de la Blaj, bineînţeles, nici nu se discutau, ci se considerau drept ceva cu totul natural şi indiscutabil.

Trebuie să recunoaştem că bănuielile referitoare la Seminarul Teologic din Blaj erau destul de întemeiate. Cursurile teologice se făceau exclusiv româneşte, pe coridoare, în sălile de cursuri, în curte şi în grădină nu se auzea decât „graiul românesc”, iar în recreaţie şi mai ales în camera de fumat teologii nu discutau decât... politică naţională românească. Românii ardeleni şi-au avut renegaţii lor, dar nici unul nu s-a recrutat dintre cei trecuți prin şcoalele lui Petru Pavel Aron. Ziarele româneşti din Ardeal îşi aveau totdeauna colaboratorii lor între teologii din Blaj. Scriitorul acestor șire a publicat, încă din primul an de teologie, numeroase prim-articole, articole secundare, corespondenţe şi foiletoane în coloanele diferitelor publicaţiuni periodice româneşti ale acelor zile. Renegatismul nici nu se pomenea între zidurile Seminarului, chiar şi numai rostirea odiosului cuvânt ar fi fost o insultă la adresa acestei şcoale de educaţie naţională românească. De la cei dintâi până la cei din urmă, toţi teologii erau abonaţii revistei *Semănătorul*, plătind regulat abonamentul, şi încă un abonament fără vreo reducere. Toţi credeau în Iorga ca în Dumnezeu.

În timpul discuţiilor privitoare la părăsirea pasivităţii parlamentare, erau împărţiţi şi teologii din Blaj în activişti şi pasivişti. Activismul a apărut mai întâi între cei din primul an, dar şi-a croit drumul repede până la „bătrânii” din anul ultim. După decretarea activităţii, pasiviştii s-au resemnat, ce să fi făcut? Campania electorală o urmăreau însă şi ei cu acelaşi foc ca activiştii. Rezultatul primelor alegeri, când deputaţii români abia cu concursul sârbilor şi slovacilor au putut să se constituie în club parlamentar, e prea bine cunoscut. Teologii regretau numai de ce n-au participat şi ei efectiv la luptele purtate pentru afirmarea demnităţii naţionale româneşti? Se găseau printre ei şi de aceia care declarau, cu tinerească emfază, că prin participarea lor s-ar fi ajuns la mai bune rezultate. „Greşeala” s-a îndreptat cu prilejul alegerilor viitoare, alegeri conduse de guvernul coaliţionist al lui

Wekerle. Propagandiştii circumscripţiilor electorale Vinţ şi Ighiu au fost recrutaţi dintre profesorii de teologie. Mai ales spiritualul seminarului, regretatul canonic Ştefan Roşianu, şi profesorul de dogmatică Vasile Suciu, tot atât de regretatul mitropolit, au cutreierat toate satele din cercul Vinţului, iar din când în când se aruncau şi în cel al Ighiului, organizând adunări poporale de proporţii nemaivăzute până atunci. Aceşti doi „corteşi" încă în zilele acelea deveniră persoane aproape legendare. Spiritualul, cu neîntrecuta lui vervă oratorică, încălzea sufletele storcând lacrimi din ochii tuturor celor de faţă. Urma apoi la cuvânt profesorul de dogmatică Vasile Suciu, care propovăduia dogmele evangheliei naţionale, presărându-şi discursul cu fel de fel de glume şi producând mereu o sănătoasă şi generală ilaritate. Cum culoarea obrajilor lui Ştefan Roşianu era în vădit contrast cu albeaţa sufletului său, pe el oamenii îl numeau „Negrul". Lui Vasile Suciu apoi, din motive de ordin… stereometric, toată lumea îi zicea „Grosul".

În primele sate au participat la adunări numai bărbaţii. Femeile rămăseseră, după obicei, la oale. În satele celelalte adunările păreau nişte adevărate petreceri populare, cu toate că era vremea lucrului. Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri, babe, femei, fete şi copiliţe alergau într-un suflet ca să audă pe „Negrul" şi pe „Grosul". Nu voi uita niciodată convorbirea unor ţărani din comuna Tău, cu alţi ţărani din Cergăul Mare. Era după adunarea de la Cergău şi cu o zi înainte de cea din Tău, iar ţăranii noştri se întâlniră la *Pomul Verde* din Blaj, lângă podul Târnavei. Cei din Cergău informară pe cei din Tău despre decursul adunării. Le vorbiră mai întâi despre Maniu, asigurându-i că „o să tune dracul în acel român care nu votează cu el". Apoi trecură la „Negrul" şi la „Grosul".

– Să vă fie bine uscate mânecile cămăşii, măi fârtaţi. Că s-apucă „Negrul" şi vă face să lăcrimaţi, ca neşte copii şi ca neşte muieri.

Vine apoi „Grosul" la rând, iar atunci vă trece într-altă lume. El vă face să râdeţi, de să vă prăpădiţi, nu alta. Aşa apoi durerea se va întoarce în bucurie, cum spune Scriptura…

Într-adevăr, la sfârşitul discursului său, „Grosul" nu uita niciodată să încredinţeze pe oameni că, dacă vor ţinea cu tărie la steagul Partidului Naţional Român, durerea lor se va schimba în bucurie. Dreptatea învinge chiar şi porţile iadului.

Vestea succeselor oratorice ale „Negrului” şi ale „Grosului” a sosit şi în Seminar, iar convorbirea de mai sus a confirmat această veste. Noi, teologii, eram mereu necăjiţi că nu ni se dă şi nouă prilej şi voie să muncim efectiv pentru triumful ideii naţionale. Cei din cercurile Ighiului şi Vinţului ne tot sfătuiam cum am putea să părăsim Seminarul şi să pornim la luptă.

Ei bine, făcurăm noi ce făcurăm, cum am arătat în capitolul precedent.

Pe „Grosul” şi pe „Negrul” i-am văzut în ziua reîntoarcerii mele la Blaj, pe un coridor al vechiului Seminar, dar conform instrucţiunilor primite m-am mărginit numai să le anunţ „reînsănătoşirea”, fără nicio aluzie la campania electorală. Pe buzele „Negrului”, care cu discursurile lui a stors atâtea lacrimi, văzui întipărit un zâmbet de dulce fericire. În ochii „Grosului”, care vreme de mai bine de şase săptămâni a înveselit atâta potop de oameni, străluceau stropii de lacrimi ai celei mai sincere bucurii…

Atât Iuliu Maniu, cât şi Alexandru Vaida-Voievod au fost aleşi deputaţi…



[13]

Septimiu Popa

Cine-a îndrăgit streinii

> Episodul descris aici este preluat din *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ed. a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi, apărută sub egida Centrului Cultural ,,Jacques Maritain'' Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 95-97.

Cine-a îndrăgit streinii

(foileton scris cu prilejul jubileului de 15 ani
al ziarului *Patria* din Cluj)

În numărul festiv al *Patriei* aveam intenția „să mă produc" – cum se spunea în alte vremuri – cu câteva fragmente din primul articol de gazetă al vieții mele. Voiam să reproduc părțile mai impresionante din prim-articolul meu intitulat „Să nu ne împărțim", publicat într-un număr din toamna anului 1904 al ziarului *Tribuna* din Arad, în timpul când românii din Ardeal discutau cu aprindere problema „activității" și „pasivității" față de alegerile pentru parlamentul din Budapesta. Cu alte cuvinte, gâtul unei fetişcane cu ochi albaștri, care abia a intrat în cea de-a cincisprezecea primăvară a vieții, voiam să-l împodobesc cu o salbă veche de mărgele.

Nu mi-am putut realiza acest gând. Spre marele meu regret, nici la Biblioteca Universității și nici aiurea n-am găsit acel „memorabil" număr de gazetă. Am dat însă de numărul din 5 februarie 1905 al *Tribunei*, în care s-a publicat articolul meu „După alegeri", articol răsărit din bătăile de inimă ale unui teolog de anul al doilea, ce tocmai împlinise 20 de ani de viață.

Acest articol, de altfel, nu mă pot lăuda că ar fi fost curat numai opera mea. S-a plămădit în „muzeu” (sala de meditații) a teologilor de anul I și II, într-o „după cină” din primele zile ale lunii februarie. Toți teologii eram atunci foc și pară. Discutam cu aprindere rezultatul alegerilor. Aceste alegeri au dat lui Tisza István o lovitură dureroasă, de care nu s-a mai vindecat decât peste câțiva ani. Cu sași cu tot, liberalii lui au obținut abia 156 mandate, față de cele 241 ale opoziției. Între cele 241 mandate opoziționiste însă abia șapte erau ale partidului național-român… (Mai dobândiseră și slovacii două, iar sârbii un mandat).

Noi, teologii, avuserăm nădejdi mult mai mari. Ne așteptam la cel puțin 30-40 de mandate romanești… Cauzele eșecului le cunoșteam prea bine… Le-am citit în *Tribuna* și în *Libertatea*. Ne durea sufletul, văzând că s-au găsit și între preoții români de ambele confesiuni trădători. Încleștându-ne pumnii, condamnam atitudinea acestora, luând hotărârea să nu le mai călcăm pragul. Să-și mărite fetele după unguri, dacă le sunt atât de dragi ungurii… Colegul Romul Stoica, cel mai bun cântăreț al „muzeului”, a întrerupt vehementa discuție, intonând cu glasul său puternic de bariton jalnicele versuri ale *Doinei* lui Eminescu:

Cine a îndrăgit streinii,
Mânca-i-ar inima câinii…

La sfârșitul cântecului, colegul Gavril Hintea, un naționalist mai mult decât înverșunat, a propus ca la rugăciunile de seară să blestemăm pe toți preoții trădători de neam. Să adresăm o scrisoare teologilor de la Sibiu, cerându-le să procedeze și ei la fel cu preoții ortodocși trădători. Atunci au intervenit deodată Adrian Oţoiu și Aurel Esca:

– Nu se poate, fraților! Noi suntem doar candidaţi de preoți… Dacă tocmai e vorba să ne spunem cuvântul și noi în ce privește rezultatul alegerilor, să ni-l spunem în formă de rugăciune, nu de blestem… Să ne rugăm pentru cei rătăciți, că să revină la matcă… Apoi, în ce privește rezultatul, să fim mulțumiți deocamdată și cu atâta… Românii, sărmanii, n-au prea avut experiență electorală… La viitoarele alegeri, se vor îndrepta toate, fiți siguri…

Ne-am dezmeticit și… cum tocmai sună clopoțelul, ne-am apucat de rugăciuni… După rugăciunile acestea „naționale” trebuia să ne ducem la

culcare. Eu însă am rămas în muzeu, ca să scriu, ca un răsunet al discuțiilor de după cină și al rugăciunilor, un articol pentru *Tribuna*. E articolașul de mai de vale, iscălit cu pseudonimul meu „Teodor Lazăr". Rog coloanele *Patriei* să-l suporte... Nici fetișcanelor de 15 ani nu le strică să poarte câte-o dată mărgele învechite... E bine să-și aducă aminte, că odată și-odată, vor îmbătrâni și ele...

DUPĂ ALEGERI

Mărire Ție Dumnezeului nostru, mărire Ție!

Că neamurile toate s-au sculat împotriva celor ce iubesc numele Tău, împotriva poporului Tău iubit și Tu nu l-ai lăsat. Cu crucea fiului Tău, cu nebiruitul semn al biruinței în inimile noastre am pornit la luptă și mulți erau vrăjmașii nostri, căci mulți sunt cari urăsc numele Tău!

Și lupta a fost grea și mulți din vitejii noștri au căzut, dar au căzut cu numele Tău cel sfânt pe buze. Toate puterile întunericului au sărit întru ajutorul vrăjmașilor noștri și pe mulți dintr-ai noștri i-au ademenit să se scoale și ei împotriva noastră. Și s-au sculat și ne-au vândut vrăjmașilor noștri.

Mulți dintre cele mai smerite ale Tale slugi, mulți dintre slugile altarului Tău, mulți păstori ai turmei Tale Te-au părăsit și în slujba puterilor întunericului au intrat: Doamne, Doamne, slugile Tale vrăjmașilor Tăi slugi s-au făcut!

Și nu le-a fost destul că și-au vândut sufletele lor, nu, au vândut și alte multe suflete ale bunilor, credincioșilor și vitejilor Tăi ostași, iar noi a trebuit să luptăm cu vrăjmași și cu frați! Dar Tu ai ascultat rugăciunea robilor Tăi, din vălmășagul luptei i-ai scos biruitori!

E mică biruința noastră, dar orișicât ar fi de mică, prin Tine, Doamne, numai prin Tine am câștigat-o! De-aceea înaintea Ta cădem și ne rugăm și ne cucerim; nu ne lăsa pe noi, stăpâne, nu ne lăsa pe noi, ci precum ne-ai oblăduit până acuma, așa și de aci încolo revarsă-Ți mulțimea darurilor Tale peste noi, umiliții și nevrednicii!

Trimite darul preasfântului Tău Spirit în sufletele celor rătăciți, ca luminați de strălucirea cunoștinței Tale să se întoarcă la calea adevărului, la iubirea celor ce te iubesc pe Tine, căci Tu ești adevărul, lumina și viața.

Poporul Tău în genunchi cade înaintea Ta și Îți mulțumește pentru tot ajutorul ce i l-ai dat, fără de care ar fi pierit în luptă. Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, ne închinăm Ție, Te mărim pe Tine pentru mărirea Ta!

Mărire Ție Dumnezeului nostru, mărire Ție!

Blaj, TEODOR LAZĂR



[14]

Septimiu Popa

Mores quod attinet...

> Episodul descris aici este preluat din *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ed. a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi, apărută sub egida Centrului Cultural ,,Jacques Maritain" Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 115-118.

Mores quod attinet...

În toamna anului 1906, la Seminarul Teologic al Bunei Vestiri din Blaj a fost numit un nou *praefectus studiorum*. Era un preot tânăr, abia venit de la Roma, subțirel și pururi zâmbitor, un clarissim în adevăratul, nefalsificatul înțeles al cuvântului. Era Alexandru Nicolescu. Noi, tinerii studenți în teologie, eram siguri că are și aureolă de sfânt, dar aureola aceasta nu e vrednic s-o vadă orice ștrengar de teolog.

Ne mai era și profesor de morală, iar cursurile lui erau adevărate ore de recreație sufletească pentru toţi auditorii. Nimic nu e mai fermecător decât studiul moralei, predate de un om într-adevăr moral. Simțeam că fiecare cuvânt al lui izvorăște nu numai din izvoarele teologiei morale, ci și din adâncimea unei inimi neprihănite.

Era delicios, drăguţ, mai ales când trecea la „circumstanțele atenuante". Atunci făcea și gesturi cu amândouă mâinile, iar noi aveam impresia că clarissimul nostru prinde toate pietrele ce se aruncă în capetele păcătoșilor. De altfel, punctul de vedere al drăguțului nostru clarissim față de „circumstanţele atenuante" studenții îl și simțeau, nu numai la „colocvii", ci chiar și la examene. Niciodată n-ai fi putut să știi ce este mai mare: admirația

clarissimului pentru cei excelent pregătiți ori mila lui față de aceia care dădeau răspunsuri mai slăbuțe?

Tânărul însă își are mentalitatea lui deosebită. Noi, studenții teologi, știam bine că chiar și în viața sfinților eternizați în *Acta Sanctorum* există cazuri de tragere pe sfoară. Ne-am dat seama că ar fi o prostie să nu exploatăm situația creată prin faptul că de acum disciplina academică va fi la discrețiunea acestui prea iubit și prea clarissim prefect.

Deodată, ca prin farmec, s-a înmulțit numărul ieșirilor „în oraş" ale învăpăiaților teologi. Când vreun tânăr își cerea voie să se ducă în oraș, bunul clarissim murmura mai întâi o scurtă, dar sfântă rugăciune, apoi... devenea copleșit de sentimentul milei față de tânărul nostru. Restul, oricine și-l poate imagina.

Eu mă duceam din când în când la unchiul meu, vizite destul de rare în zilele prefectului „Buru", care însă, după venirea noului prefect, s-au înmulțit cu mai bine de două sute la sută. Adică, vorba să fie... După ce treceam de zidurile bătrâne ale Seminarului, o luam către familia X ori Y – familii venerabile, din care făceau parte și câteva domnișoare adorabile. Nu scriu nici măcar inițialele adevărate, pentru că „domnișoarele" trăiesc și azi. Sunt venerabile bunici, ori soacre, iar eu nu vreau să le dau pe gură lumii.

De altfel, chiar dacă le-aș spune numele și prenumele nu s-ar prăpădi lumea. Vizitele de atunci ale unui tânăr la o casă cu fete mari erau iac-așa, niște vecernii cântate pe melodii care se deosebeau abia întrucâtva de cele ale vecerniilor din catedrală. În vremile acelea, o fată mare era lucru sfânt. Din convorbirea cu o fată mare, teologul se alegea abia cu câteva bucăți de prăjitură, cu fericirea de-a fi auzit vreme de un ceas ciripitul ei dulce, plus cu niște visuri dulci în timpul celui mai apropiat somn. Glumele ce un tânăr de pe atunci le făcea cu o fată mare s-ar fi putut face chiar și în biserică...

Eu niciodată n-am ajuns până la vreo „declaraţie de amor". Textul declarației mi-l recitam de câteva ori înainte de vizită, dar când să-l recitez și în fața „îngeraşului cu ochi albaştri" (căprii, ori negri) mă apucau tremurăturile. Și poate a fost mai bine aşa. De la vizitele de acest fel nu mă reîntorceam niciodată deznădăjduit, ci nutrind noi nădejdi sfinte pentru... cea mai apropiată vizită...

Când ne reîntorceam în Seminar, trebuia să ne prezentăm la clarissimul ca să-i anunțăm sosirea. Într-o joi după masă sosisem cu întârziere de cinci

minute, când ceilalți teologi erau în *silentium* (meditație). Clarissimul m-a primit cu proverbiala lui dragoste și bunăvoință, dar adresându-mi întrebarea:

– Ce mai face mătușa d-tale?

– E sănătoasă, – răspunsei, tremurând în toate membrele și simțind, că se apropie sfârșitul lumii.

– Da, e sănătoasă, – îmi replică acum clarissimul, încruntându-și puțin ochii. – E sănătoasă, dar lipsește din Blaj de două zile, cu unchiul d-tale dimpreună... Spune-mi drept, unde-ai fost? La domnișoarele X..., așa-i?

Vă asigur că buzele mele n-au murmurat niciun cuvânt. Ochii mei însă (ah, acești ochi) i-au spus totul. Clarissimul m-a măsurat din creștet până în tălpi, zâmbindu-mi (niciodată nu reușea să-și oprească zîmbetul) și zicându-mi:

– Nu mă supăr că ai fost la domnișoarele X... E familie cinstită, iar din convorbirea cu niște fete cinstite un teolog nu poate să tragă decât foloase... De la d-ta nu aștept să te călugărești, ori să te celibezi, ca mine... Dimpotrivă, o să te căsătorești...

Eu tăceam molcom, simțind că sunt mai galben chiar și decât făclia, iar clarissimul îmi mai zâmbi odată, trecând apoi la a doua parte a discursului.

– Mă doare însă că ai mințit. Știi d-ta ce e minciuna? Ah, frate, e un păcat atât de mare, încât declar solemn că sunt nevoit să-ți stric calculul (nota) la purtare (conduită)... Dumnezeu mi-e martor că o să-mi țin cuvântul... Ai noroc cu „circumstanţele atenuante", că altfel te-aş elimina... De acum, să nu mai mințești niciodată. Să-mi spui totdeauna adevărat: unde te duci? Eu îți promit că te las în vizită oricând, la orice familie cinstită...

În amintirile mele, dialogurile ori monologurile de odinioară le refac cum pot și cum îmi ajută Dumnezeu. De astă dată însă, sunt convins că am reprodus aproape din cuvânt în cuvânt dureros de duiosul discurs al clarissimului.

Vreme de câteva luni nu m-am mai dus nici măcar la unchiul meu. Cu toată promisiunea clarissimului, îmi era rușine să mă mai „cer" în oraș... Abia după Paști m-a apucat iarăși dorul ciripitului. Clarissimul mă întâmpina totdeauna cu același zâmbet, ce niciodată nu l-am mai văzut tipărit pe alte buze omenești...

*

După terminarea studiilor teologice noi, absolvenții, ne-am luat rămas bun în grup de la toți profesorii și superiorii Seminarului. *Clarissimul* nostru, în cuvântul de adio, n-a uitat să ne spună că trebuie să iubim totdeauna adevărul și să ne ferim de minciună...

Absolutorium theologicum-ul (diploma) ni se trimitea acasă, prin poștă. Pe astfel de diplome se puneau mai multe peceți și trebuia să le iscălească toți profesorii, în frunte cu reverendissimul *Rector Magnificus*.

Eu am primit acest prețios document în prima jumătate a lunei august, anul Domnului 1907, tocmai după reîntoarcerea de la o petrecere dansantă, unde... Tatăl cel ceresc mi-a scos în cale pe aleasa inimii. Am desfăcut pergamentul, dar fără să-mi bat capul cu *eminentes*-urile, *bonos*-urile și *sufficientes*-urile de la diferite studii teologice. Ochii mei căutară numai nota la purtare. Existau numai cinci note de acest fel: *exemplares, laudabiles, bonos, legales* și *illegales*. În *Absolutorium*-ul meu era scris negru pe alb: *Mores quod attinet, legales perhibuit*. (În ce privește purtarea, a fost legală)...

Tocmai cuvântul *legales* era încadrat însă într-o pată rotundă. Atunci mi-am închipuit că scriitorul diplomei a scris acest cuvânt trist bând un pahar de apă și astfel un strop al acestui lichid a căzut pe diploma mea, la locul cel mai potrivit...

Acum sunt însă de altă părere. Scriind diploma, adorabilul meu clarissim a regretat, probabil, solemna declaraţie de când cu... minciuna mea. Cum această minciună nu putea s-o repare prin călcarea cuvântului dat, a reparat-o cu o lacrimă, care a alunecat pe cuvântul cel mai amarnic al diplomei mele... Urmele acestei lacrimi se văd și acum și se vor vedea mereu, până când dintele vremii va roade și pergamentul din anul 1907...

[15]

Septimiu Popa

Adămuț cel micuț

> Episodul descris aici este preluat din *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naționale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ed. a II-a îngrijită şi prefațată de Ion Buzaşi, apărută sub egida Centrului Cultural „Jacques Maritain" Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 119-124.

Adămuţ cel micuţ

E un început banal, ştiut, dar a fost într-adevăr o seară frumoasă de mai, cu lună plină. Mă aflam în grădina Seminarului Bunei Vestiri. Ce vreţi? Aveam nouăsprezece ani pe-atunci şi eram amorezat. Un răvăşel, cel dintâi în viaţă, ce-l primisem în ziua aceea de la „un înger de fată cu ochi negri", mă alungase în grădină.

Şi vedeţi, dumnezeiescul parfum al florilor de primăvară nu mă îmbăta. „Palida regină a nopţilor senine şi amoroase" eu nici n-o vedeam. Întins pe-o pajişte de verdeaţă, închizând ochii, gustam în tăcere farmecul singurătăţii. Gândurile mele zburau departe, departe, străbăteau cei trei ani ce mai aveam să-i petrec în Seminar şi se opreau tocmai la un sătuleţ aşezat într-o regiune poetică, unde eu aveam să fiu popă, iar „ea" preoteasă, când dintre tufişurile grădinei auzii deodată şoapte omeneşti:

– Adu-ţi aminte, Doamne, de roaba ta Veronica, de robul tău Nicodim, de robii tăi Petre şi Grigorie şi... de mine păcătosul şi nevrednicul... Cum pe-atunci studiam spiritismul, la început credeam că-i vreun suflet întors din altă lume, vreun suflet de popă necăjit, care nu şi-a făcut toate slujbele în viaţă. Suflet-nesuflet, îmi era necaz: mă trezea din visuri prea dulci.

Dar şoaptele nu mai conteneau:

– Şi iartă-mă, Doamne, că nu fac leturghie pentru ei, dar Tu ştii, că Metropolitul m-a răspopit...

Acum ştiam cine-i. Era Adămuţ cel micuţ, popa Ardealului. Am pornit să-l caut şi am dat de el lângă un tufiş. Era o mogâldeaţă de om, cu barbă lungă, îmbrăcat în palton negru şi cu pălărie albă de paie în cap. Făcea mătănii şi suspina. Eu îi pusei mâna pe umeri.

- Dumneata aici, părinte Adămuţ?

Mă privi speriat şi, după ce se încredinţă că nu-i rectorul seminarului (se temea de el mai tare decât seminariştii), îmi răspunse:

– Aici, frăţioare! Îmi fac slujbele. Ştii, omul necăjit le face când poate şi unde se nimereşte. Dar tu, ce cauţi noaptea pe aici?

– Eu, ce să caut? N-am putut dormi şi am ieşit la aer.

– Hm, frăţioare, n-o fi chiar aşa! Îţi știu eu durerea. Doi ochi frumoşi, aşa-i?

– O fi, părinte...

– Şi de câţi ani eşti, frăţioare?

– De nouăsprezece! Mai am trei şi apoi...

– Şi apoi... şterge-te pe buze, frăţioare... Se mărită până atunci...

– O fi, părinte – am mai zis simţind că îngălbenesc şi trezindu-mă din toate visurile. Aşa vei fi păţit şi dumneata în vremea dumitale...

A fost o vorbă nelalocul ei. S-a apucat omul să plângă şi să se lovească fără milă cu pumnii în cap, iar eu încercam să-l domolesc, reamintindu-mi trista lui poveste.

*

În acelaşi seminar al Bunei Vestiri şi-a petrecut şi Adămuţ tinereţele, învăţând dogmatica şi dreptul canonic şi gândindu-se la Anicuţa, fata dascălului din satul lor, cea „frumoasă ca Evanghelia Sfântului Ion”, care îl aştepta cu dor, ca s-o facă preoteasă. La cinci săptămâni după absolvirea teologiei s-a desfăşurat apoi trista lui tragedie: i-a ars mireasa tocmai în vremea lui „Isaia dănţuieşte”. La a treia înconjurare a icoanelor s-a aprins vălul miresei de flacăra unei lumini şi după un ceas de suferinţe cumplite ea a murit în braţele lui Adămuţ.

Un an întreg şi-a petrecut apoi zilele aproape numai în cimitir. Scormonea scumpul mormânt cu degetele şi plângea, de dimineaţa până seara. Uneori şedea pe iarbă la oarecare depărtare de mormânt şi privea pierdut în zare, fără să plângă. Atunci oamenii ziceau că i se arată mireasa, aşa cum era în ziua cununiei: bălaie şi frumoasă, ca Evanghelia Sfântului Ion. Vorbea rar şi puţin, aşa încât părinţii lui îl socoteau în pragul nebuniei.

Când se împlinise anul cununiei a alergat încă înainte de a se miji de ziuă la cimitir. A stat cu coatele răzimate de crucea mormântului până la apusul soarelui, când, ca deşteptat dintr-un vis, se ridică deodată şi îşi duse mâna la inimă.

– Anicuţa, sufletul meu, mi-ai fost dragă de când erai mică... Vino să te îngrop aici, în inima mea... Să te port mereu cu mine.

Şi pe buze i se ivi un zâmbet, cel dintâi de la cununia lui încoace.

De atunci s-a făcut alt om. Uneori era chiar vesel. Părinţii l-au îndemnat să-şi caute altă slujbă şi să se însoare. Adămuţ le-a aruncat o privire mânioasă, iar a doua zi a plecat la drum. S-a dus la Blaj la mitropolitul şi l-a rugat să-l hirotonească întru preot.

Primindu-l cu multă bunăvoinţă, Mitropolitul îi spuse câteva cuvinte de mângâiere şi îi dete acelaşi sfat ca şi părinţii.

– Aşa, fiule! E prea trist să fii toată viaţa legat de un mormânt...

– Dar nu mai este mormânt, Excelenţă, – răspunse Adămuţ, tresărind. Am scos-o de-acolo. Am îngropat-o aici, uite...

Şi îşi desfăcu haina la piept.

– Ce vrei, dar? – îl intrebă mitropolitul, privindu-l cu milă.

– Hirotonia!

– Bine, fătul meu. Îţi dau timp de şase săptămâni, ca să te gândeşti...

– Nu, Excelenţă, făcu acum Adămuţ, întunecându-se. M-am gândit de-ajuns un an de zile...

Se hirotoni în ziua Sfintei Adormiri. Când la înconjurarea altarului corul începu „Isaia dănţuieşte”, i se umplură ochii de lacrimi. La a treia înconjurare se întoarse brusc către Mitropolitul şi îl privi cu ochi speriaţi. O lacrimă se furişă şi în ochii Mitropolitului, apoi îi ceti molitvele hirotoniei.

A ajuns popă în Spătăcel şi s-a făcut iubit de tot satul, în scurtă vreme. Făcea slujbele cu multă evlavie şi predica frumos. Numai la cununii, când se

făcea a treia înconjurare a icoanelor, i se întunecau privirile. Atunci era alb ca varul.

Din an în an devenea tot mai posomorât. Posomorât la feştanii, posomorât la pomeni, posomorât când vorbea cu oamenii şi când nu vorbea. De altfel, cu oamenii nu întindea zeamă lungă. Răspundea numai întrebărilor ce i se adresau, răspunsuri scurte, de-un cuvânt ori două.

– E om sfânt, ziceau femeile, – nu-i place să vorbească cu oamenii, ci numai cu Dumnezeu.

În anul al unsprezecelea al preoţiei, la sărbătoarea Sfintei Adormiri, a rostit o predică minunată. Curgeau vorbele din gura lui ca mierea, dar privirile îi erau îndreptate mereu înspre tavanul zugrăvit cu sfinţi ai bisericei. Oamenii îi sorbeau fiecare cuvânt.

– Oameni buni, oameni buni, ştiţi voi că eu n-am jucat la nunta mea? Atunci am plâns, măi, aşa să ştiţi… Să vă joc acum una!

Şi îmbrăcat în odăjdii, cum era, se porni la dans de-a lungul bisericii, răsturnând scaune, sfeşnice şi tetrapoade şi îmbrâncind pe oameni.

Femeile îşi făceau cruce şi îşi scuipau în sân, iar bărbaţii îl legară. În ziua următoare l-au dus la casa de nebuni.

A scăpat de-acolo după vreun an şi jumătate.. În Spătăcel era acum alt popă. El a fost răspopit şi trecut la pensie.

Nu i-a rămas decât să se facă pribeag. A devenit „Adămuţ cel micuţ, popa Ardealului”, unit ori ortodox, cum se nimerea şi cum era satul prin care trecea.

Oamenii miloşi îi dădeau să mănânce şi să bea, iar el drept mulţumită le trăgea câte-un dans straşnic, apoi o lua către alt sat.

De la femei primea bani pentru slujbe, iar slujbele le făcea unde putea, prin tufişuri şi pe la umbrele copacilor. Din când în când venea şi pe la Seminarul Bunei Vestiri. Seminariştii îl primeau cu drag şi cu milă, îl duceau la masă, iar după masă în grădină.

– Fraţilor, – le zicea după ce ajungea în grădină, – voi mi-aţi dat să mănânc, plătească-vă Dumnezeu! Acum să vă joc una.

Şi juca până se făcea tot apă…

Dacă sosea în oraş pe înserate, sărea gardul în grădina seminarului şi dormea în tufişul de alun al grădinei, iar în ziua următoare răsărea între

seminarişti ca un *Deus ex machina*. Când se scăpa vreunul să-i amintească tinereţele, se lovea cu pumnii în cap şi plângea, cum făcea şi acum.

– Părinte Adămuţ, – i-am zis dacă am văzut că nu-l pot domoli altfel, – n-ai putea să-mi joci una?

Tocmai îl nimerisem. Mi-a dansat cam vreo cinci minute, chiuind şi pocnind din degete. Apoi se opri şi mă prinse de mână.

– Acum, frăţioare, du-te în treabă-ţi! Culcă-te, visează ochii cei frumoşi şi lasă-mă şi pe mine să mă culc. Că am neşte junghiuri grele...

*

A doua zi, la masă, a fost posomorât ca niciodată până atunci şi galben ca ceara. Privirile duioase ce le arunca teologilor păreau priviri de adio...

– Măi frăţiori, ne zise la ridicarea mesei, – eu am junghiuri grele şi simt că n-am să vă mai văd. Veniţi în grădină, să vă mai joc odată.

Jocul lui acum a fost nebun, sălbatec. Când bătea cu piciorul credeai că vrea să intre în pământ... Dar a fost un joc scurt. Când fruntea i se umplu de sudori se opri, ne mai privi odată şi apoi o luă la fugă, către poartă...

În dimineaţa zilei următoare l-au găsit ţeapăn în satul vecin lângă un gard. În mâna dreaptă ţinea strânsă ca între cleşte o cărţulie. Era Evanghelia sfântului Ioan.

*

Sfântul Petre se apropie de tronul Tatălui ceresc

– Doamne, vine Adămuţ cel micuţ, popa Ardealului.

– Deschide-i, Petre, deschide-i poarta, răspunde Tatăl cu bunătate.

– Dar, Doamne, zice iar Sfântul Petre, făcând trei mătănii, – am deschis cartea cea mare a vieţii oamenilor. Îngerii tăi n-au însemnat viaţa lui Adămuţ de la cununia lui încoace.

– Aşa-i, Petre! De-atunci el n-a mai trăit. A purtat numai o cruce grea pe umeri, dar acum l-am uşurat...

– Doamne, dreptatea ta e dreptate în veac, mai zice Sfântul Petre, îşi desface cheile de la brâu, deschide poarta, îmbrăţişează pe Adămuţ şi îl sărută, şoptindu-i:

– Intră, frate, întru bucuria Domnului tău! E aici şi Anicuţa...

Adămuţ îşi îndreaptă privirile către răsărit. O arătare dulce, o minune bălaie şi cu ochi curaţi, vineţi, îmbrăcată în haină albă de mireasă, înaintează spre el.

– Anicuţă! exclamă el, beat de fericire.

Apar mii şi mii de îngeri înaripaţi şi cântă cu glas dulce:

– „Isaia, dănţuieşte! Fecioara a luat în pântece şi a născut fiu pe Emanuil, Dumnezeu-Omul...”

Un sfânt patriarh se apropie cu o carte de aur, o deschide şi o întinde lui Adămuţ, iar Adămuţ citeşte:

– „La început era cuvântul şi cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era cuvântul...”

– „Toate printr-însul s-au făcut şi fără de dânsul nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut, fie lăudat numele Lui în veci!” îi răspunde glasul dulce al Anicuţei.

– Câtă fericire, Doamne, câtă fericire! mai zice Adămuţ întinzându-şi braţele către Anicuţa. În ochii lui izvorăsc doi stropi de lacrimi şi se prefac în stropi de aur. Un înger aleargă şi le culege.

– Au fost ultimele tale lacrimi, îi zice, apoi le aşază în vasul ce cuprinde ultimele lacrimi ale celor fericiţi.

Corul îngerilor reîncepe:

– „Şi se va şterge toată lacrima, de la toată faţa...”

[16]

Seminaristul Isidorus Rusu

Tatăl nostru (versuri)

Există mulți absolvenți ai Seminarului Teologic din Blaj care au devenit poeți și au scris versuri. Însă aici redăm o poezie scrisă în 1888 tocmai de un seminarist blăjean[1] pe când era în anul III de Teologie, Isidorus Rusu, născut în Mănărade și devenit paroh la Broșteni, Sibiu. Versurile sunt preluate din: *Foia besericésca si scolastica. Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alba-Julia si Fagarasiu*, an. I, Blaj, 1 Mai 1888, nr. 15, p. 256.

Tatăl nostru (Meditație)

Frumoasă rugăciune ne-ai învățat, Isuse!
Că orice ne lipsește, prin ea să căpătăm.
Dar dulcile-Ți cuvinte ne stau numai pe buze
Îți zicem „Tatăl nostru”, dar nu te adorăm.

Tu „care ești în ceruri” ne chemi mereu la Tine,
Dar noi cu nepăsare ne-ntoarcem spre pământ,
Fugind de a Ta față, de a cerului lumine,
Și ne-afundăm în noaptea păcatului urât.

1 Isidorus Rusu s-a născut în 5 iunie 1862 la Mănărade, jud. Alba, lângă Blaj. După ce a fost elev la Gimnaziul Superior Greco-Catolic din Blaj, a studiat la Seminarul Teologic (1885-1889), după care a fost hirotonit în 30 septembrie 1890 și numit paroh la Broșteni, jud. Sibiu. Cf. Cornel Sigmirean, *Preoții Blajului (1806-1948)*, Târgu-Mureș, 2007, pp. 191. Nu știm ca el să fi publicat alte poezii.

„Sfințească-se al Tău nume!” strigăm fără-ncetare,
Dar inima nu știe ce buzele vorbesc.
Noi suntem de aramă chimvale sunătoare,
Ce pot să dea sunet, dar ele nu simțesc.

Și tot chemăm într-una „a Ta Împărăție”,
Dar înarmați cu patimi, noi o împiedicăm.
Și „fie a Ta voie” șoptim noi cu mândrie,
Dar vai! în faptă însă de diavol ascultăm.

O, Doamne-atotputinte! întinde-Ți a Ta mână
Și ne salvează, Sfinte! din valul cel turbat,
Din noaptea făr’delegii ne scoate la lumină
Și ne-îndreaptă paşii spre splendidu-Ți palat.

Trimite-o rază sfântă a grației divine
Și-aprinde-n noi credința, a cerului speranță
Și fă c-a Ta iubire să fie a noastră pâine,
Din cari gustând, Părinte, să trecem la viață.

Blasiu 1888
Is. Rusu, Cleric

[17]

Călugărul Atanasie Maxim

Memorii

> Atanasie Maxim (1878-1952), născut în Bucium, jud. Sălaj, a frecventat Liceul şi apoi Seminarul Teologic la Blaj (1897-1901). În acest timp a descoperit vocația la viața călugărească, intrând în mănăstirile de la Máriapócs și Ungvar, pentru ca din 1925 să devină egumen la Mânăstirea Bixad şi primul provincial al Provinciei Baziliene româneşti. În anul 1952, cu puțin timp înainte de a muri, şi-a scris memoriile, din care redăm aici paginile despre descoperirea vocației la viața călugărească pe vremea când era seminarist teolog la Blaj. Text din Protoegumen Atanasie Maxim, *Memorii*, Ed. Scriptorium, Baia Mare, 2009, pp. 29-32.

După absolvirea liceului din Blaj – în iunie 1897 –, în toamna aceluiaşi an am intrat ca teolog în Seminarul Arhidiecesan din Blaj. În decursul celor patru ani de teologie, vacanţele obicinuite de Crăciun şi Paşti le petreceam în Seminar, împreună cu alţi cinci sau şase colegi, de aceeaşi soarte cu mine, parte pentru casa părintească era la mare distanţă – în comuna Buciumi, din jud. Sălaj –, parte că nu voiam să fac greutăţi materiale celor de-acasă cu celea 20 coroane cât m-ar fi costat călătoria – dus şi întors – ştiind bine că au destule greutăţi materiale.

În vacanţa Crăciunului din 1899 – când aveam sărbătorile încă după călindariul vechi – în luna ianuarie, mă plimbam singur – mai ales sara – de la ora 5 până la 7 pe coridoriul Seminariului. Meditam şi recitam rugăciunile pe cari le ştiam fără de carte din Orologeriul preoţesc. Seminarul de atunci, cu o parte a liceului – din jurul Mănăstirei – cândva a fost locuinţa

primilor călugări bazilieni români din Blaj. Aducându-mi aminte de aceasta, totdeauna în decursul acestor preumblări simţeam o îndestulare şi o mângăiere sufletească, cugetându-mă că ce bine ar fi dacă aş intra şi eu la viaţa de mănăstire, ca să-mi petrec viaţa în lauda Domnului şi în activitatea ce mi-ar prescrie-o regulamentul mănăstirei.

Într-o seară am zis aşa întru mine însămi, eu sunt gata să fac pasul acesta cu cea mai mare bucurie, dar Tu ştii că eu am o piedică, aceea că tatăl meu are alt plan şi alt ideal. Vrea să mă vadă preot căsătorit aşezat în vreo parohie din apropierea lui şi nicicând nu s-ar învoi să intru eu la viaţa de mănăstire. Iar eu în viaţa mea n-am călcat voinţa părinţilor mei. Mai am să stau în teologie doi ani şi jumătate. În timpul acesta [se] schimbă părerile tatălui meu în chestiunea aceasta şi-l înduplecă să-mi dea voie liberă în alegerea carierei, iar eu cu mare bucurie voi urma chiemarea ce-o simt şi voi intra la viaţa de mănăstire. Am cerut din inimă să-mi deschidă bunul Dumnezeu calea spre viaţa de mănăstire şi am promis Domnului că eu sunt gata să urmez chemării.

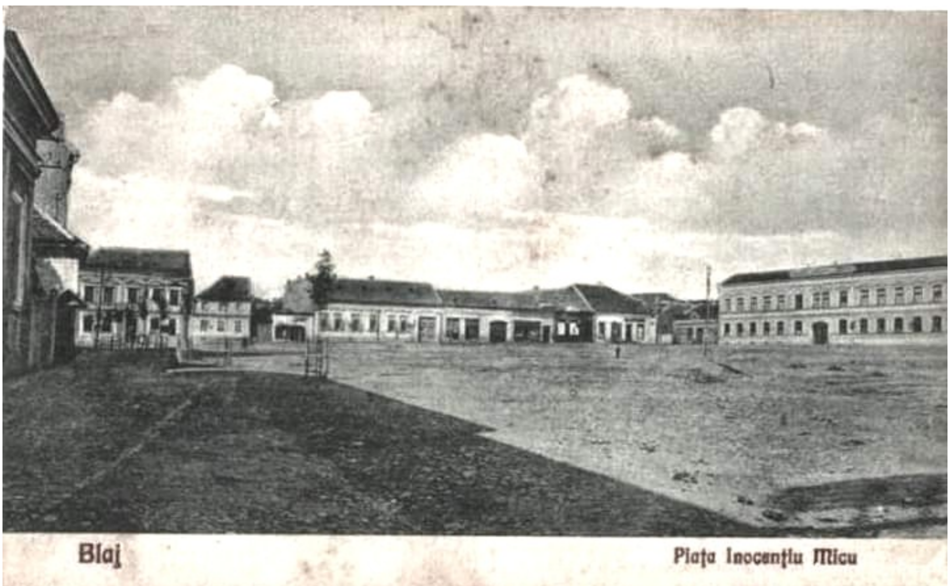
După încheierea anului şcolar, în iunie 1899 am făcut o excursie – împreună cu doi colegi – din Blaj pe valea Secaşului şi peste Vizocna[1] la Sibiu, iar de-aici peste Răşinari – Gura Râului la Orlat, pedestru. Din Orlat cu trenul la Sălişte şi de-acolo fiecare la ale sale. Eu am continuat apoi cu o a doua excursie din Huedin la Vişag cu un alt coleg şi pe muntele Vlădeasa, iar de la Vişag acasă la Buciumi. Era spre sfârşitul lui iulie. Pe tatăl meu l-am aflat bolnav. Eu l-am grijit până la 17 sept., când a murit. Mi-a servit spre mângăiere împrejurarea că nainte de moarte s-a spovedit şi împărtăşit. Însă de celea întâmplate cu mine în vacanţa Crăciunului din ianuarie 1899 nu mi-am mai adus aminte.

A urmat însă vacanţa Crăciunului din ianuarie 1900. S-au repetat preumblările seara pe coridorul Seminarului cu rugăciunile şi meditaţiile obicinuite. Mi-am adus aminte chiemarea ce am simţit-o şi atunci pentru viaţa de mănăstire şi de promisiunea ce am făcut-o Domnului. Atunci mi-a venit în minte că moartea destul de neaşteptată a tatălui meu trăbuie s-o conzider de un răspuns a[l] lui Dumnezeu. Acum apoi am promis bunului Dumnezeu că necondiţionat voi urma chemării ce-o simt întru mine la viaţa de mănăstire, fiindcă acum nu mai am în cale nicio piedică.

1 Ocna Sibiului (n. ed.)

Intenţiunea mea am adus-o la cunoştinţa unora dintre superiori: canonicii Dr. Vasile Hossu, Dr. Victor Smighelschi, dir. cancel. mitrop. Dr. Izidor Marcu, rector Internat Vancean Emil Viciu şi pref. studiilor din Seminar Dr. Vasile Suciu. S-au bucurat, fiindcă în Blaj demult era deja planul de-a reface Ordinul călugăresc bazilian la românii uniţi. Când am terminat teologia, la sfatul susnumiţilor m-am prezentat la Mitropolitul Dr. Victor Mihalyi şi i-am spus că vreau să mă fac călugăr. Mi-a dat răspuns categoric că nu se bucură, nu are nevoie de călugări, să mă mai gândesc. Am fost numit în anul şcolar următor subprefect econom la internatul Vancean de băieţi.

Mitropolitul Mihalyi nu şi-a schimbat părerea, iar eu, cerându-mi dimisorialele din Arhidieceză, am intrat în provincia Muncaciului a bazilienilor ruteni, fiind dispus să mă prezint la Mănăstirea din Mariapócs, jud. Szabolcs, unde am şi intrat în 22 august 1902.



[18]

Istoricul Nicolae Iorga

Despre Seminarul Teologic de la Blaj

> Marele istoric român Nicolae Iorga (1871-1940) a vizitat Blajul de mai multe ori (cf. Ștefan Manciulea, *Nicolae Iorga şi Blajul*, în ,,Buna Vestire", Roma, an. X, nr. 4, 1971, pp. 43-83 (şi extras). Despre Seminarul Teologic de la Blaj, despre care afirmă că este prima instituție românească de formare a preoților (,,Astfel se deschid la Blaj Seminare – cele dintâi şcoli de preoțime ale românilor de oriunde", N. Iorga, *Istoria Românilor pentru poporul românesc*, Vălenii de Munte, 1926, p. 364), în 1905 scrie următoarele cuvinte, pe care le preluăm din Nicolae Iorga, *Neamul Românesc din Ardeal şi Țara Ungurească*, vol. II, Bucureşti, 1906, p. 415-416, reluat în Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, ediție îngrijită, prefață şi tabel cronologic de Lucian Cursaru, Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, pp. 236.

La stânga catedralei, vine la rând seminarul, în care intră tineri care au făcut gimnaziul întreg şi au dat examenul de „maturitate", asemenea cu bacalaureatul nostru. Ei au odăi curate, bune săli de studii şi o frumoasă grădină de primblare, unde cutare frasin bătrân aminteşte pregătirile, în convorbiri aprinse, de tineri visători, a întâmplărilor de la 1848. Crescuţi în cultul unui trecut cultural, care a fost mare, însufleţiţi de amintirile înălţătoare pe care le deşteaptă aici orice unghi, amintind de oameni săraci şi prigoniţi care au cheltuit toate puterile lor pentru trezirea şi înaintarea unui biet popor despreţuit, teologii aceştia nu pot fi decât nişte adevăraţi râvnitori ai neamului lor, nişte închinători călduroşi ai idealurilor româneşti şi nişte cetitori plini de înţelegere şi de iubire ai scrisului nostru. Ce inimi

bune şi cinstite bat supt lungile reverende negre ale viitorilor preoţi de sate, aici, ca şi dincolo, la fraţii lor de altă lege, din Sibiu [...]. Cum sunt astăzi ei nu pot fi decât o binefacere pentru fraţii lor săteni către care vin cu o misiune creştinească şi cu o misiune naţională.



[19]

Simin [Alexandru Ciura]

Icoane din Seminar. Meditații

> Alexandru Ciura (1876-1936), preot și prozator român, s-a născut la Abrud, în Țara Moților, jud. Alba, a studiat la liceul din Blaj, apoi Teologia și Literele la Budapesta. Reîntors în țară, este numit profesor suplinitor la catedra de Teologie morală de la Seminarul Teologic din Blaj (1898-1899), predă română, latină și greacă la Liceul de băieți din Blaj, apoi la Liceul ,,George Barițiu" din Cluj (1919-1936).
> Aici redăm trei articole în care surprinde momente din viața unui seminarist teolog; a locuit în Seminarul Central din Budapesta și considerăm că în următoarele articole prezintă viața de acolo. Noi o redăm aici întrucât sunt pagini despre viața dintr-un seminar catolic...

Icoane din Seminar. Meditaţii

Un sofist grec a asemănat viaţa cu undele mării; fiecare om e un val, ce se schimbă în fiecare clipă.

Sofistul a spus un adevăr, dar l-a exagerat, ca toţi sofiştii. Se schimbă omul, adevărat; dar tot el rămâne în urma urmei.

Era Săptămâna Patimilor.

Auzisem de mai înainte că atunci vom ţine „meditaţiile" şi că ni le va ţine un iezuit.

– Un ie-zu-it?

Până atunci nu văzusem încă iezuiţi şi, ca toţi oamenii cari n-au idee despre iezuiţi, mi-i închipuiam în culorile cele mai sinistre.

Nu-mi va lua nime în nume de rău părerea acesta, cum nici eu nu o iau azi, auzindu-o de la oameni cu pretenţii de cultură superioară.

N-am de gând să fac elogii iezuiţilor. Nici nu voi cita pe Voltaire, cel cu „*Ecrassez l'infame*!”, deşi vorbea plin de admiraţie despre erudiţii lui dascăli iezuiţi. După a mea părere, cel mal strălucit elogiu al iezuiţilor este chiar ura inverşunată a lumii.

Un coleg mai bătrân îmi da instrucţii privitoare la meditaţii.

– Meditaţiile sînt rînduite ca să te pregătească mai bine pentru spovedanie şi sărbători. În trei zile nu e permis să vorbeşti cu nime, nici să ceteşti gazete, nimic. Ai priceput?

– Priceput, dar serios spui, că nu-i permis să vorbeşti trei zile?

– Serios.

– Nici atunci când nu te vede nime?

El zâmbi.

– Nu-i permis nicicând.

Asta nu-mi intră în cap. Trei zile să nu vorbesc cu nime, să nu joc seara şah, să mă preumblu singur – imposibil!

Şi totuşi n-a fost imposibil. Deja după prima meditaţie eram altul... Era întunerec... în capelă licărea numai candela dinaintea altarului... Un fior mă cutremură, când aud primele cuvinte ale iezuitului: *Memento mori!*

Sunt oameni care numai cu groază se gândesc la moarte.

De ce această groază?

Unul dintre marii gânditori ai veacului a scris: „Cel mai fericit moment al celui nefericit este momentul adurmirii, şi cel mai nefericit moment este cel al deşteptării”.

D-Ta, dragă cetitorule, eşti poate fericit şi nu înţelegi cuvintele acestea. Îţi doresc să fii fericit şi pentru mai departe şi să nu le înţelegi niciodată. Dar nu uita că există mii şi mii de oameni care înţeleg citatul acesta fără să-l cunoască şi dimineaţa când îşi deschid ochii regretă din inimă starea anterioară de odihnă inconscientă, gândind în sufletul lor amărît: „Ce bine ar fi fost să nu mă mai deştept”...

Priveam fix înaintea mea, reflectând asupra celor auzite. Şi cum stam... mi-am închis ochii... simţeam că îngerul morţii e aproape de mine... Privirea lui era liniştită, ochii adînci ca taina morţii...

Era o alucinaţie – şi lăsam să fiu amăgit – aveam senzaţia că mă cufund în o apă mare, şi nu-mi părea rău că mă cufund. În depărtări de zare lumea

rămânea în urmă – un înduioşător apus de soare – nu mai aveam nicio durere, niciun dor...

Ce fericit aş fi murit atunci! Trei zile încheiate am dus-o cu reflexiuni de acestea.

Ne întîlneam pe coridoare pretinii cei mai buni şi treceam ca şi când niciodată nu ne-am fi văzut. Numai seara în „fumător" era mai greu. Îmi venea să râd când vedeam cum stau fumând cu spatele unul către altul, ca şi când ar fi certaţi. Seara adormeam mai obosiţi ca oricând. Ziua a doua şi a treia erau mai lungi şi mai grele. Mi se părea că sunt ani de când n-am mai vorbit cu nime. Ce mare dar este graiul; abia acum îl preţuiam cum se cade.

În ziua a treia s-au ţinut în capela noastră meditaţiile pentru laici. Am văzut atunci avocaţi, medici, profesori de universitate îngenuncheaţi pe marmura rece; am văzut – nu credeam ochilor – trei ofiţeri de husari îngenuncheaţi înaintea altarului cu cartea de rugăciuni în mâini...

Şi m-am gândit: tare trebuie să fie civilizat neamul nostru faţă de celelalte neamuri, când la noi religia e numai preoţi...

În biserica cea mare auzii zgomot. M-am furişat în cor, să văd ce era. Biserica era ticsită de lume. Era colonia polonă din capitală. Aceşti pribegi au petrecut vreo zece ani fără ca cineva să se fi îngrijit de trebuinţele lor sufleteşti, căci ei nu ştiau decât limba lor maternă. Aplicaţi ca lucrători la fabrici – o mână de omeni în mare de străini – şi-au păstrat cu scumpătate limba, ferindu-se de contactul cu străinii.

Când iezuiţii au aflat cum stă lucrul, au adus numaidecât doi iezuiţi poloni, să-i pregătească pentru sărbători.

Aşa am ajuns eu în biserică, chiar când unul vorbea.

Am ascultat până în sfîrşit, fără să înţeleg ceva, şi eram emoţionat. La sfârşit, oratorul a început un cântec bisericesc după melodia imnului naţional polon.

Era o însufleţire fără margini, fanatică.

Cântau bătrânii şi tinerii, fetele şi copiii, cântau statuele de marmoră, cânta Dumnezeu-Creatorul deasupra altarului....

Când iezuitul s-a dat jos de pe amvon, cu toate împotrivirile lui, îl ridicară pe sus; îl sărutau mâinile şi poala reverenzii.

Şi acordurile imnului polon cutremurau columnele bisericei, zguduiau biserica din temelii.

Plângeam ca un copil.

Vedeam erupţiunea credinţei, la o mână de oameni pribegi şi fără ţară; involuntar mă gândeam la soarta neamului nostru şi aflam o asemănare fatală între ei şi noi.

Suntem şi noi *pribegi în vatra strămoşească*, cum a zis poetul.

A patra zi dimineţa, după Cuminecare, au încetat meditaţiile.

Ce bucurie! Ne strângeam mâna şi ne îmbrăţişam, ca şi când nu ne-am fi văzut de ani. Şi fiecare avea în inimă hotărîrea de a fi mai bun.

– Aşa mi-a fost de dor....

– Şi mie.

– Eu am vrut să te agrăiesc, dar mi-a fost frică să nu-mi întorci spatele.

– Şi eu am voit, dar unde te vedeam aşa sfînt…

Apoi când am primit poşta!

Se aglomerase un vagon de jurnale şi epistole. Şi epistolele erau din lume… şi lumea ţi-e aşa de dragă, când trei zile nu i-ai văzut faţa…

Simin

Simin [Alexandru Ciura], *Icoane din Seminar. Meditații*, în „Unirea“, Blaj, an. X, nr. 51 din 22 dec. 1900, pp. 425-426.

Icoane

E mult de atunci!

Uneori mi se pare că sunt ani, ani mulţi, şi-mi închid ochii, ca să-mi aduc mai bine aminte.

A spus un mare adevăr poetul când a zis că viaţa numai atunci e frumoasă când o priveşti cu ochii închişi.

Atunci văd în adîncul sufletului meu palate de mărgăritare şi de coral – valurile vremii le-au nămolit şi le-au cotropit, săracile!

Văd zidurile ocrotitoare ale seminariului, aud zgomotul vesel al colegilor mei, râsetul clar al nevinovăţiei… Şi deodată se face linişte, clopoţelul a sunat de cină şi toţi se ridică, îşi împreună mâinile spre rugăciune:

– *Angelus Domini*…

Mă văd pe mine însumi în mijlocul lor, rugându-mă cu mâini încrucişate; mă văd pe mine însumi bun şi fericit cum eram o dată – cum astăzi nu sunt!

Atunci fruntea mi se întunecă, inima mă doare şi înduioşat mă întreb:

Unde-s şirurile clare din viaţă-mi?...

Nu mai sînt.

Şirurile clare deodată sînt turburi şi murdare azi... Din curate şi neatinse cum erau, mă pomenesc că sînt împrăştiate, pe alocurea şterse.

Încerc să le adun şi nu izbutesc.

Clipele fericite se asamănă păsărilor călătoare: zboară în alte ţări mai calde. Decât că rândunicile iarăşi ne vin primăvara, dar fericirea pierdută nu mai revine, singur numai amintirea ei.

Înşiruiţi-vă, scumpe icoane, mi-e dor de voi, mi-e dor de mine însumi din alte vremuri!

Simin

Simin [Alexandru Ciura], Icoane, în „Unirea“, Blaj, an. X, nr. 38 din 18 sept. 1900, p. 324.

Între ziduri

– Şi nu glumeşti, te duci în seminar?

– Nu glumesc!

– Nu cred.

– Şi pentru ce nu crezi?

– Pentru că... pentru că nu-i de tine!

Erau spuse în glumă vorbele prietenului meu şi abia târziu m-am convins că el a spus adevărul.

Adeseori, când stam îngenunchiat, cu faţa îngropată în palme, când sunetele orgei şi fumul de tămîie mă ridicau în sfere de lumină şi de credinţă, ca o scăpărare de fulger îmi veneau în minte cuvintele: *Nu-i de tine! Nu-i de tine!*

Vedeam altarul tremurând în flacăra luminilor de ceară, crucea strălucind deasupra-i – veşnicul simbol al dragostei şi al jertfei – şi

înţelegeam în adâncul sufletului meu că prea e curat altarul, prea e sfântă jertfa, de cât mâinile mele s-o profaneze vreodată. „Nu pun mâna mea cea păcătoasă”...

Când pentru întâia dată m-am văzut închis între ziduri, cu toate că eram obişnuit cu ele de prin internate, eram indispus şi deziluzionat. Erau aşa de vaste coridoarele – şi sunau a gol şi a pustiu...

Altcum visasem eu viaţa înainte cu câteva luni! Parcă mă văd înaintea gimnaziului cu chipiul dat pe ceafă, zîmbind vieţii şi viitorului cu căldura celor şeptesprezece ani.

Acum viaţa nu-mi mai zâmbea, nici eu nu mai zâmbeam vieţii...

Într-o dimineaţă ductorul a spus să nu mai ţin oglindă la mine, căci asta e semn de vanitate; prefectul mi-a ţinut o vorbă de jumătate de ceas pentru că m-a văzut în grădină cu pălăria dată pe ceafă; şi iarăşi ductorul, cu un zâmbet ce mi se părea silit, mi-a spus să nu mai ies aşa curând din capelă. Să nu ies aşa curând – şi mă dureau genunchii şi coatele de nu mai puteam!

Mă simţeam umilit de atâtea lecţii şi în internul meu protesta cu indignare mândria năbuşită a „studentului absolut.”

Adeseori, seara, când eram singur pe coridor, mă furişam la geam şi priveam în lume.

Ce frumoasă era lumea!

Lumina electrică – o intensivă lumină de lună – zgomotul trecătorilor şi al tramvaielor, îmi dau o privelişte caleidoscopică.

Vedeam valurile vieţii – suprafaţa scăldată îu lumină – şi nu-mi dam seama că această suprafaţă strălucită acopere un adânc de mizerii şi ticăloşii.

Părechi-părechi treceau pe dinainte-mi, şi eu le vedeam scăldate în lumină, libere, fericite. Auzeam cântecul sirenic al vieţii şi stam legat ca un al doilea Odisseu şi nu puteam să-l ascult mai de aproape.

Şi cântecul acesta îmi suna în auz pretutindeni, în muzeu, în capelă, la universitate, în dormitor.

Seara, înainte de a adurmi, urmăream zgomotul vieţii din afară. Şi zgomotul se auzea tot mai slab, ca pulsul unui bolnav care moare.

Şi adurmeam... visul îmi vrăjea viaţa în culori de lumină. O, ce frumoasă e viaţa în visele din seminariu!

Starea aceasta de indispoziţie şi deziluzionare n-a durat însă mult.

La cea dintîi spovedanie, la cele dintâi lacrimi ce le-am vărsat sub patrafir, visările deşerte şi ambiţia de „student absolut” s-au spulberat.

Îmi era ca şi când un foc binefăcător mi s-ar fi aprins în inimă – şi în zarea lui vedeam o altă viaţă cu alte orizonuri şi alt ideal.

Icoana blândului profet nazarinean îmi apăru deodată luminată şi senină, ca în nopţi de vară visătoarea lună.

„Iubiţi-vă unul pe altul!”

Cuvintele acestea – singur cuvintele acestea – exprimă adevărata filozofie a vieţii. Iubiţi cei mari şi puternici, iubiţi cei mici şi umiliţi, iubiţi cu toţii!

Haşdeu a scris: „Iubirea omului celui mai incult, destul să fie iubire, vorbeşte totdeauna mai frumos decât gura unui geniu care nu te bagă în seamă”.

Sub această lumină privită viaţa, ea trece cadrele strîmte ale eului egoist; vieţuim în inimile altora, după cum alţii vieţuiesc în inima noastră.

„A iubi... a iubi ca cei simpli” – a zis Demetrescu.

Da, numai cei simpli ştiu să iubescă cu adevărat, fără rezerve: *estote simplices sicut columbae*!

Spoiala civilizaţiei a încărcat prea tare sufletul omului, încât pentru iubire abia i-a rămas loc. Astăzi, când măsurăm cu preciziune rotaţiunea lui Jupiter şi a lui Marte, când ştim numărul vulcanilor stinşi din lună, când tainele naturii se dezvelesc din ce în ce mai mult în faţa progreselor ştiinţei, uităm cea mai sfântă taină a naturii: iubirea.

Da, numai cei simpli ştiu să iubească cu adevărat; numai cei simpli sunt cu adevărat fericiţi!

Nu mai doream acum să ies dintre ziduri.

Eram fericit lângă masa mea adâncit în cetire şi în reverii, eram fericit în capelă îngenuncheat, cu privirea aţintită la chipul Răstignitului.

Zâmbetul batjocoritor al trecătorilor de pe stradă nu mă altera, aluziunile obscene mă lăsau rece. O singură dată mi s-a suit sângele în cap, când pe ţărmul Dunării un pionier al culturii moderne a scuipat pe reverenda soţului meu de plimbare:

– Are noroc că-s în reverendă, că aşa i-aş trage o palmă...

L-am luat de braţ să-l liniştesc; simţeam cum tremură.

Pe când am ajuns acasă, eram iarăşi liniştiţi.

Chipul Răstignitului ne zîmbea cu un fel de milă, ca şi când ne-ar fi zis: „De vă urăşte pe voi lumea, ştiţi că pe mine mai înainte decât pe voi m-a urât.”

Nu mai mergeam la geam şi nu mai invidiam trecătoarea fericire a trecătorilor.

Eram pe deplin încredinţat că fericirea adevărată rezidă în inima omului şi nu în averi – nu în deşerte visuri de mărire, sau – ca să citez pe Schopenhauer – eram convins că fericirea omului consistă în aceea ce omul este, iar nu în aceea ce are sau reprezintă în ochii lumii.

Nu mai doream acum să ies dintre ziduri; îmi erau dragi. Răceala lor de mai înainte se schimbase într-o căldură binefăcătoare. Căldura cu dragostea colegilor, cărţile de studiu, rugăciunile – căldura era propria mea inimă.

N-am mai întîlnit de atunci în viaţă căldura aceea şi sunt pe deplin convins că n-am s-o mai întâlnesc niciodată.

Simin

Simin [Alexandru Ciura], Între ziduri, în „Unirea“, Blaj, an. X, nr. 38 din 18 sept. 1900, pp. 324-325.

[20]

Scriitorul Ion Agârbiceanu

Arhanghelii

> Ion Agârbiceanu (1882-1963) nu a fost student la Seminarul Teologic, ci doar elev la Gimnaziul Român Unit de Băieți din Blaj (viitorul Liceu Greco-Catolic „Sf. Vasile cel Mare”), în perioada 1889-1900. El cunoştea însă atmosfera dintr-un seminar teologic atât de la colegii mai mari, cât şi din Seminarul Central din Budapesta, unde a fost seminarist. În 1914 publică romanul *Arhanghelii*, în care surprinde viața localnicilor dintr-o zonă auriferă din Munții Apuseni prin ochii protagonistului, studentul în teologie Vasile Mureşan. În prima parte a romanului este zugrăvită atmosfera din Seminarul Teologic, despre care nu se precizează că este cel din Blaj, însă avem tot dreptul să presupunem că Agârbiceanu s-a inspirat din ambientul Seminarului blăjean.

Unde este comoara ta,
Acolo e și inima ta
Matei, VI, 23

În gangul lung și rece al seminarului de clerici se deschiseră, aproape într-același timp, patru uși vopsite alb, cu câte un triunghi negru în jurul mânerelor, și cei patru profesori ieșiră cu pași repezi din sălile de curs. Se așteptară, cu fețele vesele, zâmbitoare și pornind apoi toți patru, începură să vorbească tare, mângâindu-și bărbile stufoase. Trei erau aproape de aceeași vârstă, între patruzeci și patruzeci și cinci de ani, al patrulea era mai bătrân, barba lui era pe jumătate sură. Deși vorbeau tare, nu se putea înțelege ce-și spun, căci în urma lor, din sălile de curs, creștea tot mai mult un vuiet, o larmă grea, care umplea, c-un fel de clopot, gangul boltit. Larma aceea mare

părea că aduce nouri nevăzuți de praf fin și-i răspândește prin coridor, căci profesorul cel mai în vârstă începu să tușească, oprindu-se, și tuși până i se înlăcrimară ochii. Clericii, în lungile lor reverende, ieșeau de-a valma din sălile de curs, umpleau coridorul, se strigau pe nume, cântau, alergau. Dar zărind grupul profesorilor, cei din apropiere se linișteau, îl salutau, înclinându-se adânc, căci erau fără pălării, și se strecurau repede pe lângă ei, apucând pe scări în jos, spre etajul întâi. Câte unul se înțepenea deodată în ușa vriunei săli de curs, ridica dreapta și făcea un „pssst!" prelung, făcându-i băgători de seamă pe cei ce erau încă în săli că domnii profesori sunt în coridor. Dar orice chemare la ordine era zadarnică. Larma creștea mereu; acum se ridica și de pe scări, și din coridorul de dedesubt, se auzeau uși izbindu-se, ferestre; se auzea cum sunt târâte din pod coșuri, geamandane. Din curte, din grădină se ridicau frânturi de cântece vesele, strigăte. În câteva minute, întreg seminarul părea în plină revoluție.

Profesorul care tuși își șterse ochii cu batista. Dintre ceilalți trei, cel mai tânăr ridica în fiecare clipă pălăria. Clerici treceau mereu pe lângă ei.

– Uf, nerușinații, mi-au umplut plămânii! oftă cel mai în vârstă, punându-și pe-ndelete batista uriașă în haină.

– La canonicie nu trebuiesc cine știe ce plămâni puternici, *issime*, zâmbi unul dintre profesori.

– În vacanța asta de Paști se va umplea cu siguranță locul vacant. Ştim noi cu cine, zise al doilea.

– Of! of! nu-s eu născut pentru canonicie, pretinii mei. În zadar voiți să mă năcăjiți. Iacă dumnealui, iată, din dumnealui zic și eu că va ieși un canonic, și bătrânul arată spre cel mai tânăr.

– Din Iliescu? întreabă cei doi.

– Hm... mai în grabă decât voi! Nu-l vedeți că-i cu mâna tot la pălărie?

Iliescu se roși puțin, voi să răspundă, dar cel cu barba sură începu să tușească iar și le făcu celorlalți semn cu mâna să-l urmeze pe scări. Clericii furmicau în toate părțile. Unii alergau pe scări, se izbeau de profesori.

– Ați putea să fiți mai liniștiți, zise Iliescu, aruncând o privire aspră celor trei clerici care trecură pe lângă el.

Dar în aceeași clipă un cleric înalt, brunet, ras proaspăt, se izbi de profesorul cel bătrân.

– Uf, ticălosule de Pascu, ticălosule de Pascu! zise bătrânul, oprindu-se pe scări și punându-i lui Pascu mâna pe umăr.

– Scuzați, vă rog, domnule profesor, nu v-am băgat de samă, zise tânărul plecându-și capul.

– Mai înțăleg să alerge ceilalți! Dar tu? Tu-ți pierzi capul în zadar! Eu știu că tu n-ai nici bani de drum, pentru ce nu te astâmperi?

În vreme ce vorbea, privindu-l cu multă bunătate pe Pascu, deschise portofelul și îi puse-n palmă o hârtie de douăzeci de coroane.

– Uf, ticăloșii ăștea nu se mai satură de vacanță! Le-a crescut mustața, le-a crescut mustața! zâmbi profesorul cel bătrân. Of! ce mai lume, domnule Iliescu! Ne prăpădim cu morala de azi a tinerimii, adoase apoi, privind spre profesorul cel tânăr, care se roși din nou și iarăși era gata să răspundă ceva.

Dar bătrânul îl opri deodată pe clericul Pascu, care voia să se depărteze.

– N-ai văzut pe Murășanu, pe ticălosul ăla?

– O să-l trimit îndată, domnule profesor, zise repede, săltând pe scări, Pascu.

Și în câteva clipe, amândouă coridoarele, sălile, grădina, curtea răsunau de același strigăt: „Murășene! Măi Murășene! Murășanu!"

Profesorii ajunseră în curtea largă a seminarului. Castani bătrâni umbreau cărările cu frunza lor proaspătă, fragedă, de april. O lumină dulce se coboara de sus din văzduhul albastru. Din gura arămie a leului de la fântâna din mijlocul curții picurau rar ochiuri de cristal. Larma închisă între zidurile seminarului părea un necurmat bornăit de bondari uriași.

– Nu-s proști tinării că se doresc acasă pe așa vreme! Of! și nouă o să ne priiască vacanța asta de două săptămâni, zise unu din cei trei profesori.

– Cred și eu, răspunse bătrânul zâmbind, dar nu-și lua privirile de la două vrăbii care, cu penișoarele îmborzoiate, săreau ciripind, de pe-o creangă pe alta.

„Te cheamă domnul profesor Marian! Iute, măi Murășene!" se auzi deodată în grădină.

Și numaidecât se văzu alergând un tânăr înalt, bine legat, cu umerii largi. Era cu capul gol și lumina primăverii îi mângâia fruntea înaltă și părul castaniu. Ochii, vioi, albaștri, cu priviri hotărâte, cercetau fața bătrânului, de cum se opri înaintea profesorilor.

– Uitați-vă la el și-mi spuneți de nu-i ticăloșie? întrebă profesorul Marian pe colegi. Nu-i ticăloșie, domnule Iliescu? S-a și îmbrăcat în civil! N-a ieșit bine din sala de cursuri și gata, a și lepădat reverenda!

– Of! Ticală, și te-ai fi dus fără să-mi spui ceva; nu știai că sunt dator popii din Văleni treizeci de coroane? începu bătrânul pe o voce tânguitoare. Nu știi nici acum, după atâtea lecții de morală, ce înseamnă dacă-ți apasă conștiința o datorie? Domnule Iliescu, te rog să aduci tinerilor cazuri practice în lecțiile dumitale de etică creștină, zise întorcându-se spre profesorul cel tânăr și, scoțând portofelul, luă o bancnotă de douăzeci și alta de zece coroane. Altfel, adaose repede, vârând cele două bilete în vesta clericului – crești păgîni și nu creștini. Apoi își ridică privirile pline de bunătate la Murășanu: –Așadar, pleci cu trenul de amiazi?

– Da, răspunde mișcat tânărul.

– Și când ajungi?

– Mâine, la douăsprezece.

– Cum?

– Noaptea trăbă să rămân în X. Dimineață cu căruța mai departe.

– O noapte petrecută afară de zidurile seminarului! zise bătrânul cu voce înaltă. Îl auzi, domnule Iliescu? Se-ncep aventurile. Of, o să te punem pe pâine și apă vreme de o lună, după ce te-ai întoarce! Grele vremuri, fraților, zise el privind la profesorii care zâmbeau. Apoi își scoase repede ceasul. Zece și jumătate, zise punând ceasul vechi în buzunar; eu v-aș pofti la o halbă de bere, adăogă clipind din ochiul stâng.

Cei patru profesori ieșiră pe sub boltitura veche a porții seminarului.

Clericul Murășanu, Vasile Murășanu porni cu capul plecat spre seminar.

Cum era în anul al patrulea, se simțea om mare și-l umilea puțin faptul că profesorul Marin îi dăduse cele treizeci de coroane în fața celorlalți profesori. Avea bani de drum, avea destui, căci de la Crăciun a tot cruțat; putea foarte bine domnul Marin să nu-l facă de râs înaintea celorlalți profesori cu o glumă așa de... așa de... Nici nu știa cum să numească gluma profesorului cu datoria popii din Văleni. Adevărul era că domnul Marin a ținut, ca și alte dăți, să nu-și uite de elevii lui cei mai deștepți și mai silitori. Anul acesta, la cursul de drept canonic, Pascu și Murășanu erau cei mai buni. Ceilalți trei

profesori însă nu s-au gândit la nimic rău, îl cunoșteau bine pe bătrânul și știau că domnul Marin se crede „tatăl elevilor”, al „ticăloșilor”.

Dar buna dispoziție îi reveni clericului Vasile îndată ce intră în larma semninarului, în vuietul acela ce nu se mai termina. Slugile începuseră să coboare geamandane, pachete, oprind la tot pasul tinerii clerici care umblau încă forfota, să-și strângă lucrurile pe care le duceau acasă. Erau unii din anul al patrulea care, poate ca să-și mărească bucuria, pacheteau și lucruri de-acelea ce puteau rămîne foarte bine în seminar până la sfârșitul anului în iunie. Slugile, care coborau pachetele, se grăbeau, vorbeau tare, câte unul scăpa vreo înjurătură. Tot mai mulți dintre clerici apăreau în civil, își potriveau hainele, le priveau cu plăcere, c-un fel de dragoste. Se simțeau ușori, veseli, fericiți.

Vasile Murășanu întră într-una din sălile de studii. Vreo zece clerici ședeau înaintea oglinzilor cât palma, răzimate pe măsuțe, și se rădeau. Dacă în clipa aceea ar fi intrat rectorul ori vreun prefect de studii, s-ar fi crucit de dezordinea ce era în sală. Cărți, scaune, gazete, petece de hârtii, vreo mânecă de palton, o jumătate de pantalon chiar se puteau vedea pe podele. Cei care se rădeau povesteau cu voce închisă întinzându-și gâturile, făcând strâmbături ciudate înaintea oglinzilor. Briciurile străluceau în lumina primăverii, ce se revărsa prin cele patru ferestre mari. Vasile Murășanu trecu în șir pe la cei ce se rădeau și băgă de samă că niciunul nu se atingea de mustață. Erau tot clerici din anul al patrulea, ca și el, și același glas tainic le spunea tuturor că e necesar să aibă o umbră de mustață pe când vor ajunge acasă. De altfel, la unii umbra aceea de sub nas era destul de groasă, destul de deasă. Cu săptămâni înainte, cu toate dojenile rectorului, mulți nu-și mai răseseră mustața. Între aceștia era și Vasile Murășanu, dar, el fiind blond, mustața lui nu se prea observa, spre marea lui părere de rău. Se încredință despre asta chiar acum în fața oglinzii. Un fel de umilire, ca și mai înainte în curte, îi umplu sufletul, și el începu din nou să pacheteze. Nu mai avea însă decât două cărți de așezat în geamandan. Le puse, ș-apoi șezu pe scaun. Mai avea o jumătate de ceas până să plece la gară.

– Uf, să-i fi luat dracul de papistași! strigă deodată, cu voce groasă, adâncă, un cleric trunchios cu fața pătrată, cu capul mare, aruncând briciul cât colo.

O clipă toate briciurile rămaseră nemișcate.

– Iar te-ai tăiat, Veniamine? întrebară deodată mai multe glasuri.

– De și-ar fi tăiat grumajii cine-a iscodit mai întâi tortura asta! strigă cel numit Veniamin și întoarse o față foarte neagră spre clerici. Subt bărbie avea o dungă roșie de sânge.

–Te-ai tăiat binișor, zise Vasile Mureșanu care se apropiase, zâmbind, de Veniamin.

– M-am tăiat! Ia să-mi spui tu, că eşti om învățat, pentru ce mama dracului atâta hărșteo-hârșteo? Nu-i seminar românesc? N-om purta noi bărbi și mustață ca toți popii?

– Să nu le placă fetelor de noi, Veniamine? răspunse râzând Vasile.

– Și pentru ce să nu le placă, te rog? Nu ne vom însura noi? Dacă papistașii nu se însoară și n-au motive să placă fetițelor, radă-se de trei ori pe zi, până își vor despoia pielea! Dar noi? Dar eu? Ei, s-o ia dracu de maimuțărie! făcu el cu totul înfierbântat. Cine-mi dă un brici? Da' știi, unu flacără, nu alta! adause îndată, căutând la cei din sală.

Într-adevăr, clericul acesta avea numai douăzeci și patru de ani, dar îi creștea într-o jumătate de zi o perie deasă neagră și aspră încât dacă, din glumă, își freca barba de obrazul unui coleg, acela țipa ca mușcat de șarpe. De altfel, era negru la față și aceasta îl mai scutea de tortura rasului zilnic. A doua zi însă trebuia să se săpunească. Clericii așteptau cu plăcere clipa aceea și râdeau cu lacrimi până ce lui Veniamin îi reușea să-și lucească pielea.

În sala de studii intrau mereu clerici.

– Servus.

– Sărbători fericite!

– Nu-ți uita de promisiune!

– Haida-hai!

– Un ou încondeiat de pe la voi să-mi aduci!

– Grăbește când îți spun; o să scăpăm trenul.

Vasile Murășanu se grăbi să-și ieie geamandanul. Dar când să iasă, vreo șase clerici aduceau, cu alai, pe al șaptelea. Făceau o gălăgie asurzitoare și-l siliră să între pe cel de-al șaptelea în sala de studiu.

–Uitați-vă la el, nenorocitul, priviți-l! Va fi silit să meargă acasă în reverendă. Trăiască Petrișor! strigau ei tropotind pe lângă clericul din mijlocul lor, care părea foarte nenorocit.

Era scurt, gros, prea gros pentru vârsta lui, cu obrajii mari și plini. Vesta de la costumul cel negru nu și-o putuse încheia decât cu mare silă în nasturele întâi de deasupra, în jos trebuia să fie mai largă c-o palmă ca să-l cuprindă. El, disperat, îmbrăcase jacheta și cercase s-o încheie, ca să acopere vesta, dar jacheta-i pleznise la subsori.

– Ia uitați-vă, măi, poate aveți ceva rezervă să mi se potrivească, începu cu o voce de om deznădăjduit Petrișor.

Fusese până acum, cu alaiul după el, prin toate sălile de studii, prin toate dormitoarele, repetând mereu aceeași rugăminte. Clericii râdeau, cercetau, aduceau veste, jachete mai uzate, dar niciuna nu i se potrivea. Căutară și cei de aici, dar toate-i fură prea strâmte.

Petrișor oftă și-și lăsă brațele moi de-a lungul trupului scurt și rotund.

– O să-l lăsăm aici. O să-l proclamăm vicerector! strigă un cleric din coridor, bătând din palme.

– Ăsta nu-i sămn rău, zise Veniamin, care chiar în clipa asta își șterse obrazul ras proaspăt. Ăsta ne bate pe toți; calcă a protopop de pe-acum!

În larma și în vălmășeala ce nu se mai curma, Vasile Murășanu își luă geamandanul, ieși în coridor, coborî scările și se apropie de bucătăria seminarului. Chemă un fecioraș. Îi apăsă în palmă trei bani de câte douăzeci.

– Să mi-l duci până la gară, Pătruț, îi zise vesel.

– Îndată, domnișorule, răspunse zâmbind Pătruț. Mai am două, dar al dumitale e ușor. Numaidecât! adaose și se repezi pe scări.

Clericul ieși în piață, trecu pe dinaintea celor patru prăvălii; în spate se vedeau clerici în civil, care târguiau repede. Deodată își aduse aminte că el nu cumpărase nimic pentru cei de acasă. Adevărat că banii abia-i ajungeau de drum, dar avea cele treizeci de coroane de la profesorul Marin. Nu se mai simțea umilit de darul acela, ci dimpotrivă, îi părea bine. Intră repede într-o prăvălie și, după câteva minute, ieși cu trei pachețele. Era foarte agitat și porni repede spre librărie. În prăvălia în care fusese, oricât era de grăbit, a băgat de seamă că unii clerici cumpărau lucruri care nu puteau fi cinstite nici surorilor, nici frățiorilor mai mici de acasă. „Așadar, mai fac și alții așa”, își zise mângâiat și fericit că-și poate împlini un gând care-l urmărea demult. „Ei o să-i cumpăr o carte” , își zise hotărât, apropiindu-se de librărie.

Cu săptămâni înainte s-a gândit să-i facă o mică surpriză domnișoarei Elenuța Rodean când se va întoarce acasă de Paști. Dar fie că între zidurile seminarului gândul acesta îi păru prea cutezător, fie că se îndoia dacă se cuvine să-i facă vreun cadou fără ca s-o supere, el nu se putuse hotărî să-i cumpere nimic. Însă acum, în civil, și afară în libertate, văzând apoi că și alții fac tot așa, se hotărî repede și hotărârea aceasta îi umplu sufletul cu o bucurie adâncă. Abia se hotărî și numaidecât știu și ce carte avea să cumpere, deși mai-nainte nu se gândise la ea. Întră în librărie și ceru un volum de nuvele.

Cu ochii plini de lumină, ieși în stradă; volumul acela, cum îl ținea subsuoară, îi împrăștia o căldură dulce în tot trupul. Simți deodată că-i o carte deosebită, mai scumpă decât oricare alta pe care a atins-o până acum, îi părea chiar că trebuie să o poarte cu o îngrijire deosebită. Mergând spre gară, mângâia din când în când coperta cu sfială. Adevărat că ieșind din librărie, simți o ușoară mustrare, o neînsemnată învinuire. Dar acest glas îndepărtat, mai mult al seminarului decât al conștiinței lui, se topi în grabă, nu se mai auzi.

Acești clerici, ieri încă păreau departe de toată grija cea lumească: ascultaseră nemișcați, cu capetele plecate, liturghia, urmaseră diferitele cursuri, se plimbaseră liniștiți în lungile lor haine negre prin gangurile reci. Azi furnicau pe trotuare, prin prăvălii, în drum spre gară, veseli, mândri de libertate și de tinerețe. Erau chiar mulți care își duceau în răstimpuri mâna la mustață. Nu era niciun păcat în tot ce făceau acum, ci dimpotrivă, toate micile lor ștrengării păreau mai mult cele din urmă flori, poate, ale nevinovăției de copil. Chiar bătrânul lor duhovnic, dacă i-ar fi văzut așa veseli, nu le-ar fi luat-o în nume de rău. Știa și el că viața nu se termină cu cei patru ani de seminar, ci că abia de aici încolo începe. Totuși, multe lucruri nu li se puteau permite în seminar. Aici trebuia să se străduie mai mult asupra educației lor preoțești, ca din tinerii aceștia să iasă preoți tari în credință și speranță, care să poată întări și pe alții. O, e foarte adevărat că se muncea aici pentru luminarea laturii celei mai prețioase a sufletului omenesc, pentru formarea și întărirea acelei conștiințe superioare care e baza oricărui caracter adevărat; pentru câștigarea acelui razim moral care nu prea obișnuiește să se clatine, fiindcă purcede parcă de la atingerea cu dumnezeirea. Dar din sufletul omenesc cresc atâtea simțiminte! Largi simpatii nehotărâte inundă,

de la o anumită vârstă, sufletele clericilor, ca ale oricăror tineri. Și pentru limpezirea, pentru îndepărtarea într-o anume matcă a simpatiilor acestora, viața de seminar nu poate face nimic, ori foarte puțin. Simțimintele acelea care, vai, nu privesc defel viața cerească, ci cea pământească, cresc și fără voia superiorilor și ei n-au nici vreme, nici chip ca să le ducă într-o singură albie și numai din motivul că sunt foarte deosebite, aproape câți tineri. Deci, pentru păstrarea uniformității, le interzic. Poate că uniformitatea aceasta, în unele cazuri, să fie primejdioasă. Sunt tineri care se gândesc c-o anumită sfială la ceea ce le este oprit, pentru care interzicerea nu face decât să îmbrace într-o haină mai frumoasă lucrul la care se gândesc. Aceștia reușesc să stabilească o punte de trecere între viața obișnuită de seminar și aceea pe care de la o anumită vârstă încep s-o viseze; reușesc să armonizeze sentimentele lor și dorințele cu poruncile vii ale credinței. Aceștia sunt de obicei elevii cei mai buni și în tot cazul cei care nu ajung decât foarte rar sub dojenile superiorilor.

Dar sunt și tineri pentru care opreliștea e o ațâțare, care se gândesc cu un fel de patimă la lucrul oprit și-l văd mai vrednic de dorit. Aceștia nu prea pot stabili o armonie între viața de seminar și cea dorită de dânșii, ori, cel puțin, armonia nu o pot face statornică. Pedepsele din seminar îi ajung, de obicei, pe aceștia din urmă. Dar pentru superiori e totuși foarte greu să-și facă o judecată definitivă asupra clericilor. De multe ori s-a dovedit că speranțele puse în cutare cleric bun nu s-au împlinit, pe când altul, obișnuit al transgresiunii în seminar, a ajuns un preot model.

Vasile Mureșanu era dintre clericii care reușeau să stabilească armonia pomenită, fără însă să treacă în exagerări. Așa, de pildă, el nu se simți cu nimic vinovat pentru faptul că înainte de vacanța Paștilor, vreo patru săptămâni, nu și-a mai ras mustața. Pentru ce nu și-o rădea, avea conștiința curată, nu se putea înșela; să vadă ce impresie va face asupra domnișoarei Elenuța Rodean. Dar faptul acesta nu-l ținea de păcat și nu se simțea vinovat chiar înșelând pe superiori, silindu-se să-și ascundă înaintea lor tuleiele blonde.

... Cum se apropia de gară, le mângâia din când în când și era foarte mulțumit că încep să se înmoaie, căci săptămânile dintâi erau aspre și înțepau. Află pe Pătruț, îi mai dădu douăzeci de bani, își luă geamandanul și se apropie de ghișeul de bilete. Era înghesuială mare, clericii se pierdeau în

mulțimea celuilalt public. Vasile Murășanu se văzu în curând între două domnișoare cu pălării mari, negre, cu fețele albe și zâmbitoare. De-o jumătate de an nu mai fusese în apropierea unei fete. Cu cartea subsuoară, o simțea foarte aproape pe Elenuța Rodean. Dar nu era vie, lângă el, ca acestea două. El simți cum se roșește deodată, cum i se aprinde obrazul și cercă să privească la capul chel al unui bătrân, care chiar atunci se aplecă înaintea ferestruții ghișeului. Cum privea la chelia aceea pământie, își făcea mustrări aspre ca s-a roșit așa, din bun senin, și îi părea chiar că a păcătuit împotriva Elenuței. A fost un adevărat zbucium pentru el până reuși să scape din îmbulzeală cu biletul în mână și să alerge pe peron. Abia a ieșit în lume și lumea începea să-l înăbușe! Cu mișcări destul de ridicole, se plimba pe peron, cercând să se liniștească, și fu fericit când simți că-i scade căldura din obraji. Întâlni colegi și începură să povestească veseli râzând. Unii murmureau încet frânturi de cântece, bătând pe asfaltul peronului tacturi ușoare cu piciorul. Dar și Murășanu și alții nu puteau să nu arunce priviri fugare domnișoarelor care se zăreau prin mulțime, ori treceau pe lângă ei. Pentru ochii clericilor ele aveau o atracție deosebită. Vasile Murășanu observă numaidecât felul lor de-a vorbi, clar, dulce, gâdilitor, cu totul deosebit de-al celorlalți călători, de-al cucoanelor chiar. Şi fără nicio sfială își zise că-i place ciripitul acela. Era doar așa de curat!

Bufnind pe nări, țâșnind fuioare lungi de aburi, trenul se opri înaintea peronului. Câteva clipe nu se mai putu vedea decât o mare învălmășeală de oameni și de geamandane. Spre norocul lui, Vasile Murășanu ajunse într-un vagon în care erau tot străini. Un loc mai era liber, dar Vasile nu întră, ci rămase pe coridorul vagonului. O clipă se gândi să coboare, să cerceteze unde este vreun coleg de-al lui, dar nu se putu hotărî, de teama să nu scape trenul. El călătorise de foarte puține ori cu trenul, când venea la școală și când se ducea acasă, și chiar drumurile acestea le făcea în răstimpuri destul de îndepărtate, așa că în el rămăsese mult din teama ce-o are țăranul față de monstrul acesta negru.

Nici nu avu vreme să se gândească mult, se auzi un fluierat prelung și trenul porni. Vasile Murășanu avu o tresărie de adâncă bucurie, de plăcere: mergea acasă! Era trecut de douăzeci și trei de ani, adeseori în ceasurile de studiu își făcuse planuri serioase, bărbătești – credea el – asupra viitorului și totuși bucuria ce-o simți acum era copilărească, dulce, ușoară ca o alinare.

Gara, casele din oraș, stâlpii de telegraf zburau în urma lui, și el simțea ușor, deliciul apropierii de casa părintească. Căci în clipele dintâi el nu se gândea decât la ai lui, la părinți, la cele două surori mai mari, la frățiorul mai mic, la casa, la curtea, la grădina lor. Și la gândul că le va revedea în curând, o căldură, o moleșire plăcută i se răspândeau în tot trupul, ca și când ar fi fost iarăși băiat de șase ani și ar fi adormit în mângâierile mamei, care și-ar fi purtat domol degetele prin părul lui.

Se apropie de-un geam deschis. Un nesfârșit covor verde, presărat pe alocuri cu floricele galbene de podbeal, fugea în urma trenului în apropiere, se rotea în depărtări ceva mai mari. Numai puține arături proaspete înnegreau pe alocuri. Ca o împăcare se cobora lumina dulce din văzduhul albastru; în zare, departe, cerul se îmbrățișa cu pământul într-o ceață viorie.

Vasile Murășanu sorbea cu lăcomie aerul primăverii, mireasma pajiștii tinere, a pământului umezit de ploaie. Nu-i mai părea rău că n-are niciun cunoscut în vagon. Cum privea minunile primăverii, îi lumină deodată un gând care-i umplu sufletul cu pace, c-un fel de mândrie, de ambiție. „Iată – îi zicea gândul acela –, Dumnezeu, pe care până acum te-ai silit să-l cunoști din cărți, s-a pus pe lucru, ca să-l poți cunoaște mai bine”. Toată învierea din natură părea că-i anume făcută să-l întărească și mai mult în convingerile ce se așezaseră în sufletul său cu privire la rostul vieții și al lumii.



[21]

Scriitorul Ion Agârbiceanu

Licean... odinioară

> În 1939 / 1942, Ion Agârbiceanu publică romanul autobiografic *Licean... odinioară*, în care surprinde atmosfera Blajului din perioada premergătoare Unirii de la 1918; în centrul scrierii se află anii de școală ai lui Ionică Albu, petrecuți în cadrul Gimnaziului blăjean. Însă în capitolul XIII este descrisă o masă festivă organizată în grădina Seminarului Teologic cu ocazia ridicării la treapta de canonic a unuia din profesorii Gimnaziului, pagini pe care le redăm aici întrucât au legătură cu Seminarul Teologic blăjean.

[...] Muri, pe neașteptate, de inimă, un canonic, și îl aleseră pe Ion Pascu. Era lege și obicei că, afară de directorul Gimnaziului, nimeni nu putea fi și canonic și profesor [...]. După sfârșitul anului școlar, după ce plecară la vetrele lor elevii și clericii, noul canonic se puse la sfat cu vicerectorul Seminarului. Nu putea fi vorba să omenească atâta lume la el acasă, deși Ionică fu de părere să facă frigarea în grădina botanică, pe terenul șes ce răspundea în Câmpia Libertății [...]. Vor fi mulți. Canonicii, profesorii, protopopul, protonotarul și notarul cancelariei mitropolitane, și mai știu eu câți. De aceea să lăsăm lucrul pe mâna vicerectorului. El e obișnuit să hrănească lume multă la o masă [...]. Părerea mea e că ar fi mai potrivite fleici de purcel la grătar. Vor fi de toții, cu profesorii de la teologie cu tot, vro treizeci și ceva de inși. Prin urmare, un godac grăsuț de vro patruzeci de chile a fi numai potrivit [...]. Vicerectorul nu se mai împotrivi, dar, om cu socoteală cum era, nu voia să facă pradă și cumpără un godac mai mic.

Afară de doi-trei care lipseau din oraș, veni toată lumea invitată: treizeci și doi în cap. Se așternu masă lungă în curtea largă a Seminarului, sub cas-

tani. Personalul bucătăriei Seminarului, de la bucătărie până la cel din urmă cuftă și băiat de servici, luă asupra lui toate pregătirile și întreg serviciul [...]. Pe lângă personalul de la bucătărie mai erau trei-patru slugi, pentru economia Seminarului.

Vicerectorul Oancea, un om scurt și greoi, se dovedi foarte sprinten în seara aceea, și deosebit de priceput. După ce se umplură scaunele, sosind toți oaspeții, el începu să se țese necurmat pe drumul de la masa lungă la bucătărie, și îndată se arătară cufte și băieți de servici aducând coșulețe cu felii de pâine proaspătă, sticle cu drojdie, păhărele, talere de lemn cu aperitive speciale: ficații și rinichii, cârnăciorii și caltaboșii pregătiți din godac, ciuperci fripte în untdelemn.

Pentru rachiu, noul canonic se învoise cu vicerectorul să-l dea din pivnița Seminarului, fiindcă el nu avea.

Numaidecât larma conteni și bărboșii – bătrâni și tineri, toți purtau barbă pe vremea aceea, fiind toți preoți – văzură de bunătățile aduse. Reverendissimul ciocni cu fiecare, dar abia gustă din drojdie. Nu era prieten cu rachiul.

În curte, flăcările mari, pe care le admiră Ionică mai mult de-un ceas, se potoliră demult. Arseră numai blăni uscate de fag și acum era o movilă de jăratec ce-și deschidea sute de ochi la cea mai mică adiere de boare [...].

Se aduse întâiul rând de fleici și cel mai mare în rang dintre oaspeți, canonicul prepozit capitular – un bătrânel mărunt, uscat, cu barba rară și lungă, c-o frunte largă și priviri de oțel, cu o cruce de aur cu lanț de aur pe piept, peste reverenda veche ce bătea în verzui – se ridică să spună rugăciunea și să dea binecuvântarea mesei. Toată lumea se ridică în picioare și spuse în taină rugăciunea. Toți se mirau că a binevoit să vină și ilustritatea sa prepositul și noul canonic era foarte mulțumit pentru asemenea cinste. Se știa că prepositul, în aceeași vreme și vicar mitropolitan, al doilea după Vlădică în demnitate și puter, nu era iubitor de ospețe. Nu bea, nu mânca, decât atât cât să-și țină sufletul în trup. Trăia mai mult cu lapte și cu miere de albine. Totuși, la vârsta lui înaintată, era cel mai aprig la minte între toți cărturarii blăjeni de pe vremea aceea. Toată lumea îl respecta și, acum, toți își ziceau că prezența lui la o astfel de serbare era semn că aprecia în mod deosebit pe cel sărbătorit. Prezența lui impunea și o rezervă tuturora [...].

Mâncă cu plăcere câteva bucățele, apoi puse mâna pe păhărelul cu vin, și se ridică.

Se făcu o liniște grea în care fleicile, la foc, sfârâiau și mai tare.

– Reverendissime în Hristos Frate, și stimați oaspeți, începu el c-un glas mișcat. Ne-am adunat în cerc de prieteni și cunoscuți să ne arătăm stima, recunoștința și dragostea pentru activitatea științifică și educativă de peste o jumătate de veac a unui om care și-a însemnat un drum și va lăsa o urmă în istoria școlilor acestei cetățui de lumină românească. O altă chemare, o altă însărcinare mai înaltă, îl desparte de azi înainte de bătrânele ziduri ale Gimnaziului nostru. Să-i fim recunoscători pentru ce a muncit, pentru felul cum a ținut la comorile limbii românești și la izvoarele deșteptării noastre naționale. Adevărurile la care s-a închinat reverendissimul Ion Pascu o viață întreagă sunt de nezdruncinat, fiindcă sunt vecinice. Prin ele, am înviat noi, și a înviat o nație întreagă din somnul cel de moarte. Acest adevăr să nu-l uite nimeni din generația mai tânără, adause, trimițând priviri de oțel pe sub sprâncenele stufoase, spre cei mai tineri de la masă. De încheiere, ce aș putea cere mai mult de la Dumnezeu decât să-i dea încă ani mulți cu sănătate și cu puteri întregi, să poată sluji de-aici încolo biserica și pe Preasfințitul mitropolit. Vivat!

Ciocni cu Ion Pascu păhărelul de vin muindu-și buzele în el. Ochii noului canonic erau plini de lacrimi: îi dăduse o satisfacție aici, în vederea și auzul tuturora!

Puțin după aceea, prepositul plecă și nu mult după el se ridicară încă trei canonici mai bătrâni, precum și rectorul seminarului, un om plin de reumatisme [...]. Se așeză acum și vicerectorul la masă. Toți se mirau cum a răbdat până acum: era cunoscut ca un mare mâncăcios [...]. Era o lună plină într-o nesfârșită seninătate, încât cele trei lămpi cu petrol de la masă păleau. Orașul întreg căzuse în pace adâncă. De cum plecau elevii în vacanță, ulițele erau pustii cât ce se însera [...].

În mijlocul larmei ce se ridica de la masă se sculă acum directorul să spună un cuvânt de mulțumită „profesorului emerit” [...]. Acesta aprecie în termeni elogioși activitatea profesorului Pascu, „om ridicat prin propriile puteri, prin muncă, stăruință și nesfârșit studiu particular”. N-a trecut examene de capacitate, că pe vremea aceea când a intrat dânsul în învățământ nu erau astfel de examene. Dar și-a făcut zilnic examen și și-a sporit mereu

cunoştinţele. E, cred, între ultimii mari cunoscători ai clasicilor latini între profesorii Transilvaniei [...]. „Nu pot să nu relevez încă un mare merit al Măriei sale cu acest prilej, sfârşi directorul: a crescut rânduri de copii sărmani la şcoală, dându-le adăpost şi hrană în locuinţa sa. Dintre ei s-au ridicat mulţi bărbaţi care au făcut cinste şcolilor Blajului [...]”. Profesorul Grosu [...] lovi păharul gol cu cuţitul şi îşi începu cuvântarea. Îl compară pe noul canonic cu figuri ilustre din istoria românilor, eroi ai împlinirii datoriilor către neam şi republică şi scoase în evidenţă duşmănia instinctivă a lui Pascu faţă de limba asupritorilor, precum şi lupta dusă de el împotriva introducerii acestei limbi în şcolile Blajului [...]. Închină un „vivat” formidabil, care răsună până în fundul grădinii seminarului [...].

Protopopul Rusu vorbi în numele tagmei preoţeşti, al cărui decor era noul canonic. Şi-a păstrat curată preoţia în lunga lui viaţă şi nimeni n-a putut sufla un cuvânt rău despre moralitatea lui. Răsplata i-a venit prin distincţia înaltă de acum, dar adevărata cunună a răsplăţii o va avea de la judecătorul drept al preoţilor celor cinstiţi.

Vorbirile începute nu mai conteneau [...].

– Să-l auzim pe reverendissimul, să-l auzim pe Măria sa, striga profesorul Grosu care, după ce-şi ţinu discursul său, deveni impacient la celelalte şi dorea ca profesorul de cântări bisericeşti să intre în rolul său.

– Domnilor şi fraţilor, începu bătrânul cu glasul tremurător, ridicându-se, la stăruinţa tuturora, în capul mesei unde-şi avea locul. Domnilor şi fraţilor! N-am cuvinte potrivite, în această oră aşa de însemnată pentru mine, să vă mulţumesc pentru consideraţia şi dragostea ce mi-aţi arătat, începând cu ilustritatea sa prepositul şi până la cel din urmă orator, care aţi exprimat sentimentele tuturora. Eu n-am avut familie, n-am avut casa mea. Casa mea a fost Gimnaziul şi familia mea – profesorii şi toţi elevii care s-au perindat prin aceste şcoli. Am lucrat cum mi-a ajutat Dumnezeu şi slabele mele puteri, să trăiesc în pace cu toată lumea şi să dau cunoştinţe folositoare şcolarilor şi pentru şcoală şi pentru viaţă. Greu îmi vine să mă despart de casa şi de familia mea, de cariera în care am îmbătrânit, dar mă mângâi în hotărârile lui Dumnezeu care, acum la apusul vieţii, m-a chemat la altă slujbă, şi în nădejdea că niciunul dintre fraţii mei de la aceste şcoli nu mă va uita nici în viitor.

În mai multe rânduri, bătrânul făcu pauze lungi; din cauza emoției, i se stingea glasul și un înec de plâns, ca un ghem mic, i se tot ridica în grumazi. La sfârșit, între uralele însuflețite ale asistenței, își zbici ochii cu năfrămuța.

Canonicii mai în vârstă și unii profesori se ridicară și plecară. Adevărata petrecanie abia de-acum începu.

Profesorul de cânt intonă *Cuvine-se cu adevărat* și *Unde umbrește darul tău, Mihaile Arhanghele*. Apoi trecu la doine de pe Secaș și Târnave.

Ionică trebuia să umple tot mai des damigeana și de la o vreme tot ciocănea butoiașul de teamă că nu va ajunge vinul.

Dar cea din urmă damigeană rămase să o ducă plină acasă; una, la porunca gazdei, fu dusă la bucătărie pentru personalul slujitor, pe când se puse și el la masă [...]. Atunci vicerectorul porunci să aducă ciorba ardeiată tare, în care s-au fiert capetele și părți mărunte din cele trei animale jertfite. Fiertura fu sorbită cu poftă de toată lumea și cu toții se recreară din oboseala vinului. Dar, după ea, nime nu mai avu poftă de vin.

Vicerectorul se dovedi vrednic de încrederea ce a pus-o în el noul canonic, așa că adunarea se sparse fără beție și într-o bună dispoziție și mulțumire a tuturora.

Când să plece cu Ionică acasă, bătrânul, văzându-l pe copil cu damigeana plină, cumpănindu-se într-o parte, îi zise:

– Las-o, măi Ionică, n-o mai aduce. Du-o la bucătărie să se înfrupte și oamenii de acolo.

– Dar, le-am dat o damigeană, Măria Ta!

– Nu face nimic. Mai dă-le-o și pe asta, că-s mulți și ei și vicerectorul nu le dă vin decât la Crăciun și la Paști [...].

[22]

Profesorul Traian Gherman

Mitropolitul Vasile Suciu. Amintiri

> Traian Gherman (1879-1961) s-a născut în satul Corpadea, jud. Cluj. A urmat Seminarul Teologic din Blaj în perioada 1899-1903. După studii de specialitate la Budapesta este numit profesor de fizică şi matematică la Liceul „Sf. Vasile cel Mare" din Blaj (1907-1927), iar apoi devine inspector şcolar la Cluj. Este renumit pentru redactarea la Blaj a revistei de folclor *Comoara satelor* (1923-1927), prima publicație cu caracter strict folcloric din Transilvania. În câteva pagini inedite ale lui se va publica *Mitropolitul Vasile Suciu. Amintiri*, în revista „Astra blăjeană", Blaj, an. XXI, nr. 4 (85), decembrie 2017, pp. 8-12, din care redăm un scurt fragment.

Pe marele bărbat al bisericii noastre şi ctitor de aşezăminte culturale, mitropolitul Vasile Suciu, l-am cunoscut în toamna anului 1898. Atunci venise de la Roma ca absolvent al Institutului De Propaganda Fide, iar eu eram elev în clasa VIII de liceu. Tânărul profesor era de statură mijlocie, zdravăn şi spătos; avea o frunte înaltă, care trăda o gândire de măreţe înfăptuiri; faţa încadrată într-o barbă stufoasă bine îngrijită, iar privirea-i ageră de sub sprâncenele stufoase trăda o voinţă neşovăielnică de a-şi înfăptui ceea ce îşi propune. Cu paşi măsuraţi, negrăbit, îşi avea drumul de la locuinţa din clădirea liceului până la Seminarul Teologic ori Mitropolie, iar locul de plimbare pe dinaintea Institutelor din piaţa oraşului. Numai arareori făcea, în societatea vreunui prieten, plimbări în alte părți ale orașului sau apoi când cerceta, din când în când, familia faurului Ghedeon Boteiu din Ulița-Lungă, unde a stat în cvartir ca elev de liceu și de care nu și-a uitat niciodată în viața sa.

Cu începutul anului şcolar 1898/9 a fost numit profesor de dogmatică la Facultatea Teologică şi profesor de religie la cursul superior de liceu. [...]. În toamna anului şcolar următor, anul 1899-1900, dintre absolvenţii liceului din Blaj, opt inşi am fost primiţi în Seminar. Astfel, din nou am avut profesor pe marele mitropolit de mai târziu; iar de la jumătatea anului şcolar, din 3 februarie, l-am avut şi de prefect de studii.

Avea camera la etaj, de către piaţă, cu intrarea de pe coridorul în care aveam şi noi „muzeele", adică sălile de studiu; şi aşa era în contact direct cu noi. Pentru noi era surprinzător faptul, că deşi nu era omul care să umble mereu în călcâiele noastre, totuşi ştia tot ce se întâmplă între noi – şoptirile şi insinuările de-a dreptul le detesta. Transgresiunile ce le puteam face erau adeseori de o importanţă minoră, ca d.e. nerespectarea întocmai a orarului, mai zgomotoşi pe coridor în timpul „silenţiului" pentru studii, mici infracţiuni la legile Seminarului de-a aduce pe ascuns unele lucruri oprite şi mai ales – pentru unii – era ispititoare vecinătatea internatului de fete, furişându-se să privească prin pălant. O altă transgresiune era faptul că în timpul când făceam plimbările prin oraş – în trei dup-amiazi la câte o oră la săptămână – toţi încolonaţi sub conducerea şi supravegherea „ductorilor", unii se mai abăteau la câte-o familie de „greci", unde avea cunoştinţe din timpul când a fost „ştudent" în liceu şi a fost în „cvartir" la respectiva familie. În astfel de cazuri, când eram chemaţi *ad audiendum verbum*, prefectul nostru nu dădea pe grozavul; multe cazuri se aplanau prin promisiuni verbale din partea noastră, iar când ni se dicta vreo pedeapsă mai mare – mustrare ş.a. –, acelea erau echitabile şi le primeam fără niciun murmur; recunoşteam îndreptăţirea lor. Decât prezenţa lui în mijlocul nostru în calitate de prefect de studii, mai importantă a fost cea a profesorului de dogmatică.

Până în anul 1899/900 era întrebuinţat ca manual Dogmatica specială şi Dogmatica fundamentală a profesorului Simion Micu, una apărută în anul 1876, iar alta în anul 1881. Noul profesor de dogmatică îşi va fi dat seama, în anul 1898/9, când a întrebuinţat aceste manuale, că ele nu mai corespund cerinţelor vremii. De aceea, cu începutul anului şcolar 1899/900 s-a pus pe lucru cu gândul ca să tipărească o nouă lucrare de dogmatică.

În acest an, ca „primianit" ni se propunea Dogma specială. „Primianiţii" şi „secundaniţii" aveau ore comune, ca apoi în anul următor noi, acum „secundaniţii", cu fiitorii „primianiţi" să audiem împreună Dogma funda-

mentală. Prin urmare, studiile se propuneau în ciclu alternativ de doi ani, la auditori din câte doi ani ai Facultăţii. Acesta era sistemul în toţi cei patru ani ai facultăţii. Era şi motivat acest procedeu, deoarece nici într-un an de facultate nu erau primiţi mai mulţi de 10-15 ascultători. Prin urmare, chiar combinaţi câte doi ani, numărul ascultătorilor nu trecea peste numărul de 30. De altă parte, se reducea şi numărul de ore ale profesorului ce avea să propună de fapt două studii. Şi în acelaşi timp, în clădirea cam neîncăpătoare a seminarului de atunci, se economisea şi numărul sălilor de propunere. Dar peste tot, numărul redus de ascultători câţi se primeau atunci an de an nici nu necesita o altă împărţire – fiecare an de facultate cu ascultătorii săi.

Încă în cea dintâi oră de curs profesorul nostru ne-a spus că rămâne în folosinţă manualul de pân-atunci, adică Dogma specială a lui Simion Micu, însă paralel cu acesta, dânsul – după ce că e o imposibilitate să refacă toată lucrarea deodată –, ne va da în manuscris capitole prelucrate după concepţia sa cât mai multe va putea, iar aceste capitole vom avea să le studiem după manuscrisul său. Ne mai spunea că are de gând ca în cei doi ani următori să prelucreze [...] întreaga Dogmatică într-o lucrare mai voluminoasă şi, ceea ce e esenţial, într-o lucrare în care adevărurile de credinţă să fie prezentate într-o nouă lumină, bazate şi aduse în concordanţă cu noile rezultate ale ştiinţei, deoarece – spunea – între credinţă şi ştiinţă nu este nicio deosebire.

După planul trasat, avea de gând, cum aminteam, ca în timp de patru ani să aibă întreg materialul prelucrat, ca apoi în alţi doi ani, când se va repeta materialul, să completeze unele părţi după constatările sale ulterioare; şi astfel, după o muncă bine chibzuită şi îndeajuns controlată timp de şase ani, să poată vedea lucrarea lumina tiparului. Un plan bine chibzuit!

Noi, studenţii, e firesc, nu puteam avea nicio obiecţie împotriva acestui plan de muncă şi împotriva perspectivelor profesorului nostru. Zi de zi, dimineaţa, primeam câte un pachetaş de manuscris, pe care, copiindu-l, îl aveam de pregătit pentru ora de curs următoare [...].

[23]

Prof. dr. Victor Macavei

Dr. Bunea, ca Rector al Seminarului

> Victor Macavei (1877-1964), profesor de teologie, publicist, vicar capitular arhidiecezan, senator, născut în Şercaia, Făgăraş, după ce a urmat Teologia la Blaj şi la Viena, a fost numit profesor de studiu biblic la Seminarul Teologic blăjean (1904-1920). Redăm un text scris cu prilejul morţii marelui istoric Augustin Bunea (1857-1909), tipărit în *Prionos regretatului canonic Dr. Augustin Bunea*, compus şi închinat de redacţiunea revistei culturale „Răvaşul" din Cluj, coord. dr. Elie Dăianu, Tip. Carmen, Petru P. Bariţiu, Cluj, 1910, pp. 30-32.

Dr. Bunea, ca rector al Seminariului

Ce mândri eram, ştiind că pe el o să-l avem în frunte!

Încă din vară aşa hotărâseră mai marii. S-a înduplecat cu greu să primească slujba asta nouă, căci era dintre oamenii care nu se îmbulzesc la slujbe şi la onoruri. Se scăpase, cu cinste şi cu recunoştinţă de la mai mari, de administraţia capitulară a bunurilor Mitropoliei, şi îi era unica dorinţă să poată sta numai de scris, să împlinească aşa aşteptarea şi obligământul ce i-l impusese Academia din Bucureşti, alegându-l în primăvara asta de membru al ei ordinar. În sfârşit, înainte de moarte cu o lună şi jumătate, veni în mijlocul nostru mutându-se în seminar.

E prea scurtă vremea de o lună şi jumătate ca să cunoşti pe un om într-un oficiu nou. Poţi avea totuşi impresii cari te îndreptăţesc să-ţi poţi face o părere, o judecată asupra lui.

În zilele prime, s-a orientat asupra edificiului seminarial şi asupra lipselor lui, apoi asupra averii şi venitelor fundaţiunii seminariale, a ascultat

apoi şi părerile profesorilor şi celorlalţi superiori de la seminar, şi aşa s-a conceput planul de clădire şi adaptare a unui seminar potrivit vremilor de astăzi şi din viitor – plan a cărui întrupare a hotărât-o apoi sinodul archidiecesan. Şi în chestiunea esamenului prosinodal chemat să fie un stimul la cultivarea mai adâncită a clerului nostru, mai marii şi sinodul archidiecesan şi-au însuşit părerea ce o mărturisise Dr. Bunea.

Pentru noi, profesorii de la teologie, noul rector avuse în repeţite rânduri vorbe de apreciere a muncii şi trapădului nostru.

Pentru clerici, alumnii seminarului? Un părinte nu putea fi altcum: bun, condescendent, înţelegându-le păsurile, apreciindu-le nevoinţele, îndrumându-i la bine şi la muncă. Nu se vor uita, cred, curând de cei ce le-au auzit cuvintele improvizate la cea dintâi şedinţă a societăţii lor de lectură, ce poartă numele archiereului Inocenţiu Clain: despre dragostea de neam, dragostea de carte şi de învăţătură practică, cari să împodobească pe cei chemaţi să fie povăţuitorii sorţii unui neam, în al cărui viitor adurmitul avea o credinţă de mucenic. Iar bucătarul seminariului – persoană foarte importantă în economia disciplinei unui seminar de tineri ieşiţi toţi de pe bancele celor opt clase gimnaziale – căpătase poruncă aspră de a îngriji cât mai mult de curăţenia şi pregătirea cu gust a mâncărilor.

Priceput şi de o corectitudine pedantă în chivernisirea părţii din averea Seminarului, date în grija Rectorului, după moartea sa repentină și neașteptată în câteva minute s-a putut încheia și subscrie actul de transpunere a acelei averi, din care nu lipsea un filer. Era peste tot o atmosferă de puritanism şi de muncă în jurul acestui om, molipsitoare pentru cei ce conveneau cu el. Îl vedeai doar şi îl ştiai muncind neîntrerupt, fără preget. Îi era unica recreare peste zi: în vremea ce ştudentul ce îl servea în casă îi aerisea sub seară locuinţa, să treacă peste piaţă, la nepoţii săi, cu cari trăise într-o casă până la mutarea în seminar şi de cari atârna cu o dragoste de tată, ca să vadă ce mai fac şi ce mai face Marioara, Bubu şi Livi, copiii lor. Şi dacă se trezea că a stat un sfert de oară – „vai, ce de am stat!“ – o lua măsurat înapoi spre seminar, cu capul gândit, cu o mână în buzunar, iar cu degetele dreptei între nasturii de la piept ai hainei sale – aşa îi era mersul.

Şi mai era pentru dânsul o recreare, la vesela „masă a seminariului“ – o masă comună a câtorva profesori singuratici şi a superiorilor seminariului, unde în cercul acesta de 8-10 oameni, ce se adună regulat la amiazi şi la

cină, se trec în revistă şi se discută toate chestiunile de la ordinea zilei, din biserică, din politică, din viaţa socială etc. E supranumită masa asta: consistoriul cel mic, cu deosebirea că aici suntem în familie, şi aşa, printre şirul de discuţii serioase, nu arareori se vâreşte raza veseliei, scapără scânteiarea glumei ori a vorbei cu spirit a unuia ori altuia dintre comeseni, cari toate laolaltă adaug mâncărilor frugale sarea şi aroma cuvenită.

Câte chestiuni, mai ales din istoria românească, nu erau aruncate în discuţie – pentru că aveam cine să ni le lămurească: presidentul mesei noastre. Cu câtă pietate ascultam când omul acesta mare ne povestea din vremea când era şi el mic... când băiatul popii din Vad, cu opincuţa strânsă bine cu nojiţa peste ciorecuţi, alăturea de alţi 20-30 băieţi de seama lui, cu merindea în straiţă, iarna-vara, plecau dimineaţa şi se întorceau de la vestita, pe vremuri, şcoală grăniţărească din Ohaba Făgăraşului [...]. Uneori ne povestea despre acela a cărui mână dreaptă fusese: despre mitropolitul Vancea, despre anii şi zilele din urmă, ba despre oara şi momentele ultime din viaţa acestuia, căruia el i-a dat dezlegarea de pe urmă şi i-a închis ochii. „Aşa o moarte pare că mi-aş dori şi eu, repede, fără multă boală şi chinuire" – zicea adesea canonicul Bunea...

Şi i s-a împlinit întocmai dorinţa: pe neaşteptate şi repede s-a dus... – prea repede, mult prea repede, pentru noi toţi, pentru biserica şi neamul nostru.

Blaj, 27 dec. 1909

[24]

Literatul Alexandru Lupeanu-Melin

Scrisoare din Seminar la moartea lui Augustin Bunea

> Augustin Bunea (1857-1909), născut în Vad, lângă Făgăraş, a fost un istoric şi teolog renumit. După studii la Blaj şi la Roma, a fost numit profesor de dogmatică la Seminarul Teologic din Blaj (1886-1888). După alegerea sa ca membru al Academiei Române, la două luni după ce a fost numit Rector al Seminarului, a repauzat la 30 noiembrie 1909. Din albumul tipărit atunci, *Prionos regretatului canonic Dr. Augustin Bunea*, compus şi închinat de redacţiunea revistei culturale „Răvaşul" din Cluj, coord. dr. Elie Dăianu, Tip. Carmen, Petru P. Bariţiu, Cluj, 1910, reproducem textul clericului Alexandru [Lupeanu-Melin], *Scrisoare din Seminarul Blajului*, pp. 1-5[1].

Scrisoare din Seminarul Blajului

Pe noi clericii ne-a aflat vestea când ieşeam de la masă.

Cea dintâi clipă nu ne-a zguduit. Am făcut ochi mari şi am rămas aşa uimiţi, fără răsuflare. Apoi ne-am desfăcut de gândul acesta grozav, cu o undă de teamă – totuşi – în inimile rătăcite.

Dar, când am văzut faţa palidă şi ochii umezi ai părintelui prefect şi graba rătăcită a celorlalţi superiori, durerea ne-a fulgerat cu toată greutatea ei nemărginită...

Şi totuşi nu ne venea să credem.

Un alt gest al părintelui prefect, însă, ne-a zguduit de nou şi ne-a adus pe toţi jos, în curtea largă, cu ochii întrebători şi cu feţe împietrite...

---

1 Cu acel prilej s-a publicat şi un alt album: *Albumul Bunea* (îngrijit de Alexandru Lupeanu Melin), Blaj, 1910.

Ce clipe grele apoi, când cu capetele plecate, în celea mai jalnice şiruri tăcute, trecem peste larga piaţă pustie, să dăm, noi cei dintâi, tributul nesfârşitei dureri, la patul, cald încă, pe care zace, cu ochii închişi pe vecie, părintele nostru, neasemănatul nostru părinte, tată adevărat, Augustin Bunea! [...].

Venise în mijlocul nostru ca un vis frumos, ca o arătare de noroc. Frumuseţa particulară a figurei, rara frumseţă din faţa desfăcută şi caldă, bunii ochi expresivi, vorba răspicată cu accente de apostol, marea dragoste părinţească, cu care ne învăluia, deplina încredere ce-o vărsa în inimile noastre – ne-au făcut să-l ridicăm, cu dreptate, la mărimea unei imagini vizuale... Şi simţeam că avem în mijlocul nostru un om extraordinar, care mai aproape, pentru noi şi seminarul nostru, e omul trimis de Dumnezeu să ne ridice, să ne înalţe orânduindu-ne întâi viaţa cea de toate zilele, cu micile ei mizerii şi trebuinţe, apoi să ne desfacă adevărate tărâmuri largi, pe cari înaintând să răspundem cu adevărat marei meniri ce ne aşteaptă ca clerici români, viitori apostoli...

Vor rămânea pururea neuitate cuvintele ce ni le-a rostit cu prilejul întroducerii sale în slujba de rector. Uite, îi simt parcă căutătura aprinsă, îi văd gesturile hotărâte... mă stăpânesc şi acum ochii aceia fără păreche, luminoşii lui ochi...

„Să vă iubiţi limba strămoşească, mai presus de orice pe lumea asta. Şi, pe lângă îndeletnicirile noastre cu ceaslovul şi cu trebile bisericii, să aveţi necurmat lângă voi istoria neamului nostru românesc, ca să vă umpleţi sufletele cu mândrie şi încredere în viitorul poporului pe care aveţi să-l păstoriţi... Acest neam cere de la noi preoţii să fim şi pe mai departe tradiţionalii lui îndrumători şi, deci, noi trebuie să lucrăm cu chibzuială, încet şi sigur, fără zgomot, fără dorul mărirei deşerte, adânc convinşi însă că facem operă de mântuire, că facem apostolie“.

Cine dintre noi va putea uita clipele când avea să steie de vorbă cu acest adevărat părinte? Casa lui era plină de căldură bună şi primirea ce ţi-o făcea, ţie elevul lui, te îndatora pentru viaţa întreagă. Lăsa acolo groasele lui cărţi de studiu şi se ridica, cu ochi senini, să te întâmpine, să te primească de la uşă. Îţi punea apoi părinteşte mâna pe umăr şi te ducea lângă masă şi te asculta cu toată inima. Acest om al lui Dumnzeu nu cunoştea gesturile nervoase, de sus, umilitoare pentru cei mai mici... Ci te simţeai şi tu preţuit,

văzut cu drag, de un om care stăpânea, cu mărimea de stejar uriaş a culturii şi minţii lui, pe toţi cei din jur. Câtă zguduire deci, când stăm amuţiţi lângă trupul întins al bunului Bunea. [...].

Seminarul nostru s-a făcut după aceasta o mare casă mută [...]. Când apoi limba clopotului celui mare de la mănăstirea din vecini a lovit întâiaşi dată, profund şi sfâşietor, în arama răsunătoare şi a pornit să trimită, în valuri largi, grăbite, zvonul de necrezut peste lume, iar la cer jalea duioasă a unui neam întreg care se cutremură, noi am rămas o clipă înfioraţi şi, făcându-ne semnul sfintei cruci al resignării creştineşti, a desfăcut Dumnezeu izvoarele lacrimilor noastre... Şi am putut plânge.

Am putut plânge şi am plâns mult.

Şi vedeai pretutindeni plâns şi hohot, cum nu se va mai fi pomenit vreodată între cernitele ziduri bătrâne [...].

Societatea noastră de lectură „Inocenţiu Micu Clain“ s-a întrunit numaidecât în şedinţă extraordinară. Şi nu avea cuvinte îndureratul ei preşedinte să spună şi aici groaznica nenorocire şi nu aveam puteri, noi membrii ei, să ne dăm seamă de perderea neasămănată ce am îndurat-o prin moartea aceluia pe care îl alesesem pildă vie, ideal apropiat – alăturea de Clain – al societăţii noastre [...].

La casa umilă din faţa pieţii se porneşte adevărat pelerinaj. Vine toată lumea şi intră pe poarta strâmtă – atât de largă, totuşi, pentru un oaspe aşa de crud ca moartea – să steie o clipă lângă sicriul proaspăt al celui care luase proporţii de nemuritor în toate inimile [...].

Porţile se încuie pe rând şi abia ceasul turnului de la catedrală măsură vremea care curge greu, huruind în restimpuri şi trimiţând rari bătăi prelungi, peste Blajul adurmit.

Câţiva clerici doar au mai rămas în jurul catafalcului.

Smeriţi tineri, cu feţe blânde, cari priveghează pe iubitul lor părinte. Trei dintr-înşii stau în chilia de alături, în jurul unei mese lungi, şi vreme lungă nu pot lega o vorbă. Trec cu ochii peste vraful de telegrame venite din toate părţile şi inimile lor se luminează, aşa ca de-o suflare blândă, cetind atâtea nume ilustre cari îşi trimit fărâma durerii lor sincere.

În sala cu draperii negre, la picioarele mortului, al patrălea cleric, cu trupul subţirel, prins în haina albă, ceteşte rar, cadenţat, sfintele evanghelii ale Patimilor. Glasul lui singuratic răsună duios între păreţii pustii [..].

Ziua de joi a venit tot ca un vis [...]. Blajul plin de atâta lume aleasă. A venit Academia prin doi trimişi ai săi, cu o cunună din frunze de stejar şi de lauri. Asociaţia, cu altă cunună [...]. A venit Ardealul tot – cu sufletul. A venit toată Românimea [...]. Însuşi Arhiereul Mitropoliei noastre sta alături, în ornate sfinte, cetind evanghelia [...]. Apoi un nesfârşit cortegiu, în după-amiaza mohorâtă de toamnă [..] şi carul, care duce, fără îndoială, cea mai scumpă comoară a istoricei noastre metropole, osemintele reci ale lui Bunea...

Şi cerul îşi împreună parcă jalea lui cu jalea noastră. Nori negri, grei, cari au împânzit văzduhul, iacă, îşi picură lacrimile, în rari picuri mari [...]. Şi o linişte solemnă pe toată marea de feţe, o durere lipsită de tot ce se cheamă vulgar, o durere nobilă!

E atâta măreţie princiară în acest cortegiu, atâta sublimitate! Cu adevărat demnă de un Bunea şi demnă de un neam.

Pe urmă, în jurul gropii, în întunericul ce se lasă deplin, se rosteşte ultimul adio şi peste sicriul marelui Bunea se ridică o mică movilă de pământ şi se înfige o umilă cruce de lemn, la căpătâi, spre soare-apune – şi un nou altar ia fiinţă pe pământul Blajului nostru, pe care cea dintâi jertfă de admiraţie, iată, este vâlvătaia măreaţă, superbă, ce se înalţă din grămada faclelor ce-au luminat calea cea din urmă a neuitatului om, „răposata noastră fală".

Clericul Alexandru [Lupeanu-Melin]

[25]

Literatul Alexandru Lupeanu-Melin

Clericii la cules de vii

> Alexandru Lupeanu-Melin (1887-1937), născut în satul Fărău, jud. Alba, a fost seminarist la Blaj, apoi a devenit profesor şi scriitor, director al Liceului de Fete și apoi al Bibliotecii Centrale din Blaj. A fost un pasionat cercetător al trecutului orașului; în cartea sa *Evocări din viața Blajului*, publicată în 1937 în Tipografia Seminarului Teologic, descrie viața seminariştilor în capitolul „Clericii la cules de vii”[1].

Toamna cu căderile ei de frunze îngălbenite, cu amurgurile melancolice, aduce totuşi un avânt de veselie chiar şi între zidurile reci ale Seminarului. Culesul de vii vine în fiecare an, cu farmecele lui caracteristice, în mijlocul firii care îşi plânge – un plâns potolit, tainic – moartea apropiată. Şi această petrecere curată, rămasă din bătrâni, aduce o lumină de zâmbet şi pe feţele serioase ale teologilor cu lungile haine negre.

Dimineaţa asta coridoarele lungi, răsunătoare, vuiesc mai adânc în zgomotul vieţii pe care o cuprind. Băieţii trec furtunoşi pe scările roase şi în curtea largă se varsă, învălurată, tinerimea celor patru cursuri. „Tinerii”, băiețași ieşiţi ieri pe poarta liceului, se înşiruie neîndemânatici, cu inimile supuse de fiorii noutăţii.

Ochii lor au lucirea nevinovată a tânărului venit „din lume”. De altă parte, „bătrânii”, cu feţele lor aspre de barba care se sileşte, păşesc sigur, cuprinzând cu ochi prietenoşi de frate mai mare, cuminţi, izbucnirile de

1 Pentru zona Blajului, zonă viticolă prin excelenţă, luna octombrie aducea întotdeauna o mare sărbătoare: culesul viilor. Seminarul avea o vie în apropierea oraşului, lângă satul Sâncel. Dacă de restul lucrărilor se ocupau sătenii, culesul strugurilor era rezervat tinerilor teologi. Cu această ocazie, la masa de prânz avea loc şi tradiţionala solemnitate numită „per tu”, când clericii din anii II, III şi IV se îmbrăţişau cu bobocii din primul an, declarându-se *per tu*. Cf. Ştefan Manciulea, *Povestea unei vieţi*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1995, p. 46.

sănătate şi de tinereţe ale „copiilor” din frunte. Aerul reavăn al dimineţii de octomvrie înviorează piepturile strâmtate de praful odăilor închise. „Ductorii”, mici părinţi, comunică ordine mai înalte, trecând grăbiţi pe lângă şirele îndesate. „Băcănierii” îşi laudă ţigările: „de calitate superioară”.

Pe urmă, valul ăsta de tineri în floare iese pe poarta străveche a Seminarului să petreacă o zi afară, la larg, o zi întreagă la sânul naturii, departe de răceala gangurilor învechite.

Toţi sunt cuprinşi de un cutremur dulce, pentru că toţi sunt copii ai câmpurilor, feciori de preoţi de la sate, de ţărani trăitori pe urma plugului şi le vine greu oraşul cu strânsorile zidurilor lui.

Dealul viilor desfăşură, în sfârşit, în pulberea de aur a soarelui de dimineaţă, verdele brumat al viţelor înşiruite pe coastă. Rodul bogat, poama aurie, atârnă în ciorchine durdulii, sub umbrarul de frunze. Boabe gălbinii, străvăzăcioase, fac cu ochiul în bătaia razelor de lumină.

Vierul Seminarului primeşte cu drag ceata acestor oaspeţi aleşi. Flăcăii de sub coastă chiuie de bun sosit, aşezând buţile pântecoase şi teascurile. Băieţii noştri îşi desfac hainele mai groase şi se resfiră în latul viei, gălăgioşi, plini de voie bună.

– Acum înainte, băieţi!

Şi câteva clipe se aude numai foşnetul frunzelor răscolite de mâinile dornice.

Apoi toată via prinde viaţă, în jurul butucilor cu ramurile cercuite se învălmăşesc mâini albe venite de la peană şi molitvelnic; cuţitaşele trec uşor pe la rădăcina strugurilor graşi şi corfele se umplu de mana ispititoare. Feciorii din sat trec de-a lungul şirurilor, aducând vasele pline şi lăsând altele goale. Sub coastă, la teascuri, mustul spumos curge năvalnic în ciubăre. Storcătorii sunt tot o voie, domnii de la vale, „pochii ăi tineri”, sunt harnici şi le dau de lucru din greu.

Hoţomanul de Oprea a simţit plecarea „tiologilor” la cules şi iată-l cu zmeii lui că răsare de sub dunga răzorului, întinzând grumajii negri pe trupul diplei. Un „prălău” cu ochii vicleni se îndoaie de spate sub greutatea contrabasului.

Trupa se aşează pe o muche de răzor şi se înfiripă lin, ca o adiere de vânt, o doină potolită trecând uşor peste creştetul viţelor grele de rod. Cule-

gătorii mai depărtaţi tresar surprinşi, apoi se domolesc sub valurile doinei, care curge înainte caldă, vrăjită.

Oprea săracu! – suspină tineretul înduioşat. De la o vreme băieţii nu mai au astâmpăr şi Oprea le înţelege gândul.

Zmâcneşte odată din grumajii lungi, ca înţepat de viespe, strânge cu putere arcuşul între degetele noduroase şi din cetera cărămizie izbucneşte o ardeleană focoasă, straşnică. Berţi făcu contra şi gurdunaşul trage aspru pe coardele joase bârnăitoare.

Se înseninează şi feţele ductorilor, pururea conştii de seriozitatea ce trebuie să o aibă. Din mulţime, cei mai tineri potrivesc pe furiş piciorul în tactul muzicii, sub săgetăturile de joc ale zâcălii şi în obraji le năvăleşte roşul tinereţii. Şi pare-mi-se zâmbeşte şi părintele prefect, mângâindu-şi barba.

Cu voie bună şi sub vraja arcuşului lui Oprea via se culege în grabă, teascurile lucră din greu şi culegătorii ies în capăt înnegrind un cap de coastă.

Soarele s-a oprit pe câteva clipe în crucea amiezii; Alixandru, cufta de la Seminar, a prins de veste şi de jos, de lângă mâncarea gata, face semn cu pălăria lată, chemând la masa lungă, pusă jos pe pajiştea moale.

S-a adunat un colţ de sat din vale să vadă cum culeg „cârlicuşii". Au venit copilaşi ademeniţi de belşugul roadei şi de bunătatea „domnişorilor", fetiţe sfioase cu ochii rugători şi băieţandri răsăriţi ştrengari vicleni, care bat marginile, furişându-se cu poama furată. Şi moşi şi bunici cu feţe duioase.

Ductorul „primar" din fruntea mesei se descopere cu evlavie, ceilalţi îl urmează împreunându-şi mâinile şi rugăciunea se ridică lin peste aburii mâncării calde, acolo afară în mijlocul câmpului cald.

Un moş cu fruntea lată de alături trece mâneca chemeşii peste ochii strălucitori, calzi şi eu îl aud zicând, aşa ca pentru sine:

– Dragii mei, cât sunt de sărac, şi totuşi aş vrea să fie toţi ai mei, să-i ştiu cu mine alăturea la o masă. Cum s-ar bucura şi Ana săraca!

Cufta de la castroane trece des de-a lungul şirelor, Oprea cu oamenii lui trage cu nădejde, îndesând pe coardele subţiri. Părintele vicerector desface o ladă cu otavă şi şopteşte cu băieţii cari servesc. Pe urmă pocalele se înroşesc de-a rândul, înveselind tineretul.

Un cleric dintre „bătrâni’ se ridică acum serios şi plin de demnitate se întoarce cu faţa spre mulţimea de la vale, ridicând mâna dreaptă în chip de tăcere.

– S-auzim, s-auzim!

E momentul când bătrânii vor da servus cu primii-aniţii, aud cuvinte cumpănite ca de la un om care a trecut peste „patru ani”. Şi ne vorbeşte de dragoste frăţească, de zile petrecute cu drag alături de psaltire şi de o cale grea ce aşteaptă pe o seamă dintre noi.

– Şi văd cu bucurie, fraţilor, multe feţe tinere dintre noi, mulţi chemaţi, mulţi fraţi mai mici, care încep acum să purceadă pe cărarea care va duce peste patru ani în via Domnului. Vă salut, fraţilor, în numele bătrânilor şi ridic acest modest pahar pentru frăţia ce se leagă între noi toţi, trăitori în aceeaşi casă. Până acum aţi fost pentru mulţi dintre noi „domni” veniţi din lume. Acelaşi ideal însă ne face fraţi, fraţi ca de la acelaşi tată. De încheiere vă zic un „servus” frăţesc!

Momentul e sărbătoresc. Toţi fraţii se ridică în picioare, bătrânii înduioşaţi şi tinerii însufleţiţi.

Apoi „patru-aniţii” pornesc în şir frumos la „primii-aniţii” şi frăţia se încheagă, şi după moda lumească, în strângeri de mâini prieteneşti şi în îmbrăţişări calde.

Dintre tinerii cu feţele înviorate de tremurul surprinderii se desfăcu un chip mai curajos şi cu neîndemânare în glas asigura pe cei vechi despre simţămintele „noilor chemaţi”. Alt val de salve.

[26]

Profesorul Ştefan Manciulea

Cleric la Seminarul Teologic din Blaj-Oradea

> În cartea autobiografică *Povestea unei vieți*, Ed. Clusium, 1995, pp. 42-53, în capitolul ,,Cleric la Seminarul Teologic din Blaj-Oradea'', profesorul Ștefan Manciulea descrie perioada petrecută la Seminarul Teologic din Blaj, pagini pe care le redăm în continuare.

Vara anului 1913, până la mijlocul lunii august, pentru maturizant a fost plină de nelinişti, griji şi temeri. Era hotărât să urmeze studiile teologice. Un gând şi o teamă îl frământa însă fără încetare. Nu ştia dacă va fi primit în Seminar ca bursier, „stipendiat", ori nu. „Solvent" i-ar fi fost cu neputinţă să achite taxele pentru cursurile Seminarului Teologic de patru ani. De cu vreme a înaintat cererea de primire Consistorului metropolitan.

Şedinţa de primire a avut loc la mijlocul lunii august.

În dimineaţa zilei respective, candidaţii au fost supuşi unui examen medical şi de „cântare". Bieţii candidaţi se plimbau prin piaţă, pe străzile târguşorului, prin curtea vlădiciei, aşteptând hotărârea şedinţei.

Şedinţa a început de dimineaţă şi s-a terminat aproape de amiazi, când secretarul vlădiciei a ieşit în curte, citind hotărârea Consistorului. Între numele celor primiţi în Seminar ca „stipendiaţi" era şi acela al maturizantului din Straja. Emoţia şi bucuria erau de nedescris, împreunate cu rugi închinate lui Dumnezeu pentru marea fericire de care l-a învrednicit.

Din curtea mitropoliei a trecut la fosta gazda, împărtăşindu-i vestea intrării în Seminar. De aici s-a îndreptat spre gară, luîndu-şi bilet de tren numai până la Halta Mihalţ, nu din spirit de economie, ci din lipsă de bani. Pe jos – ca de atâtea ori altă dată – a trecut podul de peste Târnava, a apucat drumul de hotar dintre satele Totoi, Dumitra şi Henig, coborând în

păşunea Străjii. O dată cu asfinţitul soarelui a intrat pe poartă, în curtea casei părinteşti. Membrii familiei îl aşteptau şi ei plini de nerăbdare; viitorul cleric le-a comunicat marea bucurie, primită cu ochii înlăcrimaţi şi rugăciuni de mulţumită lui Dumnezeu.

Sătenii încă s-au bucurat aflând vestea că „domnişorul lui Niculaie a lui Partenie” merge la Blaj, la şcoala de „clirică” – clericală – să se facă popă.

– Să-i ajute Dumnezău, spuneau bătrânii, că ceteşte în biserică duminica şi în sărbători Apostolul şi zice Credeul şi Tatăl nostru. Să ajungem şi noi să-l vedem popă aici, în sat, să ne îngroape, că de ospeţe, de-acum pentru noi s-a isprăvi.

Cursurile la Seminarul teologic din Blaj începeau la data de 1 octombrie. Noii primiţi în Seminar s-au prezentat la cursuri fiind primiţi de rector, profesori şi spiritualul seminarului. Uniforma clericilor era obligatorie: reverenda neagră, palton şi pardesiu negru şi pălărie tare, „ţilindru”.

Seminarul Teologic din Blaj era instalat în vechea clădire a mănăstirii Sfânta Treime, şcoala de preoţie deschisă de vlădicul Petru Pavel Aron în toamna anului 1754. Clădirea a fost păstrată aproape neschimbată: la parter bucătăria, marea sală de mese, numită refector, două camere mai mici – biblioteca şi arhiva seminarului – şi o mică brutărie. La etaj: locuinţa prefectului de studii, două săli mai mari numite „muzee”, unde în cursul zilei clericii ascultau lecţiile şi pregăteau materialul de studii; o altă sală mai mică pentru exerciţii de cor şi orchestră ale seminariştilor.

În timpul păstoririi mitropolitului Vancea s-a clădit o nouă aripă, adăugată celei vechi înspre piaţă; aici era: locuinţa spiritualului, capela seminarului şi dormitorul clericilor.

„Refectorul”, sala de mese, a fost locul unde s-au petrecut unele din cele mai însemnate episoade din viaţa naţională şi cultural-politică a Blajului de odinioară.

Gheorghe Şincai la anul 1812 a trecut pentru ultima dată pe la Blaj. A fost primit în acest refectoriu de către sfetnicii episcopului (canonicii) şi tinerii clerici. După cină, adresându-se clericilor, le-a spus:

– Cu bătrânii vorbii. Acum să vorbesc şi cu odraslele românilor. Stând de vorbă cu fiecare cleric în parte, la sfârşit dând mâna cu ei, le-a spus:

– Pui de români, purtaţi-vă bine şi nu uitaţi şi de Şincai.

Gheorghe Bariţiu, cleric şi el în seminarul blăjean prin anul 1820, în acest refectoriu a întemeiat întâiul teatru românesc din Transilvania. Piesa jucată a fost *Ecloga* lui Timotei Cipariu.

O seamă din marile evenimente petrecute la Blaj cu prilejul adunării naţionale de la 30 aprilie şi 3/15 mai 1848 au fost discutate şi dezbătute în această sală.

„Pronunciamentul” de la Blaj de la 1868, întâiul protest politic al românilor din Transilvania după dualismul din 1868, în acest refectoriu a primit forma definitivă prin activitatea profesorului Ion Micu Moldovan.

Mihai Eminescu, în vara anului 1866, când a petrecut câteva luni la Blaj, aici în acest refectoriu a luat masa împreună cu prietenii credinţeri – băieţi de serviciu la seminar. Noaptea dormea în podul grajdului pe fân, alături de servitorul Nicolae Mihu din Veza. Mai târziu, la Bucureşti, poetul declara prietenilor că aici la Blaj i-a plăcut mai mult de acest „măgărar” – cum era poreclit N. Mihu –, fiindcă „ştia să povestească atât de frumos”.

Activitatea desfăşurată din partea Blajului pentru a protesta şi lupta contra legilor şcolare ale ministrului maghiar Apponyi votate la 1907 pentru introducerea limbii maghiare în şcolile primare româneşti – în mare parte aici a fost pusă la cale. În 1912, când guvernul maghiar a aprobat întemeierea episcopiei greco-catolice maghiare de Hajdúdorog, cu scopul vădit de a-i maghiariza pe români, aici în acest refectoriu s-a discutat subiectul articolelor politice de protest şi memoriile înaintate scaunului apostolic de la Roma pentru desfiinţarea acestei instituţii.

La Marea Adunare Naţională a românilor din Transilvania, Banat, părţile ungurene, care a avut loc la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, aici în acest refectoriu s-a hotărât ca formaţiunea „gărzii de onoare” în sala de şedinţe a Consiliului Naţional să fie alcătuită de către teologii blăjeni.

Nicolae Iorga, cercetând Blajul, scria la 1906 următoarele despre câteva aspecte ale vieţii din Seminarul Teologic blăjean:

„Lângă biserică, la dreapta, era mănăstirea cea mare... la stânga catedralei vine la rând Seminarul în care intrau tineri care au făcut gimnaziul întreg şi au dat examen de maturitate. Ei au odăi curate, bune săli de studii şi o foarte frumoasă grădină de preumblare, unde cutare frasin bătrân aminteşte de pregătirea, în convorbiri aprinse, de tineri visători, a timpului de la 1848, crescuţi în cultul unui trecut cultural care a fost mare însufleţitor

de amintiri înălţătoare pe care le deşteaptă aici fiecare unghi, amintind de oameni săraci şi prigoniţi care au cheltuit toate puterile lor pentru trezirea şi înaintarea unui popor dispreţuit, teologii aceştia nu pot fi decât nişte adevăraţi râvnitori ai neamului lor, nişte închinători călduroşi ai idealurilor românilor şi nişte cititori plini de înţelegere şi iubire ai scrisului nostru. Ce inimi bune şi cinstite bat sub lungile reverende negre ale viitorilor preoţi de sate… Cum sunt astăzi ei, nu pot fi decât o binefacere pentru frumoşii lor săteni, către care vin cu o misiune creştină şi cu o misiune naţională".

Clericii din Seminarul blăjean intraţi în anul I, „primianiţi", aveau faţă de colegii lor mai bătrâni din anii înaintaţi, „patruaniţii", la începutul cursurilor, o atitudine de respect şi seriozitate, agrăindu-i cu titlul „domnule" şi „dumneata".

Acest perete despărţitor prin atitudinea solemnă şi de respect, era dărâmat în fiecare an, la sfârşitul lunii octombrie, o dată cu serbarea locală a culesului de vii.

Seminarul avea o vie pe teritoriul comunei învecinate Sâncel. Lucrările în legătură cu întreţinerea viei erau executate din partea sătenilor; culesul strugurilor însă era rezervat an de an numai clericilor seminarişti. În dimineaţa zilei stabilite pentru cules, clericii plecau la vie, unde erau de cu seară transportate coşurile, teascul şi butoaiele. Veseli şi plini de voie bună, tinerii începeau munca, unii culegeau struguri, alţii îi transportau la teasc unde echipa storcătorilor scotea mustul aşezându-l în vase. Operaţia culesului era terminată la un ceas după amiază. Prânzul era luat pe iarbă verde în prezenţa rectorului, corpului profesoral şi a altor invitaţi din Blaj.

După masă avea loc solemnitatea numită „per-tu". Clericii bătrâni din anul II, III, IV se înşiruiau unul după altul, prin faţa lor treceau tinerii anului I îmbrăţişându-se şi declarându-se *per tu*. După acest ritual urma cântecul *Gaudeamus igitur*… şi *Acum ori niciodată, croieşte-ţi altă soartă/ La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani (Deşteaptă-te, Române).* O dată cu înserarea, fraţii se-ntorceau acasă unde îi aştepta viaţa de seminar, care se desfăşura zi de zi conform unui orar precis şi bine stabilit.

Clericii Seminarului din Blaj la anul 1864 s-au constituit în „Societatea de lectură Ioan Inochentie Micu", numită în cinstea şi amintirea marelui vlădică întemeietor al Blajului. Societatea a desfăşurat o frumoasă şi bogată activitate teologică, ştiinţifică şi literară, precum şi artistică, editând reviste

manuscris, traducând şi tipărind cărţi teologice şi redactând cunoscutul volum *Albumul Bunea.*

Societatea a întreţinut legături strânse culturale îndeosebi cu „Societatea Română Jună” a tinerilor români universitari din Viena. Aceştia la 1870 au hotărât serbările de la Mănăstirea Putna, închinate amintirii Domnului Moldovei Ştefan cel Mare şi Sfânt.

Mihail Eminescu, în numele „Societăţii România Jună”, a trimis o scrisoare seminariştilor blăjeni, invitându-i să participe şi dânşii la serbări. Scrisoarea primită, preşedintele „Societăţii Ioan Inochentie Micu” a convocat de urgenţă o şedinţă extraordinară, a citit rândurile venite din capătul împărăţiei, hotărând să participe şi dânşii printr-un delegat la serbări şi totodată să contribuie printr-o sumă de bani la acoperirea cheltuielilor de la Putna. Delegatul seminariştilor a fost Simeon Pop Matei din anul al IV-lea. Reîntors de la Putna, într-o şedinţă extraordinară a societăţii a relevat amănunţit colegilor felul cum s-a desfăşurat marele praznic naţional, la mormântul de la Putna.

Scrisoarea lui Mihail Eminescu trimisă clericilor blăjeni a fost păstrată cu scumpătate între lucrurile preţioase ale muzeului Blajului până în toamna anului 1948, când a dispărut.

„Societatea de lectură Ioan Inochentie Micu” a avut şi o bogată bibliotecă, cuprinzând sute de volume teologice, filozofice, precum şi aproape toate produsele literare ale literaturii şi istoriei româneşti. Ziarele şi revistele româneşti din Transilvania şi Ungaria, precum şi numere din cele apărute în ţările de peste Carpaţi, împreună cu arhiva de o mare însemnătate şi bogăţie, au fost nimicite în toamna anului 1948.

Clericul venit de sub Măgura Străjii, în anul al doilea a fost numit din partea spiritualului „crâsnic” al capelei Seminarului. Zi de zi avea grija întreţinerii curăţeniei, lustruirea sfeşnicelor şi cădelniţei, precum şi împodobirea altarului cu diferite buchete de flori, după anotimp.

Seminarul avea instalată în grădina cea mare şi o mică prisacă cu câteva zeci de stupi. Vicerectorul a cerut de multe ori crâsnicului să-l ajute în operaţiile de întreţinere şi verificare a vieţii stupilor. Ajutat de stupar, a îndrăgit şi el această îndeletnicire, aşa încât mai târziu, când a ajuns gospodar cu rosturi şi casă, a avut în permanenţă şi doi stupi.

Primul război mondial a izbucnit în toamna anului 1914. El a adus atâtea necazuri, supărări şi dureri şi multora dintre clericii seminarişti blăjeni, ai căror părinţi şi fraţi au fost încorporaţi în regimente şi trimişi în diferite câmpuri de luptă.

Românimea întreagă din Transilvania şi Ungaria urmărea cu înfrigurare evenimentele militare şi politice şi mai ales încerca să afle care va fi atitudinea României în desfăşurarea conflagraţiunii. Câte un număr, sosit cu mari întârzieri prin vama cucului, din Bucureşti, era citit şi comentat din doască în doască de către clerici.

România, în vara anului 1916, a declarat război Austro-Ungariei, pentru a dezrobi pe fraţii români din robia de veacuri în care au fost înlănţuiţi din partea ungurilor. Autorităţile statului maghiar, îndată după declaraţia de război, au luat măsuri severe pentru evacuarea Blajului. Mitropolitul, împreună cu sfetnicii, membrii corpului didactic de la instituţiile de învăţământ, precum şi clericii seminarişti au fost transportaţi şi „internaţi” la Oradea Mare. Seminariştii sosiţi în oraşul de pe malul Crişului au fost cazaţi în clădirea unei şcoli primare maghiare din strada Viteaz, aşezată la marginea oraşului, lângă târgul de vite. În două camere cu saltele aşezate pe duşumea, una servind ca dormitor, alta drept sală de curs şi studii, clericii de pe malurile Târnavelor, împreună cu profesorii lor, au început activitatea anului seminaristic 1916-1917. Duminicile şi în sărbători clericii porneau în rânduri de câte doi de la noul domiciliu spre catedrala episcopiei greco-catolice române, din centrul oraşului. Pe drum erau învredniciţi din partea populaţiei maghiare cu înjurături şi strigăte: „Búdös vad oláh” – valah sălbatec şi puturos –, iar marii patrioţi mai „înflăcăraţi” îi învredniceau şi de parfumul ouălor clocite aruncate pe veşmintele lor.

Guvernul maghiar de la Budapesta, datorită evacuării Seminarului din Blaj a socotit că este un moment prielnic pentru desfiinţarea lui. Ascunzându-şi intenţiile viclene sub haina unor sentimente pline de iubire, a făcut o propunere scrisă pe care a înaintat-o mitropolitului, evacuat şi el la Oradea.

Guvernul maghiar propunea: pentru asigurarea condiţiilor optime de studii şi trai ale Seminarului blăjean, aceştia – seminariştii – să fie repartizaţi în număr de câte zece la seminariile romano-catolice din Ungaria. Măsura aplicată echivala cu desfiinţarea definitivă a Seminarului blăjean. Propunerea guvernului sosită la Oradea a fost discutată de mitropolit

împreună cu sfetnicii lui, dându-şi seama de scopurile viclene ale ungurilor din Budapesta. Răspunsul blăjenilor a fost acesta: „Seminariştii vor rămâne în orice împrejurări, oricât de grele, până la sfârşitul războiului, aici. După terminarea războiului se vor întoarce împreună cu ierarhul, consilierii şi profesorii lor la Blaj, unde vor relua munca şi activitatea în vechea lor „şcoală de preoţie" deschisă în toamna anului 1754". Guvernul, neaşteptându-se la acest răspuns, la câteva săptămâni a venit de data aceasta nu cu propunere, ci cu porunca aspră: „clericii blăjeni vor fi transportaţi de la Oradea în orăşelul Beiuş", unde episcopia greco-catolică română avea un gimnaziu cu opt clase şi un domeniu teritorial.

Datorită acestei porunci venite de sus, în luna octombrie 1916, clericii seminarişti au fost îmbarcaţi într-un „vagon de boi" ataşat la trenul personal şi duşi spre Beiuş. Autorităţile maghiare din Beiuş au fost înştiinţate despre această măsură, punându-li-se în vedere să supravegheze cu grijă viaţa şi activitatea noilor veniţi pe meleagurile Crişului Negru.

Românii din Beiuş având gimnaziul lor cu opt clase, guvernul maghiar, pentru a-şi înfăptui programul de maghiarizare a românilor, a impus cu forţa claselor inferioare ale gimnaziului prin anul 1895 predarea tuturor materiilor de învăţământ în limba maghiară, cu toate protestele vehemente ale românilor din Ungaria.

Clericii blăjeni sosiţi aici au întâmpinat multe şi mari greutăţi. Corpul didactic al gimnaziului „Samuil Vulcan" nu avea alte clădiri la dispoziţie decât aceea a gimnaziului şi internatului de băieţi. Atunci, membrii corpului didactic al gimnaziului, pentru găzduirea seminariştilor, au recurs la această soluţie: sala de gimnastică a gimnaziului, printr-un paravan de scândură, a fost împărţită în două: partea din faţă servea drept sală de studii pentru seminarişti şi pentru cursurile profesorilor, iar partea din spate, pe un podium de scândură pe care erau aşezate saltelele de paie, drept dormitor. Aici şi-au continuat apoi, în condiţii grele, studiile seminariştii până în primăvara anului 1917.

Armatele germane şi austriece, îndată după declaraţia de război a României, au început ofensiva contra ostaşilor români. La scurtă vreme românii au fost nevoiţi să se retragă din Transilvania, Oltenia şi Muntenia pe pământul Moldovei. În luna noiembrie a căzut şi capitala ţării – Bucureştiul – în mâinile armatei germane şi austro-ungare. Autorităţile

maghiare din Budapesta au dat poruncă tuturor confesiunilor religioase din stat să prăznuiască acest eveniment prin slujbe religioase, săvârşite în bisericile lor. Ordinul a fost executat şi din partea profesorilor şi clericilor Seminarului blăjean. Ce s-a petrecut în sufletele lor cu ocazia acestui prilej cumplit de dureros ştia numai bunul Dumnezeu....

Adevăratul *Te Deum* clericii l-au săvârşit în sala de gimnastică a gimnaziului „Samuil Vulcan”. Aici au înălţat rugăciuni, cerând lui Dumnezeu „biruinţa regelui nostru Ferdinand asupra vrăjmaşilor lui... şi cu crucea Ta păzeşte, Doamne, pe poporul Tău românesc”. La sfârşitul rugăciunii, clericii au intonat stihurile: *Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină/ Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ.*

Curentul puternic de maghiarizare a românilor a început în Câmpia Tisei, a înaintat puternic până în creierul Munţilor Apuseni, la Beiuş. Unii intelectuali români au căzut pradă.

Prin stabilirea seminariştilor blăjeni la Beiuş, un vânt primăvăratic de conştiinţă şi sentiment românesc a început să adie şi aici. Serviciul religios în duminici şi sărbători, predici, câte un concert, o conferinţă, discuţii cu profesorii şi intelectualitatea locală au fost semnele vădite ale acestei schimbări. Autorităţile maghiare au raportat guvernului aceste manifestări de sentimente româneşti. Urmarea a fost că în luna martie 1917 seminariştii blăjeni, conform altui ordin al guvernului maghiar, au fost nevoiţi să părăsească Beiuşul reîntorcându-se la Oradea, în clădirea aceleiaşi şcoli maghiare din strada Viteaz, pe care au părăsit-o în toamnă. Aici a continuat apoi predarea studiilor până la sfârşitul lunii iunie, când seminariştii anului IV, „patruaniţii”, au trecut examenul de absolvire a studiilor teologice – absolutoriu teologic –, reîntorcându-se la vatra părintească.

Clericul de sub Măgura Străjii a revenit şi el acasă, unde s-au schimbat atâtea în vremea celor patru ani cât a petrecut la Oradea şi Beiuş. Bunicul murise de cancer. Tatăl, deşi era trecut de vârsta de 50 de ani, a fost încorporat la regiment ca rezervist şi trimis pe frontul de luptă din Galiţia pentru aprovizionarea armatei luptătoare cu muniţii şi hrană. Acasă a găsit numai pe bunica, mama. După lacrămi şi îmbrăţişările revederii, clericul s-a îndreptat spre şură, unde la plecarea spre Oradea şi-a îngropat puţinul avut de cărţi şi caietul cu însemnări, aşezate în sac învelit cu un cearceaf de pânză, în pământ, „în puiul şurii”. Măsura a fost luată la repezeală, de teama

percheziţiei efectuate de către organele jandarmeriei maghiare. Desfăcând locul şi pânzătura, cu durere a constatat că umezeala a pătruns şi între cărţile lui. Caietele au fost distruse, iară din volumul al II-lea al *Istoriei literaturii române* de Nicolae Iorga, câteva pagini de la început. Mai târziu, volumul a fost refăcut şi clericul de atunci îl păstrează cu scumpătate până în anii aceştia, ai bătrâneţilor adânci. Acasă a început trebile, munca şi activitatea legată de lucrările câmpului. A cosit iarba, a pregătit fânul, a arat de ogor şi de întors, pregătind terenul pentru însămânţarea grâului de toamnă.

Războiul continua. Necazuri şi greutăţi multe şi mari în lumea satelor noastre. Preoţii erau singurii sfătuitori, ajutaţi în unele sate de învăţătorii mai vârstnici, care mângâiau şi alinau suferinţele poporului român. O datină s-a stabilit în timpul războiului: legătura între tineretul intelectual român al satelor, care studia la institutele superioare de învăţământ româneşti şi străine, şi luminătorii satelor, preoţii celor două confesiuni.

Datorită acestui obicei, într-o duminică din luna august 1917, trei tineri din Straja: un candidat de avocat, un notar şi clericul absolvent al Seminarului din Blaj, au trecut dealul în satul vecin, Totoi. Aici au făcut o vizită celor doi preoţi, informându-i despre evenimentele legate de luptele purtate pe diferitele fronturi de armatele germane şi austro-ungare. Le-a împărtăşit totodată şi convingerea membrilor Partidului Naţional Român din Ungaria că la sfârşitul războiului va sosi şi pentru neamul nostru mult aşteptata libertate şi dreptate naţională. De la casele preotului, tinerii au trecut la locuinţa învăţătorului. Din uliţă au intrat în curte, unde erau aşteptaţi, întreţinându-se cu gazda câteva minute, apoi au fost poftiţi în casă.

În acest interval de timp, clericul şi-a aruncat ochii în largul curţii, la capătul căreia străjuia un păr bătrân, încărcat de fructe. Sub crengile lui câteva copile se zbenguiau, jucându-se „de-a v-aţi ascunselea”. Între ele, una îmbrăcată cu o rochiţă galbenă – fata învăţătorului – le ţinea hangul.

Oaspeţii au fost poftiţi în casă, trataţi cu struguri, fructe şi alte bunătăţi; după împărtăşirea informaţiilor şi discuţii referitoare la desfăşurarea evenimentelor militare şi politice, călătorii, mulţumind, au făcut cale întoarsă spre Straja. Clericul şi de data aceasta şi-a aruncat privirea în lungul curţii. Grupul copilelor nu mai era sub păr, au trecut probabil la vreunul din vecini, continuându-şi joaca.

Căile Domnului rămân necunoscute, nepătrunse de mintea omenească. După trecerea câtorva zeci de ani, copila de sub păr, îmbrăcată cu rochiţa gălbuie, a ajuns domnişoara Ana Bogdan, sortită să fie soţia clericului din Straja, ajuns şi el, după ani, preot şi profesor la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj.



[27]

Teologul Octavian Hodârnău

Amintiri din zilele premergătoare Marii Adunări de la Alba Iulia

Octavian Hodârnău s-a născut în 12 aprilie 1897 la Cârța, jud. Sibiu. După Marea Unire absolvă și Facultatea de Drept din București și urmează o carieră în avocatură în Brașov și București. Cf. *Dicționarul personalităților Unirii. Delegații Adunării Naționale de la Alba Iulia*, coord. Dragoș Ursu, Teodor Roșu, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2019, p. 41. Tatăl lui, Mihail Hodârnău, s-a născut la 19 august 1867 la Feisa, jud. Alba; după ce a studiat teologia la Blaj (1891-1895) a fost numit preot la Cârța, jud. Sibiu. Cf. Cornel Sigmirean, *Preoții Blajului (1806-1948)*, Târgu-Mureș, 2007, pp. 201-246.

Consiliul Național Român de la Blaj s-a format în 4 noiembrie 1918, într-o adunare ținută în fața Catedralei și lângă Administrația Capitulară, prezidată de dr. Alexandru Nicolescu, mitropolitul de mai târziu. Căpitanul Ioan Muntean, trimis din partea Consiliului Militar Român din Arad pentru a preîntâmpina o intervenție armată înaintea adunării, împreună cu un grup de studenți teologi, conduși de colegul lor Octavian Hodârnău – președintele Societății Culturale ,,Inocențiu Micu Clain" a teologilor blăjeni și delegat oficial al acesteia la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 – au dezarmat membrii jandarmeriei locale, dând dovadă de mult curaj, în condițiile în care studenții erau neînarmați. Peste ani, Octavian Hodârnău a scris câteva pagini intitulate *Amintiri din zilele premergătoare Marii Adunări de la Alba Iulia* din care reproducem câteva fragmente, publicate de prof. Adrian Solomon, care i-au fost puse la dispoziție de prof. univ. dr. Ion Buzași, care le-a

> avut de la nepotul autorului, domnul Cristian Hodârnău, cantor în Feisa: Adrian Solomon, *Mărturii ale implicării teologilor blăjeni în înfăptuirea Marii Uniri,* în „Astra blăjeană", Blaj, nr. 4 (89), decembrie 2018, pp. 2-3.

Într-una din zile, aproximativ după 15 noiembrie, președintele Consiliului Național, dr. Vasile Suciu – mitropolitul de ceva mai târziu – venea de la Mitropolie spre piață, împreună cu prof. Gavril Precup și cu prof. de teologie dr. Augustin Popa. Eu mergeam în direcția contrară, spre Mitropolie. Când am ajuns mai aproape, dr. V. Suciu m-a chemat la el și mi-a spus:

– Octaviene, te cunosc și am încredere în tine. Vreau să ajungă acest geamantan – și mi-a dat un geamantan mic, cafeniu, nou – la Andrei Bîrseanu, la Sibiu. Dacă vrei să-l duci, du-te acasă și gândește cum ai putea să-l duci mai bine ca să nu-l pierzi ori să nu ți-l fure, orice s-ar întâmpla.

– Excelență, cred că cel mai bun lucru e să-mi iau o cocardă ungurească și una românească, fiindcă am observat că soldații se scurg de pe front împreună în același compartiment cei de același neam. Știu bine ungurește și, de voi nimeri între secui, le vorbesc de să creadă că sunt de-ai lor. Geamantanul îl pun pe poliță și-l tratez aparent cu indiferență.

– Cred că mai bine nu poți face. Îți dau și cheia, dar n-ai voie să-l deschizi. Ai înțeles?

– Înțeles, Excelență, voi respecta ce-mi spuneți și voi îndeplini ordinul.

Procedând în consecință, am ajuns cu bine în aceeași zi la Sibiu, la Andrei Bîrseanu, folosindu-mă de cocarda maghiară.

Am predat geamantanul și cheița, spunând lui A. Bîrseanu, președintele Consiliului Național Român din Sibiu, că i le trimite Excelența Sa Vasile Suciu, vicarul Blajului. Deschizând geamantanul, luând și citind din el o hârtie, a exclamat cu voce tare: „Tot Blajul e cel dintâi". Arătându-i și doamnei Bîrseanu ce este în geamantan, a spus ceva la care eu, din discreția cuvenită, n-am fost atent și, fiind și la trei-patru pași distanță, n-am înțeles. În momentul când a privit în geamantan, d-na a venit repede radioasă și m-a sărutat pe frunte, de unde am înțeles o dată mai mult că adusesem acte

importante[1]. Andrei Bîrseanu mi-a dat apoi un bilet către colonelul Liuba, comandantul militar al legiunii române din Sibiu, iar acesta un bon către popota ofițerilor unde mi s-a servit cina. A. Bîrseanu m-a rugat să trec pe la avocatul Măcelaru, care avea un băiat de vreo 13 ani bolnav în pat, răcit. Am fost foarte bine primit și aici, când le-am spus misiunea mea, iar băiatul mă întreba și era însuflețit de întâmplările de la Blaj. Am dormit la Al. Banciu, fost secretar al Astrei. Întors la Blaj, am raportat prof. Precup îndeplinirea misiunei și am mers apoi la Mitropolie, unde am referat dr. Vasile Suciu, care m-a prezentat d-lui dr. Alexandru Vaida Voevod, aflat atunci acolo. I-a spus lui Vaida Voevod ce fapte am prestat noi, iar acesta, oarecum mirat, a spus: „De teologi avem nevoie mai mult în alte scopuri".

– Evident, a spus dr. Suciu, dar acum, în situația dată, poate a fost necesar să se comporte așa.

Iar eu, ca să aduc un argument cât mai realist cuiva care aici îmi părea că nu s-a înălțat în norii însuflețirii noastre tinerești, puțin jenat și deziluzionat, i-am spus: „Excelență, poate că Blajul altfel ar fi fost nimicit". N-am primit niciun răspuns la această reflecție. Iar viitorul mitropolit, căruia pentru energia și impetuozitatea sa i se zicea și „Buru", mi-a spus: „Octaviene, du-te și ia-ți de la Seminar delegația pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, unde vei fi membru de drept în calitate de președinte al societății culturale „Inocențiu Micu".

*

La Alba Iulia am sosit în preziua Marei Adunări. Am stat la ruda mea, protopopul Urzică.

Seara m-am dus la cafeneaua mare din palatul unde urma să se țină adunarea. În cafenea erau foarte puțini clienți. Era liniștea prevestitoare de furtuni. La o masă spre fundul sălii bea singur vin un domn gras și roșu la față. Vocifera din când în când cu adâncă tristețe, cu disperare: „Vă dăm minister la Budapesta..." Această exclamare o repeta mai des. Întrebând un

1 Actele la care face referire Octavian Hodârnău erau scrisorile aduse din Moldova, pe calea aerului, de căpitanul Victor Precup și semnate de I. C. Brătianu și Nicolae Bălan. Prin ele cei doi politicieni din România își exprimau susținerea politică și ofereau ajutor, la nevoie chiar și militar, fraților transilvăneni. Ele trebuiau să ajungă vicarului Vasile Suciu la Blaj, lui Vasile Goldiș la Arad și cópii ale acestora la Andrei Bîrseanu, președintele Consiliului Național Român din Sibiu. Cf. *Consiliul Național Român din Blaj*, vol. I, ed. de Viorica Lascu și Marcel Știrban, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 20.

chelner, mi-a spus că e prefectul județului ori primarul orașului; înclin mai mult spre prima calitate, care de altfel părea să se potrivească mai bine cu exclamările lui. N-am disprețuit nicicând durerea altuia. M-am știut transpune în stări sufletești străine.

În dimineața Marei Adunări, îmi aduc aminte ca prin vis, delegații tineretului universitar ne-am adunat, mi se pare, în piața orașului, unde câțiva au ținut vorbiri înflăcărate. Dintre aceștia îmi vine în minte dr. Tețu, profesor O.R.L. de astăzi. Am văzut moții în portul lor alb, curat, înșiruiți cu puști pentru paza adunării și a orașului, pe o zi de iarnă însorită. Am văzut și auzit vorbind în liber poporului pe dr. Iuliu Hossu, episcop, și pe prof. Ștefan Roșianu din Blaj. Să nu uit un mic episod: dimineața am văzut un șir de tunuri trase de cai, trăgând după ele, unele, câte o văcuță luată din vechiul Regat. Pe tun stătea câte un soldat impasibil, cu pipa în gură, din armata lui Mackensen. Cum am aflat ulterior, a existat o convenție între Mackensen și Consiliul Național Central de a nu se ataca reciproc populația cu această armată, pentru a se evita multe sângerări. Dar când prof. Emil Hațeganu, fost magistrat, le-a văzut, a început să țipe cât îl țineau puterile: „Hoților, tâlharilor! Uite cum au jefuit văcuțele de la bieții oameni!” Scuipa și înjura, iar nemții hălăduiau cu prada nepăsători înainte.

După prezentarea delegației ofițerului care le aduna, intrând în sala Marei Adunări, cu multă greutate deoarece delegații erau presați de mulțimea proprie, ca sardelele în cutie, am văzut și auzit tot ce s-a întâmplat acolo și ce se știe, fiindcă vorbirile ținute s-au publicat și s-a mai scris câte ceva despre Adunare.

M-a impresionat faptul că mitropolitul Blajului și socialistul Jumanca și-au strâns călduros mâna și lacrimile curgând în barba lui Gheorghe Pop de Băsești când a exclamat cuvintele din Biblie: „Acum slobozește, Doamne, pe robul Tău în pace, că văzură ochii mei mântuirea care a venit de la Domnul”.

[28]

Profesorul Leontin Ghergariu

Extra muros

> Leontin Ghergariu (1897-1980) a fost un scriitor, ziarist, istoric şi profesor din România, fiul preotului greco-catolic Ioachim Ghergariu, născut la Nădlac şi decedat la Zalău. A absolvit 1n 1915 Liceul ,,Samuil Vulcan" din Beiuş şi s-a înscris la Seminarul Teologic din Blaj (1915-1919). Se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din Cluj (1919-1923). Este repartizat la Liceul ,,Vasile Lucaciu" din Carei. A devenit directorul liceului de stat din Zalău (1924-1940). Redăm aici fragmente din Leontin Ghergariu, *Extra muros*, în: Constantin Dumitrescu, ,,Din lunga timpului bătaie. Anul 1918 în amintirile unor martori oculari", Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, pp. 259-262.

Terminasem liceul în anul şcolar 1914-1915 la liceul „Samuil Vulcan" din Beiuş. La sfârşitul acelui an am dat şi examen de bacalaureat sau *matura*, cum îi zicea atunci.

Mulţi dintre colegii mei de clasă care împliniseră vîrsta de 18 ani au fost recrutaţi şi încorporaţi încă în cursul anului şcolar, toamna urma să fiu recrutat şi încorporat şi eu. Nu aveam însă nicio poftă să merg pe front şi să lupt pentru o cauză străină de idealul nostru naţional: unirea cu patria mamă, despre care ne vorbea uneori profesorul nostru de literatura română, Constantin Pavel. El ne-a îndemnat şi să facem tot ce putem, dar să nu mergem pe front.

În Austro-Ungaria studenţii de la institutele de teologie erau scutiţi de armată. Urmînd sfatul profesorilor mei şi ajutat de tatăl meu, m-am înscris şi eu, cum au făcut mulţi tineri români din generaţia mea, la seminarul de teologie din Blaj, cu gândul că după terminarea războiului mă voi înscrie la o facultate. La fel s-au gîndit şi colegii mei de an.

Ca „student“ scutit de armată, în vara anului 1918 eram acasă în comuna Terebeşti din judeţul Satu Mare şi am participat la toate evenimentele politico-naţionale mai importante care s-au petrecut în Transilvania acelor vremuri.

Marea sărbătoare a unirii din decembrie 1918 a fost precedată de o serie întreagă de evenimente. Încă de pe la începutul anului plutea în aer ceva neobişnuit, o atmosferă care prevestea furtună. Grevele muncitorilor se ţineau lanţ. Scumpetea şi lipsa tot mai simţită de alimente făceau să crească nemulţumirea. Specula era în toi, iar rechiziţiile apăsau ţărănimea. Războiul devenise de nesuportat. Pe front, armata era rău hrănită, prost echipată şi cu armament învechit şi insuficient. Toate acestea au creat revoltă în rândul soldaţilor şi determinau pe mulţi să dezerteze şi să descompleteze unităţile sau să depună armele cînd erau trimişi la ofensivă. Înfrîngerile se ţineau lanţ. Mişcările naţionale de asemenea.

Consiliul Naţional Român a dat şi un manifest către români, în care se accentua ideea că fiecare naţiune are dreptul să dispună liber asupra sorţii sale. Pentru a-şi apăra drepturile, îndemna pe români să-şi aleagă şi constituie consilii comunale, care la rîndul lor să decidă asupra sorţii poporului, în viitor.

Manifestul Consiliului Naţional Român, ţinînd seama că serviciul poştal funcţiona rău şi poate şi din alte motive, ca să ajungă la toţi românii, a fost trimis pe sate prin curieri speciali.

Un amanifest al C.N.R. a ajuns şi la Terebeşti. Părintele meu era de părere să nu întreprindem nicio acţiune din cele cerute de manifest ca să nu învrăjbim locuitorii comunei, români şi şvabi, care trăiau în bună înţelegere, şi să aşteptăm dezvoltarea evenimentelor. Eu eram însă de părere că nu este bine să rămînem pasivi şi să nu ne încadrăm şi noi în mişcarea mare a românilor din Transilvania. După discuţii am ajuns să convocăm şi noi adunarea obştii la şcoală, să citim apelul C.N.R. şi să procedăm la formarea consiliului naţional local.

Poporul aştepta deja să se petreacă ceva neobişnuit. Nu-şi dădea bine seama de ceea ce urma să se întâmple, dar simţea că trebuie să se întâmple ceva care să schimbe radical orientarea în viitor. Auzise de la cei întorşi de pe front de destrămarea imperiului, luase cunoştinţă de declaraţia făcută în parlament, însă nu ştia ce orientare să ia. De aceea, la convocarea noastră

s-a adunat la şcoală atâta lume de nu mai încăpea în sală, curioasă de ceea ce urma să se întîmple.

Tatăl meu a deschis adunarea, a citit şi explicat apelul C.N.R. şi a întrebat dacă sunt de acord cu el şi în caz afirmativ să aleagă cinci membri care să formeze consiliul sătesc. Au luat apoi cuvântul mai mulţi săteni. M-am alăturat şi eu. Am arătat nedreptăţile pe care le-a suferit poporul nostru în cursul istoriei, umilinţele la care a fost supus şi schimbările care se petrec în lume. I-am îndemnat pe consăteni să procedeze la formarea consiliului naţional. Cuvântarea a avut efect. Consiliul s-a format. Tineretul a smuls emblema imperiului dualist de pe frontispiciul şcolii şi am plecat cântând prin sat *Marşul lui Iancu*. Pe acesta îl cunoşteam toţi din şcoala primară, unde ne învăţase bunul nostru dascăl Ioan Muthu.

Adunarea şi manifestaţia noastră a ajuns repede la urechea forurilor administrative. A doua zi dimineaţa urma să fiu arestat ca agitator de jandarmii din Craidoronţ, la circumscripţia cărora aparţinea şi comuna noastră. M-a înştiinţat despre aceasta notarul din comună şi am luat-o din loc spre Blaj [...].

Într-o zi vine la mine colegul meu Octavian Hodârnău şi ne spune că a întâlnit pe stradă un căpitan pe nume Munteanu, care vine cu îndrumarea C.N.R. de a dezarma pe jandarmii din Blaj şi ne cheamă şi pe noi ca să-l ajutăm. În Blaj era o puternică unitate de jandarmi care avea misiunea de a oprima orice încercare de manifestare românească pe valea Mureşului şi pe Târnave.

Fără să ne gîndim la primejdie ne-am înrolat vreo 30 de inşi şi am pornit cântând *Deşteaptă-te române* spre cazarma jandarmilor. Pe stradă s-au alăturat la coloană şi alţi cetăţeni şi în frunte cu căpitanul Munteanu am ajuns la cazarmă, unde ne aşteptau jandarmii înarmaţi. Căpitanul Munteanu i-a somat în numele C.N.R. să depună armele. Comandantul jandarmilor s-a opus. S-au retras în birou discutând aprins. Discuţia a durat cam mult. Între timp, un plutonier şi câţiva jandarmi de origine română au depus armele pe care le-am luat în stăpînire noi. De-acum eram înarmaţi şi vorbeam de pe alte poziţii. Văzînd jandarmii că este vorba de o acţiune serioasă, la ordinul căpitanului Munteanu au depus şi ei armele. De îndată le-am preluat noi şi am evacuat cazarma, lăsînd acolo o pază înarmată ca să nu intre nimeni şi am plecat în coloană spre piaţă. Aici se adunase deja multă lume care auzise de cele întâmplate. De pe o masă improvizată ca tri-

bună, Ioan Coltor, Ioan Sâmpălean şi alţii au rostit cuvîntări însufleţite în urma cărora – înainte de Alba Iulia – am declarat că ne unim cu România.

În Blaj s-a format una din cele mai puternice gărzi naţionale, care a avut un loc important în apărarea hotărârilor de la Alba Iulia până la intrarea armatei române în Transilvania, respectiv pînă la recunoaşterea de către Antantă a unirii Transilvaniei cu România.

Pentru a consfinţi cele propuse de C.N.R. şi pentru a vota unirea cu România, s-a convocat pe ziua de 1 decembrie 1918 o mare Adunare Naţională la Alba Iulia. S-a ales un colectiv de încartiruire din care am făcut şi eu parte.

Am sosit la Alba Iulia pe ziua de 29 noiembrie [...]. Ziua de 1 decembrie era o zi rece de iarnă. Bătea un vînt care te pătrundea prin oase [...]. Nu se poate descrie tabloul evenimentului. Oamenii plângeau de emoţie şi bucurie. Se îmbrăţişau unii cu alţii. Se cîntau cîntece patriotice. Se dansa Hora Mare [...]. În acest sentiment al dragostei de patrie, în desăvârşirea unităţii naţionale, găseam putere şi noi, tinerii, pentru a începe să trăim din nou viaţa şcolii şi şcoala vieţii care îl formează pe om pentru destinul său social.



Catedrala Mitropoliei Române Unite cu Academia Teologică, în dreapta, şi liceul de băieţi din Blaj, în stânga
(După o acuarelă a d-lui Prof. Marian)

[29]

Episcopul Ioan Ploscaru

La Academia Teologică

> Episcopul Ioan Ploscaru (1911-1998) s-a născut în satul Frata, jud. Cluj. Urmează cursurile Academiei de Teologie din Blaj (1929-1933), își perfecționează studiile teologice la Strassbourg, în Franța (1936-1939), şi apoi la Institutul Catolic din Paris. A fost numit episcop de Lugoj în 1948, suferind 15 ani de detenție în închisorile regimului comunist. Între multiplele sale preocupări scriitoriceşti, a fost şi memorialist. În cartea autobiografică *Bucurii și speranțe,* Ed. Helicon, 1998, la pp. 153-169 descrie perioada petrecută ca seminarist la Blaj. A se vedeea şi Episcop Ioan Ploscaru, *Despre Şcolile Blajului,* în ,,Cultura Creştină", Blaj, oct. 1994, pp. 13-19.

Academia Teologică din Blaj era situată chiar lângă Catedrala Sfintei Treimi, construită de Episcopul Inocenţiu Micu Clain, iar în dreapta Catedralei era liceul de băieţi „Sf. Vasile".

La Teologie mediul nu era schimbat mult faţă de liceu. Îţi făcea impresia unui curs de râu, care, din învolburarea şi agitaţia de munte, a ajuns liniştit în câmpie, cu debit de apă mare, însă mersul liniştit şi limpede.

Ceea ce s-a schimbat faţă de liceu era programul. Dormitoarele erau comune, aproximativ 30 de paturi ca la internat. Paturile separate cu câte un paravan care servea şi de cuier. Sălile de studiu erau comune, însă mesele aveau în faţă un fel de dulăpior aşa că nu se vedeau vecinii din faţă, în acest mod atenţia nu era distrasă.

Spălătorul era comun, cu lighene în formă de chiuvete rotunde, care prin învârtire se goleau într-un jgheab. De la început mi-am regăsit unii colegi de liceu cu care eram prieten şi am făcut cunoştinţă şi cu alţii veniţi

care de pe unde. În acelaşi an eram 33 de studenți. Cam toţi atâţia erau în fiecare an, aşa încât numărul lor total trecea puţin de 130 de teologi.

Teologia din Blaj avea profesori buni, cu studii în străinătate, dar mai ales plini de evlavie. Rectorul Seminarului Teologic era părintele Augustin Tătar. Alţi profesori mai erau: părintele Vasile Aftenie, viitorul episcop martir, care ne preda dreptul canonic, Nicolae Lupu proaspăt venit de la Roma, Coriolan Lupu venit din America şi alţii.

În mediul teologic circulau multe informaţii despre foştii profesori sau alte personalităţi ale Mitropoliei. Unul din aceştia era şi canonicul Ion Micu Moldovan. Era mic de statură şi, când a voit să plece la Roma, mitropolitul i-a zis: „Cum să te trimit, că eşti atât de mic!" Însă isteţul teolog i-a răspuns: „Dar ce, Preaînalte Stăpâne, omul se măsoară cu metrul?" A plecat la Roma şi a fost unul din cei mai capabili canonici de la Blaj. Era mare patriot şi a fost îndrumătorul în cele politice ale tânărului Iuliu Maniu, avocatul mitropoliei (viitorul conducător al Partidului Ţărănist) care ulterior, de câte ori venea la Blaj, mergea la mormântul dascălului său, Ion Micu Moldovan.

Una din glumele cele mai bune rămase este următoarea: un prieten l-a ironizat într-o zi pe Moldovănuţ (aşa îi zicea lumea) zicându-i: „Eşti aşa de mic că te pot băga în buzunar!", dar acesta i-a răspuns: „O, atunci ai avea mai multă minte în buzunar decât în cap!"

Din patriotism, Moldovănuţ a refăcut monumentul Libertăţii ridicat la 1848 şi dinamitat în 1908. El a adunat resturile şi le-a înglobat în alt monument care se vede astăzi în curtea reşedinţei mitropolitane de la Blaj.

Începutul cursurilor s-a făcut prin exerciţii spirituale de o săptămână. Tema era vocaţia preoţească. După această baie spirituală, cursurile nu erau decât o prelungire cu teme diferite. Ceea ce m-a mirat întrucâtva era calmul şi absenţa grabei care am avut-o în liceu, unde profesorii alergau peste materii, să asculte pe toţi elevii, aşa că era o hărţuire permanentă şi o luptă între dascăli şi elevi. Aici examenele erau de două ori pe an. Sesiunile de examene erau precedate de câte două săptămâni libere în care se repeta materia.

Dacă febra şi agitaţia lipsea, programul era foarte obositor, căci pe lângă cursuri aveam programul de viaţă spirituală şi participarea la serviciile religioase, care lua aproape tot atâta timp cât şi cursurile. Mai erau probe de cor, muzică etc.

Din primul semestru eram înveşmântaţi în reverendă. Obişnuinţa cu o ţinută vestimentară creează o stare sufletească particulară. Nu se trece de la un port la altul fără frângeri de prejudecăţi. Haina nu face pe om, dar precum celui care o poartă îi dă o anumită clasificare, o concepţie involuntară de castă, tot aşa la cei ce o privesc le inhibă bucurie sau repulsie, după starea lor sufletească, mentalitate, prejudecăţi. Este interesant că, după ce te-ai obişnuit să o porţi ani îndelungaţi, când te îmbraci în civil ţi se pare că eşti despuiat, că umbli gol. Haina preoţească este o moştenire din secolele când era (cu mici deosebiri) haina comună a cetăţenilor; pantalonul a fost împrumutat de barbari, care numai aşa puteau călări. Reverenda a fost în mare stimă când creştinismul era în putere. Pe măsură ce s-a răspândit reforma, reverenda a devenit o haină de discriminare. În ţările protestante reverenda nu se poartă decât în biserică, tot aşa în ţările anticlericale. Când produce un efect de înstrăinare, mai bine să se renunţe la ea, aşa se procedează în ţările anglo-saxone. În ţările latine de obicei s-a conservat obiceiul acestui port.

Deşi ulterior am purtat haina preoţească cu drag toată viaţa, după primul an, în vacanţa de vară, am umblat în civil. Semn că interiorul nu era încă obişnuit.

Cursurile la teologie erau bienale, tot doi ani împreună. Acestea uşurau munca şi reduceau numărul profesorilor. Disciplina de seminar era folositoare mai ales în privinţa punctualităţii. Scularea la ora 6, spălarea, rugăciunile de dimineaţă şi meditaţia în capelă. La ora 6,45 plecam în rând la catedrală, în edificiul vecin, cam 50 de metri făceam pe stradă. Liturghia de la catedrală dura 45 de minute. Cuminecarea se făcea la capelă după ascultarea liturghiei.

Câte doi, pe rând, erau de serviciu ca diaconi la catedrală. Acest serviciu îl făceau cei din anul trei şi patru. În anul trei, la Bunavestire – 25 martie – primeau tonsura clericală (lectoratul) în cadrul unei Sfinte Liturghii pontificate de Mitropolit. Era o sărbătoare emoţionantă. Lectoratul – ordin minor al preoţiei – conferea printr-un obicei dreptul de a citi ecteniile în faţa iconostasului. Înainte de începerea Sfintei Liturghii, preoţii şi lectorii aşteptau sunetul ceasului din turn. Când se anunţa ora exactă, uşile împărăteşti se deschideau, iar lectorul cerea binecuvântarea.

Punctualitatea aceasta este de mare importanţă pentru serviciile divine, în special la oraşe. Credincioşii sunt ocupaţi, iar dacă preotul întârzie, unii se neliniştesc şi chiar pleacă. Lipsa de punctualitate poate fi izvor de multe pagube spirituale.

Asupra mea, această punctualitate a avut un mare efect şi m-a urmărit toată viaţa, uneori chiar devenind scrupul de conştiinţă.

Programul de studiu

După împărtăşania de la capelă, urmau câteva minute de mulţumită meditativă, apoi coboram la dejun, în sufragerie. Aici erau aşezate ceşti cu lapte şi câte o bucată de pâine. Se mânca în picioare. Unii, care-şi propuneau să facă o mortificare, luau pâinea şi laptele ducându-le la uşa coridorului dinspre catedrală.

Aici venea un bătrân ţigan sărac cu un coş şi o oală. Pâinea o punea în coş, iar laptele în oală. Economul seminarului nu era bucuros, căci el dădea rămăşiţele la porci, aşa că-i cam îndepărta pe cerşetori. Într-o dimineaţă, când economul certa pe cerşetor, a trecut pe acolo unul din profesori (Nicolae Lupu), excentric din fire, care ironic a aprobat: „Bine faci, Petre, alungă-l, a chefuit toată noaptea cu şampanie, iar acum vine la poartă să-i treacă de mahmureală!” Economul şi-a dat seama de greşeală şi nu l-a mai alungat pe cerşetor.

Este adevărat că în Blaj erau mulţi ţigani şi deci mulţi cerşetori din rândul acestora. Nu puteai ieşi pe stradă fără să fii urmărit de doi-trei copii pe jumătate îmbrăcaţi care cerşeau, „Domnule, dă-mi un leu să-mi cumpăr sare”. Acelaşi profesor amintit mai sus, care era şi mucalit, a făcut într-o zi mai multe pacheţele cu sare şi le-a pus în buzunar. Când au venit ţigănuşii să ceară leul pentru sare, profesorul le-a dat sarea, spre dezamăgirea cerşetorilor.

Programul de studii începea la ora 8 şi dura până la ora 12,45. La ora 13 masa care dura aproximativ 45 minute, după care o recreaţie până la ora 15; apoi suna pentru studiu. Acesta dura până la ora 19, cu o întrerupere între 16-17. După masă mai existau şi unele cursuri, dar nu din cele mai grele, timpul însă îl ocupau oricum.

După ora 19 urma cina şi o pauză până la ora 22. Culcarea era precedată de rugăciunile de seară, examinarea conştiinţei şi pregătirea meditaţiei pentru ziua următoare.

Programul pentru devoţiuni particulare şi-l făcea fiecare după cum dorea, în timpul recreaţiei de după cină. În medie erau cam zece ore de concentrare intelectuală la zi. Extenuarea era mare. Totuşi în timpul recreaţiei aveam uneori parte şi de distracţii.

Într-o zi un coleg mai mic cu un an (Victor Dancea) ducea pe altul într-o roabă. Profesorul Nicolae Lupu vorbea cu alţi doi profesori. Văzându-l pe cel cu roaba l-a întrebat: „Unde duci gunoiul?” Atunci Dancea a răsturnat roaba lângă profesori zicând „Ia, aici la grămadă”. Răspunsul a făcut mare plăcere printre elevi şi totuşi nu a fost considerat ca obrăznicie.

În lunile februarie şi iunie erau sesiuni de examene, pentru pregătirea cărora aveam câte două săptămâni fără cursuri. În loc de cursuri aveam program în sălile de meditaţie. Se întâmpla ca din cauza surmenajului mulţi să adoarmă cu capul pe bancă. Într-o zi a intrat în sală profesorul V. Aftenie, mai târziu episcop, şi din cei 30 de tineri nu a aflat pe niciunul treaz. De atunci s-a început discuţia asupra programului istovitor. După ce eu am terminat seminarul s-a ajuns la concluzia că trebuie să se dea un timp de odihnă după-masă, aşa că s-au deschis dormitoarele pentru odihnă în acest scop.

La acest program încărcat eu mi-am mai adaus câte 20-30 de minute zilnic pentru a-mi avansa cunoştinţele de limba franceză şi germană. Mi-am dat seama de la început că literatura noastră religioasă este foarte săracă şi că nici viitor nu prea are. Pentru a putea publica sau tipări cărţi importante este nevoie de un public cititor foarte extins, altfel vânzarea nu acoperă cheltuielile de tipărire şi drepturile de autor. Marile colecţii, dicţionare, enciclopedii se publică în limbi de mare circulaţie. Atunci cea mai răspândită limbă internaţională era franceza. Chiar şi astăzi, limba cu cea mai vastă literatură religioasă este limba franceză, iar cea de a doua este limba italiană.

Cât am fost în liceu, am învăţat numai gramatica. Părintele Evrard, despre care am mai scris, era foarte sever cu elevii, dar nu avea metodă, fiindcă nu cunoştea dificultăţile ce le întâmpină elevii români la învăţarea limbii franceze. Circula o anecdotă: Un elev ajuns la bacalaureat, unde se

cerea conversaţie şi istoria literaturii, însă elevul nu ştia decât gramatică. Profesorul l-a întrebat despre Rabelais. Elevul a început: *je rabelais*, *tu rabelais*...

Cam aşa ştiam şi noi franceza. Cât despre părintele Evrard, dorea să intre în Ordinul Trapiştilor (ordin foarte sever). După ce a fost un timp director al Seminarului român din Roma „Pio Romeno”, a reuşit să intre la trapişti, dar fiind prea bătrân n-a putut rezista la rugăciunile lungi de noapte aşa că s-a întors la asumpţionişti. Fiind eu odată la Casa asumpționiştilor din Franţa, la Lormoy şi vorbind cu superiorii de acolo, am spus că şi eu am fost elev al asumpționiştilor şi l-am avut ca profesor pe părintele Evrard. Superiorul, crezând că am o amintire neplăcută despre el, mi-a spus: „Era un om foarte sever”. La care eu am adăugat: „Da, mai ales cu sine însuşi!” Declaraţia mea a plăcut interlocutorului meu.

La noi în ţară se întâmpla ca elevii să studieze șapte-opt ani o limbă şi să se aleagă cu câteva conjugări şi declinări, fără să fie capabil a se folosi de limba studiată. Acesta-i mare defect atât pentru învăţământul nostru, care plăteşte profesori, cât şi pentru elevi. Timp răpit elevilor şi ineficienţă pentru profesori.

Dat fiind că rezultatul limbilor învăţate în liceu era aproape nul, cine voia să studieze mai adânc, consultând literatura străină, era nevoit să-şi acumuleze cunoştinţele în particular. Punând deci mâna pe cărţi, gramatici şi dicţionare am reuşit să pot citi cărţile de literatură străină fără prea mari lacune, folosind pentru aceasta câte douăzeci de minute în fiecare dimineaţă. În acest scop, când suna clopoţelul, săream primul din pat, ca la alarmele din cazărmi, mă îmbrăcam într-un timp record, n-aveam de aşteptat la spălător, fiind printre primii. Coboram în sala de mese, îmi luam caietele şi mergeam în grădină, unde erau paralele pentru gimnastică, făceam exerciţii de înviorare şi repetam cuvintele învăţate. La terminarea seminarului vorbeam franceza şi citeam germana. Când mai târziu am plecat în Franţa, la universitatea din Strasbourg, în primul an nu aveam examene pentru grade de teologie. Decanul ne obliga să ne înscriem la facultatea de litere unde erau cursuri anume pentru perfecţionarea limbii franceze, la care participau mai mult străinii, profesori de limba franceză. Eu am frecventat numai de câteva ori aceste cursuri. Acolo erau cursanţi slavi, germani, nordici care nu ştiau mare lucru. La un curs la care am asistat s-a

făcut o dictare în franţuzeşte. Studentul scria pe tablă. La sfârşit profesorul a întrebat dacă există vreo greşeală? Nimeni, nici chiar el nu a constatat vreuna. Eu am indicat rândul şi cuvântul greşit scris. S-au mirat toţi, căci tocmai eu care nu frecventam regulat am găsit greşeala. La examene am reuşit primul datorită gramaticii învăţate în particular la seminarul din Blaj şi lecturilor ulterioare din literatura franceză.

Epidemiile

Programul încărcat din seminar ne făcea să fim bucuroşi de epidemii, în special şi de internarea la infirmerie. Aceasta însemna odihnă şi recreere. Medicul însă dădea greu aprobarea pentru internare la cazurile de epidemii. Uneori bântuia gripa. Atunci era greu să scape cineva neatins, având noi viaţă de comunitate. În anul 1930 a fost o epidemie de gripă încât au fost suspendate cursurile. Dormitoarele deveniseră „saloane de spital". Am fost internat la infirmerie unde am dormit două zile, având febră. A adus cineva o tablă de şah. Învăţasem acest joc încă din liceu. Este destul de păgubitor, atât din cauza timpului pierdut, cât şi pentru sănătate, din pricina nemişcării şi a încordării. Sportul acesta sedentar este mai mult o pasiune, ca şi jocurile de noroc. Partidele durează şi se reîncep cu nesaţ. Uneori jucam în vis partidele întregi, pe care le reconstituiam după ce mă trezeam pentru a afla soluţia pe care în somn nu o găsisem. Un jucător antrenat (ca de altfel la toate sporturile), ca să devină de performanţă, are ocupaţie toată ziua.

În timpul acela de gripă şi odihnă era foarte binevenit acest joc. Dar pentru a-l juca nu se putea sta culcat, ci cel puţin ridicat într-un colţ, spatele rămânând descoperit. După ce epidemia şi-a rărit clientela, eu încă mai aveam febră: 37,0-37,2°C. Aşa că, ieşind toţi, medicul a decis să ies şi eu. Starea aceasta febrilă, intrată în programul şcolar, compact şi obositor, a evoluat. După două zile am avut febră mare, cu frisoane puternice şi tremur ca la malarie. Am mers la infirmerie cam la ora 17. Aveam 39,5°C temperatura. Am adormit imediat şi nu m-am trezit decât a doua zi. Am mai stat câteva zile acolo. Când am ieşit şi m-am spălat pe dinţi, scuipând, am văzut sânge. M-am speriat că am fost atins la plămâni. La vizita medicală doctorul a aflat câteva locuri suspecte, ascultându-mi respiraţia. Din proprie iniţia-

tivă am cumpărat un sirop pentru plămâni şi am mâncat pâine cu unt. După două săptămâni m-am dus din nou la medic care a negat că mi-ar fi spus ceva referitor la plămâni. Spre bucuria mea a declarat că sunt foarte sănătos.

Viaţa spirituală

În perioada studiilor mele teologice am avut şansa de a avea un mentor spiritual, pe părintele Leon Sârbu, proaspăt venit de la Roma. Nu numai cultura pe care o avea, ci umilinţa şi evlavia lui erau edificatoare pentru noi toţi cei din jur. Ca spiritual primea pe tinerii studenţi la orice oră. Pe uşa camerei sale era un dispozitiv unde se putea afla dacă este plecat şi cât va rămâne în oraş.

Spovedaniile se făceau la el în cameră, ori de câte ori simţeam necesitatea unui sfat sau încurajarea pentru lupta permanentă cu tentaţiile.

În fiecare dimineaţă ţinea meditaţia în capelă. Aici dădea sfaturi practice pentru înaintarea în viaţa spirituală. Cum să practicăm jertfa. Era un mod simplu de a face mortificaţii în priviri, gesturi, vorbe şi acţiune, folosind un rozar de zece boabe pe care număram câte mortificaţii făceam zilnic. Au fost îndemnuri şi exemple care mi-au rămas pentru toată viaţa întipărite în memorie.

Părintele Leon Sârbu a fost un exemplu viu pentru toată lumea şi modestia, umilinţa şi evlavia sa inspirau tuturor dorinţa de a-l urma. Punea mare accent pe lectura spirituală şi reculegerea de peste zi.

Predicile erau un alt mod de a educa pe noii şi viitorii preoţi. La Catedrala din Blaj au fost în timpul meu predicatori deosebit de talentaţi. Aşa de exemplu, a fost părintele Ioan Coltor, un erudit predicator, care se pregătea cu grijă şi ţinea predici deosebit de frumoase. El era unchiul viitorului episcop Ioan Suciu. Mai predicau părintele Nicolae Lupu, canonicul Sâmpăleanu şi Vasile Aftenie. În Blaj erau aproape 20 de preoţi şi canonici care predicau pe rând, în fiecare duminică şi sărbătoare. La sfârşitul studiilor mele a sosit de la Roma şi Ioan Suciu, viitor episcop martir. Predicile acestui tânăr preot plin de entuziasm şi erudiţie atrăgeau credincioşi şi din alte localităţi.

În anul III de teologie, studenţii începeau să pregătească predicile, pe care le învăţau pe de rost şi le spuneau în faţa prefectului de studii și a profesorilor, în sala de mese, înainte de mâncare. În anul IV se urcau pe un amvon, tot în sala de mese, unde luau parte şi mitropolitul cu toţi profesorii. Această metodă era foarte bună, căci teologii se obişnuiau cu publicul şi totodată cum să formuleze o bună predică, ce era comentată apoi de cei de faţă.

Tinereţe – distracţii

Sora mea fiind mai mare cu trei ani, avea multe prietene care o vizitau, devenind oarecum şi prietenele mele, fără niciun gând ascuns ori meschin. Dar eu, în general, mă jucam mai mult cu băieţii de vârsta mea.

Când am crescut, eram la liceu la Blaj; în vacanţă mergeam împreună cu sora mea şi grupul de tinere şi tineri la hora sau la balurile care se ţineau în sat ori în satele vecine. Petrecerile nu erau ca astăzi, pe întuneric, semiîntuneric sau cu becuri colorate care sunt mai mult stinse, ci se dansa în prezenţa adulţilor, care participau cu multă veselie şi umor. La început mă simţeam bine în această societate şi cred că eram un bun dansator.

Distracţiile au durat până în anul doi de teologie. În vara aceea s-a măritat o fată din anturajul nostru, care nu avea nicio pregătire. Ea a luat-o înaintea altor fete care erau şi cu pregătire, şi bogate, iscând panică în rândul fetelor, dar mai cu seamă al mamelor care au început să se gândească cu nelinişte la viitorul fetelor.

Sora mea avea o bună prietenă, pe Ravecuţa Avram, fetiţa care în clasa a doua primară mi-a scris biletul acela indescifrabil, dar care a dat naştere la multe „împunsături" din partea colegilor de clasă. Ravecuţa ne vizita des şi eram prieteni de familie. Poate că puţin ne şi simpatizam, dar fără să facem proiecte de viitor

Mama ei, desigur, „a pus ochii pe mine", invitându-mă la ei acasă câteodată. Dar cum băieţii sunt mai „blegi", eu nu am înţeles scopul acestor vizite.

Într-o duminică, tot tineretul mergea la o petrecere în satul vecin. Mergeam cu căruţele. La întoarcere am venit în căruţa Ravecuţei, care era cu mama sa. Eu m-am aşezat lângă mama ei, iar ea s-a aşezat lângă un tânăr

mai vorbăreţ. Atunci mi-am dat seama că poate o face ca să-mi stârnească gelozia, dar efectul a fost contrar.

Eu aveam alte concepţii despre căsătorie. Tabachera din copilărie mi-a imprimat în suflet ideea că numai atunci poate fi o căsătorie bună, când se găsesc cei doi destinaţi de Dumnezeu, care să se potrivească, aşa cum se închide o tabacheră sau orice altceva, însă cât mai etanş. În viaţă am constatat că aceste potriviri sunt foarte rare. În acel moment Ravecuţa mi s-a părut departe de idealul meu.

Petrecerile mi s-au părut că pentru mine nu au rost şi am încercat să mă îndepărtez de zgomotele şi ceea ce mi se părea pierdere de vreme în perioadele respective.

Hirotonirea

Trecuseră astfel patru ani de studii. În anul al patrulea fiecare teolog hotăra singur dacă doreşte să rămână sau nu celib (necăsătorit).

Îndemnul părintelui spiritual Leon Sârbu era ca în orice situaţie, celib sau căsătorit, să ne purtăm ca vrednici preoţi, ucenici ai lui Cristos, căutând să ajutăm şi să câştigăm cât mai multe suflete pentru Dumnezeu.

Eu hotărâsem mai demult să rămân preot celibatar. La Blaj, ca în toate diecezele greco-catolice, când cineva cerea hirotonirea ca preot celibatar, i se dădea un timp de gândire, adică se amâna hirotonirea cu o jumătate de an.

În anul nostru eram cinci inşi care doream să devenim preoţi celibatari. Motivul era: jertfa mai mare pentru Dumnezeu, libertatea la studii şi disponibilitatea în apostolat. Eu meditam încă din primul an de teologie la acest lucru.

Tinerii teologi se căsătoreau mai mult din convenienţă socială, aşa cum fetele când ajung la măritat sunt constrânse de familie sau de „binevoitori”, nu cumva să eşueze în căsătorie şi să rămână „fată mare”.

Studenţii de la celelalte facultăţi, după ce aveau o diplomă, trebuiau să-şi facă o situaţie pentru a-şi putea întreţine familia, dar preoţii erau consideraţi „partidă” serioasă, pentru că aveau asigurată locuinţa în parohie, plus sesia parohială cam 30 iugăre de pământ, şi mai aveau alte venituri de la credincioşi. Ulterior puteau ajunge şi la oraş.

Fiindcă hotărâsem mai demult să nu mă căsătoresc, m-am retras de la petreceri şi baluri. Acest lucru nu era uşor, dar, chiar dacă mergeam, după ce începea veselia eu mă retrăgeam. Explicaţiile erau greu de dat laicilor, aşa că scăpam prin eschivări politicoase.

Către sfârşitul ultimului an de teologie am rămas patru inşi care am cerut să fim hirotoniţi celibatari. După terminarea examenelor am plecat acasă, urmând să primim acasă înştiinţarea când Mitropolia va hotărî hirotonirea. Era ultima vacanţă de student.

În luna septembrie 1933 am fost chemat la exerciţii spirituale în vederea hirotonirii. Exerciţiile spirituale ni le-a ţinut părintele Leon Sârbu. El trata lucrurile şi persoanele cu toată simplitatea, ca un adevărat duhovnic, din această cauză a şi avut mare priză asupra sufletelor.

La aceste exerciţii spirituale s-a exprimat aşa: atunci când cineva îşi oferă viaţa lui Dumnezeu prin jertfa totală, dacă în momentul hirotonirii îşi formulează o cerere, Dumnezeu i-o împlineşte cu siguranţă. Eu am căutat să văd cum aş formula idealul ce l-am cultivat atâţia ani, în cuvinte scurte şi cuprinzătoare. Am aflat expresia în cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Trăiesc, dar nu trăiesc eu, ci trăieşte în mine Cristos". Deci, am cerut lui Dumnezeu ca aceste cuvinte să le împlinesc în viaţa mea. Atunci nu ştiam că acest lucru este imposibil. Dacă aş fi crezut, ar fi fost cea mai mare trufie. Sfântul Pavel a putut spune, căci era inspirat de Spiritul sfânt.

Hirotonirea a avut loc în catedrala din Blaj. Deoarece Mitropolitul Vasile Suciu avea un picior amputat (din cauza diabetului), foarte rar pontifica în catedrală şi a fost chemat episcopul de la Oradea, Valeriu Traian Frenţiu. Noi am fost şase preoţi noi hirotoniţi: patru celibatari şi doi căsătoriţi. Diaconatul a avut loc în ziua de 14 septembrie 1933, sărbătoarea Sfintei Cruci, iar hirotonirea de preot cu trei zile mai târziu, adică în 17 septembrie, era zi de duminica. Cei patru preoţi celibi au fost: Grigorie Dardai, Vasile Lupu, Natanail Munteanu şi eu.

Ceremonia a fost impresionantă, cu atât mai emoţionantă cu cât era mai simplă şi mai intimă, deoarece, fiind vacanţă, teologii nu erau încă veniţi.

Menţionez că pe acele vremuri părinţii şi rudele nu asistau la hirotonire, deci nu era fast la aceste ceremonii, ci o reculegere binefăcătoare şi o trăire de neuitat pentru tot restul vieţii.

După hirotonire era obiceiul să ne prezentăm la mitropolit şi să-i mulţumim şi apoi se mergea la episcopul hirotonisitor, ceea ce am făcut a doua zi. Rolul vorbitorilor l-am tras la sorţi. Votul a fost ca mitropolitului să-i vorbesc eu, iar episcopului hirotonisitor să-i vorbească Natanail Munteanu.

În drum spre castelul mitropolitan, Natanail Munteanu s-a răzgândit şi a zis: „Vorbeşte-le tu la amândoi”. Mitropolitul era obosit, căci avusese o şedinţă consistorială, unde aflase numele nostru şi hotărâseră posturile. Eu am fost numit profesor de religie la şcolile din Braşov.



[30]

Cardinalul Alexandru Todea

Firul tors din caierul vieții

> Cardinalul Alexandru Todea (1912-2002) s-a născut în localitatea Teleac, jud. Mureş. Urmează cursurile Academiei de Teologie din Blaj (1933-1934), îşi perfecționează studiile teologice la Roma (1934-1940). A suferit 14 ani de detenție în închisorile regimului comunist. A condus ca mitropolit la Blaj Biserica Greco-Catolică. După 1990 a redeschis Academia Teologică de la Blaj, fiind şi profesor de dogmatică. Redăm aici din manuscrisul său autobiografic *Firul tors de mine din caierul vieții de suferință. Închisoarea din Gherla, 1948, manuscript,* p. 73, după Maria Keul, „*Firul tors din caierul vieții*". In memoriam *IPSS Dr. Alexandru Cardinal Todea*, în „Cultura Creştină", Blaj, nr. 3-4, 2002, pp. 7-34.

Peste vară m-am înţeles cu colegul Ioan Borda să mergem la Şcoala Superioară de Comerţ din Tg. Mureş. E şcoală cu viitor. Orice te poţi face şi de acolo. [...]. Atmosfera însă din acea şcoală nu-mi convenea deloc. Credeam că sunt în exil. Au început să vină profesorii regulat la cursuri şi fiecare vorbea despre comerţ, contabilitate, cifre de afaceri etc. [...]. Eu încontinuu întrebam: la Teologie se poate merge cu şcoala comercială? Se înţelege care erau răspunsurile. Dar, pe la mijlocul săptămânii, directorul liceului, Alex. Târnăvean, ne adună pe toţi şi ne vorbeşte de bună purtare şi despre scopul şcolii: comerţ, bănci etc. Cine a venit aci, a spus între altele, să-şi ieie gândul dela popchie! Pe mine m-a săgetat adânc. Numai atunci mi-am dat seama că drumul meu e greşit şi că pe acest drum nu voi fi fericit [...] Pe loc am luat hotărârea de a mă retrage de la Comerţ [...]. Tata şi ceilalţi au rămas încremeniţi când m-au văzut! Satul gemea. Alexandru lui Gheorghe s-a reîntors de la şcoală. Unii spuneau că am fost dat afară de la şcoală, alţii că n-am putut răspunde la toate cărţile, alţii, că n-au avut de

unde plăti părinţii etc. Noo! Mai bine nu l-ar fi dat de la început la şcoală. Acum nu e nici domn, nici ţăran. Acestea erau interpretările. Eu le auzeam pe toate. Plângeam de multe ori [...].

Nu-mi venea să cred că plec la Blaj [în 29 august 1929, la liceu]. „Mica Romă”, despre care până acum doar din cetire şi din poveştile altora ştiam. Voiu vedea locul unde se tipăreşte *Unirea Poporului* [...]. De ar şti preoţii de la Blaj cât ţin eu la acest orăşel, m-ar primi acolo la şcoală, chiar dacă n-aş şti nimic. [...].

Mi-am făcut cerere [după terminarea liceului] de a fi primit la Teologie la Blaj, scriind în acelaş timp că, dacă Preaonoratul Curatorat crede de potrivit, aş fi dispus să plec şi la Roma. La zece locuri eram peste 80 de concurenţi [...]. La câteva săptămâni apare în *Unirea* de la Blaj numele celor zece primiţi, între care era şi... Alexandru Todea [...]. Din satul meu n-a mai fost niciun teolog din familie de ţăran. Ce bucurie pentru mama, când mă va vedea îmbrăcat în reverendă [...].

Ajuns la Blaj, intru în seminarul teologic. Erau atât noviți, cât și din cei vechi, care se simțeau ca acasă. În anul I, eram cei zece de la Blaj, apoi șapte-opt de la Lugoj și tot pe atâția de la Maramureș. Profesorii care ne propuneau materiile de teologie erau: dr. Augustin Popa la Biblic, dr. Coriolan Lupu la Teologie Pastorală, dr. Nicolae Lupu la Istorie și Patrologie, Dumitru Neda la Filosofie și Fundamentală, păr. Ioan Moldovan, fostul meu diriginte și profesor de religie, la Tipic, spiritual, dr. Leon Sabău, iar rector dr. Augustin Tătar, la cântul bisericesc, dr. Ioan Cristea [...] Discutam diferite probleme, mai ales asupra celibatului. Păreri pro şi contra. Majoritatea absolută era pentru căsătorie. Teologii nu mai erau aşa cum îi credeam eu! Majoritatea corespondau cu domnişoare, ele pe la Institut, erau în perspective – mai ales cei din anul IV – de căsătorie [...]. În definitiv şi căsătorit poţi fi preot bun, şi preot necăsătorit poţi fi preot rău. Ipoteze şi discuţii *ad infinitum*, puse în aşa fel încât ce-i al teologului să iasă: preoteasă. Şcoală am făcut destul de bine. Mă înţelegeam bine cu toţi profesorii, în special cu Păr. Moldovan, care mă avea ca pe discipolul predilect, fiind cel mai tare la tipic, apoi cu Păr. Neda, de la care am învăţat tare multe lucruri. Ceteam regulat *Unirea* şi scriam articole la *Unirea Poporului* [...]. Programul de viaţă spirituală nu era prea deosebit de cel de la Casa Domnului. Deci, greutăţi nu întâmpinam. În schimb, mâncarea era mai slabă. Flămânzeam destul. [...].

[31]

Preotul Ioan Roşca

Din jurnalul unui student teolog

> Părintele Ioan Roşca (1920-2009), născut în satul Răzoare, jud. Mureş, a studiat la Academia Teologică Greco-Catolică din Blaj (1940-1944), fiind numit paroh în parohia Adrian, jud. Mureş. După 1948 a trăit mai mulți ani ca fugar, apoi ca deținut în închisorile comuniste. După 1989 a fost numit protopop de Reghin. De la dânsul ne-au rămas pagini frumoase dintr-un jurnal scris în anul 1943 ca seminarist la Blaj, care ilustrează viața şi frământările unui teolog, pagini pe care le preluăm din cartea: Anton Rus şi Aura German, *Catacombe şi lumini. Viața şi activitatea Pr. Ioan Roşca în timpul persecuției Bisericii Greco-Catolice,* Ed. Buna Vestire, 2003, pp. 141-148.

25 martie 1943

Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule,
şi spirit drept înnoieşte întru cele dinăuntru ale mele.

Ps. 50

Cu acest gând, cu această dorinţă sinceră, cu această rugăciune către Dumnezeu păşesc azi după primirea primului ord, lectoratul şi tonsura clericală, în drumul ce duce drept la preoţie. După ce am promis Marelui Preot consacrarea totală, toate ezitările, toate târguielile, toate „adresele particulare”, toate banalităţile, toate pretenţiile ce presupun mândrie şi vanitate, toate preocupările străine de chemare trebuie să dispară, pentru ca razele de lumină puternică ce străbat de pe culmea chemării mele să nu fie împiedicate de nimic, să poată pătrunde uşor în sufletul meu. Să spun şi eu Domnului meu cuvintele ce le-a spus Sf. Pavel pe drumul Damascului:

„Doamne, ce vrei să fac?” Şi Domnul meu îmi va răspunde: „Fiule, vreau doar să-ţi ţii promisiunea ce mi-ai făcut-o azi, să mi te consacri total mie, şi atunci eu îţi voi arăta voinţa mea. Şi voinţa mea aceasta este, ca tu să-ţi faci datoria, să nu pierzi timpul pe care ţi-l dau, să nu cauţi comodităţi, căci locul tău nu este între rezervişti sau la partea sedentară, ci locul tău este între ofiţerii activi; locul tău nu e în prima linie de onoare, ci în prima linie de bătaie (păr. Pandrea). Dacă vei face aşa, braţele mele te aşteaptă deschise”.

Caietul trecut l-am început tot la 25 martie, şi l-am început după ce luasem hotărârea să merg la Roma, hotărâre călcată la douăzeci de zile. Caietul de acum îl încep tot cu un gând, gândul expus mai sus, al consacrării totale. În ce priveşte hotărârea de a pleca la Roma, rămâne călcat definitiv, afară de cazul că Domnul meu îmi va arăta explicit şi chiar implicit, dar sigur, că voinţa Lui asta este. Şi cu aceste gânduri, cu aceste hotărâri, zic din suflet simplul, dar cuprinzătorul, strămoşescul şi românescul „Doamne ajută”.

A trecut această zi frumoasă, dar nu a trecut tot aşa de frumos. Mai întâi, pentru că veselia de care am fost cuprins şi bucuria pe care am simţit-o, o veselie şi o bucurie exagerată, m-a oprit de la a-mi zice întocmai exerciţiile de pietate, ba chiar au fost lăsate cu totul la o parte (ora canonică, rozarul, canonul către Domnul Hristos). Apoi, pentru că în cele trei ore cât nu am stat la institut nu am găsit-o pe Maria aceea aşa cum o vreau eu, ci am găsit-o pe Maria cea posacă, mândră şi chiar necrescută. E adevărat că şi eu am fost chiar ironic.

Concluzia la care am ajuns în urma acestei vizite e că eu cu Maria nu mă voi putea înţelege bine niciodată. Singurul mod de a ne înţelege sunt scrisorile.

Maria e lipsită de calităţile absolut necesare soţiei mele: gingăşia, bunătatea, delicateţea sufletească, supunerea.

26 martie

Drept urmare a hotărârii de a mă consacra total, azi nu mi-am făcut nici paraclisul (sau canonul către Domnul Hristos), nici ora de adoraţie, nici ora canonică, nici măcar o vizită la PS Sacrament. Timpul l-am pierdut atât în timpul corului, cât şi în timpul silenţiului de la 5-7. Dar asta să fie ultima zi petrecută aşa!

28 martie

Silenţiile ocupate cu scrisori: Maria, Urian, Părintele.

29 martie

Parcă a fost o zi mai bună dintr-un punct de vedere: datoria de ductor parcă mi-am făcut-o mai bine ca altădată, la fel exerciţiile de pietate. În schimb nu am învăţat nimic, ci în silenţiu de la 3 la 4 am terminat scrisoarea către Maria, scrisoare care va fi hotărâtoare pentru relaţiile viitoare dintre mine şi Maria, relaţii ce cred că vor fi rupte, iar în silenţiul de la 5 la 7 am ascultat critici la adresa superiorilor, mai mult critici nedrepte [...].

9 aprilie

În urma scrisorii pe care am trimis-o Mariei, mi-a răspuns printr-un bilet care deocamdată a rupt relaţiile dintre noi. M-a acuzat de prefăcătorie. Nu i-am răspuns încă. Nu ştiu dacă e cazul să mă explic, şi nu ştiu dacă e cazul să caut deocamdată să contractez alte legături. Mă las în grija Providenţei.

Am avut o lungă întrevedere cu Păr. Pandrea în care i-am expus întreagă situaţia anului III şi am încercat să găsesc o soluţie de îndreptare.

Exerciţii spirituale P. Miclea

... Să merg cu imaginaţia 2000 de ani în urmă, la izvorul Preoţiei, la Hristos. Să-l privesc pe el, atunci, şi voi vedea că e la fel şi acum. Cum a chemat pe apostoli, cu acel discret „Vino după Mine", aşa m-a chemat şi pe mine [...]. Dacă sunt reprezentantul Lui, lumea trebuie să vadă în mine pe Hristos. Oare e aşa? Reprezint eu pe Hristos când pe stradă îmi fug ochii în toate părţile? Reprezint eu pe Hristos atunci când nu iau nicio atitudine demnă acolo unde ar trebui? Reprezint eu pe Hristos?...[...].

Ce fericit mă simt. Nu am primit poate încă până acum nicio Sf. Cuminecare cu atâta drag. Şi de aceea vreau să iau o hotărâre pentru întreagă viaţa mea atâta timp cât voi fi sănătos: dacă nu mai mult, cel puţin o dată în an, în Sf. şi Marea Vineri, nu voi lua nici dejun, nici masă. Asta sigur. Să fie o zi de ajun adevărat, dară nici măcar un picur de apă.

Ajută-mă, Isuse!

17 aprilie

Preotul celib sau căsătorit

Alege starea în care Dumnezeu te-a chemat [...]. Dacă te căsătoreşti, pe lângă evanghelia pe care o predici tu, mai predică şi familia ta una. Trebuie să-ţi jertfeşti chiar familia pentru credincioşi când ar fi nevoie. Dar în fapt asta nu se va întâmpla niciodată, căci le vei împăca pe amândouă. Dacă familia va fi o familie din Nazaret, asta e un argument în plus pentru credincioşi, care la sfaturile tale nu-ţi vor imputa că ţie ţi-e uşor, că eşti singur.

Orice cale vei alege, dacă eşti gata de jertfă, vei reuşi, te vei mântui şi pe tine, şi pe credincioşi... Numai că eu nu am ales încă...

5 mai

Pe zi ce trece, mă conving şi văd că drumul pe care am apucat nu duce deloc spre preoţia celibatară, că, chiar dacă aş avea chemare pentru această stare, prin faptele, preocupările şi gândurile mele mă depărtez din ce în ce de ea.

La plecarea de acasă, fratele cel mic Traian a plâns. Merit eu atâta dragoste? Şi ce netrebnic aş fi dacă pe acest frate iubitor de zece ani ale cărui lacrimi m-au impresionat aşa de mult nu l-aş îngriji şi nu m-aş gândi să-l duc la şcoală.

10 mai

Un prilej de bucurie mare în aceste zile a fost ştirea că Păr. Iosif Pop e în Blaj. L-am văzut la catedrală: aceeaşi figură de patrician roman, acelaşi părinte care acum trei ani îmi dădea primele sfaturi pentru îmbrăţişarea idealului sublim, preoţia. Acelaşi părinte pe care mi l-am luat de model. Şi câtă bucurie nu am simţit atunci când Păr. Pandrea mi-a spus că a întrebat de mine.

17 mai

Am ajuns, acum la sfârşitul anului, să-mi dau seama că toate speranţele ce s-au pus în mine ca ductor au fost zadarnice, am ajuns să-mi dau seama că ce răspunderi am avut şi am în faţa superiorilor şi în faţa lui Dumnezeu şi am ajuns să-mi dau seama că nu am corespuns.

În această săptămână am fost atât de risipit. Preocuparea mea de căpetenie, aş putea zice centrul preocupărilor mele în aceste ultime zile, a fost d-şoara Munteanu Elisabeta. Cu ocazia zilei de 3/15 mai am cunoscut şi pe Didina Dobariu.

... Pregătiri pentru examene... discuţii lungi cu colegii şi prietenii: Horhat, Drăgan, Puşcaşu, Mare. Hotărâri de a face în anul IV mult mai mult decât am făcut.

2 septembrie

„Pentru a ajunge la unica mărire, aceea care durează totdeauna, nu e necesar să faci opere strălucitoare, ci mai vârtos să te ascunzi dinaintea privirilor altora şi de tine însuţi în aşa fel ca să nu ştie stânga ce face dreapta". Aşa spune Sf. Tereza de Pruncul Isus. Iată defectul de care mă lovesc la fiecare pas, defectul pe care de trei ani de zile nu l-am putut înlătura: orgoliul, vanitatea. O, Sfântă maică Tereza, tu ai ştiut acest adevăr la vârsta de zece ani şi l-ai practicat, ajută-mă ca azi să nu vorbesc niciun moment despre mine, iar dacă totuşi aş cădea, să mă pedepsesc.

De la 21 iulie până azi nu am scris nimic. Şi rezultatele se văd. Dacă aş fi făcut lucrul acesta, atunci îmi dădeam seama de timpul pe care îl pierd şi făceam ceva măcar. E aşa de mult într-un an trei luni. Trei luni ce vor fi oare în faţa veşniciei, când o clipă e mult? Ce răspundere nu creează trei luni când orice clipă creează grave răspunderi? Dacă te osândeşti într-o clipă, cum nu te vor osândi atâtea mii de clipe? O, dar cât e de liniştitor gândul că tot într-o clipă te poţi şi mântui.

Doamne, dă-mi tăria şi curajul să fac în acestă lună ceea ce nu am făcut în trei luni. O, maică Preacurată, ajută-mă. O, Sfântă Tereza, tu care mi-ai inspirat aceste gânduri, roagă-te reginei cerului pentru realizarea lor. Fă ca să pot traduce bine cartea ta. Sfinte Patroane, ajută-mă!

29 septembrie 1943

Doamne, oare voinţa Ta a fost ca eu să stau departe de Maria în această vacanţă? O, Doamne, fă ca să cunosc voinţa Ta cu Maria şi cu mine. Dar oare starea aceasta de depărtare de ea este numai o încercare, o clipă trecătoare? Oare voi mai putea eu iubi pe Maria cu adevărat? Dar Marioara? Ce e apariţia ei între mine şi Maria? Doamne, luminează-mă!

Jenica. Fata care a ţinut şi ţine la mine, fata căreia i-am spus în vara asta că mi-e dragă şi căreia i-am dat să înţeleagă că o voi lua probabil în căsătorie... Ce greşeală. Când viitorul meu e în mâinile Providenţei, când am văzut greşeala ce am făcut-o cu Maria, când atâtea piedici stau în cale, eu promit sau aproape promit că o voi lua în căsătorie.

O, Doamne, fă-mă să văd odată realitatea. Iartă-mi slăbiciunile şi arată-mi, Doamne, calea pe care trebuie să o urmez în vederea împlinirii idealului sublim pe care mi l-ai dat, preoţia Ta!

10 octombrie

Sufletele se pierd pentru că nesocotiţi graţia în mici ocazii... – E. Poppe (rectorul unui seminar teologic din Belgia). Iată ceea ce eu fac atât de des: nesocotesc graţia în atâtea ocazii mici. Şi câte rele nu urmează pentru mine personal de aici, şi câte rele pentru suflete. Cum voi putea eu contribui la transformarea seminarului – şi trebuie să fac lucrul acesta, în urma însărcinării care mi s-a dat şi pe care am primit-o – dacă eu nu sunt aspru cu mine însumi?...

Sunt de opt zile la seminar. Am constatat încă o dată rezultatele a trei luni de vacanţă: timp pierdut peste măsură [...]. Cunoştinţa cu Marioara Pop, mai bine zis întâlnirea cu ea. Nu m-a lovit frumuseţea ei, ci viaţa spirituală pe care o duce. Sunt convins că ar fi preoteasă ideală, sunt convins că nu m-ar împiedica în apostolat, ci din contră, m-ar ajuta mult. Că ce va fi? Asta nu o ştiu. De altfel, de câteva zile, dorinţa de a deveni celib, care era combinată cu dorinţa de a nu spulbera speranţele pe care superiorii (şi în special Păr. Chinezu) le-au pus în mine, mă preocupă. Cu toată înclinarea mea sută la sută spre căsătorie, mă cheamă oarecum apostolatul de celibatar. Şi ce va fi până la urmă, nu ştiu. Atâta ştiu, că vreau să fac voia lui Dumnezeu...

Sunt ductor la anul III după ce am schimbat cu Runcu. Se arată şi aici un defect dominant al meu: hotărârea pripită şi vanitatea, orgoliul. Eu nu trebuia să primesc să plec de la anul IV, unde am fost pus, înainte de a lua contact cu Mare sau cu Păr. spiritual. Şi dacă pe mine m-a mişcat situaţia lui Runcu şi am acceptat să-l înlocuiesc, la asta a contribuit şi vanitatea mea: la anul III voi fi ductor întâi. Dumnezeu nu va întârzia să mă pedepsească.

... Virgil? M-am îndepărtat zilele astea aşa de mult de el. Şi nu aş putea să precizez de ce. Probabil fiindcă văd în el atâta ambiţie care nu cred să fie sfântă. Probabil fiindcă mi se pare că mă ironizează ca ductor, probabil fiindcă văd că vorbeşte mult fără ca de fapt să facă, probabil fiindcă mereu calcă regulile, fiind un continuu prilej de scandal pentru cei mici, etc. [...]

Înainte de revenirea la seminar, am avut primul conflict pronunţat în viaţa mea cu tata. Fiindcă am luat apărarea mamei. A început să presupună multe. A ajuns până acolo încât să-şi închipuie că eu vreau să-i iau averea. Câteva zile nu a vorbit cu mine. Abia acum am început să cunosc întrucâtva sufletul tatei. Eu am greşit, căci am fost prea aspru în apărarea mamei. Şi cred că nu m-a iertat nici acum. Cum voi repara oare?

Ilie mi-a trimis 10.000 lei încă în luna trecută. Şi ce fac eu altceva decât să îi mulţumesc? M-am rugat măcar pentru el? Dar oare m-am rugat măcar pentru Păr. Chinezu care mi-a dat paltonul de iarnă pe gratis? Nu, decât foarte puţin. Şi cât bine nu mi-a făcut şi acum Păr. Chinezu, prin aceea că îmi dă bursă, iar eu nu am plătit decât taxa de înscriere. Doamne, răsplăteşte binefăcătorilor mei...

12 octombrie

Ieri am luat hotărârea, şi încă în scaunul mărturisirii, că întreg anul mă voi sili să practic virtutea care sigur duce la sfinţenie şi la progres în viaţa spirituală: umilinţa.

18 octombrie

Lectură multă am făcut zilele acestea. Gânduri dese la M.P., cu intenţiunea de a-i scrie. Dorinţi mai mari şi hotărâre de a munci. Trebuie neapărat să fiu un preot sfânt, un revoluţionar între preoţii căsătoriţi (dacă mă voi căsători). Vanitatea şi mândria au fost în unele cazuri învinse, dar m-au ispitit des. Am avut acum câteva minute o scurtă convorbire cu Timi. I-am vorbit de M.P. aşa cum am văzut-o. I-am vorbit de preoteasa ideală, de rolul mare al nostru ca preoţi căsătoriţi, în această lume de preoţi căsătoriţi care nu corespund deloc vremurilor de azi. La întrebarea lui că ce ar putea să ajute preoteasa în apostolat (asta după ce i-am spus că eu pun în mod principal preţ pe soţia preoteasă, care să ajute preotului) i-am răspuns: te ajută întâi şi întâi prin aceea că nu-ţi opune nicio predică, dar absolut niciuna. Apoi te ajută în mod pozitiv. Cum? Fiind model desăvârşit. Ori, nu va putea fi dacă nu va duce o viaţă spirituală intensă. Orice femeie din sat, când nu va şti ce are de făcut, să privească la soţia preotului. Să fie sfătuitoarea lor, organizatoarea activităţilor feminine, a corurilor (dacă e posibil). Să fie o mamă desăvârşită. Fiii de preot sunt o jale, sunt o nenorocire pentru bise-

rică. Şi de fapt, de aici ar trebui să apară preoţii sfinţi. Pe aceştia numai o mamă sfântă îi poate creşte. Şi altele i-am mai spus lui Timi...

Ajută-mă, Doamne, şi dacă voia ta e asta, fă ca în mine să se împlinească şi înfăptuiască aceste gânduri. Preacurată Maică, ajută-mă!

22 octombrie

Azi e ziua mea de naştere. Această zi a fost un nimerit prilej pentru a încerca să refac legăturile rupte, parte din vina mea, cu Virgil şi Lupu, scriind câteva cuvinte pe iconiţele ce le am ca amintire.

Ieri a fost culesul viilor. Din nou am dat dovadă de laşitate. De ce prin acţiunea mea am aprobat furtul mustului? Şi de ce pe Mare l-am minţit că m-a îndemnat Runcu direct, când de fapt nu a fost aşa?

25 octombrie

Şi totuşi, oare Dumnezeu nu mă vrea pe mine celib? Oare Dumnezeu nu mă vrea oare întreg al lui, gata de orice jertfă? Doamne, luminează-mă! Doamne, ajută-mă! Doamne, nu mă lăsa să mai dubitez de drumul pe care trebuie să-l apuc. Exerciţiile spirituale ce vor veni să fie ultimul examen, şi hotărârea pe care o voi lua să fie definitivă şi irevocabilă. Dar, Doamne, această hotărâre să fie conformă cu voinţa Ta.

Exerc. spirituale 1 nov. 1943

Da, trebuie să fac bine aceste exerciţii, trebuie să devin altul. Îmi voi mortifica în special ochii. Când mă voi abate de la această regulă, voi merge imediat la capelă şi voi spune un Tatăl nostru şi o Născătoare. La fel fantezia o voi mortifica. Când mintea, gândul şi imaginaţia vor lua-o razna, voi apela imediat la lectura spirituală (...). De ce privesc şi de ce mă interesează felul cum fac colegii aceste exerciţii? De ce nu văd că eu nici pe jumătate nu le fac aşa cum îmi propusesem şi cum se cere să le fac?

Despre păcatul de moarte

Cel cu păcat de moarte e sinucigaş; îşi omoară sufletul (...).

[32]

Parohul Augustin Giurgiu

Confesiunile unui preot

> Părintele Augustin Giurgiu (1911-1996), născut la Cozma, județul Mureş, a urmat cursurile Academiei de Teologie din Blaj (1930-1934), după terminarea cărora a fost numit paroh celibatar la Turda (1935), Goreni (1935-1940) şi Băița (1940-1948), lângă Reghin. A suferit ca fugar, iar apoi, prins, a fost deținut în închisorile regimului comunist. Din cartea sa autobiografică, Augustin Giurgiu, *Confesiunile unui preot,* Ed. Veritas, Târgu-Mureş, 2019, pp. 31, 45-60, redăm aici câteva fragmente despre viața sa ca seminarist la Blaj.

Deşi eu aspiram la şcoală mai înaltă, visul meu era teologia, m-am îndoit întrucâtva că dacă nu se poate, atunci, să fiu şi învăţător. Asta însă în vara lui 1927, după ce la examenul de admitere la Liceul „Alexandru Papiu Ilarian“ din Târgu Mureş fusesem respins [...].

Şi aşa, cu încă trei colegi, Grama, Merdar, Stroe, toţi – aşa zicând – mai slabi decât mine la studii, am mers la Blaj, unde am dat examen de admitere la Şcoala Normală. Şi ce uluire, toţi trei au fost admişi, iar eu respins! Mi-a venit aşa o jale, amestecată cu ciudă şi cu indignare, încât ştiu că am făcut o poezie în care blestemam, pătimaş, Blajul. Se poate pricepe cu ce sentimente de disperare, apoi de ruşine, am venit acasă, când îmi vedeam toate drumurile închise.

Deşi cam descurajat, mă bătea totuşi gândul să mai încerc încă o dată admiterea, la sesiunea din toamnă [...]. Cum n-aveam altă uşă la care să bat, am încercat în toamnă şi am fost admis la Liceul „Papiu” din Mureş. [După bacalaureat] visul meu de-a merge la teologie se apropia [...].

Drumul spre Blaj

Spre mijlocul verii anului 1930, îmi spune – fie iertat! – părintele Simion Chibulcutean, parohul Cozmei, că se face concurs la teologie. Trebuiau înaintate actele la Consistoriu [...].

Pe la mijlocul lunii august 1930, preotul paroh îmi spune că, pe data cutare, trebuie să merg la un examen de aptitudini pentru a fi admis, deocamdată fiind primit doar provizoriu. În drum spre Blaj, ştiu că m-am întâlnit cu fostul meu profesor de limba germană, I. Târnoveanu, directorul Liceului Comercial din Târgu Mureş, şi cu profesorul catehet, Victor Turcu, tatăl colegului meu de la Liceul „Papiu", care mergeau la exerciţii spirituale, fiind preoţi. Vorbind, s-au mirat că eu am fost primit la teologie, deoarece pe vremea aceea era mare afluenţă la această Academie şi erau primiţi doar cei cu note mari la bacalaureat. Toader Moldovan, al lui Albu, de la Sântu, a aşteptat doi ani să fie primit şi, văzându-şi înşelată aşteptarea, s-a dus la Sibiu, trecând la ortodocşi. Chiar colegul şi prietenul meu, Traian, fiul părintelui Victor Turcu, nu fusese primit. Eu, în sinea mea, îi judecam pe blăjeni; s-ar fi cuvenit să-l primească şi cu o notă mai mică deoarece era băiat de preot şi atâta favor merita să se facă unui preot, muncitor de-o viaţă în via Domnului. Cu atât mai mult cu cât rar vedeai băieţi de preoţi care să meargă la teologie, ba chiar că acolo se duceau cei mai săraci, cei mai puţin dotaţi [...].

Interesant cum a decurs examenul de admitere, mai mult formal, medical şi canto. La cel medical, nimic deosebit. Suferinţele mele din pricina sănătăţii erau trecute, ceva de altă natură nu aveam. Cu femei nu avusesem legătură, poate se urmăreau boli venerice, de se pusese întrebarea. La muzică – aptitudini muzicale – m-a pus să cânt ceva; pe cât ştiu, am cântat *Cât de mărit este Domnul*, poate şi altceva. Ciudăţenia consta în aceea că profesorul Celestin Cherebeţiu, care mă acompania la armoniu (acordeon), probabil mă urmărea să vadă cum prind tonurile, dar crezând că vrea să mă ajute în mersul cântării, îmi era ciudă şi, chiar de aceea, o luam mai sus ori mai tare, ca să-i dovedesc independenţa mea, că ştiu şi n-am lipsă de ajutorul lui. Abia târziu de tot mi-am dat seama că trebuia să-mi acordez vocea cu tonurile armoniului. La fel, n-am priceput nici glasurile; socoteam că fiecare tropar are melodie proprie [...].

Am venit acasă voios; pe toamnă voi începe teologia. Ni s-au luat măsuri pentru reverende. Pe atunci încă se dădeau gratuit, ca şi cărţile şi întreţinerea. Însă de pe al III-lea an, pe cât îmi aduc aminte, marea criză făcu să ne mai pună şi pe noi să contribuim cu ceva. Întorcându-mă de la Blaj, sigur că nu-mi mai venea să-l blestem, ca atunci când fusesem întâia oară [...]. Eu eram singurul student din comună [...].

Nu mai ştiu sigur dacă eram numai admis sau chiar făcusem primul an de teologie, când am făcut un drum până la Bucureşti. Îmi expirase carnetul de călătorie IOVR (Invalizi, Orfani şi Văduve de Război), ca orfan de război. La un bufet, cu cumnatul Ioan Paşca din Valea Ungurului, nişte prieteni de-ai dânsului, socoleni: „– Bea! – Bea!... că nu ti-i face popă!“ Nemaiputându-mi reţine râsul, privind la cumnatul: „– Ba chiar că popă mă fac!“ „– Cu atât mai bine, popa trebuie să ştie să bea!“, o întoarce socoleanul.

Student în teologie

Începe să meargă viaţa oarecum liniar. Întreţinerea fiind din partea Mitropoliei, noi n-aveam decât să învăţăm, încadrându-ne în dispoziţiile regulamentului. Deoarece căutam să le observ (respect, *n.n.*) în toată amănunţimea, unii începură să-mi zică – în glumă – „sfântul“, dar nu mă sinchiseam. Nu prea au fost evenimente ieşite din comun; amintesc introducerea „balicilor“ (boboci, studenţi în primul an, *n.n.*) la finele câşlegilor, cu glume, caracterizări, poezii, măşti.

Profesorul canonic Augustin Tătaru ne preda cu seriozitate Dogmele. Dumitru Neda – o bibliotecă ambulantă – nu mai sfârşea de spus din valurile vieţii, din ale sfinţilor, iar noi nu ne mai săturam de ascultat. Când ne vizitase domnul ministru Dimitrie Gusti, marele sociolog, o ţarcă i se murdărise pe poala reverenzii, râdea... ca în *Ţiganiada*: „o ţarcă i se cufurise în barbă“. La examene, când cerea Mitropolitul Vasile Suciu („Vasile Vodă”, cum îi zicea Nicolae Iorga, sau „Dacul cu capul pătrat“), ne duceam la Mitropolie, ne întreba, dar, animându-se de câte un subiect, ne ţinea aproape o conferinţă. Noi îl admiram în sinea noastră şi ne miram cum putuse îngrămădi atâta ştiinţă.

M-am deprins a citi literatură teologică franceză şi italină: împrumutam de la părintele spiritual Leon Sârbu; câte ceva în germană şi latină de la biblioteca seminarului.

Acolo, în sala bibliotecii, se făcea alegerea cadrelor în şedinţa Societăţii de lectură „Inocenţiu Micu-Klein“ a teologilor. Am citit şi eu o cronică binevoitoare colegului Ştefan Medveşan. Pe după rafturile cărţilor, făgărăşenii Negrea, Dancea… mai ascundeau, câteodată, şi câte o bărdacă cu băutură alcoolică, îşi ziceau că cei ce se împărtăşeau cu ea fac parte din societatea GVU, denumire cu rezonanţă de… spionaj sovietic. Ajungând la urechile superiorilor, rectorul ne-a adunat, trăgându-ne o muştruluială, numai ca aia! Era cât pe ce să înceapă eliminările, deşi totul nu era decât o glumă, GVU însemnând, după interpretarea membrilor: „Gâtul Veşnic Ud”, de băutură, se înţelege!

Rareori mergeam în oraş, la vreo conferinţă (venise Ion Agârbiceanu şi alţii), la serbarea jubiliară, anuală, a Liceului „Sf. Vasile”, unde un elev recitase şi în greceşte ceva din discursurile patronului. O profesoară recitase o poezie de George Coşbuc, terminând: „… sărutul… e păcat?”, la care sala plină de elevi şi eleve a ovaţionat: „Nu!” Însă probabil reverendissimilor, clarissimilor din primele bănci nu le-a căzut bine. Auzisem c-au strămutat-o pe naiva profesoară…

Când eram în anul trei, venise în anul întâi actualul PS Alexandru Todea, care, după un an de teologie la Blaj, a fost trimis la Roma. Era cât pe-aici să plece şi părintele Vasile Erseni. Cine dorea să plece trebuia să-şi facă cerere şi-apoi, dacă era ales, mergea. Eu, pe atunci, adică la începutul primului an de studii, nu eram hotărât dacă voi rămâne celib sau mă voi căsători. Pe atunci, mai mult înclinam spre căsătorie, mai târziu îmi ziceam: nu cumva să iau locul unuia mai bun decât mine. În timp ce eu eram pe anul întâi, Grigore Friciu era pe anul trei, actualul PS de Lugoj, Ioan Ploscaru, era pe anul doi. Pe Grigore încă l-au trimis la Roma, dar la un an mă cheamă clarissimul Vasile Aftenie – prefect de studii (ne propunea morala) – în camera dânsului şi acolo dau de Grigore: venise de la Roma, nu-i priise aerul, era prea închis (careva ar fi zis: se afundă atât de mult în studiu şi tăcere singuratecă încât poate înnebuni, mai bine să se căsătorească… s-aibă griji exterioare).

Pe anul trei, prietenii cei mai apropiaţi: Petru Suciu din Voşlobeni, Octavian Bârlea din Munţii Apuseni (Mogoş-Bârleşti), azi monsenior în München, Ştefan Medveşan, harnic şi sportiv, Aurel Comes. Cu ei am redactat câteva numere din revista noastră – clandestină – *Spicul*. Scriam articole, poezii... cele mai frumoase, cu adevărat articole, erau scrise de Ioan Ploscaru. Cu dânsul ne plimbam prin grădină, discutam literatură, critic (*Pe frontul de vest nimic nou* [Erich Maria Remarque]: „Dacă n-ar mai fi o viaţă, veşnică, viaţa de acum merită un glonţ...”).

Când se întâmpla uneori ca profesorul să fie reţinut undeva, căci era mult de lucru, în administraţie, în redacţia revistei *Cultura Creştină*, la *Unirea*, la *Unirea Poporului*, personalul puţin (greul era pe Augustin Popa şi pe Dumitru Neda), iar când se întâmpla să nu vină profesorul la ore, vă închipuiţi ce zumzet era în clasă! În asemenea zgomot, unde fiecare făcea ce voia, era destul ca un coleg, Victor Bălţat, un tenor admirabil, să înceapă a cânta: *În poiana Vadului*. Se făcea o linişte... de se auzea musca! Mai era un altul, Iacob Târziu, dar nu atât de artistic. Venea pe la noi şi Ion Blăjan, orbul, ce era într-o vreme şi cantor la catedrală (oficial, pentru a fi ajutat, pentru că totdeauna serveau drept cantori teologii). Acesta este cunoscut lumii româneşti de la radio şi din cartea autobiografică *Omul cu ochelari negri* (unde nu-i prea recunoscător Blajului, dar aşa-i lumea!). Dar nu cânta aşa de frumos cum cânta colegul Bălţat, despre care nu mai ştiu ce s-a ales de el de la despărţirea din seminar.

Tot aşa se întâmpla când, în mijlocul zgomotului din clasă, colegul şi prietenul Traian Turcu, cu mare talent la desen, trecea la tablă şi, după ce o ştergea de praf – atrăgând prin aceasta atenţia unora şi apoi şi altora, pe măsură ce o ştergea cu dichis, voind să vedem ce vrea să ne spună – trăgea cu creta o singură linie repezită şi toată clasa izbucnea într-un singur glas: „– Erseni!” Era linia caracteristică a nasului şi gurii colegului Vasile Erseni (mai apoi preot în Cozma), care numai să nu moară de ciudă! Traian era mai tare ca el, iar cu întreaga clasă nu se putea bate. Am uitat ce ironie sau desen făcusem noi în *Spicul*, dar nu ştiu cum o smulse din mâna celui care o citea şi a băgat-o, cu ciudă, în foc.

Toamna, pe la culesul viilor, era mare petrecere pentru teologi: struguri, mâncare bună şi vin, unii mai profitori mai întreceau măsura, tot făgărăşenii erau cam în frunte! Era zi de jale pentru părintele spiritual (cred că

era pe anul III, ultimul cules de vii), care nici nu a venit în capelă seara la rugăciuni, ci ne-a trimis doar o scrisoare cu durere şi dojană. Atunci l-am auzit pe Doncea zicând în capelă: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte fărădelege...”, venindu-mi să râd pentru că-mi ziceau colegii „sfânt”, acum mi-au făcut şi mie tropar: „Sfinte fărădelege”.

Pe anul ultim mi-au încredinţat şi chioşcul: bomboane, ţigări, timbre, cărţi poştale. Ba m-au mai pus şi ductor (nu prim). Înaintea mea fusese Remus Păcurar, treabă mai multă cu ţigările, date uneori şi pe credit, venitul era al vânzătorului. Acum, când am ajuns eu, au spus că o să împart în două venitul cu „Reuniunea Mariană” a teologilor (mă puseseră şi acolo secretar). M-am învoit, însă unii nu erau bucuroşi, deoarece nu făceam cinste (cu ţigări), zicând că aş pugubi reuniunea. Am încercat să-mi lărgesc sfera de activitate: aduceam cărţi religioase de la Bixad şi Lugoj (aici în conflict cu domnul Raţiu) etc. Apoi rozare, cruci fosforescente de la Bixad (unul dintre cumpărători a fost părintele Nelucu (Ioan) Suciu, care tocmai ţinea la catedrală în Săptămâna Patimilor exerciţii spirituale pentru popor. Îmi închipuiam crucea lucind în întunericul bisericii). Îmi pare că l-am împrumutat şi pe teologul de atunci, Alexandru Todea, la o vacanţă, cu vreo 20 sau 50 de lei. Ştiu că i-a fost rămas brâul şi, de pe drumul spre gară, i-a spus cuiva ca să-l duc şi să-l las la gara din Periş, de unde l-a luat. La sfârşitul anului, partea mea de câştig a fost în jur de două mii lei, cealaltă parte revenind reuniunii. Ca urmaş, Dumitru Poptămaş – prieten şi coleg – a preluat, împreună cu părintele Ioan Sârbu, restul de marfă. Cu banii mi-am făcut un pardesiu frumos, ce-l am şi acum!

Ce să mai notez? Într-o noapte s-a aprins un dormitor de la o reverendă prea apropiată de sobă. Noroc că prietenul Petru Suciu, poate îngerul lui păzitor, s-a trezit şi a dat alarma. Cum unii erau îmbătaţi de gaze, în panică nemaiştiind ce fac, era cât pe ce să sară peste balustrade de la etaj.

Erau tare frumoase zilele când se ţineau exerciţii spirituale, impresionante, hotărâtoare confruntări cu sine însuşi în faţa lui Dumnezeu! Predicatori, pe rând, I. Chişiu, Dumitru Neda, Ioan Coltor, I. Gârleanu, Ioan Suciu. Am făcut un tablou fotografic – un fotograf de la Sibiu – [care] mi s-a pierdut. Poate o să-l întâlnesc la careva coleg (Traian Turcu de la Timişoara) şi să-mi mai spună despre cei ce-am fost odată împreună, că eu i-am uitat pe cei mai mulţi.

Între glumele ce le puneau la cale teologii, a fost şi una specială pentru mine: când se adusese poşta, în refectoriu (sala de mese), primesc şi eu un plic. Bănuind ceva, am pus plicul în buzunar, fără să-l deschid. Mă gândeam că intenţia lor era să vadă care-mi va fi reacţia şi să-mi vadă perplexitatea. Poate unul mai visător… Emil Roşca, ce zicea parcă: „O, Doamne, de ce nu m-ai făcut/ o cărămidă-n Institut” (acolo erau şcolile de fete), ceilalţi râzând pe seama lui. Colegii mei n-au avut însă satisfacţia aşteptată, am citit eu singur scrisoarea de dragoste a Liviei Dimancea – persoană fictivă – pe care o ticluise careva dintre colegi (poate Turcu?), brodând pe canavaua naturii mele serioase, solitare şi nepretenţioase, colegii cunoscându-mi bine firea. Am păstrat-o câtva timp, apoi am pierdut-o. A fost singura scrisoare de dragoste, că eu n-am scris niciuna până atunci (nici până acum!).

Celib sau căsătorit?

La început, adică în primul an, n-am menţionat în cerere – deşi mă preocupase problema – că aş fi bucuros să fiu ales pentru Roma. În al doilea an, tot aşa, cumpăna rămânea înclinată pentru căsătorie. Pe anul al treilea însă, studii, lectură, îndemnuri voalate ale câtorva profesori, Dumitru Neda de pildă: „Unde mai încape loc pentru meditaţie, când un copil ţi se suie în braţe, iar altul pe umeri… şi-apoi, nu se prevăd vremuri bune, dar o farfurie de supă pentru o gură de celib tot se mai găseşte pe la casa unui creştin…” Pe anul al treilea, mi-am înaintat şi eu cererea, pe lângă cei din anul patru, care vreo cinci: Vasile Lupu, Natanail Munteanu, Ioan Ploscaru, Ioan Săsărman, Vasile Cristea („Prinţul”) erau hotărâţi pentru celibat. Se vorbea că s-ar putea să-i hirotonească mai curând, încă înainte de a termina studiile, desigur după ce ar fi avut înainte împlinit timpul de şase luni pentru gândire.

Dar, în ultima vacanţă de student, după anul trei, vara am mai vizitat, ici-colo, familii preoţeşti. Fusesem cu crucea pe la Bobotează în Fărăgău, unde preotul bătrân – Petru Gora – nu putea umbla, avea însă multe nepoate, fiice de-ale părintelui Octavian Gherman, ce-i şi urmase în parohie. Doamna preoteasă de la Socol (sora directorului de la Ministerul Cultelor) încă avea nepoate la Archiud, una măritată cu un coleg de an, Emil Roşca. Şi-mi zicea că la noi, mai cu seamă pe sate, oamenii nu-s obişnuiţi cu

celibi, că un oarecare Habor, din cutare comună, înnebunise, de-şi îngropase calul cu ceremonialul înmormântării, trăgând şi clopotele. Că altul, de pe la Oradea, a murit în zdrenţe, părăsit, neavând pe nimeni, că pe sate, neexistând nicio societate mai aleasă, mulţi ajung beţivi, curvari...

De asta sau de ce?, m-am clătinat în hotărârea mea şi iar am început să înclin spre căsătorie.

Tot anul patru şi vara următoare m-am frământat: ce să aleg? Am strâns argumente pro şi contra. Le-am scris, ca să le pot mai bine examina. Grigore Friciu se căsătorise deja, zicând că pentru el aşa i se recomandase. E adevărat că la cununie, la întrebarea: „Din iubire etc...?", el răspunse: „Din convingere!", fiind foarte scrupulos, nu voise să facă o inadvertenţă. Zicea el, şi ştiam şi eu, că statutul celibatului e superior căsătoriei. Dar acum era vorba de mine personal, concret, oare cum e mai bine?

Aş fi dorit să-mi spună cineva: „Pentru tine, aşa e mai bine, pentru tine, aşa e voia lui Dumnezeu!" Am scris la Bixad şi mi-a răspuns superiorul mănăstirii, părintele Atanasie Maxim, o scrisoare lungă (s-a pierdut, ca şi altele!), dar nu era ceva decis. Am mers cu Grigore Friciu la minoriţi, în Târgu Mureş, era superior – pe cât îmi amintesc – părintele Augustin, şi, cum eu nu ştiam ungureşte, am vorbit tustrei în franceză, pe care o pricepeam mai bine decât limba maghiară. Dar dânsul mi-a spus că nu-i voie să fac cum ceream eu, să trag la sorţi: „Nu-i permis să încredinţezi hazardului soarta unei vieţi!" [...].

Eu, care în partea din urmă a verii iar înclinasem spre căsătorie şi în acea toamnă fusesem cu vărul lui Grigore, părintele Octavian Friciu – care era preot în Posmuş – până la Visuia, unde era o fată de preot, Valeria Bondi, rudenie de-a soţiei lui (de fapt, erau două, dar pe cea mai tânără voiau părinţii s-o aşeze). Aceasta aştepta – chipurile – un răspuns din partea mea, ceea ce n-a primit, nici măcar la scrisoarea ce dânsa mi-o scrisese, prin ianuarie 1935. Auzisem că s-a măritat după un medic veterinar, cam beţiv.

La spusele medicului (în urma unei crize de sănătate minore: „Doar o stenoză mitrală, dar nu-i stadiu periculos, o preoteasă bună, un aer liniştit de la ţară, poţi trăi mult şi bine!"), eu am reflectat: totuşi, pentru că am ceva la inimă, eu nu vreau să mă căsătoresc şi apoi să rămână după mine o preo-

teasă cu copii, ai nimănui. Mai bine singur, că nu vreau ca cineva să sufere de pe urma mea. Deci, invers de ceea ce-mi recomandase medicul!

Şi iar începe vechea mea frământare, căsătorit sau celib? Alţi colegi se căsătoriseră şi s-au hirotonit, la începutul verii, peste vară, toamna, şi se apropia venirea anului următor, iar eu nu mai eram în stare să mă decid. Venind de la Târgu-Mureş spre Moişa, cu căruţa lui Grigore, pe o pantă tare oblică, eu continuam să mă frământ singur... Atunci îmi veni deodată un gând, cred că de la Sfântul Spirit: „Iată, argumentele sunt egali de tari, balanţa nu înclină în nicio parte, dar Bunul Dumnezeu vrea o generozitate, o dăruire de sine, un act benevol cât un grăunte de muştar, făcut din partea ta, şi acela va înclina balanţa!". Pare-mi-se mi-au venit şi lacrimile şi am răspuns: „Fie!" Şi, aşa, hotărârea mi-a fost luată pentru totdeauna: „Să fiu cu totul al Tău, Doamne, şi numai al Tău!" Mi-am înaintat cererea pentru a fi hirotonit preot celib la proximele hirotoniri, care au fost în 25 martie 1935, la Blaj, la Buna-Vestire, sărbătoarea Maicii Sfinte care atât de mult mi-a ajutat în drumurile vieţii, şi avea să mă ajute încă şi de acum înainte [...].

O noapte întreagă petrecusem – încuindu-ne în biserica din Cozma – eu şi mama, în rugăciune, ca să nu greşesc calea [...].

Scaunul mitropolitan fiind tocmai vacant, ne-a hirotonit PS Valeriu Traian Frenţiu al Oradiei. Masa la Seminar, cu neamurile prezente ale noilor hirotoniţi [...]. Am plecat apoi acasă la Cozma, aşteptând numirea în „via Domnului".

[33]

Parohul Ioan Şerban

Procesul din Vinerea Mare

> Părintele Ioan Şerban, născut în 24 septembrie 1914, la Suseni, jud. Harghita, a început cursurile Academiei de Teologie din Blaj în 1935, după terminarea cărora a fost hirotonit preot în 1939 și numit paroh la Voivodeni, protopopiatul Reghin. După procesul de la Târgu Mureş din Vinerea Mare a anului 1951, a fost condamnat la şapte ani de închisoare. Din cartea sa autobiografică, Pr. Ioan Şerban, *Procesul din Vinerea Mare*, Tip. Mediaprint, Târgu-Mureş, 2000, pp. 6-8, redăm aici câteva pagini despre viața sa ca seminarist la Blaj.

În dimineaţa aceea de început de vară cu soare strălucitor, mă sculai cu gândul de a face o excursie la poalele muntelui ce se înalţă ca un paznic deasupra satului, la câţiva kilometri depărtare, unde îmi găseam plăcerea admirând vegetaţia luxuriantă a coniferelor şi absorbind cu voluptate aerul ozonat şi apele reci şi cristaline ale izvoarelor ce ţâşneau cu așa abundenţă de sub stâncile semeţe şi tăcute.

Era zi de duminică şi parcă toată natura cânta un imn de sărbătoare ce mă îndemna să repet atât de mult auzitele porunci bisericeşti: „În Duminici şi Sărbători s-asculţi Sfânta Liturghie cu evlavie şi precum se cuvine". În clipa aceea clopotul cel mare din turnul bisericii anunţa cu solemnitatea unui arhanghel pregătirea pentru sfânta jertfă. În acest moment m-am simţit obligat să renunţ la excursie şi m-am supus acelei porunci care prima în faţa planurilor mele.

Era ziua de 2 iulie, zi în care se prăznuia cu multă solemnitate Hramul bisericii „Ziua Neprihănitei Fecioare". La această solemnitate, după obiceiul milenar al locului, se adunau toţi preoţii de rit latin din comunele vecine şi

se celebra Sfânta Liturghie cu mărturisirea şi cuminecarea tuturor credincioşilor. În această zi mi-am pus întrebarea: „Oare eu nu aş putea fi în rândul celor ce se unesc cu Isus prin Sfânta Taină a altarului?“ Şi în acest moment m-am trezit în suflet cu dorul de a fi servul umil al Celui ce a purtat crucea şi a trimis pacea în sufletele oamenilor de bunăvoinţă. Aşa s-a născut, spontan şi fără vreo influenţă străină de-afară, dorul de a mă face preot.

Au trecut doi ani de ezitare, între dorul vocaţiei şi viaţa liberă a laicului; doar părintele Vicenţiu R., om cu viaţă spirituală exemplară, mă îmbărbăta şi ţinea aprinsă flacăra vocaţiei preoţeşti, în vârtejul atâtor amăgiri. Ca urmare, în luna septembrie a anului 1935 am fost primit în Seminarul greco-catolic din Blaj, unde am început să gust viaţa clericală cu satisfacţiile şi greutăţile pe care eram hotărât de la început a le primi.

La 2 octombrie 1935 mă prezentam la Academia Teologică din Blaj, cu curiozitatea şcolarului care de prima oară păşeşte pragul şcolii. Profesorul de religie de la liceu, părintele Arieşanu, cu atâta însufleţire şi admiraţie vorbea de aportul Blajului la făurirea culturii naţionale, încât în închipuirea mea de adolescent visător îmi apărea Blajul ca unul dintre oraşele mari ale ţării. De la sosirea în gară, urma să fie deziluzionat, cu atât mai mult că în loc de asfalt pe drumuri nu erau decât gropi şi praf ce se ridica după birja ce mă transporta spre Seminar, parcă dinadins voia să-mi scurteze orizontul. Birjarul mă consola menţionând că aici e numai Blaj-Sat, oraşul e mai departe şi e mai frumos; dar la coborâre din birjă m-am convins că exagera. Eram în faţa Catedralei Sfânta Treime, martora atâtor frământări şi a atâtor năzuinţe ale unui popor oropsit, la umbra căreia au fost aşezate institutele de învăţământ care au adus lumina în inimile şi minţile celor ce au luminat poporul şi au dovedit pentru totdeauna originea poporului român. Aşa s-a năruit închipuirea mea de tânăr visător, dar în acelaşi timp am zis în sinea mea că modestia acestei localităţi a fost mediu prielnic pentru zămislirea celor mai înalte idei naţionale, culturale şi religioase şi a mişcărilor celor mai îndrăzneţe de afirmare a poporului român în Transilvania.

Aici am trăit primele momente de transformare sufletească, devenind dintr-un tânăr zburdalnic unul în transformare, spre o viaţă demnă. Nu voi uita nicicând clipele fericite trăite cu atâta intensitate în liniştea capelei Seminarului, unde după lungi meditaţii te renăşteai mai bun, mai demn, mai curajos şi mai tare în credinţă.

Nu pot să nu-mi reamintesc de primele exerciţii spirituale ţinute de P.S. I. Suciu, când în prima sa predică, cu voce blândă, dar pătrunzătoare, pronunţa cuvintele „Cristos te cheamă!“ Iată menirea noastră de la care nu avem dreptul de a ne abate nici chiar cu riscul vieţii.

Unde sunt acele moment de satisfacţie sufletească ce se revărsau în inimi când, după o vacanţă de două săptămâni, mă reîntâlneam cu liniştea şi pacea ce domnea în capela Seminarului teologic, ca într-o lume unde grija cea lumească nu putea pătrunde din cauza belşugului sentimentelor de pietate?

O influenţă binefăcătoare a avut asupra mea atitudinea demnă a superiorilor: profesori, prefecţi de studii, dintre care îl admiram mult pe clarissimul Gavrilă Pop, omul care se impunea prin veşnica lui seriozitate şi punctualitate. În general, toţi aveau comportarea exemplară pentru noi.

Anii treceau şi parcă regretam că în curând va trebui să părăsesc băncile teologiei, adevărata şcoală şi pregătire pentru o viaţă spirituală. Dar omul nu poate preţui binele numai după ce nu-l mai are, căci altfel şi l-ar reţine pentru totdeauna; aşa ajung şi eu la concluzia dureroasă că a doua oară numai prin amintiri mai poţi retrăi clipele fericite trăite în Seminar. Terminam teologia cu elan tineresc, însufleţit pentru munca ce mă aştepta în via Domnului. Mă căsătoresc la data de 11 iunie 1939, şi în ziua de 2 iulie 1939 mi se administrează Sfânta Taină a Preoţiei, de către I.P.S. Mitropolit Alexandru Nicolescu... După hirotonire sunt numit în Parohia Baraolt [...], Voivodeni.

[34]

Congregația pentru Bisericile Răsăritene
Giuseppe Rousseau, Vizitator Apostolic

Rezultatele inspecției apostolice în seminariile și școlile diecezane superioare de băieți, de rit bizantin, din România. 1938[1]

Ierarhia de la Roma a Bisericii Catolice, prin intermediul Congregației pentru Bisericile Orientale, l-a trimis pe Joseph Rousseau[2] ca Vizitator Apostolic, în anul 1938, într-o vizită în instituțiile de educație religioasă ale Bisericii Greco-Catolice din România. În urma vizitei acesta scrie un raport, publicat în întregime în lucrarea *Învățământul teologic greco-catolic din România interbelică față în față cu standardele pontificale. Rezultatele inspecției apostolice realizate în seminariile și școlile diecezane superioare de băieți, de rit bizantin, din România. 1938*, Ediție de Cristian Barta, Ciprian Ghișa, Dumitru Petru, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, lucrare din care redăm aici, în traducerea noastră, câteva paragrafe, de la pp. 134-153.

Seminarul major din Blaj se numește mai degrabă „Academia de Teologie”, după cuvântul care în general este folosit în România pentru a desemna aceste instituții, atât din partea ortodocșilor, cât și a catolicilor. Se observă că este numit „Academie” întrucât este o instituție de învățământ, și „Seminar”, ca instituție de formare ecleziastică. Numele oficial ar fi „Academia Teologică Greco-Catolică Română Sf. Treime”.

1 În original: Sacra Congregazione per le Chiese Orientali / Giuseppe Rousseau, Visitatore Apostolico, *Risultati della Visita Apostolica compiuta ai Seminari e Scuole diocesani maschili superiori di rito bizantino in Romania* (1938).

2 Membru canadian al Ordinului Călugăresc Missionary Oblates of Mary Immaculate/ Missionnaires Oblats de Marie Immaculée/ Oblati di Maria Immacolata.

Direcțiunea Seminarului este încredințată preoților de mir și se găsește sub jurisdicția imediată a Mitropolitului din Blaj. Se bucură de personalitate juridică civilă, distinctă de Ordinariat și de toate prerogativele obișnuite acordate de Stat Academiilor de Teologie, îndeosebi în ceea ce privește subvențiile financiare și recunoașterea studiilor [...]. Este singurul Seminar catolic din România care are dreptul de a conferi licența în Teologie [...].

În timp ce Academia are ca patroană Preasfânta Treime, Seminarul este dedicat Buneivestiri [...].

Rectorul Ioan Moldovan este o persoană serioasă, capabilă, energică și expertă în administrație. A fost primar al orașului [...].

Directorul Spiritual, dr. Leon Sârbu, este un preot foarte bun, de o adâncă evlavie și într-adevăr plin de râvnă pentru misiunea sa. Se bucură de prețuirea tuturor. Implicarea sa a fost benefică, mai ales pentru cauza celibatului care, la imboldul său, a numărat recent un anumit număr de vocații [...].

Numirea profesorilor este făcută de Episcop, însă este nevoie să fie ratificată de Ministerul Învățământului, lucru care nu prezintă dificultăți [...].

În general, profesorii ar fi la înălțimea așteptărilor; unii dintre ei sunt într-adevăr oameni de carte, iar majoritatea au studiat la Roma. Însă sunt prea distrași de la studiu din cauza diferitelor însărcinări, iar studiului profund nu i se acordă încurajarea pe care ar merita-o. Este greu însă să-i scutești de însărcinările de la Mitropolie, fiind ei printre puținii care au calitățile pretinse [...].

Singurul profesor căsătorit, Ioan Florea, este bun. Evident, prezența unui preot căsătorit nu favorizează vocația la celibat. Dar, pentru moment, nu este posibil să existe doar profesori celibi; iar din acest punct de vedere, Seminarul din Blaj stă mai bine decât celelalte (Cluj și Oradea), unde căsătoriții sunt aproape jumătate.

Vor trebui îndemnați cei care sunt cadre didactice nu numai la o viață de studiu mai intensă, scutindu-i, acolo unde este posibil, de diferite alte ocupații, dar și la o viață de adevărată cucernicie sacerdotală; să fie interesați de formarea spirituală a seminariștilor și să creeze acel mediu de viață spirituală care va fi un ajutor bun pentru Directorul Spiritual [...].

În general, tinerii [care se înscriu la Seminar] nu au o idee autentică despre vocația sacerdotală, preoția este înțeleasă ca o profesie din care se

poate trăi bine ca și din altele, mai ales că se și pot căsători. Deși se consideră o profesie oarecum mai diferită, totuși nu se vede în preoție o misiune spirituală, de dedicare în slujirea lui Dumnezeu și a sufletelor! Ceea ce-i conduce pe tineri către Seminar este o concepție prea omenească despre preoție. Și astfel vin în Seminar cu o evlavie superficială, așa încât Părintele Spiritual îmi spunea că trebuie să formeze mai mult „creștini decât preoți"!

Este adevărat că Seminarul schimbă un pic din această mentalitate, iar tinerii dobândesc un anumit simț al adevăratei preoții; însă mai este de lucru. În rest, dacă ne gândim că de patru sau cinci ani niciunul dintre cei care au intrat în Seminar nu a ieșit înainte de a încheia studiile, putem conchide că lipsește o selecție care pare necesară, date fiind condițiile în care se prezintă la înscriere; și aici, Directorul Spiritual avea dreptate când spunea că Seminarul se prezintă „ca o fabrică de popi": toți cei care vin ajung să termine.

Trebuie să constatăm că candidații la Seminar nu sunt dintre cei mai buni care ies de la liceu: aparțin în general la familii mai degrabă sărace, de condiție socială modestă, și sunt deseori inferiori intelectual. Înainte de război, când românii erau sub dominație ungară, atunci cei mai buni dintre ei se făceau preoți: așa abia ajungeau să obțină un post convenabil în societate. Însă acum, când toate serviciile și carierele le sunt deschise, condiția de preot este mai puțin prețuită și, de aceea, mai puțin căutată: prea adeseori vin în Seminar cei care din diferite motive nu pot să continue studiile la alte facultăți, cum îmi mărturisea un tânăr pe care l-am întrebat despre vocația sa. Iar această dificultate se face simțită și în ceea ce privește căsătoria preoților: nu își găsesc prea ușor mireasă întrucât tinerele preferă să se mărite cu cineva care deține o profesie sau un serviciu în societate [...].

Practicile de pietate sunt acelea care în general se găsesc în Seminarii:

Zilnice: rugăciunile de dimineața, meditația, Sfânta Liturghie și Împărtășania; o scurtă adorație după prânz; o lectură spirituală; iar seara, examenul de conștiință, rugăciune și pregătirea meditației.

Săptămânale: Spovada, sâmbăta seara; Utrenia, Vecernia și Paraclisul, duminica.

Lunare: Cultul Preasfintei Inimi a lui Isus.

Anuale: Exercițiile spirituale de șase zile, înainte de Paști. Sărbătorile principale sunt pregătite prin novene sau preserbarea de trei zile.

Se caută să se promoveze dragostea pentru Biserică și Sfântul Părinte prin intermediul rugăciunilor, al colectelor pentru opera misionară, obolul Sf. Petru, în timpul octavei pentru promovarea unității Bisericilor și în ziua aniversării întronizării Suveranului Pontif.

Meditația este întodeauna pregătită de cu seara de Directorul Spiritual care precizează tema; însă dimineața meditația propriu-zisă durează doar cincisprezece minute: asta înseamnă foarte puțin. Examenul personal de conștiință nu este prescris de regulament: însă, în urma îndemnului Directorului Spiritual, se pare că majoritatea îl practică! [...]. Vizita la Preasfântul Sacrament se face doar după prânz. Recitarea Rozariului este personală. Trebuie să remarcăm că această devoțiune (ca și alte devoțiuni foarte familiare latinilor) se regăsește din ce în ce mai mult, chiar și în popor, care simte nevoia de a-și hrăni evlavia cu aceste acte de devoțiune; atunci când nu le găsește în propria biserică, le caută la romano-catolici. Episcopii se îngrijesc să promoveze aceste devoțiuni în Biserica Orientală, adaptându-le la spiritul propriului rit.

Deși confesorii ascultă mărturisirile în fiecare săptămână, totuși alumnii se spovedesc în general numai la fiecare cincisprezece zile. Însă împărtășania zilnică este practicată de majoritatea: acest lucru constituie un mare progres față de trecut [...].

Celibatul nu face mari progrese în Seminar [...]. Este evident că formarea clerului, așa cum este organizată în Biserica bizantină, nu poate asigura o dezvoltare substanțială a celibatului [...]. Lipsește, de asemenea, mentalitatea favorabilă celibatului, în popor; tinerii întâlnesc dificultăți din partea propriei familii, care nu înțelege cum un preot poate să rămână celib [...].

Problema cea mai mare care ține de disciplină este lipsa supravegherii: Prefecții de disciplină nu-i urmează de aproape pe seminariști, la masă, la dormitor, în recreație [...]. Urbanitatea lipsește cu desăvârșire [...]. Ținuta seminariștilor nu este bună; nici măcar îmbrăcămintea nu este uniformă [...]. Efectul lungilor vacanțe în familie, mai ales în ce privește evlavia, este în general că se risipește puținul care s-a putut face în timpul anului. De fapt, în timpul vacanțelor, reiau viața de familie și se distrează un pic, ca ceilalți tineri, inclusiv în compania fetelor și a dansului cu acestea! Așa își fac cunoștințe care sunt deseori la originea corespondenței clandestine în Seminar [...].

Lecțiile au loc întotdeauna în timpul dimineții, timp de cinci ore consecutiv, de la 8 la 13. Latina nu este folosită: totul se face în română; [...] alumnii, necunoscând suficient latina, care nici măcar nu se folosește în școli, nu pot să profite de lucrările teologice latine, trebuind să se mulțumească cu cărțile românești, care în acest domeniu (precum în acela al literaturii eclesiastice și spirituale) sunt sărăcăcioase: Sfântul Toma de Aquino cel mare rămâne pentru ei un autor practic necunoscut! [...]

În Seminar alumnii sunt promovați la Tonsură și la Lectorat când sunt în anul trei. Niciunul nu primește Ordinele Mari în Seminar, ci doar când au ieșit și au certificatul de Absolvent de Teologie.

Atunci, cei care se gândesc la căsătorie, trebuie să obțină binecuvântarea Episcopului pentru persoana aleasă, care, de obicei, trebuie să fie fiică fecioară de preot [...]. Încheiat fiind timpul petrecut în Seminar, absolventul poate rămâne așa pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă, adică pentru unul sau doi ani, așteptând să facă nunta sau să primească preoția. Între timp își caută de lucru în diferite școli confesionale ca profesor sau pedagog; însă deseori se întâmplă că se întoarce pur și simplu în familie. În orice caz, pregătirea la preoție, începută în Seminar, este întreruptă, iar el este expus pagubelor sufletești, din cauza mediului în care trăiește și a lipsei de direcțiune spirituală.

Însă un lucru care izbește este prea puțina importanță care se acordă hirotonirii preoțești! Marea sărbătoare este rezervată nunții; însă hirotonirea se face fără mare însemnătate, ca o formalitate necesară pentru ca astfel candidatul să poată intra în posesia parohiei sale în care să poată trăi în pace și liniște cu tânăra sa soție! [...].

Clădirea Seminarului, văzută din exterior, apare destul de bună și dă impresia că poate să cazeze o mare comunitate. În realitate, nu mai corespunde exigențelor moderne și e prea mică pentru cei 95 de alumni și pentru profesorii care locuiesc acolo. Este un edificiu vechi: o parte datează din 1754 [...]. Poziția sa este avantajoasă, [...însă este] o clădire foarte mare cu puțin spațiu util: aceasta este o lipsă generală a edificiilor religioase din România.

Interiorul nu este bine structurat. Capela este mică și fără o ținută religioasă aparte; pare o simplă cameră care a fost adoptată în acest sens. De fapt trebuie amintit că a existat o perioadă, cam acum cincisprezece ani, în

care nu era o capelă în Seminar; când s-a luat în discuție amenajarea unei capele au trebuit să preia un spațiu în acest scop. Așa cum e, capela nu permite o desfășurare demnă a funcțiunilor liturgice și nu poate contribui la formarea gustului liturgic al alumnilor. Sala de mese, bucătăria și spațiile auxiliare nu dau o bună impresie; sălile de studiu nu sunt mai bune. Dormitoarele au cel mai rău aspect: paturile sunt prea apropiate, chiar se ating, sunt de tipuri diferite, unele sunt rupte și reparate cu bucăți de scândură; albiturile și păturile sunt foarte diferite între ele și urâte, încât par mai mult cârpe decât rufărie! iar curățenia lasă mult de dorit. Am constatat aproape peste tot aceeași stare deplorabilă a dormitoarelor. Pare că nu există ideea unui dormitor bine aranjat! [...].

Instalațiile în casă lipsesc: există lumină electrică, însă lipsește apa curentă, iar încălzirea se rezolvă prin sobe în camere. Neavând apă curentă, băile sunt de-a dreptul primitive [...].

Seminarul deține terenuri care contribuie la susținerea instituției [...]. Mâncarea nu pare să fie pe de-a-ntregul mulțumitoare. Există plângeri, chiar și din partea profesorilor [...].

Ar fi de dorit renovarea clădirii, în care să nu se uite să se dea capelei importanța care i se cuvine [...]; să se investească ceva pentru a repara defectele pe care deja le-am remarcat; să se doteze biblioteca; să se repare mobilierul; să se revadă înfățișarea generală a casei. Îndeosebi să se îmbunătățească starea dormitoarelor și a băilor. Un om din direcțiunea Seminarului care să aibă într-adevăr simțul exigențelor unei instituții de educație ecleziastică va putea face multe pentru ridicarea condițiilor materiale care contribuie într-o anumită măsură ca factori de educație.

[35]

Rectorul Nicolae Lupea

Din nou în focul luptei

> Părintele Nicolae Lupea (1918-2005) a absolvit cursurile Academiei de Teologie din Blaj în 1943, în 1945 fiind numit vicerector al acesteia. După anii de persecuție din partea regimului communist, în anul 1990 a fost numit rector al Academiei de Teologie blăjene reînființate, predând Ştiințe biblice, iar din 1992 a devenit spiritualul așezământului. Redăm aici câteva rânduri dintr-un interviu consemnat în Ioan Popa, *Blajul. Biografii paralele,* Alba Iulia, 1998, pp. 120-124.

În anul 1989, în urma Revoluţiei, a fost revocat actul prin care a fost interzis cultul greco-catolic. Biserica a fost repusă în legalitate, dar fără să i se restituie nimic din tot ce a avut: biserici, case parohiale, şcoli şi altele. Ne-am trezit atunci că suntem liberi să celebrăm sfintele slujbe în pieţe şi-n alte locuri. Nicidecum în bisericile noastre.

În aceste condiţii deosebit de grele, în luna ianuarie a anului 1991, în aripa dinspre catedrală a fostei Academii de Teologie din Blaj, transformată într-o vreme în sanatoriu TBC, după o interdicţie de 42 de ani, s-au inaugurat cursurile actualului Institut de Teologie, cu un număr de 62 studenţi, iar rector a fost numit nevrednicia mea. Greutăţi de toate felurile. Masa o luam la cantina Liceului Agricol, căci noi nu aveam condiţiile necesare pentru a se pregăti masa în seminar. Sala de mese ne servea şi pentru cursuri, şi pentru celebrarea Sfintei Liturghii, căci capelă nu aveam. Dormitoarele supraaglomerate. Apa caldă lipsea cu desăvârşire. Schimburile de pat şi de corp le aduceau părinţii studenţilor, de acasă.

Dar cel mai mare neajuns l-a constituit faptul că aceşti tineri nu aveau o pregătire sufletească adecvată. Cei mai mulţi dintre ei nu făcuseră catehis-

mul şi nicio instrucţiune religioasă. Erau veniţi din şcoli unde s-a făcut totul pentru a fi îndoctrinaţi în ateism. Acum trebuia să se producă în fiecare dintre ei o adevărată convertire la Dumnezeu şi la credinţă.

Cadre profesorale puţine, unii dintre profesori trebuind să facă naveta din alte oraşe unde-şi aveau familiile. În seminar cu ei eram eu singur. Şi totuşi nu eram singur! Însuşi Dumnezeu şi-a făcut vădită prezenţa, prin faptul că în sufletele lor s-au produs schimbări harice pe care numai acţiunea divină le-a putut realiza. Ceea ce impresiona mai mult era faptul că erau gata de orice sacrificiu. Preluarea catedralei de către credincioşi, la care în mare măsură au contribuit şi ei, i-a umplut de curaj şi de nădejde în ceva mai bun. Noi am făcut tot ce-am putut pentru a-i ajuta şi a-i forma într-un spirit de ecumenism şi de dragoste şi de deschidere faţă de fraţii ortodocşi. Mulţi dintre ei sunt acum hirotonisiţi şi în parohii [...].

Între timp, în Institutul nostru s-au produs schimbări: acum întreaga clădire este în folosinţa noastră. Avem rector tânăr. Au început să ne sosească cadre tinere dintre studenţii trimişi în străinătate la studii. Evoluţia spirituală e mulţumitoare, deşi este loc de mai bine. Avem mare nădejde în ajutorul lui Dumnezeu!



[36]

Administratorul Ovidiu Palcu

Amintiri de la Seminarul Teologic

> În perioada redeschiderii Institutului Teologic din Blaj, după anii 1989, lucrurile s-au derulat pe de o parte într-un context dificil, dar pe de altă parte entuziasmul începuturilor a suplinit neajunsurile survenite. Ovidiu Palcu (1953-2010), născut la Moişa, jud. Mureş, a fost student al Institutului Teologic din Blaj în prima promoție după căderea regimului comunist (1990-1994), fiind numit administrator al Institutului Teologic şi administrator şi econom arhieparhial al Mitropoliei din Blaj până în anul 2009. Din această perioadă redăm în continuare pagini care reflectă un nou început în viața Seminarului, din: Ovidiu Palcu, *Renaşterea Bisericii Durerii,* ediție de Dimitrie Poptămaş, Târgu Mureş, 2011, pp. 14-18 şi 60-91.

Alexandru Todea, rector al Academiei Teologice Greco-Catolice din Blaj şi profesor de Dogmatică

În 1990 se impunea începerea cursurilor teologice la Blaj, după cum îşi programase Mitropolitul IPSS dr. Alexandru Todea, pentru a putea reface şi repune pe vechile făgaşuri relaţia firească, legătura spirituală dintre suflet şi Divinitate, legătură curmată de atâta vreme de către un regim nelegitim, odios, fără de Dumnezeu.

Din motive administrative, pentru faptul că încă nu existau condiţii de cazare, lucru care era strict necesar pentru începerea cursurilor – pentru că în programa de învăţământ teologic era o condiţie specială ca teologii să locuiască în incinta instituţiei – în consecinţă, începerea cursurilor a fost posibilă numai la data de 20 ianuarie 1991.

Îmi amintesc de prima zi de cursuri, ţinută de Rectorul şi profesorul nostru, IPSS Mitropolitul Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, dr. Alexandru Todea, când ne-a expus „noţiunile de cunoaştere a lui Dumnezeu” explicate pentru percepţiile noastre, când, la început, după ce a încercat să ne cunoască pe fiecare din noi şi să ne întrebe câte ceva despre sensul acestei vieţi, precum şi despre viaţa noastră personală, să intre apoi, foarte subtil, în noţiunile de dogmă, în noţiunile de percepţie a cunoaşterii lui Dumnezeu, după argumentele Sfântului Toma de Aquino prezentate în *Summa Teologica*... nu ne mai săturam să-i sorbim de pe buze cuvintele rostite din suflet, cuvinte care în inimile noastre începeau să deschidă o cu totul altă perspectivă despre sensul acestei vieţi pe pământ, atât în ce priveşte propria persoană, cât şi în relaţiile cu semenii noştri.

Am avut impresia că a trecut vreo oră, sau chiar mai mult, dar în realitate trecuseră peste patru ore, când IPSS Alexandru ne-a spus:

– Cred că aţi avea răbdare să vă expun aceste noţiuni toată ziua, dar mai aveţi și alte materii astăzi, luaţi o pauză!

Am ieșit pe holul de jos înspre curte, apoi am început să ne uităm unii la alţii şi să ne întrebăm: măi oameni buni, dar oare câte lucruri mai sunt pe lumea asta, pe care noi nu le cunoaştem?

Dacă aş putea spune că am avut o zi frumoasă din viaţa mea, ca student la Teologia din Blaj, cu siguranţă una dintre ele este aceasta, în care mi-a fost dat să aud cu urechile mele expunerea pe care ne-a prezentat-o la dogmatică fundamentală profesorul nostru, IPSS dr. Alexandru Todea, despre „Cunoaşterea lui Dumnezeu” după argumentele Sfântului Toma de Aquino!

Avea un dar inegalabil de a expune lucrurile şi o pasiune extraordinară pentru Sfântul Toma de Aquino, pentru modul excepţional de a fi putut explica atât de bine argumentele fireşti prin care omul poate să-l cunoască pe Dumnezeu, după raţiunea umană.

După o perioadă bună de timp, profesorul dr. Alexandru Todea ne-a dat o teză pentru verificarea cunoştinţelor, respectiv o lucrare scrisă înainte de sesiunea de examene, o temă comună de a prezenta tocmai „Cunoaşterea lui Dumnezeu”, după argumentele Sfântului Toma de Aquino. Am dat lucrarea şi după vreo lună de zile, într-o după-amiază, am fost chemat la Castelul Mitropolitan, unde profesorul meu de dogmatică mi-a solicitat să-i prezint verbal „Argumentele...”. Am rămas foarte surprins de acest lucru, deoarece

nu m-aş fi aşteptat la aşa ceva niciodată. Văzându-mă aşa surprins, mi-a zis următoarele:

– Nota pe lucrare este dată şi rămâne aceeaşi, indiferent de felul cum o să prezinţi acest subiect, aceste argumente despre cunoaşterea lui Dumnezeu, dar vreau să mă conving eu, să aud din gura ta cum le expui!

Nu ştiam ce să cred, ce este aceasta, fără să ştiu nimic despre asemenea lucruri, fără să fiu pregătit, am rămas un timp fără cuvinte!

Cu mari emoţii am început să expun argumentele pentru cunoaşterea lui Dumnezeu, dar mă preocupa faptul că l-am dezamăgit pe profesorul meu de felul cum m-am prezentat eu la lucrarea respectivă, lucru care mă emoţiona şi-mi crea un disconfort şi o tensiune nemaipomenită. Am făcut o expunere, consider eu destul de bună, am început frumos, exact în ordinea în care ne-a fost prezentată la orele de curs, mi s-au mai pus întrebări cu multe digresiuni, după care reveneam la subiect şi mi-am dus expunerea subiectului până la capăt, când m-a oprit şi mi-a spus:

– Dragă Ovidiu, nota este maximă, adică 10, pentru că ai scris cu lux de amănunte subiectul şi ai dat exemple pe care eu nu vi le-am dat, dar pe care tu le-ai expus în lucrare şi mi-au plăcut foarte mult, dar aceste lucruri am vrut să le aud din gura ta, această frumoasă expunere pe care te rog să o mai spui şi altora când ai prilejul, aşa încât, dragul meu, *eu Mitropolitul Alexandru, te felicit şi te Binecuvântez! În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Spirit, amin!*

Când am ieşit afară din Castelul Mitropolitan mi se împleticeau picioarele, parcă a trecut o săptămână de muncă grea peste capul meu, nu ştiam exact ce s-a întâmplat, dar am avut nişte emoţii ce rar mi-a fost dat să trăiesc.

Poate că îi şi plăcea profesorului meu, Alexandru Todea, de a fi în mijlocul nostru, ştiind să preţuiască timpul când se afla în prezenţa noastră, ştiind să găsească momentul potrivit de a face expunerile pe care ni le prezenta, fiind de altfel şi un bun pedagog, îi simţeai trăirile pe care le avea în momentul expunerii. Dar ce era mai important în aceste expuneri era faptul că nu numai că el trăia aceste fapte, dar le şi transpunea în practică, fapte pe care la profesorul nostru le vedeai trăite, aplicate şi practicate.

Îi era simplu să le expună, pentru că aşa le trăia!

Când pleca spre reşedinţa sa, la Castelul Mitropolitan din Blaj, situat pe str. P.P.Aron nr. 2, îl însoţeam toţi cei 68 de teologi care eram în anul I. Era parcă un moment de împlinire, pe care îl trăia şi-l savura cu multă satisfacţie. Ne privea pe toţi, îl însoţeam încolonaţi frumos din respect, îmbrăcaţi în reverenzi pe care ni le-a comandat la Casa de Modă din Târgu-Mureş, suportând în întregime cheltuielile pentru acestea. Ne bucuram împreună unii de alţii, de ziceai curat că Dumnezeu este „în Persoană” printre noi, atunci când era în mijlocul nostru! Nu ne-a dezamăgit niciodată. Nu a vorbit duplicitar niciodată. Şi-a respectat cuvântul întotdeauna faţă de noi. Era un exemplu personal în tot ceeea ce făcea.

Dumnezeu l-a înzestrat cu multe calităţi, dar una despre care vorbea deseori era răbdarea. Răbdarea, pentru cine ştie să o practice, este şi o armă redutabilă, de neînfrânt, cu care se pot câştiga multe bătălii, chiar şi cea mai dificilă, aceea pentru mântuirea sufletului.

Ţinuta îngrijită în vorbă şi faptă, ţinuta vestimentară era întotdeauna ireproşabilă, chiar dacă nu era confecţionată din materiale scumpe, avea darul de a o expune de aşa manieră încât ştia să se facă plăcut. Se ştia face plăcut, nu numai pentru faptul că era plăcut fizic, dar avea darul de a coborî la nivelul fiecăruia, de a discuta cu toată lumea, în aşa fel încât nu lăsa întristat pe nimeni dintre cei cu care avea şansa să discute. Mai mult, îi încuraja şi le dădea un imbold, o speranţă de viaţă pentru viitor şi mai ales pentru eternitate.

Cât despre funcţie, nu ţinea neapărat la aceasta, dar pentru că programa de învăţământ impunea ca rectorul să aibă doctoratul într-o ştiinţă care se preda în Teologie, a acceptat-o, dar l-a delegat în toate drepturile pe Nicolae Lupea, preot celib, cu excepţia dreptului de a exmatricula, prerogativă pe care a păstrat-o rectorul, dr. Alexandru Todea, pentru sine.

Omul Alexandru Todea

Desigur, fără un caracter desăvârşit, fără calitatea demnă de om, în persoana IPSS Alexandru Todea nu s-ar fi putut clădi nimic. „Dacă un om nu are demnitate, poţi să-i dai toate titlurile de pe lume, că din toate cele oferite nimica nu se va alege!” Dar omul Alexandru Todea le avea parcă la superlativ pe toate.

Ştia să fie demn, era un monument de bunătate, dar ştia să fie şi aspru, categoric, uneori chiar foarte categoric. Avea la îndemână parcă întreg palierul „de la minus la plus infinit" şi nu ezita să folosească toate gamele din acest palier. Ştia să fie bun şi drept.

Lăsa oricui o cale de ieşire din impas. Am stat pe lângă omul Alexandru Todea câteva zeci de ani şi parcă nici nu aş vrea să ştiu cu exactitate câţi, oricum în jur de 25 de ani, şi îi mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a oferit privilegiul să-l cunosc îndeaproape, lucru care mi-l doream de pe la vârsta de nouă ani, dar pentru că mi-a oferit şansa să fiu în preajma sa atâţia ani îi sunt profund recunoscător lui Dumnezeu şi Mitropolitului Cardinal dr. Alexandru Todea, fapt pentru care îi mulţumesc din suflet. Ştia să fie simplu, să se apropie de om, să vorbească în câteva limbi străine, cât şi în graiul ţărănesc din a căror origini provenea şi se mândrea cu aceasta, crescut la ţară, cunoscând mai ales durerea ţăranilor din totdeauna; avea un vocabular îngrijit, adecvat partenerului de discuţii.

Găsindu-mă într-o zi cosind în curtea Castelului Mitropolitan din Blaj, sosit fiind dintr-o călătorie în străinătate, mi-a luat coasa din mână şi a tras la ea, că nu-mi venea să cred.

Atunci l-am întrebat:

– Dar D-voastră de unde ştiţi să cosiţi aşa de bine?

– Am învăţat de mic şi n-am mai uitat niciodată! Când am fost la examen la Blaj, la întoarcerea acasă la Telec (Teleac, *n.n.*), tata mi-a spus că ar fi ceva de coasă la locul aşa-numit *După Deal*. Am luat coasa şi am mers la câmp, iar până nu am terminat de coasă nu m-am oprit, apoi am tras un pui de somn, de mama lui, pe iarba verde, proaspăt cosită, iar oamenii din sat se minunau de isprava mea şi i-au spus tatei că am terminat de coasă, înainte ca eu să ajung acasă!

Atunci i-am spus:

– ÎPSV, vedeţi că acum aţi ajuns Dumneavoastră acasă, aşa că lăsaţi-mi mie coasa şi mergeţi vă rog să vă odihniţi!

Am avut desigur un privilegiu de care nu mulţi s-au putut bucura, probabil şi pentru faptul că am avut disponibilitatea şi am putut să-i stau alături şi să contribui şi eu cu ceva în a sprijini „Stâlpul în credinţa Divină", în persoana Excelenţei Sale.

Plecarea la Blaj

Am sosit la Blaj la 20 ianuarie 1991, în urma unei invitaţii primite de la Academia de Teologie, unde în urma analizării documentelor depuse în dosarele înaintate spre înscriere, am fost declarat admis, alături de alţi 89 de tineri şi mai în vârstă.

Nu era limită de vârstă, erau şi alţii mai maturi, între care mă număram şi eu. Eram cel mai în vârstă dintre cei rămaşi la zi, în număr de 78, deoarece s-a format şi o clasă de studenţi la fără frecvenţă, ambele anul I de studiu.

În mod oficial, Mitropolitul dr. Alexandru Todea era şi rectorul Academiei de Teologie din Blaj, dar de fapt era delegat în această funcţie Nicolae Lupea, preot celib, care era de loc din Obârşia Tiurului (Blaj) şi locuia într-o cameră din clădirea Teologiei, la nivelul I, unde aveam şi noi dormitoarele, corpul de lângă Catedrala Mitropolitană.

Ca profesori i-am avut: la dogmatică pe IPSS dr. Alexandru Todea, secondat de către pr. Ioan Roşca din Reghin; la muzică, pe care Mitropolitul o aprecia în mod deosebit, era domnul prof. Petru Tutelea din Blaj, absolvent al Conservatorului din Bucureşti, care ne preda şi canto bisericesc; pr. Bernard Ştef, din Lăscud, judeţul Mureş, la patristică; pr. Teodor Racoviţan la filozofie, din Târnăveni; la istoria Bisericii, pe pr. prof. dr. Anton Moisin, din Victoria, Făgăraş; la morală creştină, pr. prof. dr. Eugen Popa din Cluj-Napoca; mai spre sfârşitul facultăţii au venit de la Roma pr. dr. Ioan Mitrofan din Oiejdea, judetul Alba, pr. celib, apoi profesor de morală, şi pr. dr. Virgil Bercea, din Habic, judeţul Mureş, nepot al Cardinalului Alexandru Todea.

Era greu şi imprevizibil cum urma să funcţioneze această instituție, care nu avea asigurat un minim de buget sau condiţii cât de cât decente. S-a convenit ca mâncarea să fie servită la Liceul Agricol, fost Liceul „Sfântul Vasile cel Mare", aflat de cealaltă parte a Catedralei Mitropolitane din Blaj.

Mâncarea era destul de slăbuţă, aşa încât s-au bolnăvit de hepatită câţiva dintre noi, între care şi eu, situaţie care ne-a făcut să stăm în spitalul din Blaj cam trei săptămâni. Acolo am avut mare noroc cu mamele a doi colegi de-ai noştri. Mama teologului Tiberiu Roşca (devenit mai târziu jurist) şi mama teologului Rareş Şerban (devenit mai târziu preot), cărora le

mulţumesc şi pe această cale, întrucât ne-au adus mâncare de regim, până ne-am revenit cu sănătatea.

Numit administrator al Mitropoliei, eram şi omul de legătură al Mitropolitului cu alţi ierarhi ai bisericilor. Astfel, eram trimis cu diferite corespondenţe la IPSS Ioan Robu la Bucureşti (Arhiepiscop Romano-Catolic de Bucureşti), precum şi la Alba-Iulia la PSS Episcop romano-catolic, devenit ulterior Arhiepiscop, IPSS György Jakubiny, cu care Mitropolitul Alexandru Todea, devenit Cardinal al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, întreţinea relaţii apropiate.

Cardinalul mi-a mărturisit că este un precedent creat în lumea catolică, faptul că s-a reuşit să se realizeze o singură Conferinţă Episcopală Catolică în Romania, ceea ce nu s-a reuşit în alte state unde existau biserici catolice de rituri diferite până la acea dată. Participam, din dispoziţia Mitropolitului Alexandru Todea, la Conferinţele Episcopale, dânsul fiind preşedintele acesteia, după care mă întreba ce părere am despre cele abordate în conferinţă, dacă eu consideram că problemele discutate au fost bine puse, sau dacă consideram că mai puteau fi abordate şi alte probleme, pe care noi în prealabil le discutam.

Avea bună-dispoziţie, pe care o transmitea tuturor celor cu care venea în contact, având o încredere, o credinţă şi o speranţă, o iubire faţă de Dumnezeu de nezdruncinat, cum rar mi-a fost dat să văd vreodată, deşi am cunoscut personalităţi cu multă credinţă, fiecare manifestându-se în felul său, cumpătaţi: modeşti, culţi, îndelung-răbdători. Cu toate greutăţile vieţii cotidiene, priveau viaţa cu bucurie, ca o binecuvântare de la Dumnezeu.

Desigur, Cardinalul era şi aspru, categoric, sever, exigent, dar foarte drept şi corect, adesea arătând cu degetul în sus, spunând că „ceasul Domnului nici nu întârzie, nici nu grăbeşte”, în sensul de a avea răbdare. O răbdare care trebuie să dureze până la sfârşit, pe care sfârşit nu-l cunoaştem, nu-l ştim, dar el va veni cu siguranţă; chiar dacă în planul nostru uneori este prea târziu, în planul Divin totul este bine definit şi bine conturat.

La Teologie se efectuau lucrări de construcţii, reparaţii, care se făceau cu mari cheltuieli, lucrările fiind conduse de pr. Nicolae Jidveian (vicar general), prin ing. Ioan Papară, eu având misiunea de a urmări calitatea lucrărilor, mersul acestora, dar fără să intervin în mod direct, ci să prezint constatările mele IPSS Mitropolit în mod direct. Aceştia, respectiv cei

însărcinaţi în mod expres cu lucrările, nu vedeau cu ochi buni prezenţa mea în preajma şantierului, ceea ce i-a determinat să ceară Mitropolitului interzicerea mea, de a mai avea acces în zona lucrărilor. La scurtă vreme, printr-o adresă scrisă din partea Mitropolitului Alexandru Todea, care mă ruga să nu mă supăr, se scria să nu mai trec o perioadă de vreme prin preajma lor, pentru a nu-i supăra pe constructori. Eminenţa Sa avea să constate ulterior că tot ce am afirmat eu se adeverea, fapt ce l-a determinat pe Mitropolit să anunţe oficial faptul că şi-a numit administrator, în persoana mea, devenind eu astfel oficial administratorul Teologiei şi al Mitropoliei. Pe această cale vreau să fac cunoscut că administrarea „bunurilor mitropolitane” s-a făcut din incinta Teologiei din Blaj, multă vreme.

În cadrul Teologiei, respectiv în curtea de jos, funcţiona gospodăria anexă a Primăriei Blaj, care intenţiona să ocupe şi parcul din curtea de sus a Teologiei, precum şi corpul nr. 3 din curtea acesteia. Cu mare zel şi ambiţie, primarul de atunci (I.M.F.) se lupta necontenit, chemând personal prefectul de Alba, pentru a constata faptul că acest corp a fost construit după 1948. Dar cu toate insistenţele domniilor lor, am reuşit să impun respectarea Legii nr.126/1990, care în art. 2 prevede că „bunurile preluate de stat prin decretul 358/1948, se restituie în starea lor actuală Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică”.

În corpul 2 al clădirii Teologiei funcţiona un cabinet medical, ce mai rămăsese din fostul Spital TBC din Blaj, unde exista şi un aparat mare pentru efectuarea de radiografii. S-a reuşit, cu mare greu şi după îndelungi tratative, să putem muta biroul medicului, precum şi aparatura medicală, în alt loc. Pentru aceasta a trebuit să identificăm un alt spaţiu, unde prin bunăvoinţa d-lui dr. Roşca Tiberiu, care a înţeles necesităţile noastre, având şi el un băiat teolog, s-a reuşit să fie eliberat şi să ni se pună la dispoziţie.

În ceea ce priveşte curtea interioară, îi convocam pe toţi cei care de bună voie erau dispuşi să ajute la eliminarea molozului din curte, întrucât nu era decât o singură potecă ce ducea spre parcul încă frumos, care mai dădea o gură de aer curat, poteca îngustă pe care trebuia să faci şi echilibristică pentru a putea ajunge la capătul ei (din cauza mormanelor de moloz).

Dintre cei 78 de studenţi teologi, în primele zile au venit 18, apoi 15, 9, 7 (aceasta la îndrumarea IPSS Mitropolit Alexandru Todea, întrucât nu admitea ca cineva să fie obligat la ceva). Totul trebuia făcut numai cu con-

simţământul liber al persoanei, cu excepţia când erau încălcate principiile moralei creştine, aşa încât la urmă am mai rămas vreo trei, cu tot cu mine. Astfel că în câteva luni am eliberat curtea întâi, cea din faţa rectoratului.

În curtea a doua nu se putea circula deoarece era plină de tot felul de liane, care ajungeau până la acoperişul etajului I al clădirii, de te luau fiorii când vedeai ce se putea ascunde dincolo de nişte ziduri din chiar centrul istoric al Blajului, locul arătând ca un tufiş de pădure sălbatică.

Am constatat că pe mijloc ar putea fi o alee chiar betonată, unde cu o coasă pe care o ridicam cât avea coada de lungă, mi-am făcut cu greu o cărare pentru a putea trece până la uşa ce dădea tocmai în curtea a doua a Teologiei.

După ce am reuşit să fac această cărare, mi-am chemat câţiva apropiaţi, între care Simion Cioloca din Sântu (Reghin), unul dintre cei mai fideli şi cu mult bun simţ, conştient şi responsabil dintre colegi, care a avut mult de suferit din partea celorlalţi datorită faptului că-mi era loial, respectiv înţelegea cerinţele bisericii şi răspundea întotdeauna pozitiv la orice chemare a mea pentru biserică. Apoi şi-a continuat şi absolvit studiile de teologie. Licenţiat în Teologie la Pamplona, Spania, studii acreditate şi de către Ministerul Educaţiei şi Învăţământului.

Sorin Bogdan din Frunzeni (Reghin), absolvent al Teologiei din Blaj, devenit preot la Caşva (Gurghiu), şi alţi câţiva apropiaţi cum sunt: Nicolae Anuşcă din Blaj (a cărui mamă ne-a pregătit mâncarea un an de zile când s-a deschis cantina la Teologie, nefiind plătită), care mi-a fost mereu aproape, mă seconda în toate situaţiile cu mult curaj, situaţii destul de dificile pe care le-am petrecut, a absolvit Facultatea de Teologie din Blaj, a fost hirotonit preot şi a slujit în parohia Cenade, mai pe urmă a fost chemat la Blaj, primind însărcinarea de director al Caritas Mitropolitan Greco-Catolic, fiind şi consilier mitropolitan. Cu el am colaborat bine, cu toate greutăţile, în interesul bisericii.

Ioan Vaida din Blaj, un foarte bun prieten, cu excelente înclinaţii tehnice, care a absolvit studiile teologice în Elveţia, unde în final s-a căsătorit şi nu s-a mai întors în ţară. William Bleiziffer din Blaj, care şi-a desăvârşit studiile în teologie la Roma, a devenit preot, funcţionând ca profesor de drept canonic la Teologia din Blaj, consilier mitropolitan şi preot în parohia Veza-Blaj.

Călin Mihălţan din Alba Iulia, absolvent al Teologiei din Blaj, devenit preot, apoi protopop de Alba Iulia.

Călin Bungărdean din Alba Iulia, care, absolvind Teologia la Blaj, a devenit preot, fiind repartizat în parohia Turda Veche. A sprijinit de câte ori a putut transportul avocatului Sever Andrei Mureşian, care susţinea cauzele noastre în instanţele de judecată în mod gratuit.

Călin Paţulea din Blaj şi-a desăvârşit studiile teologice în Elveţia și a devenit profesor şi vicerector la Teologia din Blaj. Anton Rus din Băiţa (Reghin) şi-a făcut studiile teologice la Roma, a devenit preot, apoi profesor şi spiritual la Teologia din Blaj.

Mircea Ciulea din Lunca Târnavei (Blaj), cu care am colaborat destul de bine. Luîndu-şi ajutor un alt coleg, Viorel Comşa din Blaj, au reuşit să rezolve problema iluminatului electric în Teologie, şi nu numai; ambii după săvârşirea studiilor în teologie la Blaj au ajuns preoţi, primul şi protopop de Târnăveni, consilier mitropolitan; al doilea, preot la Lunca Târnavei şi şef Birou Personal la Mitropolia din Blaj.

Nuţu Costea din Blaj, care ne-a sprijinit la început cu punerea în funcţiune a centralei termice de la Institutul Teologic din Blaj, absolvind teologia, a devenit preot şi a fost repartizat la Dumbrăveni-Sighişoara. Petru Dăbău, un sufletist şi bun muncitor, care făcea lucrurile cu multă dăruire. Velţan din Târnăveni, un suflet blând şi bun.

Flaviu Miheţ, în studenţie nu prea apropiat, neparticipând aproape niciodată împreună cu noi la munca practică, a devenit totuşi în timp cel mai apropiat de Biserica lui Cristos. El a făcut-o, desigur, mai devreme, ceea ce mă bucura, şi vreau să cred că pentru totdeauna, cu respect şi sinceritate faţă de instituţie.

Pe ceilalţi dintre colegii din prima generaţie de teologi, pe care nu i-am amintit aici, îi rog să mă scuze, îi am aproape de sufletul meu, gândindu-mă cu nostalgie la acele vremuri.

După ce am reușit să deblocăm curtea de mormanele de moloz, ne invadau tot felul de mijloace de transport care mergeau în piaţă la cumpărături, fapt ce provoca mare deranj la audierea cursurilor, deoarece se trecea prin faţa sălii noastre situată la parterul clădirii, respectiv în actuala sală de mese.

Într-una din zile, aflându-se într-o vizită la Blaj, pr. Petru Moldovan din Târgu Mureş, văzând cum circulă camioane prin curtea Teologiei, m-a întrebat:

– Ce se întâmplă aici, cum circulă maşini străine de instituţie prin curte, ca pe drumul mare?

– Părinte, deocamdată este la început, nu le putem face pe toate deodată, avem mult mai grave probleme ca aceasta!

– Care mai mari? Aici în curte?

– Păi, uitaţi, părinte, maşinile nu ne atacă, dar sunt persoane care vin şi ne atacă în Teologie, ne provoacă la tot felul de acţiuni nedemne pentru instituţia noastră. Să ne intimideze, să ne determine să renunţăm la activitatea noastră de a duce mai departe crezul nostru şi al înaintaşilor noştri.

La încurajarea părintelui Petru Moldovan am prins curaj şi, uitându-mă mai bine spre poartă, m-am tot gândit ce s-ar putea face să nu mai poată intra maşinile terţilor prin curtea noastră.

Aşa mi-a venit ideea de a reface poarta de intrare, privind lucrurile şi din apropiere şi de la distanţă. Atât din interior, cât şi din exterior, ca la momentul potrivit să pot începe refacerea porţii vechi de intrare în Teologie, ca pe vremuri, aşa cum era iniţial şi firesc.

Refacerea porţii de intrare în incinta Teologiei din Blaj

Poarta era deteriorată, abia se mai ţinea în balamale. Unii, care intrau cu maşini mari ce mergeau în piaţă, nu mai deschideau poarta. Intrau direct cu maşina în ea, aşa încât mai rămăsese doar pe jumătate. Numai în partea de sus îşi mai păstra vechea formă, cu semnul sfintei cruci acoperit de negura timpurilor, trecut neobservat de oamenii fostului regim, căci lipsea o bucată din el, fapt care m-a determinat să încerc să o refac aşa cum era ea înainte de 1948.

În prima vacanţă mi-am programat timpul să lucrez la ea şi, într-o lună şi jumătate, cioplind cu cuţitul şi şlefuind cu hârtie abrazivă, am refăcut unele ornamente ca să fie similare cu cele vechi, pentru a o putea reda viitorului aşa cum au construit-o înaintaşii noştri.

Pentru consolidarea ei, i-am găsit lucrând pe părinţii a doi colegi (Gânţa Roman şi Gatea Florin), oameni de meserie, tâmplari. Am apelat la dânşii

să mă ajute să o pot consolida până începeau cursurile în toamnă, lucru pe care l-am şi făcut. Aceste persoane au fost devotate şi au sprijinit prin efortul şi munca lor, de cele mai multe ori neplătiţi, dar nu s-au dat înapoi de la solicitările făcute de noi, fapt pentru care cu siguranţă Bunul Dumnezeu le va răsplăti efortul.

În vara anului 1991 mi-am petrecut vacanţa la Teologie (ca de fapt şi celelalte), făcând de pază ziua şi noaptea, de cele mai multe ori nemâncat, deoarece veneam o dată pe săptămână acasă la Târgu Mureş şi-mi aduceam mâncare pregătită de sora mea Emilia, iar uneori, unii colegi din Blaj se dădeau la micul meu frigider amenajat în cabina porţii şi-mi consumau mâncarea, în lipsa mea. Nici unul dintre colegi nu a venit să mă ajute la această muncă pe care o făceam cu mare efort fizic, având nevoie de foarte multă răbdare, neavând scule adecvate, dar având întotdeauna în faţa ochilor actele şi faptele înaintaşilor, conştiinţa faţă de memoria acestora, care îmi dădea un imbold de a trece peste orice neajuns, a-l trata cu posibilitatea depăşirii lui, pentru a duce la bun sfârşit un scop nobil pe care mi l-am propus.

În sfârşit am realizat refacerea porţii până toamna, i-am construit şi o bună încuietoare pentru a putea proteja în siguranţă bunurile existente în interior.

Încet, încet se apropia timpul şi începeau cursurile anului II de studii, la 7 octombrie, după tradiţia școlilor blăjene, începând să ne pregătim cum am putut mai bine, după condiţiile pe care le aveam.

Am început cursurile anului II în condiţiile în care l-am încheiat pe primul, dar cu oarecare îmbunătăţiri. Am primit ceva ajutoare pe care le gestiona pr. Nicolae Jidveian, apoi pr. Nicolae Lupea, după care, trecând un timp de vreo doi ani, au fost încredinţate spre administrare subsemnatului. Această însărcinare a stârnit în rândul colegilor, al oamenilor din interiorul bisericii, chiar al clerului, o nemulţumire, mai mult sau mai puţin manifestă. Unii chiar îşi manifestau nemulţumirea într-un mod nefiresc pentru un creştin, chiar violent, prin ameninţări de tot felul, unele foarte grave, chiar cu moartea. [...].

Unii, cum s-a şi dovedit ulterior, au părăsit această comunitate din motive diferite, altele mai puţin înţelese de noi, dar cu siguranţă cunoscute de către cei în cauză. Fiecare şi-a urmat chemarea pe care a simţit-o, mulţu-

miţi cu ceea ce considerau ei că îi satisface mai bine. Unii credeau că aici este o modalitate propice pentru ei de a-şi schimba poziţia socială, alţii de a merge la studii în străinătate, alţii de a se îmbogăţi etc.

Dar erau şi dintre cei care au înţeles mesajul chemării lor, au dat curs acesteia şi au stat aproape de durerea „Bisericii lui Cristos”, fiecare după putinţa sa, după capacitatea de înţelegere pe care o aveau, trecând încet, încet, la ataşamentul sincer, simplu, îndelung răbdător faţă de această durere.

Poarta de intrare avea un dublu rol pentru fiecare dintre noi. Adică atât intrarea în incinta acestei clădiri, cât şi un percept de altă natură: intrarea în fundamentul credinţei acestei instituţii.

La un moment dat am constatat cu surprindere că totuşi erau suficienţi şi de partea bunei-credinţe, a celor care veniseră să studieze cu sinceritate şi să fie devotaţi acestei instituţii, adică Bisericii lui Cristos. Unii se dedicau cu adevărat studiului, alţii, înţelegând mai bine unele necesităţi stringente, se mai dedicau şi altor preocupări care se dovedeau ca necesare în buna desfăşurare a activităţilor de zi cu zi, făcând tot felul de munci utile, activităţi desfăşurate în timpul lor liber, sau chiar reducându-şi programul de odihnă, a orelor de învoiri în oraş, ori alte asemenea.

Era interesant faptul că majoritatea celor care se ofereau şi acestor tipuri de activităţi erau şi dedicaţi studiului cu mai multă sârguinţă, reuşind să se remarce prin munca lor şi în faţa superiorilor, a ierarhiei, cât şi a laicilor.

Existau şi din acei buni creştini şi buni la toate, pe care cu siguranţă Bunul Dumnezeu îi va răsplăti pe fiecare dintre cei ce s-au dăruit cu toată capacitatea lor în a pune umărul, fără ezitare, la bunul mers al acestei biserici, pentru că la început a fost tare greu şi cu multe neajunsuri.

Străjerii de noapte

Într-o seară, chiar înainte de a intra la masă, cum mergeam noi încolonaţi, au venit trei bărbaţi în stare de ebrietate. Masivi, foarte fioroşi, care ne înjurau în toate felurile, în faţa porţii de intrare a maşinilor, unde, până în curte, mai era o poartă de intrare din tablă pentru o mai bună siguranţă a noastră. S-au repezit la câţiva studenţi teologi care au fugit din faţa lor, după care urmam şi eu. Văzând scena petrecută în faţa mea, l-am apucat pe

unul şi l-am luat puţin cu mine în incinta noastră, să discut cu el, să aflu cu ce ocazie se manifestă în acest fel, iar după câteva minute s-a dezmeticit şi l-am identificat. La intervenţia unor colegi, care-l cunoşteau mai bine, i-am dat drumul. Ceilalţi doi, văzând ce s-a întâmplat cu unul dintre ei, s-au retras vociferând, iar după puţin timp le-am propus să plece sau să intre înăuntru. Dar au plecat.

Acestea nu erau singurele probleme cu care adesea ne confruntam. În fiecare noapte, în tot anul I, stăteam de pază câte trei persoane, iar ziua trebuia să participăm la cursuri fiind extrem de obosiţi.

Străjerii noştri se schimbau din trei în trei ore, ca plantoanele în armată. Erau puţine nopţi când nu eram atacaţi de către elemente plătite, încurajate sau incitate de alţii să şi fure ce se putea, să ne ameninţe, să ne intimideze, cu scopul de a ne determina să plecăm din Blaj.

Ni se spunea „mercenarii lui Todea", iar mie în mod special „puşcăriaşul", chiar dacă nu fusesem niciodată la închisoare, deşi fusesem pe aproape.

Odată trecea un parlamentar (preot ortodox, Tatu) prin fața Teologiei, însoţit de un alt preot ortodox din Blaj (pr. O.). Parlamentarul (Popa Tatu) a spus că în scurt timp o să ne numărăm pe degetele de la o mână şi o să dispărem.

– Dar dumneavoastră, părinte, să vedem câte degete aveţi la o mână, că cei peste două milioane de greco-catolici, câţi am fost noi înainte de 1948, au dispărut aşa de simplu? Pr. ortodox (O.) din Blaj l-a tras de mânecă şi i-a spus:

– Hai, hai, că s-ar putea să avem probleme, nu-i provoca!

Eforturile noastre nu se concentrau asupra prinderii celor care încercau să fure sau să intimideze, să ne creeze tot felul de şicane, ci de a-i determina să se obişnuiască cu noi, cu o altfel de realitate, care pentru majoritatea dintre ei era încă de neconceput.

Problemele nu erau create numai de către cei din exterior, ci şi de către cei din interior. Uneori, chiar de către cei care erau puşi să gestioneze problemele instituţiei, lucruri pe care le efectuau din proprie iniţiativă sau din diferite slăbiciuni personale, la îndemnul altora care-şi urmăreau propriile interese.

Aşa s-a întâmplat în data de 2 mai 1991, la sosirea a două transporturi de ajutoare; eu eram la mare distanţă de Blaj, trebuind să transport 26 de persoane, în majoritate preoţi, la înmormântarea preotului greco-catolic din Subcetate, judeţul Harghita. Primisem dispoziţie de la Mitropolitul dr. Alexandru Todea să particip şi să duc persoanele respective la destinaţie şi să mă întorc cu ei la domiciliile lor după terminarea evenimentelor, lucru pe care l-am făcut. La întoarcerea mea în Blaj am aflat de la unul dintre colegii care nu plecaseră de 1 şi 2 mai acasă (fiind mai săraci şi neavând bani de drum rămâneau în Teologie), anume N.L., care mi-a relatat ce se întâmplase în lipsa mea, dar cu rugămintea de a nu folosi numele lui în niciun fel, că s-ar putea să aibă probleme, lucru pe care l-am respectat.

Dată fiind situaţia creată, am căutat să-l contactez pe un altul dintre colegi care a participat şi profitat de acţiunea produsă. La primul contact cu acesta (C.V.) nu a vrut să recunoască, dar observând cât de bine cunosc eu problemele, amintindu-i de eventualele consecinţe, în aceeaşi după-amiază s-a întors la mine şi mi-a relatat totul, a recunoscut, dar m-a rugat să nu-l divulg, dorinţă respectată.

Spunându-i superiorului despre cele întâmplate, acesta a replicat că nu am nicio dovadă şi a fost pe punctul de a nu mă admite la Sfânta Liturghie până nu probez cele susţinute de mine, avertizându-mă că dacă până în data fixată de dânsul nu vin cu dovada voi părăsi Teologia, din vina mea. Eu i-am spus că deja am dovada, dar că nu o voi face publică, iar dacă voi părăsi Teologia o voi face-o, însă nu din vina mea, ci din vina sa, pentru că eu nu pot suporta o asemenea mârşăvie. A sosit ziua ultimatumului şi am fost chemat la raport.

– Ei, uite, pentru că ai provocat un asemenea scandal şi discreditare a superiorului acestei instituţii, să-mi aduci dovada ori să-ţi iei bagajele şi să părăseşti instituţia!

– Părinte! Uitaţi, am dovada.

– Nu se poate!

– Ba se poate!

– Bănuiesc cine ţi-a spus!

– Bănuiţi greşit, părinte!

– Cine ţi-a spus?

– Părinte, unul care a participat la tărăşenie şi a beneficiat de aceasta!

– Nu cred, unul dintre aceştia nu putea spune aşa ceva!

– Iată, părinte, că unul dintre aceştia a recunoscut şi dacă nu vreţi să mă credeţi, am să fac cunoscut cazul Mitropolitului şi dânsul va decide dacă va trebui să părăsesc instituţia sau nu!

– Bine, să părăseşti instituţia, dar nu din cauza mea!

– Ei, părinte... îmi pare rău, dar atunci voi depune în scris o adresă prin care o să-l anunţ pe şeful instituţiei că o părăsesc, dar voi motiva şi faptul pentru care o părăsesc.

– Atunci să nu depui nimic scris! Aşa să nu te retragi! N-aş fi crezut că unul dintre cei care au beneficiat de acele lucruri să recunoască!

– Da, părinte, a recunoscut şi i-am mulţumit pentru sinceritate!

A fost un moment greu de depăşit, atât pentru părintele, cât şi pentru mine, deoarece aceasta a reprezentat pentru ambii un moment în care avea să scadă între noi încrederea, care determina să se stabilizeze între noi o oarecare răceală şi apoi o lipsă de colaborare, deşi relaţia între noi se cerea să fie mai bună. Din păcate aşa s-au petrecut lucrurile.

Poate şi schimbul de generaţii a făcut să fie mai greu, deoarece diferenţa de vârste era mare, după cum o generaţie de mijloc lipsea cu desăvârşire, unii erau prea în vârstă, ceilalţi eram prea tineri şi nepregătiţi pentru ceea ce trebuia să avem de îndeplinit.

Din nefericire, consider că părintele nostru a căzut adesea în cursa celor care cu viclenie ştiau să exploateze bunătatea sa şi acest lucru a dăunat definitiv.

Prindeţi hoţii!

Ne-a sosit un TIR cu ajutoare din Franţa. Era un călugăr care vorbea în limba catalană, care se asemăna foarte mult cu limba română, aşa încât îl înţelegeam ce vorbea. Acesta era însoţit de încă trei persoane, între care şi o tânără, membră a unei organizaţii de binefacere din Franţa.

După câteva ore în care am descărcat pachetele cu ajutoare, se apropia seara, temperatura a scăzut şi oaspeţii noştri au vrut să se îmbrace cu ceva haine pe care le aveau în cabina autotrenului parcat în curtea Teologiei din Blaj. Cînd am ajuns la maşină, au constatat faptul că în cabina maşinii nu mai erau bagajele lor personale, acte şi alte lucruri personale. Au venit

direct la mine, care eram încă preocupat de aranjarea materialelor primite, şi îmi relatează despre cele întâmplate. M-am străduit să înţeleg despre ce era vorba, încercând să aflu ceva de la ceilalţi colegi care nu participaseră la munca de descărcare a ajutoarelor primite. Nu am putut afla nimic despre ce s-a petrecut de fapt în acest timp, aşa încât nu am avut altă soluţie decât să anunţ organele de poliţie că unor persoane care au fost primite în curtea noastră spre cazare le-au dispărut documentele. Călugărul respectiv a fost obligat să depună o sesizare scrisă şi a fost întrebat ce alte obiecte i-au mai dispărut. Acesta a scris: acte, haine şi 850 de dolari. Cazul a fost dat unui subofiţer pe nume Ioan Pepelea, care a venit în incinta Teologiei şi a vrut să facă nişte cercetări, dar a intervenit pr. Nicolae Lupea, rectorul Academiei Teologice. Acesta nu a vrut să-l lase pe poliţist să facă cercetări, dar până la urmă poliţistul a acceptat ca pr. Lupea să participe la anchetă. După multe peripeţii, cu o abilitate şi calităţi poliţiste, Ioan Pepelea a descoperit şi recuperat bunurile sustrase oaspeţilor noştri. Noaptea, la ora 2, a bătut cineva la uşa camerei mele. M-am trezit, am deschis şi l-am văzut pe poliţist, care mi-a relatat că e pe cale de a descoperi persoanele care au furat bunurile. M-am echipat şi l-am însoţit, la cererea acestuia. Am ieşit afară. Lângă maşina lui am văzut doi colegi de-ai mei legaţi unul de altul cu cătuşele la mâini.

Eu i-am spus poliţistului:

– Dezlegaţi-i, aceştia sunt colegii mei!

– Da, dar aceştia sunt hoţii!

– Nu se poate!

– Ba se poate!

– Urcaţi sus în maşină, că mergem la sediul poliţiei din Blaj, spuse omul legii. Ajunşi acolo, i-a separat pe cei doi, pe unul l-a lăsat în încăperea în care eram eu, iar pe cel de al doilea l-a dus într-o altă încăpere.

Revenind în încăperea în care eram cu celălalt coleg, poliţistul i-a cerut acestuia să dea o declaraţie în care să scrie totul cum s-a întâmplat. După un timp, poliţistul a luat declaraţia colegului meu şi a spus:

– Ascultă, măi, scrie-o şi pe aceea, ştii tu care, căci acum poliţia nu mai bate dacă nu-i cazul, măi! Şi i-a înapoiat declaraţia pentru a o completa cu cele pe care probabil numai ei doi le cunoşteau.

În fine, după câteva ore am reuşit să plec de la poliţia din Blaj, cei doi colegi, V.P şi A.L., au rămas arestaţi. Apoi au fost transportaţi la Poliţia Alba Iulia, de unde după două zile au fost eliberaţi pe cauţiune, plătită de prof. N.D.

Deschiderea cantinei la Teologia din Blaj, eveniment pentru a marca ziua de 1 Decembrie 1918

IPSS Mitropolitul Alexandru Todea era plecat la Roma după ce a început al II-lea an de studii, iar noi continuam să luăm masa tot la Liceul Agricol din Blaj (fost Liceul „Sfântul Vasile"), aşa încât ne tot frământam şi discutam cu secretarul Mitropoliei Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, în persoana pr. Vasile Mărginean, cum am putea să-i facem Mitropolitului, pe când vine de la Roma, o surpriză. Adică să deschidem cantina.

Era pe la sfârşitul lunii noiembrie 1991, când, într-o zi, secretarul Mitropoliei mă cheamă la el şi-mi spune:

– Iată un semn bun, am primit o donaţie în sumă de 50.000 de lei. Acesta este semnul că trebuie să deschidem cantina la noi, la Teologie.

M-am străduit să fac mese, chemând pe cei doi meşteri tâmplari, părinţii colegilor noştri (Roman Gânţa şi Florin Gatea), participând şi colegul nostru, Călin Paţulea. Cu ajutorul acestora, într-o zi şi o noapte am confecţionat cinci mese lungi la care încăpeam într-o singură serie toţi studenţii teologi.

Am cumpărat farfurii din porţelan, plastic şi tacâmuri din aluminiu, că numai atât ne ajungeau banii, aşa încât am reuşit ca pe data de 1 decembrie 1991 să mâncăm în actuala sală a cantinei Institutului Teologic din Blaj.

În momentul în care a sosit Mitropolitul de la Roma, cu toate că era seara târziu, fiind înştiinţat de către secretarul Mitropoliei, pr. Vasile Mărginean, Mitropolitul s-a deplasat la Teologie pentru a vedea cum s-a reuşit să se deschidă cantina şi cum o fi arătând sala.

Desigur, s-a avut grijă ca sala de mese să fie amenajată corespunzător, atât pentru faptul că era practic festivitatea de deschidere a cantinei, cât şi pentru a marca prin acest gest şi evenimentul de la 1 decembrie 1918.

Când a deschis uşa, nu i-a venit să creadă; sala arăta pregătită ca pentru o zi festivă, cum de altfel a şi fost, era ziua naţională a ţării, aşa încât a mân-

cat şi Mitropolitul Dr. Alexandru Todea cu noi la Teologie. Unul dintre ospătari eram chiar eu.

Cantina a funcţionat cu mâncarea pregătită la amiază, iar dimineaţa şi seara se dădea hrană rece din lipsă de personal. O distribuiam eu, care am şi spălat vesela tot anul, fiind ajutat şi de cel mai bun prieten şi coleg, Simion Cioloca.

Deschiderea cantinei nu a fost atât de grea misiune pe cum s-a dovedit continuarea funcţionării ei, când nu aveai nicio sursă sigură de venit, nicio finanţare, când de cel puţin trei ori pe zi trebuia să pui în farfurii la 150 de persoane, cu personalul auxiliar cu tot.

Gospodăria anexă

Poate, la prima vedere, ar părea nepotrivită o asemenea activitate – existenţa unei gospodării anexe în incinta unei instituţii de învăţământ superior. Dar până la urma necesară. Chiar unii dintre colaboratorii cei mai apropiaţi cu funcţii de răspundere nu vedeau cu ochi buni această iniţiativă, care nu pare deloc potrivită cu specificul activităţii instituţiei de bază.

Am luat această măsură de unul singur, întrucât odată cu deschiderea cantinei la Teologia din Blaj, chiar de 1 Decembrie 1991, m-am gândit că vor rămâne resturi de mâncare care s-ar putea folosi la o gospodărie anexă, de unde să putem avea carnea de porc necesară pentru cantina noastră.

Am luat cu mine pe unul dintre colegii de serviciu la cantină şi m-am dus în târgul din Blaj. Am cumpărat pe banii mei zece purcelaşi, pe care până seara i-am ţinut în microbuz, pentru că nu aveam amenajat un spaţiu pentru ei. Am chemat cu mine un alt coleg, pe care l-am rugat să vină să mă ajute să pregătim un spaţiu pentru aceşti purceluşi, în aşa fel încât să nu le fie frig.

Am găsit un loc bun, într-un spaţiu unde s-au ţinut carburanţi pentru fostul Spital TBC. Am înjghebat nişte vase în care să le putem pune mâncare.

S-a aflat şi la Mitropolie cum că la Teologie eu am adus câţiva porci. Personalul de la contabilitatea Mitropoliei m-a reclamat la Mitropolit.

Am fost chemat de urgenţă la Mitropolit. Mitropolitul m-a întrebat de unde am adus porci. Am zis că din târgul Blajului.

– Cu ce bani ai cumpărat porcii?

– Cu banii mei!

– Şi ce le dai de mâncare?

– Resturi ce rămân de la cantină şi tărâţe.

– Câţi porci ai cumpărat?

– Zece!

– Şi câţi au murit?

– De ce să moară?

– Nu ştiu, zice IPSS Alexandru.

– Păi, astăzi n-am fost la ei pentru că a trebuit să aprovizionez cantina şi să aduc apa cu microbuzul de la izvor şi l-am rugat pe un coleg să le dea de mâncare, dar nu mi-a spus nimic rău. Am să merg să văd dacă s-a întâmplat ceva, că eu nu ştiu. Am să mă întorc să vă spun.

– Cum... ieri, alaltăieri, nu ţi-a murit niciunul?

– Nu, IPS Voastră! Ieri erau toţi zece! Aseară când le-am dat mâncare erau toţi sănătoşi şi tare vioi!

– Du-te de vezi, vino să-mi spui dacă totul e în ordine.

Am plecat alergând la Teologie, să văd ce s-a întâmplat. Totul era în ordine, purceluşii erau bine. M-am întors la Mitropolie şi i-am relatat Mitropolitului că totul era în ordine, la care a rămas surprins cât de dezinformat a fost tocmai de cei de la contabilitate. Atunci m-a întrebat:

– Păi, cei de la contabilitate ce vorbesc?

– Nu ştiu, n-am vorbit cu ei!

– Extraordinar! Uite ce oameni pot să fie! zise Mitropolitul.

Aşa se petreceau unele lucruri pe acele timpuri, din invidie, după te miri ce vorbe, pentru că Blajul era mic şi se cunoşteau aproape toţi, iar bârfele circulau cu mare viteză.

Având, din 1993, prin HG nr. 446/1992, şi fosta moară a Mitropoliei din Blaj în proprietatea noastră, am procedat la a da curs lucrurilor ca ea să funcţioneze, pentru că lumea era suspicioasă, incitată în fel şi chip, cu precădere de nou-formatele instituţii ale statului, care primeau tematici anume, misiuni speciale în a lucra pentru anihilarea B.R.U., cum este B.O.R. Ea lucra şi pe faţă şi pe dos împotriva B.R.U. Noi încercam să facem ce se putea ca lucrurile să-şi continue bunul mers, în aşa fel încât lumea de rând să nu simtă practic schimbări semnificative.

Aşa am dat curs şi acestei mori preluate de către noi; moara avea o clientelă pe o rază de 20 de km în jurul Blajului. După activitatea ei obţineam un oarecare beneficiu material. Reuşeam astfel să întreţinem, pe de o parte, parţial cantina Teologiei cu pâine, iar cu alte resturi de la moară gospodăria anexă, în care până la urmă am reuşit să avem un efectiv de 225 de porcine. Se alimenta cantina Teologiei, rămânând şi surplusuri pentru diferite mese ocazionate cu prilejul unor evenimente petrecute în Biserica noastră şi aniversate la Blaj, atât cotidiene, cât şi fastuoase, sau chiar mai delicate, dar reale.

Până la urmă, gospodăria anexă mergea aşa de bine, privită din exterior, că a devenit foarte invidiată din interior. S-a început câte puţin să se lucreze, încet, dar sigur, la demolarea acesteia.

Adevărat spun că eu nu eram de specialitate. Dar ceea ce se făcea acolo era numai la indicaţiile celor mai buni specialişti în domeniu, pe care-i contactam, iar rezultatele erau pe măsură, întrucât de acolo nu se fura, nu se trişa cu furajarea animalelor. La un moment dat exista şi un surplus de carne, aşa încât alţii sus-puşi din interiorul instituţiei, fără a mă consulta, dădeau dispoziţii de tot felul, cu toate ca aceasta a fost înfiinţată din resursele mele personale. Şi acest lucru deranja foarte tare.

Am pus mult patos în activitatea gospodăriei-anexă, deoarece am creat-o din temelii, destul de performantă, cu resurse minime, dar cu multă dăruire, neavând personal plătit multă vreme. Multe lucruri le făceam eu, ajutat de câţiva apropiaţi, care înţelegeau necesitatea lucrurilor şi participau cu bunăvoinţă.

Încet, încet, cei care lucrau la ruinarea acestei munci cu tot felul de reclamaţii nefondate la ierarhie, creduli uneori peste măsură, neverificând totdeauna informaţia, luau măsuri în necunoştinţă de cauză şi la un moment dat am început să cedez.

Am solicitat superiorilor să vând câteva capete de porci pentru a avea bani pentru deratizare. Nu mi s-a dat voie şi de acolo am început să cred că toată această muncă, toată această activitate extraordinară, admirată de străinii care veneau să vadă o micro-gospodărie modernă pe atunci, cu furajarea făcută automat, cu adăpători automate, o curăţenie exemplară, canalizare, avea în scurtă vreme să se ruineze.

Nefăcând la timp deratizarea, s-a depistat la unele tăieri trichineloza, aşa că era previzibil că în scurtă vreme urma să se întâmple ceva grav.

Tachinat de ai mei, descurajat de efortul mare pe care-l depuneam de unul singur, am decis să mă opresc, pentru a lăsa pe alţii să facă şi ei măcar ceea ce am făcut eu. Dar aceştia nu au mai făcut nimic şi totul s-a ruinat. Apoi, am cumpărat toate aceste produse din magazine, că se găseau în cantităţi îndestulătoare.

Curtea de jos a Teologiei din Blaj

Situată la o înălţime cu vreo 40-45 de metri mai jos decât curtea de sus a Teologiei, unde sunt şi clădirile vechi, curtea de jos, cu vreo două construcţii, oferea un bun prilej de a înjgheba o anumită activitate, pentru a fi folosită într-un scop util instituţiei noastre.

Din păcate acest lucru nu era pe loc posibil, deoarece Primăria Blaj îşi avea acolo o gospodărie anexă, cu o staţie de îmbuteliere sucuri şi alte produse de băuturi răcoritoare, precum şi o secţie de vulcanizare.

Tot în acea perioadă, lucrători ai Primăriei Blaj tăiaseră peste optzeci de stejari, ale căror trunchiuri rămăseseră cam pe locurile lor. Stejarii aveau în jur de o sută de ani şi peste, au fost plantaţi cu multă trudă pe alte vremuri, după cum povesteau persoanele mai în vârstă, care erau foarte deranjate de ceea ce făcea Primăria, prin reprezentanţii săi, la acea dată.

Aceştia aveau pretenţia ca parcul din curtea de sus a Teologiei să fie al Primăriei din Blaj, inclusiv terenul pe care se află actualmente Capela Teologiei. Şi aceasta să fie a Primăriei deoarece acolo existau nişte garaje, unde avea depozitate anumite materiale.

M-am tot frământat cum să pot face să-i scot din curtea noastră, întrucât pe poarta de jos, care avea intrarea din piaţă, intrau ei şi alte persoane, iar nouă ne dispăreau tot felul de lucruri. Prin curtea noastră se plimbau ca pe bulevard tot felul de neaveniţi.

Am luat legătura cu şeful secţiei de băuturi răcoritoare a Primăriei, pentru a reglementa consumurile de gaze, apă, care le primeau de la noi, în caz contrar le voi sista aceste facilităţi. Acesta nu a vrut, negândindu-se că Biserica Greco-Catolică va mai putea sta vreodată în picioare, respectiv să funcţioneze normal. În aceste condiţii le-am sistat apa, respectiv am

secţionat conducta care avea un traseu destul de lung, iar sub pretextul că este iarnă, s-a presupus că apa a îngheţat undeva şi de aceea nu mai au apă, aşa că nu mai puteau să lucreze fără apă. Dat fiind faptul că la gaze contorul era la noi, le-am sistat şi gazul, aşa că trebuiau să-şi rezolve problema aceasta, ceea ce era mai greu deoarece Primăria nu poseda acte de proprietate pe spaţiile ce le deţinea.

Aşa am început să ne luptăm cu Primăria pentru a se muta din curtea noastră cu tot cu gospodaria anexă. Ei deţineau alte spaţii situate la distanţă mai mare de sediul Primăriei. De aceea nu aveau de gând să se mute în respectivele spaţii.

Am început o luptă aprigă pentru a rezolva această problemă. Am luat legătura cu câţiva consilieri de-ai noştri, greco-catolici şi ţărănişti, care ne-au sprijinit în acest sens, stabilind şi o strategie ce ne-a fost de mare folos.

Aflând că cei care ţineau pârghiile în sensul mutării gospodăriei-anexă a Primăriei sunt potenţiali anchetaţi pentru anumite fraude financiare – dispariţia unei turme de oi pe care o avea Primăria şi aceştia se făceau răspunzători de ea –, am început să le punem probleme şi de alt tip, aşa încât am negociat cu ei mutarea gospodăriei lor din curtea noastră, şi am reuşit.

Pe cheltuiala mea, prin relaţiile pe care le-am avut la diferite instituţii, am pus la dispoziţie mutarea tuturor utilajelor care le aveau în curtea noastră, compuse în general din piese moarte din fier vechi, precum: buldozer pe şenile, o maşină mare cu macara de 30 t, alte camionete, tractoare uzate, remorci, mormane de materiale feroase, materiale ruginite etc., pe care am reuşit să le mutăm într-o singură zi. Mare noroc că eu am avut relaţia permanentă cu laicii, credincioşii noştri, care deţineau anumite funcţii în diferite instituţii din Blaj. Cu sprijinul lor, prin curajul cu care bunul Dumnezeu m-a înzestrat, am reuşit să fac pentru Biserica lui Cristos lucruri pe care nu mi le-aş fi putut imagina niciodată. În mod direct, pentru eliberarea curţii de jos a Institutului Teologic din Blaj, am solicitat sprijin din partea dlui ing. I.P., care mi-a dat câteva bascule imense, un trailer de 40 t. Cu acestea am procedat la mutarea utilajelor secţiei, respectiv a gospodăriei anexe a Primăriei într-un alt spaţiu. Asta, pentru a putea elibera curtea de jos a Institutului Teologic din Blaj.

După această dată, poarta de jos, din piaţă, a fost închisă şi aşa am reuşit încet, încet să scăpăm de minunile de care ei se foloseau în curtea noastră.

Lor le era deja frică de curajul nostru, de felul cum puneam problemele în discuţie cu ei, deoarece aceşti reprezentanţi ai unei epoci în dizgraţie, căzute fizic, nu mai aveau niciun argument pentru a mai putea exista şi cu atât mai puţin de a mai putea continua.

Reprezentanţii Primăriei au început să cedeze moral şi fizic în faţa noastră. Acesta a fost un moment bine exploatat de noi; uneori am acţionat, recunosc, la marginea legalităţii, dar ce legi şi ce fel de logică aveau aceste legi rămânea de văzut.

Aşa am acţionat la Blaj pentru recuperarea bunurilor pe care înaintaşii noştri le-au avut în grijă, le-au statornicit pentru acest scop măreţ, acela de a construi suflete care să poată trasnsmite cuvântul Domnului nostru Isus Cristos, după cum le-a spus Apostolilor săi: „mergeţi şi propovăduiţi cuvântul meu, la toate neamurile pământului şi la toată făptura”.

Grădina Teologiei din Blaj

Curtea de jos a Teologiei era despărţită de un gard de prefabricate de beton de grădina pe care o foloseau cei de la Liceul Agricol din Blaj, fost Liceul „Sfântul Vasile”. Vedeam adesea cum în dreptul curţii de la Teologie foloseau grădina noastră alţii, care aveau pământul lor. După unii, noi nu aveam dreptul la grădină, pentru că aşa vroiau ei sau alţii, cărora nu le convenea de prezenţa noastră, pentru că existam, de această dată în mod legal.

Aşa se face că odată m-am gândit cât de bine ar fi să mutăm noi gardul care despărţea curtea de jos de grădină, numai că pe jumătatea acestui spaţiu se afla gospodăria anexă a Spitalului din Blaj.

S-a născut ideea de a avea şi noi grădină la Teologie. Aveam prefect de studii pe părintele Duma de la Iaşi, care era un om cu o anumită experienţă de viaţă, o bunătate de om cu care mă puteam înţelege extraordinar.

Într-o zi i-am mărturisit părintelui ce am de gând să fac şi că aş avea nevoie de ajutor pentru a muta gardul din grădină pe latura spre vecini, respectiv Liceul Agricol, pentru a avea şi noi grădină. Aş avea nevoie de teologii din anul II de studii. Părintele a fost de acord.

Am luat teologii, colegii mei, dar munca era mai grea decât mi-am imaginat, iar colegii mei nefiind obişnuiţi cu o aşa muncă grea, nu am putut finaliza într-o zi mutarea gardului. Seara m-am dus din nou la părintele Duma, i-am relatat ce am făcut, mulţumindu-i pentru sprijin și cerându-i încă o zi pe studenţii din anul I de studii, pentru finalizarea mutării gardului. Părintele a fost de acord, iar noi am terminat munca de mutare a gardului pe vechea graniţă, după care am avut grădină la Teologie. Pe acest teren al grădinii Teologiei era amplasată şi gospodăria anexă a Spitalului orăşenesc din Blaj, unde aceasta avea vreo 18 porci, un cal cu grajd, fânar, coteţe de porci cu racordările aferente, gospodărie care era prost întreţinută. Ea exista în incinta spaţiului nostru, lucru care nu era convenabil pentru noi.

Aşa, într-o zi am apelat la domnul ing. Radu Mihăescu, rugându-l să-mi dea o remorcă în care să încarc porcii spitalului şi să-i duc în alt loc. Am aflat despre faptul că la şcoală, care fusese a noastră, sunt nişte coteţe pentru porci, foarte bune şi absolut goale. În fine, după alte lucrări, Teologia din Blaj a dobândit şi ea grădina, în suprafață de peste 7000 metri pătraţi.

O vacanţă de vară la Teologia din Blaj

Eu nu am putut avea nicio vacanţă, niciun concediu cât timp am fost la Blaj, deoarece erau atâtea lucruri de făcut încât nici nu m-am putut gândi la vacanță sau concediu.

Nu-i putem înţelege pe cei care găseau pasiuni în alte locuri, pe când la noi era atâta de muncit, neavând bani să dăm altora să ne execute aceste munci.

Trebuia să ne descurcăm singuri pentru a rezolva problemele care interveneau în cursul anului. În clădirea Teologiei locuiau aproximativ 150 de persoane şi nu puteai niciodată acţiona nestingherit. Lucrările de reparaţii trebuiau făcute în perioada de vacanţă.

Unii dintre colegi plecau în străinătate, alţii prin diferite staţiuni, la munte, la mare, fiecare îşi avea atât de bine justificate zilele de vacanţă!

Totuşi, dintre atâţia, se mai găseau unii care înţelegeau şi nevoile instituţiei, fapt care mă bucura foarte mult.

Din multele probleme cu care ne confruntam era parcă primordială aceea a canalizării, una destul de grea pe care nu o puteam rezolva simplu,

deoarece nu aveam finanţare. Instalaţia data anterior anului 1948, tuburile din ceramică din care era construită canalizarea se deterioraseră. În multe locuri aceasta era întreruptă, situaţie care punea mari probleme pentru remediere.

Într-o vacanţă, împreună cu unul dintre colegii mei, Călin Bungărdean, am convenit ca, pentru scutirea de la plata unui semestru la cantină, să mă ajute la refacerea canalizării de la Teologie, până inclusiv pe sectorul Liceului Agricol.

Am închiriat o vidanjă pentru a curăţa şi desfunda canalizarea acolo unde era nevoie. O muncă titanică pentru rezolvarea acestei probleme. Muncă deloc uşoară, dar cu răbdare şi perseverenţă am reuşit cam în două săptămâni, lucrând zi-lumină, să putem rezolva problema canalizării, pentru o bună perioadă de timp.

Tânărul teolog, de altfel un bun prieten de-al meu, a ajuns preot în Parohia greco-catolică Turda Veche, unde a realizat un lăcaş de cult.

Am colaborat cu el şi după perioada studenţiei în rezolvarea problemei transportului avocatului Sever Andrei Mureşian la instanţele de judecată pentru a susţine cauzele noastre.

Construcţia Capelei de la Teologie

Am stabilit împreună cu Mitropolitul dr. Alexandru Todea locul unde să edificăm această Capelă în cadrul Teologiei, loc unde la acea dată se aflau încă garajele Primăriei Blaj, iar deasupra acestora era o placă mare de beton peste care era pusă zgură şi bitum pentru a proteja de ploi eventualele scurgeri sau infiltrări în interiorul clădirii.

Am demolat acele garaje şi încăperi folosite ca magazii ale Primăriei, după care am început să săpăm fundaţia pentru noua capelă, care avea să servească teologilor pentru administrarea celor spirituale, cât şi pentru practica liturgică ce avea să se desfăşoare în acest nou lăcaş de cult.

Lucrările au început într-un timp destul de rapid, dar nu prea existau fonduri pentru realizarea acestora. Am apelat la începutul acestor lucrări la oameni de bună-credinţă, credincioşi greco-catolici care deţineau anumite pârghii prin care ne mai puteau sponsoriza, ne mai puteau ajuta cu unele

transporturi, materiale sau alte facilităţi pentru a putea realiza unele din lucrările întreprinse de noi.

A fost cooptat pentru responsabilitatea lucrărilor domnul ing. Ioan Matei de la Cluj-Napoca, care ţinea legătura cu constructorul angajat. El venea şi verifica lucrările de fundaţie, construcţie şi finisaje, iar eventualele nereguli mi le comunica.

Aveam misiunea de a urmări derularea şi soluţionarea acestora.

Îmi aduc aminte cum la săparea fundaţiei s-a constat că şanțul nu avea suficientă lăţime şi adâncime. Neavând pe cine însărcina cu această misiune, am săpat eu, de unul singur, până la ora 1 noaptea, la lumina unui bec. Săpam cu târnăcopul, pentru ca dimineaţa la ora 7 să poată fi turnată fundaţia capelei la parametrii programaţi.

Oare câţi dintre cei care intră în „aula mare" la parterul capelei, când intră în capela de la etaj, cunosc sau bănuiesc cu cât efort şi sacrificiu s-a făcut această capelă... Cu siguranţă va şti doar Bunul Dumnezeu.

La turnarea plăcii de la etajul I am fost pus de către ing. Matei să stau sub planşeul unde se turna betonul, pentru a vedea dacă nu cedează undeva cofrajul. Pentru că Dumnezeu nu a vrut să mor acolo, nu realizez cum am ieşit pe un geam şi am plecat pe hol, iar când m-am întors planşeul de sus era rupt şi tot betonul a căzut jos, iar cei din jur mă căutau. Eu am apărut în spatele lor nevătămat. Bunul Dumnezeu m-a salvat, a vrut să mă mai păstreze.

Iconostasul s-a făcut de către doi oameni din Braşov – ing. Irimie, proiectant în construcţii de avioane, care de loc era din Blaj, un electrician de profesie, în colaborare cu domnul Chira Victor, tot din Braşov, care a fost mutat la Blaj, având un scop nobil, dar din păcate neîmplinit.

În timpul acestei construcţii am fost obligat să plec la Roma pentru a duce un microbuz cu teologi la studii, la Pio Romeno. Aveam viza de Italia. După căderea Cardinalului am vrut să plec la studii în străinătate, dar nu la Roma. Nu am acceptat să plec la studii la Roma deoarece îmi era pregătită exmatricularea de acolo: nu eram agreat de către unul dintre cei căruia i-aş fi putut fi rival în a accede la funcţii în biserică. Am vrut în schimb să plec la studii în Austria, la Salzburg, unde primisem o bursă din partea mănăstirii de la Kremsmünster. Dar nu numai atât. Am mai rezolvat încă o bursă pentru un alt coleg, pentru a nu fi singurul român acolo. Însă nu am primit

aprobare sub nicio formă pe atunci de la Administratorul Apostolic, PSS George Guţiu, întrucât nu i-a permis aceeaşi persoană. Fiind rezolvate două burse de studii în Austria, la Salzburg, s-a vrut trimiterea altor doi teologi de la Blaj, dar aceştia şi-au retras bursele când au văzut ce se întâmplase. Faţă de această situaţie am decis să nu plec nicăieri şi să-mi continui atribuţiunile cu care m-a însărcinat Mitropolitul Alexandru Todea, încă din 1991, lucru pe care nu l-am regretat niciodată. Rămânând la Blaj, am putut să fac pentru Biserica noastră ce nu aş fi putut face dacă aş fi fost plecat la studii oriunde în străinătate.

Am speranţa că Bunul Dumnezeu va răsplăti munca mea pe care am făcut-o în numele Bisericii lui Cristos.

Corpul III administrativ al clădirii Teologiei

Corpul III al clădirii Teologiei din Blaj, sau corpul administrativ cum i se mai spunea, a fost construit separat de vechea clădire. El era mai scurt în lungime decât celelalte, dacă privim clădirea aşa cum este reprezentată acum în formă de E.

La un moment dat s-a pus problema să întregim corpul respectiv de vechiul corp al clădirii, deoarece arată foarte rău în interiorul curţii. S-a ajuns la soluţia de a se face o plombă, prin a se construi un „corp sanitar”, astfel ca la finalizarea acestuia, corpul de clădire să pară întreg, să aibă un aspect plăcut, în consens cu celelalte două corpuri.

După o serie de lucrări destul de grele s-a realizat construcţia, apoi s-a tras şi reţea de apă, un planşeu din beton, care din nou arăta în neconcordanţă cu ceea ce reprezentau celelalte două corpuri de clădire.

Aşa că acest lucru a rămas în sarcina mea. M-am tot consultat cu unul şi cu altul, dar într-un final am luat o hotărâre în acest sens, pentru ca aceasta să se realizeze bine numai după ce vom prelungi acoperişul în ton cu cel din vechiul corp.

Unii nu erau de acord cu ceea ce am propus, dar până la urmă nu m-am lăsat şi am făcut aşa cum am crezut că este bine. Nu eram străin de astfel de lucrări şi am terminat acoperişul, corpul de clădire arătând ca şi când ar fi fost construit concomitent cu celelalte două.

După ce a fost terminată lucrarea, cei care se opuneau la realizarea ei în acest fel nu au mai spus nimic atunci când aduceam în discuţie acest subiect, schimbau subiectul, fapt care mi-a dat satisfacţia de a fi realizat ceva bun.

Corpul respectiv era împrejmuit cu un gard din dale de beton, de care Primăria din Blaj susţinea că-i aparţine. Ba, spuneau că acel corp este al lor şi că vor să facă intrare prin partea din spate, spre aleea care duce în piaţa de jos.

M-am opus acestui lucru întrucât Primăria din Blaj vroia ca împreună cu acest corp de clădire să ne ia şi parcul din curtea de sus, garajele unde este acum Capela Teologiei, precum şi cele două garaje alipite de corpul I al clădirii.

În această situaţie, mi-am luat cu mine vreo cinci-şase colegi pe care i-am rugat să mă ajute, pentru că în ziua următoare urma să vină prefectul judeţului să vadă situaţia şi să hotărască ce este de făcut cu acest corp de clădire. Am lucrat cu colegii mei cu atâta sârguinţă încât într-o după-masă am dat jos gardul, am rupt toţi stâlpii de beton cu târnăcopul. Pe cealaltă parte, în dosul clădirii era într-adevăr o uşă, pe care am scos-o din perete şi am pus un geam identic cu celelalte. Corpul arăta că are faţada către curtea noastră.

Când a venit primarul de atunci (I.M.F.), împreună cu prefectul judeţului, acesta i-a explicat reprezentantului Guvernului în teritoriu că intrarea este pe cealaltă parte. Eu i-am spus primarului că nu are dreptate, că nu spune adevărul. Am mers împreună să vedem cine are dreptate. Când au văzut, nu le-a venit să creadă. Au constatat că de cealaltă parte nu este intrare, iar geamul cu pricina nu mai există. Eu am lucrat la această modificare, am aruncat nişte praf cu lopata pe tencuiala proaspătă a geamului să arate în ton cu celelalte. Şi pentru că geamul era proaspăt tencuit, s-a prins bine praful de el, aşa încât nu au găsit intrare pe cealaltă parte, iar cele spuse de primar nu se adevereau. După o confruntare verbală puternică, i-am spus prefectului că domnul primar confundă clădirile, că face referire la cealaltă clădire, dincolo de Catedrala Mitropolitană, în curtea Liceului Agricol.

Prefectul nu a mai ştiut ce să creadă. Până la urmă m-a crezut pe mine, aşa încât am rămas cu corpul de clădire în pace şi liniştită folosinţă.

Brutăria, la Teologie

Având la îndemână moara din Blaj, care s-a restituit Mitropoliei prin H.G. 466/1992, iar apoi beneficiind de un spaţiu adecvat, care, modificat şi îmbunătăţit, putea fi amenajat ca brutărie în corpul III al Teologiei, am profitat de aceste facilităţi. Fiind deschisă cantina, se impunea necesitatea de a avea şi pâinea la îndemâna noastră, atât de necesară.

Aşa a început lupta cu realizarea acestei brutării la Teologie. Am chemat o persoană, credincios de-al nostru, care avea şi el o brutărie şi se pricepea la construirea de cuptoare de pâine. Am asigurat spaţiu, am pregătit materialele pentru construirea cuptorului, care presupunea anumite materiale specifice. Cuptorul de pâine a fost construit.

Am considerat acest lucru şi ca simbol a ceea ce Biserica noastră greco-catolică a dat în trecut – pâinea cea de toate zilele elevilor blăjeni, pentru a le facilita efectuarea studiilor gimnaziale sau academice la Blaj.

Brutăria a funcţionat mai mulţi ani de zile cu randament destul de bun. La un moment dat, fiind constrâns de împrejurări, am dedus că este mai bine să nu mă mai ostenesc pentru a menţine în funcţiune această brutărie şi am decis că este mai înţelept să fie închisă, fiind conştient de faptul că pâinea trebuia cumpărată de la acea dată.

Mărturisesc că nu am pe conştiinţă faptul că aş fi dorit vreodată să mi se aducă laude pentru munca mea sau pentru acţiunile întreprinse. Dacă aşteptam de la cele lumeşti ceva, atunci aşteptam ca şi alţii să facă cel puţin ca mine, sau mai bine, lucru care m-ar fi bucurat. Tot ce făceam era să fie recunoscut în faţa Bunului Dumnezeu.

Nu am intenţia de a condamna pe nimeni, dar consider că am dreptul de a trage o concluzie de la viaţă, de la felul cum pot reacţiona oamenii în anumite momente, în anumite situaţii. La greu se vede cine este cu tine, sau cine se opune, cine vrea să arunce pumnul de ţărână peste tine înainte de a fi mort. Desigur, concluzii diverse se pot trage în toate timpurile, de la toate persoanele, dar nu de către toată lumea, ci numai de către unele dintre ele.

Aici aş vrea să amintesc doar un verset al Sfintei Scripturi: *Unii ară, alţii seamănă şi alţii culeg roadele*. Acest verset al textului biblic îl recomand pentru meditaţie tuturor cititorilor acestei cărţi.

[37]

Părintele Valeriu Median

Părintele profesor dr. Ioan Mitrofan

> Odată cu trecerea timpului, încep să apară pagini memorialistice ale absolvenților Institutului Teologic de după anii 1990. Pr. dr. Valeriu Median a fost student la Academia Teologică din Blaj în perioada 1990-1994, devenind ulterior director adjunct la Direcția Comunicare a CNSAS. Rândurile care urmează au fost scrise într-un context aniversar, ca omagiu Părintelui Rector Ioan Mitrofan, şi îmbogățesc evocările recente despre oamenii de la Teologia blăjeană. Redăm în continuare textul: Pr. dr. Valeriu Median, *Părintele profesor dr. Ioan MITROFAN – eroul basmelor teologilor aflați la cea de-a doua tinerețe*, în „Credință şi viață. Părintelui profesor Ioan Mitrofan, la 65 de ani de viață şi 35 de ani de preoție", coordonator William A. Bleiziffer, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, pp. 69-80.

Dau timpul înapoi şi mi-e greu să determin cu precizie momentul întâlnirii mele cu părintele Ioan Mitrofan. În locul impresiilor proprii, cuvântul scris al altora ar putea vorbi mult mai bine despre dascălul pe care-l sărbătorim în aceste zile. Desprins dintr-o conjunctură cu reală încărcătură dramatică, această schiţă portretistică se proiectează pe fundalul înmormântării unuia dintre preoţii greco-catolici activi ai rezistenţei din perioada regimului comunist, părintele Ioan Coman[1]. Zelos, ochiul activ al

1 Canonicul onorar, fost paroh şi protopop greco-catolic nerevenit Ioan Coman s-a născut la 7 decembrie 1902 în localitatea Dumitra, judeţul Alba, în familia lui Ştefan şi a Anei. A fost hirotonisit în anul 1929, iar în 1932 figurează ca administrator parohial în localitatea Oieşdea. Acolo existau două edificii ecleziastice, unul din piatră construit în 1931, cu hramul „Adormirea Prea Curatei Fecioare Maria", şi altul mai vechi, din lemn, cu hramul „Sfinţii Arhangheli". Cf. *Şematismul Veneratului Cler al Arhidiecezei Mitropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia şi Făgăraş pe anul 1932*, Tipografia Seminarului Teologic Greco-Catolic, Blaj, 1932, p. 58, 248. Prin mamă, părintele Coman se înrudea cu preotul Mircea Todericiu, care a activat atât în Bucureşti, până în preajma desfiinţării

„instrumentului" însufleţit al Securităţii surprindea un tablou ce putea fi întâlnit în acele timpuri în majoritatea localităţilor ai căror locuitori aparţinuseră legii unite. Însă, graţie minuţiozităţii şi aspiraţiei spre diabolică perfecţiune, care-i caracteriza pe cei mai mulţi dintre cei ce serveau interesele regimului, ne-a parvenit din colbul arhivelor imaginea preotului şi omului energic care a fost şi a rămas, în ciuda scurgerii anilor, părintele omagiat.

> *Cu o lună înainte de a deceda, pr. Coman a chemat pe pr. Gall Alajos la el acasă pentru a se împărtăşi. Nu a avut copii, dar au nepoţi din partea fraţilor soţiei, care i-au vizitat şi ajutat la nevoie în ultimul timp, între care l-a menţionat şi pe economistul Mitrofan Ioan din Alba-Iulia, crescut în credinţă de către pr. Coman, dar acesta îi este rudă mai îndepărtată [...].*
>
> *Despre viaţa şi activitatea decedatului a vorbit Mitrofan Ioan (economist la I.A.C.M. Alba), credincios greco-catolic, de la care* [de la părintele Ioan Coman, *subl. n.*], *aşa după cum susţine pe parcurs, a deprins tainele credinţei şi s-a dedicat acesteia. A vorbit 35 de minute, rezultând că are cunoştinţe şi practică teologică. A reliefat personalitatea şi martirajul pr. Coman Ioan, dăruirea pentru biserică în localitatea Oiejdea unde a funcţionat până în 1948, apoi perioada de tăcere (condamnare) şi hotărârea de a nu face compromis de la credinţă de a trece la ortodoxie, „impusă de regim şi de clerul ortodox*"[2].

Şi regret sincer că nu mă pot mândri că l-am cunoscut din acele timpuri, aşa cum o pot face unii dintre foştii noştri colegi, alături de care am alcătuit prima generaţie de noi teologi din seminarul blăjean, în 1990. Datorez, păstrând proporţiile datoriei, iniţiativei Fericitului Părinte Papa Ioan-Paul al II-lea această întâlnire. Ca recunoaştere a sacrificiului Bisericii Române Unite, numirea în Colegiul Cardinalilor a întâi-stătătorului Blajului

---

Bisericii Române Unite, cât şi în diaspora, cu precădere în cea din Statele Unite. Parte dintre informaţiile puse în circulaţie în acest articol se regăsesc în dosarul de supraveghere informativă pe care Securitatea l-a deschis pe numele părintelui Coman, nr. I 184996, cu trei volume.

2 Vezi Arhiva CNSAS, fond Informativ, dosar nr. I 184996, vol. 3, f. 4 – 4 bis. Nota dactilografiată este datată 30.01.1989, a fost primită de lt.-col. Buda Grigore şi poartă nr. 001438. „În unele momente cuvântul lui MITROFAN, în mod subtil a atacat şi autorităţile făcându-le vinovate de „suferinţele" şi „martirajul" greco-catolicilor în urma desfiinţării bisericii, condamnându-i pe cei care au făcut compromisul de a trece la biserica ortodoxă [*sic!*] în 1948".

ne-a oferit oportunitatea de a ajunge în capitala celui mai mare imperiu al antichităţii şi al catolicismului. Eram la finalul primului an de studii şi primisem cu satisfacţie vestea că anii de suferinţă ai arhiereului nostru de atunci primeau recunoaşterea jertfei credinţei prin sângeriul purpurei. Astfel, preparativele romane ale ceremoniei creării celui de-al doilea cardinal român, arhiereul de pie memorie dr. Alexandru Todea, au amestecat, într-o binecuvântată rânduială, paşii noştri, ai tinerilor alumni blăjeni, cu aceia ai unora dintre credincioşii români uniţi proveniţi din toată ţara spre Cetatea Eternă.

Acolo, fie în timpul programului oficial, al vizitelor sau al diferitelor oficii religioase, fie în clipele de destindere din Colegiul vietnamez, neîndoielnic ne-am văzut prima oară. Acea solemnitate religioasă impresionantă, Sfânta Liturghie Pontificală, derulată în inconfundabila şi încărcata de emoţii Romă a urmaşilor lui Petru în chiar sărbătoarea celor doi apostoli, sfinţii Petru şi Pavel, din neuitata zi de 29 iunie 1991, rămâne cel mai sigur reper cronologic al primului contact de la om la om. De fapt, în această ireversibilă scurgere a timpului, după mai bine de douăzeci de ani, nici că mai contează determinarea cu precizie a clipei de referinţă.

Părintele Ioan Mitrofan, Nelu cum îi spun prietenii şi apropiaţii sau popa Ioan de la Oiejdea, cum îi place să se alinte sau să-i facă pe alţii să-l alinte, reprezintă icoana chipului viu al „omului între semeni”, pentru mulţi dintre cei care, asemeni mie, i-am fost generatorii atâtor clipe de încordare, dar şi de satisfacţii, prima generaţie de teologi ce am reînnodat, după 1990, firul rupt în fatidicul an 1948. „Durerile facerii”, anevoiosul debut într-ale studenţiei al primei noi serii de învăţăcei dornici să soarbă din nesecata „Fântână a Darurilor” Micii Rome eminesciene nu l-am parcurs împreună. Cel care ne-a fost confidentul grijilor sufleteşti şi trupeşti, ne-a sfătuit cum să trecem cum se cuvenea peste traumatizantele provocări ale ruperii de acasă[3], a fost părintele Nicolae Lupea[4]. Venea în întâmpinarea noastră din-

3 În condiţiile de atunci, de o precaritate inimaginabile azi, dar întru totul explicabile după evacuarea sanatoriului TBC din localul Academiei Teologice din Blaj.

4 Părintele canonic onorar şi prelat papal Nicolae Lupea, a venit pe lume la 16.10.1918, în familia lui Nicolae şi a Evei Lupea din Obârşea Tiurului, judeţul Târnava Mică, alături de fratele său mai mare Achim Lupea, şi a decedat pe 24.02.2005, la Sibiu. Format pe băncile liceului „Sfântul Vasile cel Mare“ din Blaj şi apoi, între 1939-1943, în cadrul Academiei Teologice „Sfânta Treime“ din Blaj, a primit hirotonisirea sacerdotală prin mâinile Înalt Preasfinţitului dr. Valeriu-Traian Frenţiu, Administrator Apostolic în acea vreme al Mitropoliei Române Unite de Alba-Iulia şi Făgăraş.

tr-o altă lume. Era lumea mirifică a povestirilor unui Blaj demult apus, rămas doar istorie. Prin el ne-am apropriat şi noi chipuri sau imagini dragi, pe care le cunoscuse în tinereţea-i formativă, în care *Somnorea* se împletea cu explicaţiile despre vestiţii *ţipăi* ori cu descrierea momentului insolit al apariţiei vlădicului viitor martir dr. Vasile Aftenie în catedrala arhiepiscopală purtând... camilafcă. Aveai la propriu senzaţia că acolo, la odăile localităţii Tiur, în cătunul Obârşea Tiurului, până şi poetul Lucian Blaga făcuse descoperirea mirifică a reprezentării fizice a sinuosului spaţiu mioritic românesc, implicit a locului în care se născuse veşnicia.

Doi ani am fost atraşi şi copleşiţi de amestecul, uneori neşlefuit, precum al diamantelor proaspăt scoase la lumină, al imaginilor trecutului, idealizate în relatările venerabilului rector Lupea. Contrastau flagrant cu un prezent al acelor zile, destul de searbăd şi cu orizonturile limitate, după euforia trecerii primilor fiori ai „ieşirii la lumină“[5]. Respectivului interstiţiu temporal i-am datorat şi primele semne ale „cernerii“ noastre evidente. Din marea aceea de figuri noi şi multe, care avuseserăm privilegiul de a-i avea dascăli pe unii dintre ultimii care fuseseră formaţi la vechea şcoală blăjeană, între care trona chipul inconfundabil al vlădicului Alexandru Todea, treptat, treptat, au pornit să scadă numeric unul după altul, coleg după coleg. Unora li s-au deschis oportunităţile şi perspectiva unui experiment pe cât de provocator, pe atât de plin de satisfacţia studiului la vestite şcoli ale Occidentului catolic. Altora li s-au închis porţile teologiei de la Blaj din cauze ori motive arareori descifrate, insuficient explicate celor care am rămas, prin plecări care aveau diferite forme de manifestare şi percepere. Aşa am rămas mai puţin numeroşi... dar *non multa, sed multum*! Şi, în aceste condiţii, la trecerea dintre anul doi spre cel de-al treilea, în curtea seminarului teologic şi-au făcut apariţia două figuri noi, doi confraţi întorşi de la Roma.

Adolescentul Nicolae Lupea a crescut în atmosfera de înaltă trăire spirituală a Micii Rome de după Primul Război Mondial şi a fost apropiat canonicului dr. Gheorghe Dănilă, cel care fusese protopop unit la Bucureşti înainte de ajungerea în capitală a viitorului episcop mucenic dr. Vasile Aftenie. De altfel, în casa canonicului Dănilă, liceanul Lupea a fost „credinţer" şi, mai târziu, după perioada petrecută şi de el ca preot unit în Bucureştiul anilor postbelici, l-a secondat pe rectorul Gheorghe Dănilă ca vice-rector al Academiei Teologice din Blaj, între 1946-1948.

După evenimentele din decembrie 1989 a fost *de facto* primul rector al Institutului Teologic Universitar din Blaj, reînfiinţat în 1990.

5 Amintesc aici, în contextul invocat, memorabila Liturghie oficiată de Înalt Preasfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit dr. Alexandru Todea pe esplanada catedralei, precum şi convulsiile în mai multe episoade ale preluării efective a catedralei mitropolitane.

Suflul schimbării, al *aggiornament*-ului, venea oarecum adus de tinerii preoţi Virgil Bercea[6] şi Ioan Mitrofan. Recunosc cu toată sinceritatea că nu eram la Blaj în acele momente. Petreceam vacanţa acasă, la părinţi. Şi relatările începutului de mandat ar fi tributare subiectivismului chiar şi în ipoteza probabilă că aş fi participat la primirea celor doi preoţi nou veniţi. Dar, din relatările destul de laconice ale colegilor blăjeni prezenţi acolo, am înţeles că venirea primilor sacerdoţi absolvenţi de studii teologice romane la Blaj a produs o oarecare sciziune şi între reprezentanţii vechii generaţii de preoţi şi noii lor colegi de catedră, şi între alumni[7]. Dacă unii nu-şi stăpâneau satisfacţia că veneau „ajutoare" pentru „strunirea bidiviilor nebunatici", alţii îi priveau cu temere, gândindu-se probabil la reconfigurarea cadrelor formative, iar alţii... bunul Dumnezeu mai ştie cum îi vedeau! Personal, dată fiind şi vârsta mai matură, eu enumerându-mă la timpul respectiv între „bătrânii" anului nostru, m-am refugiat într-o expectativă rezervată faţă de toate aceste schimbări. Abordasem alternativa „raporturilor civilizate", dar reci.

Pe de o parte, era ataşamentul şi apropierea pe care le nutream sincer faţă de părintele Nicolae Lupea, căruia îi stătusem aproape ca secretar voluntar al Institutului Teologic de Grad Universitar în primii doi ani de studii. A fost pentru mine o etapă formativă egală, dacă nu chiar mai însemnată, ca studiul în sine. Aveai atâtea de învăţat de la bătrânul şi sfătosul părinte Nicolae, încât şi acuma, în activitatea sacerdotală şi pastorală bucureşteană, urmez cu fidelitate sfaturile, exemplul personal al slujirii preoţeşti şi îndrumările practice, cu precădere pe acelea de natură tipiconal – ritualice. Era cu adevărat un depozitar de învăţăminte cu expunere directă şi clară venerabilul rector. Pe de altă parte însă, mă ispitea şi noul dascăl. Iniţial, trebuie să admit că determinantul apropierii a fost pragmatismul specific studenţesc, în cea mai pură şi firească manifestare a lui. Evident, părintele Lupea ne familiariza, luminându-ne ca nimeni altul, cu detaliile trecutului ultimei jumătăţi a secolului trecut. Deşi, cu priceperea-i caracteristică, ne ajuta a-i descifra cifrul enigmelor, proiecţia perspectivă legată de

6 Actualul episcop eparhiot al eparhiei române unite cu Roma de Oradea Mare.

7 Marea majoritate a acestor impresii le deţin, relatate cu detalii uneori de o prospeţime a momentului conservată în pofida scurgerii timpului, de la chiar protagonistul acelor întâmplări „de pomină", părintele Ioan Mitrofan.

evoluţia şi viitorul nostru nu mai constituiau punctul său forte ca modelator de spirite şi croitor de caractere. Destul de reticent în adaptarea la realităţile dure ale societăţii zilelor noastre, temător şi puţin cunoscător al evoluţiei şi revoluţiei tehnice a prezentului, descoperea împreună cu noi sau chiar ajutat de noi aparatura şi instrumentele care ne umplu viaţa cotidiană.

Ce mai...? nu exista decât numai o alternativă. Teologia blăjeană şi studiul nostru aveau nevoie de o schimbare a abordării generale. Cu meandrele şi sinuozităţile inerente oricăror modificări, dar necesară şi aproape obligatorie din perspectiva dezideratelor stringente ale unei Biserici ieşite cu dificultate din catacombele perioadei comuniste, în cele din urmă s-a declanşat. Providenţa ne trimisese omul care, de-a lungul anilor scurşi de atunci, a făcut tot ceea ce omeneşte era posibil spre a ne ancora în prezentul continuu al performanţei pe calea devenirii umane şi a mântuirii.

Mi-a trebuit ceva timp să mă adaptez noii realităţi. Părintele rector Ioan Mitrofan schimbase volta şi [...] „milităria s-a dat jos din pod". Transformările au început să bulverseze microcosmosul patriarhal al Institutului Teologic Universitar din Blaj, care aşa începea să iasă din acea stare letargică a „locului în care nu se întâmpla nimic". Au apărut, firesc, chipuri noi şi între teologi, dar şi între dascălii de la catedră. Rigurozitatea regimului din căminul seminarului a început a da roade, în pofida reticenţei multora dintre cei care, de ce să n-o recunoaştem acum, nu prea înţelegeam rostul „militarizării" excesive a traiului din seminar. Cu multe sacrificii de ambele părţi, în cei doi ani petrecuţi ulterior împreună cu părintele rector Ioan Mitrofan am reuşit să ne cunoaştem ceva mai bine. Calitatea cursurilor a sporit vizibil şi, ca o consecinţă directă, stresul şi solicitarea în ceea ce ne privea au cunoscut noi ștachete. Frecuşurile, nu neapărat academice sau universitare, care între timp s-au rafinat, n-au încetat cu totul. Dar, o apreciabilă parte dintre noi am început timid să-i dăm Cezarului ce era al Cezarului. S-au îmbunătăţit considerabil condiţiile de cazare şi acelea în care ni se servea masa[8]. Amintesc aici meritul incontestabil al părintelui rector Mitrofan, acela că a implementat lucrul în echipă. Planificarea în fiecare zi a săptămânii a unei grupe

8 Aici se cuvine amintită, de asemenea, implicarea cu pasiune şi dăruire a unuia dintre colegii seminarişti, devenit în perioada menţionată administratorul mitropoliei şi al seminarului, trecut între timp la cele veşnice.

de serviciu, alcătuită din studenţii din cei trei, patru ani ai seminarului, care ajutau la buna desfăşurare a pregătitului şi servitului celor trei mese cotidiene, era ceva nou şi avea să se dovedească util multora.

Timpul însă s-a scurs şi am ajuns la finalul studiilor teologice. Aveam o imagine oarecum conturată despre părintele profesor dr. Ioan Mitrofan. Dascălul se implicase şi se impusese în spaţiul formativ-teologic de la Blaj, mai ales că reuşise performanţa didactică notabilă de a obţine pentru el, ca teolog, şi totodată oferea Bisericii Române Unite, primul doctorat susţinut la Roma de studenţii români trimişi la studii după evenimentele din decembrie 1989. Meritul primei reuşite de acest gen, după perioada de persecuţie pe care o experimentase, îi revine integral. Împreună cu titlul şi-a recăpătat şi starea de linişte interioară. Aceasta, combinată cu franchețea fundamentată pe sinceritate care-l caracterizează în relaţiile interumane, ne-au apropiat, ajutându-ne să „vorbim în aceeaşi limbă". Sincer, privind retrospectiv, amiciţia noastră a debutat în forţă numai după ce am părăsit seminarul din Blaj, în lunga perioadă a căutărilor mele ce s-au întins pe aproape nouă ani. Cum periodic reveneam în locul formării mele, mai ales că împreună cu activitatea de dascăl suplinitor la catedră, în Săcelele natal, începusem cercetarea în arhiva fostei Securităţi la Bucureşti, discutam cu fostul nostru rector asupra evoluţiilor în planul cercetării arhivistice. Atunci am avut un schimb de replici edificator, care m-a legat ireversibil cu multe fire invizibile de cel pe care-l sărbătorim la acest frumos popas aniversar. Îi împărtăşeam amărăciunea căutărilor vocaţionale infructuoase şi, la reproşul părintesc inconfundabil: „v-am atras atenţia să fiţi pregătiţi pentru viaţă, că viaţa nu-i uşoară, dar n-aţi ascultat", replica mea a venit aproape pe negândite: „nici dumneavoastră nu aţi folosit cele mai nimerite cuvinte spre a vă face înţeles!"

Dumnezeu ne-a luminat atunci şi am admis amândoi, pornind de la sfatul confratelui Mitrofan, că trecutul îşi avea însemnătatea sa indubitabil, dar mult mai importantă era abordarea serioasă şi responsabilă a viitorului, lucrând împreună în ogorul atât de cuprinzător al Bisericii noastre, care-şi aştepta nerăbdător lucrătorii. De atunci până azi, toate momentele şi evenimentele petrecute alături de părintele profesor dr. Ioan Mitrofan au reprezentat tot atâtea clipe de plăcută revedere, bucurie şi sinceră prietenie,

dublate şi de relaţia tainică şi trainică dintre duhovnic şi penitent[9]. Iar pe acest tărâm cuvintele atât de expresivului nostru grai românesc ori bogăţia semantică a limbii noastre nu sunt îndestulătoare spre a-i mulţumi îndeajuns şi precum se cuvine.

Voi pune punct acestor rânduri evocatorii în tonalitatea în care au debutat. Nu pot însă să le las libere, fără a însera alte câteva tuşe ce întregesc chipul inconfundabil al sărbătoritului nostru de azi, aşa cum l-au surprins cei care îl supravegheau în urmă cu un sfert de veac. Accentuez, totodată, insistând asupra acestor rânduri de excepţie, determinat şi de o necesitate pragmatică. De aproape două decenii cercetez printre rafturile arhivelor, cu precădere în cele din Bucureşti. Aproape jumătate din răstimpul scurs în această perioadă l-am petrecut în instituţia abilitată legal să studieze materialul arhivistic întocmit de fostele organe ale Securităţii statului. Acest cadru instituţional mi-a prilejuit şi oportunitatea unor lămuri în planul deontologiei ştiinţifice ori de natură legală.

Aşa am constatat că şi viaţa părintelui Ioan Mitrofan s-a intersectat cu activitatea fostei poliţii politice. Mai ştiu, de asemenea, că odată cu apariţia cadrului legal, care aducea pe cât se putea lămuriri referitoare la potenţiale conexiuni între existenţa românilor şi activitatea Securităţii, s-a străduit să-şi obţină instituţional dovada integrităţii morale. Astfel se justifică emiterea în anul 2003 de către Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii a deciziei argumentate, potrivit căreia: *„Mitrofan Ioan* [şi alte persoane care se regăsesc în conţinutul deciziei, *subl. n.*] *nu au fost agenţi sau colaboratori ai Securităţii ca poliţie politică*“[10]. Notabilă rămâne până azi constatarea că până şi aceia care serveau înregimentaţi în solda unui

9 De-a lungul anilor ce s-au scurs, părintele Ioan a participat la multe dintre evenimentele binecuvântate care mi-au schimbat cursul vieţii. A oficiat, împreună cu alţi doi părinţi prieteni, slujba cununiei religioase la Braşov, în toamna anului 2001. Apoi, a fost alături de noi la Blaj, în 2002, în momentul hirotonisirii mele. De altfel, şi în alte momente de bucurie din planul personal sau familial îşi arată toată părinteasca grijă ca îndrumător spiritual, ca duhovnic. În momentele de ariditate sufletească ori în clipele de cumpănă pe care ni le rezervă traiul în trepidanta capitală a ţării nu a fost chemare căreia prietenul nostru părinte duhovnic Ioan Mitrofan să nu-i dea curs. Şi relaţia s-a extins, în firescul ei, asupra prezbiterei Ancuţa-Oana, precum şi asupra fiului nostru Vlăduţ.

10 Pentru a risipi orice speculaţii şi alegaţiile în necunoştinţă a cauzei în speţă, invoc aici Decizia nr. 145/16.12.2003 emisă de Colegiul C.N.S.A.S. Însă, dată fiind tentaţia de a privi „în curtea vecinului“, se cade să admitem obiectiv că nu toţi cei care au crescut sub părinteasca îndrumare spirituală a părintelui Coman au avut curajul şi fermitatea dovedite de părintele Mitrofan. Cazul cel mai la îndemână este cel al unui coleg de generaţie şi, de asemenea, om al Bisericii, care a fost deconspirat drept informator al Securităţii. Cu nobleţea ce-l caracterizează, în afara unui „dialog“ în formă edită între cei doi pe acest subiect, părintele Ioan nu şi-a ridicat la stâlpul infamiei amicul din tinereţe.

regim samavolnic, de sorginte ateo-materialist, îl percepeau pe tânărul economist Ioan Mitrofan drept altceva. Era şi a rămas omul serios, cu preocupări multiple, sacerdotul dedicat Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, ilegală şi trăind în suferinţa catacombelor acelor timpuri.

> *„În seara zilei de 28.01.1989, între orele 18-19, lângă catafalcul cu corpul neînsufleţit al preotului canonic Ioan Coman din strada Oituz* [casa decedatului de la nr. 23, *subl. n.*]*, în vârstă de 86 de ani, cântau şi făceau rugăciuni cu toţi cei prezenţi aici opt foste călugăriţe greco-catolice coordonate de un tânăr bine făcut ce poartă ochelari, originar din Oiejdea (Mitrofan Ioan), unde a făcut slujbă preotul Coman până în anul 1948, acesta cunoştea tot tipicul bisericesc catolic şi greco-catolic, iar printre cei prezenţi* ***se vorbea în şoaptă că ar fi preot greco-catolic***“[11].

11 Vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 184996, vol. 3, f. 5. Această a II-a notă, datată 01.02.1989, fusese primită de căpitanul Man Ioan de la sursa „Radu Ştefănescu“ şi poartă nr. 5531/00519. Respectivul informator, participant la priveghiul şi înmormântarea părintelui canonic onorar Ioan Coman, a lăsat celor de atunci, interesaţi „profesional“ şi nouă, care le citim admirativ-fascinaţi azi, aceste imagini. Toate însumate, adăugate în fond celorlalte secvenţe deja expuse, alcătuiesc inconfundabilul portret moral al omului şi părintelui profesor Mitrofan dintotdeauna.


MDCCCLXXXIV

[38]

Părintele spiritual Anton Rus

Programul liturgic-spiritual în Seminarul Teologic din Blaj

> Părintele Anton Rus a fost părinte spiritual (2005-2013) în Seminarul Teologic din Blaj. În următoarele pagini redăm o descriere a programului liturgic-spiritual şi câteva coordonate ale îndrumării sufleteşti a studenților teologi seminarişti în perioada respectivă, prelucrate din: Anton Rus, *Programul vieții liturgice-spirituale şi îndrumarea sufletească în Seminarul Teologic Greco-Catolic „Bunavestire" din Blaj,* în vol. „Părintele spiritual într-un Seminar Teologic: portret şi misiune", coordonatori: Anton Rus şi Vincenzo Lai, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 255-277.

Într-un seminar teologic greco-catolic, întreaga formare spirituală este în principal liturgică, iar rugăciunea liturgică comunitară este componenta principală a vieţii spirituale sacerdotale. De aceea, în paginile ce urmează voi împărtăşi aspecte legate de programul liturgic-spiritual în Seminarul Teologic din Blaj în perioada 2005-2013, ca o mărturie a strădaniilor acestei venerabile instituţii în formarea viitorilor preoţi.

Rugăciunea de dimineaţa

Rugăciunea de dimineaţa în comun în capela seminarului este primul punct de pe ordinea de zi a seminaristului; viaţa întregului seminar începe cu rugăciunea de dimineaţa. În mai multe consilii profesorale sau ale formatorilor s-a abordat tema oportunităţii sau nu a renunţării la rugăciunea de dimineaţa şi trecerea direct la celebrarea Sf. Liturghii, pe motivul deştep-

tării prea devreme a seminariştilor – dar şi datorită faptului că multe alte seminarii teologice romano-catolice sau greco-catolice au procedat astfel –, însă de fiecare dată s-a decis păstrarea acestui punct din viaţa seminarului. Avantajele păstrării sunt acelea al obişnuirii seminariştilor cu rugăciunea de dimineaţa, atât în vacanţe, când sunt în familii, cât şi ca viitori preoţi ai Bisericii. Într-adevăr, deşteptarea seminariştilor este devreme dimineaţa, adică la orele 6,00, cu mult mai devreme decât mulţi dintre colegii lor studenţi la alte facultăţi; într-adevăr, azi mai mult ca înainte există deprinderea de a rămâne seara târziu pentru activităţi de citire-lectură, studiu, elaborări de lucrări de seminar, redactarea de lucrări de licenţă şi disertaţii de master sau program de relaxare pur şi simplu, astfel că seminariştii stau seara până târziu, iar stingerea nu mai are loc efectiv la orele 22,00, precum în trecut; rezultă că este tot mai grea trezirea la orele 6,00. Conştientizăm că, într-adevăr, seminariştii se trezesc devreme, dar considerăm înţelept să păstrăm rugăciunea de dimineaţa în capelă.

Rânduiala rugăciunii de dimineaţa este aceea din *Orologhion*, de la *Rugăciunile după ce te scoli din somn* şi de la *Ora I-a canonică*. În timpul rugăciunii de dimineaţa preotul stă în faţa uşilor împărăteşti închise, în reverendă, razon (greacă) şi patrafir, sau la masa proscomidiei. Rugăciunea începe la orele 6,30 şi se încheie la orele 6,50, urmată de cinci minute de meditaţie şi apoi de Sf. Liturghie de la orele 7,00. Rugăciunea este aceeaşi în fiecare dimineaţă.

Regretăm că nu avem posibilitatea de a oficia Utrenia în fiecare dimineaţă, dar ne propunem să stabilim o zi pe săptămână în care să oficiem această slujbă, posibil cea de duminica, pentru ca seminariştii – pe lângă Utrenia la care participă în fiecare duminică la catedrală, să fie direct implicaţi în oficierea Utreniei în capela Institutului, să cunoască şi să se obişnuiască cu oficierea acestei slujbe.

În perioada Postului Mare, în zilele de miercuri şi de vineri, nu se mai rosteşte obişnuita rugăciune de dimineaţa şi Sf. Liturghie, ci se oficiază Utrenia specifică Postului, seminariştii participând la catedrală după-masa la Liturghia Înaintesfinţitelor.

Există însă un curent de abandonare a rugăciunii de dimineaţa şi începerea zilei direct cu celebrarea Sfintei Liturghii.

Meditaţia de dimineaţa

La sfârşitul Rugăciunii de dimineaţa se rosteşte în fiecare zi o meditaţie de circa cinci minute, între orele 6,50-6,55, după care părintele intră în altar şi se pregăteşte de Sf. Liturghie, pe care o începe la orele 7,00.

Deşi în aproape toate seminarele teologice din Occident şi din România s-a renunţat la meditaţia zilnică de dimineaţa şi de seara, noi o considerăm încă oportună şi extrem de utilă în formarea spirituală a seminariştilor, fiind unicul mod (şi la rugăciunea de seara) al părintelui spiritual de a se adresa seminariştilor în mod comunitar, cotidian, transmiţând învăţătura spirituală zilnic, ritmic, progresiv, în doze mici. În cazul în care se va renunţa la rostirea rugăciunii de dimineaţa şi se va începe ziua direct cu celebrarea Sf. Liturghii, atunci eventual se va rosti o scurtă meditaţie de cinci minute după citirea Sf. Evanghelii.

Meditaţiile de dimineaţa se rostesc pe diferite teme care ţin de viaţa spirituală. Înainte de 1948 exista obiceiul ca părintele să anunţe tema meditaţiei zilei următoare în meditaţia de seara precedentă, temă pe care o reia în meditaţia de dimineaţa, deprindere care a avut ca avantaj repetarea aceleiaşi meditaţii seara şi dimineaţa şi astfel asimilarea acesteia de către seminarişti; ca dezavantaj a avut efectul de repetiţie. Noi am abandonat această metodă în favoarea alegerii unei teme generale în cadrul căreia se abordează un aspect distinct în cadrul celor cinci minute de meditaţie. Temele sunt despre vocaţia la preoţie, despre viaţa spirituală în general sau cea sacerdotală sau, într-un an universitar, meditaţia poate fi pliată pe pasajul din textul Apostolului, iar în alt an pe marginea textului evanghelic.

Sfânta Liturghie

Sf. Liturghie se celebrează zilnic, în fiecare dimineaţă. În duminici seminariştii participă la Sf. Liturghie oficiată în catedrală, iar în zilele de miercuri şi vineri din perioada Postului Mare dimineaţa în loc de Sf. Liturghie oficiem Utrenia, iar seminariştii participă după masa la Sf. Liturghie a Înaintesfinţitelor la catedrală. Considerăm extrem de folositoare sufleteşte participarea zilnică la Sf. Liturghie, în acest mod obişnuind seminariştii la

celebrarea zilnică pentru când vor deveni preoţi, practică recomandată de Biserica Greco-Catolică.

Dacă înainte era doar în parte cântată (alternativ, părţi recitate şi părţi cântate), din anul 2005 am propus, la sugestia părintelui rector Cristian Barta, celebrarea cântată a Sf. Liturghii, pe două considerente: 1) celebrarea tradiţională a Sf. Liturghii bizantine este cea cântată, pe de o parte, apoi 2) cântarea acesteia îi ajută pe seminarişti să înveţe tot mai bine răspunsurile la Liturghie şi să-şi formeze vocea.

La Sf. Liturghie participă şi rectorul Seminarului care, atunci când este prezent, poate celebra în calitate de protos sau poate delega prezidarea celebrării părintelui spiritual sau altui preot prezent.

În unele Seminare există şi obiceiul programărilor formatorilor din Seminar pentru celebrările liturgice din capela Seminarului, programări care pot fi zilnice sau săptămânale. Cel care asigură însă prezenţa la fiecare celebrare este părintele spiritual, în atribuţiile căruia intră coordonarea programului liturgic şi spiritual al Seminarului (*Statutul,* 2008, art. 11, d).

Întrucât nu există diaconi şi deoarece imediat după anii 1990 era nevoie în parohiile cu preoţi în vârstă de seminarişti care să rostească ecteniile, s-a introdus din 1991 de către părintele spiritual Nicolae Lupea obiceiul ca lectorii să preia atribuţiile diaconului şi astfel să rostească ecteniile. Părintele rector Călin-Daniel Paţulea a propus în anul 2010 introducerea treptei ipodiaconatului (acordat în anul IV), care să preia din funcţiile diaconului, astfel că astăzi la Sf. Liturghie slujesc ipodiaconi (care citesc ecteniile şi eventual Evanghelia) şi lectori (care citesc cel mult ecteniile). Pe vremea părintelui spiritual Nicolae Lupea (1992-2005) exista o programare zilnică a slujirilor specifice, părintele spiritual Anton Rus a introdus în 2006 o programare pe trei zile (luni-marţi-miercuri, joi-vineri-sâmbătă), iar părintele rector Florian Guţiu a propus în 2012 introducerea unei programări săptămânale. Avantajul ultimei propuneri este acela că seminariştii se implică în slujirea aferentă lor pe durata unei săptămâni întregi.

Există liste sau programări săptămânale cu slujirile diferenţiate, afişate la intrarea în capelă. Apostolul se citeşte stând cu faţa spre popor (naos) şi cu spatele spre iconostas. Intenţionăm să introducem citirea Apostolului din strana laterală a cantorilor.

Ca o completare la precizările despre slujiri la partea despre Sfânta Liturghie, există patru tipuri de slujiri ale seminariştilor în context liturgic-comunitar la capelă. *Crâsnicii* (unul din anul I şi altul din anul II) îşi desfăşoară activitatea în altar; *cantorii* (unul din anul I şi altul din anul II) sunt cei care stau în strana cantorilor şi citesc troparul şi condacul, citesc Apostolul şi dau tonul la răspunsurile la Sf. Liturghie. *Lectorii* şi *ipodiaconii* preiau o parte din atribuţiile diaconului. Există programare săptămânală pentru toate aceste patru tipuri de slujiri.

Majoritatea seminariştilor se împărtăşesc la Sf. Liturghie, fiind promovată împărtăşania deasă. Părintele spiritual este atent la acest aspect, atât în meditaţiile şi colocviile cu seminariştii, dar şi abordând acest aspect cu seminaristul pe care-l observă că se împărtăşeşte mai rar, explicându-i beneficiile sufleteşti şi explicându-i tradiţia greco-catolică.

Rugăciunea de seara

Rugăciunea de seara începea la orele 20,00 pe timpul părintelui spiritual Nicolae Lupea (până în 2005) şi la orele 21,00 la propunerea părintelui spiritual Anton Rus (pentru a fi mai apropiată de ora de stingere). Ar fi interesant de ştiut la ce oră şi în ce consta rugăciunea de seara înainte de 1948.

Pe timpul părintelui Nicolae Lupea (1991-2005), rugăciunea de seara consta din recitarea Dupăcinarului Mic din Orologhion, urmată de meditaţie şi de examinarea conştiinţei. Părintele Anton Rus a propus din 2005 oficierea a câte unei rugăciuni diferite în fiecare seară a săptămânii, pentru diversificarea rugăciunii, pentru învăţarea rânduielilor rugăciunilor respective. Astfel se oficiază ca rugăciune de seara: Paraclisul Maicii Domnului (luni); Canonul Domnului nostru Isus Hristos sau Canonul Îngerului Păzitor (marţi); Dupăcinarul Mic sau Vecernia (miercuri); Binecuvântarea Euharistică (joi); Acatistul Maicii Domnului (vineri) şi Vecernia (sâmbăta, la catedrală).

În fiecare seară, la sfârşitul rugăciunii, se rosteşte de către părintele spiritual o scurtă meditaţie, eventual în continuarea celei de dimineaţa.

În perioada Postului Mare se renunţă la celelalte rugăciuni de seara şi se rosteşte doar Dupăcinarul cel Mare în zilele de luni, marţi şi joi; în zilele

de miercuri şi vineri seminariştii participă la Liturghia Înaintesfinţitelor la catedrală.

Rugăciunea de seara are loc cântată, după specificul fiecărei rugăciuni.

În fiecare seară, după rugăciune şi meditaţie, are loc examinarea conştiinţei, în timpul căreia seminariştii, în tăcere, timp de câteva minute, fac un examen de conştiinţă al zilei, la sfârşitul căruia părintele spiritual încheie cu o formulă, la Blaj fiind încetăţenită următoarea: „Domnul şi Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Isus Hristos, îţi mulţumim pentru toate harurile şi binefacerile pe care le-am primit în această zi şi în acelaşi timp Te rugăm să ne ierţi toate păcatele şi greşelile pe care le-am săvârşit astăzi. Dă-ne, Te rugăm, harul ca, trecând noaptea ce vine întru odihna somnului, să Te putem preamări într-o nouă zi. Amin”. La urmă seminariştii cântă o strofă dintr-o priceasnă, printre care predomină *Rămâi cu noi*... şi *Noaptea e stăpână-n vale*..., după care părintele spune: „Cu blândul Isus”, iar seminariştii răspund „Să ne binecuvinteze Fecioara de sus”, preotul încheind cu „Amin”.

Colocviile spirituale cu seminariştii

Colocviile cu seminariştii constituie o activitate principală a părintelui spiritual. Acestea au loc într-o cămăruţă situată lângă capela Institutului şi în care se intră din capelă. Este un loc primitor, curat, în care există un loc al seminaristului şi un scaun al părintelui spiritual, o lumânare aprinsă şi o atmosferă distinsă şi sacră.

Părintele spiritual le-a comunicat seminariştilor (şi acest lucru este specificat şi pe Programul liturgic-spiritual afişat la avizierul de la intrarea în capelă) că este disponibil în fiecare zi după Rugăciunea de seara pentru colocvii spirituale: acela este timpul cel mai potrivit. Desigur că şi peste zi, atunci când un seminarist cere acest lucru, părintele spiritual este la dispoziţia intereselor sufleteşti ale seminariştilor. Dar în mod obişnuit, părintele spiritual este în fiecare seară deschis colocviilor spirituale. Când este cazul, părintele spiritual poate cere unui seminarist sau îl poate chema pe acesta la un colocviu spiritual, chiar dacă nu îi este părinte spiritual personal.

Cred că prima dificultate a colocviilor este faptul că, în concret, seminariştii confundă sau identifică acest colocviu spiritual cu Taina Mărturisirii,

reducând colocviul la spovadă. Dar acest lucru desigur că se întâmplă şi din vina părinţilor spirituali, care nu le explică sau nu îi conduc la înţelegerea distincţiei. A doua dificultate este aceea a neobişnuinţei seminariştilor de a vorbi despre experienţa lor spirituală, despre propriile dificultăţi şi bucurii spirituale. Desigur că mărturiile de viaţă (*testimoniantia*) sau relatările despre propriile experienţe de viaţă spirituală sunt parcă mai specifice spiritului occidental-latin al Bisericii (romano-catolic sau protestant), dar este misiunea părinţilor spirituali din seminarele teologice greco-catolice, sprijinindu-se pe tradiţia răsăriteană monastică de descoperire a gândurilor în faţa părintelui spiritual, de a-i obişnui pe seminarişti să vorbească deschis şi cu bucurie despre Dumnezeu, despre propria experienţă spirituală, mai ales că misiunea preotului este aceea de a-L vesti pe Dumnezeu, şi nu numai în forme instituţionalizate precum predica sau liturgia. Aspectul pozitiv al acestor colocvii este dat de faptul că duhovnicul îi cunoaşte în acest mod pe seminarişti, că aceştia nu se simt anonimi.

Spovada seminariştilor

Spovada seminariştilor are loc într-o încăpere adiacentă capelei seminarului. Întotdeauna am fost convins că nu este bine ca seminariştii să fie spovediţi în camera confesorului, care e o cameră de locuit, lipsită de aura aceea de sacralitate. Se poate desfăşura în capelă, deşi la Blaj în capelă mai rămân seminarişti la rugăciune sau la pregătirea pentru spovadă.

Mărturisirile seminariştilor au loc în fiecare zi după rugăciunea de seara. Printre canoanele recomandate sunt rugăciuni precum Tatăl nostru, Născătoare, Preasfânta Treime, Împărate ceresc, Simbolul credinţei, o decadă din rozar, rugăciuni pentru Biserică, episcopi, preoţi, călugări, colegii de an sau de seminar, profesori, rugăciuni pentru duşmani, pentru muribunzi, pentru păcătoşii cei mari, milostenii la cei săraci, lipsirea de dejun ori de hrana întreagă de peste zi; cercetarea vreunui bolnav; cercetarea cimitirului şi rugăciune acolo pentru cei morţi.

Seminariştii se spovedesc cam o dată pe lună şi se împărtăşesc până consideră că au comis un păcat grav. Părintele spiritual le recomandă spovada deasă (CCEO can. 346).

Capela

Capela este percepută ca fiind inima seminarului, atât ca recomandare a Magisteriului, dar şi ca realitate de fiecare zi, părintele spiritual insistând periodic pe acest aspect. Amintesc aici cele două funcţiuni ale capelei seminarului: 1) este locul în care seminariştii sunt ajutaţi să-şi cultive viaţa spirituală; 2) este un laborator liturgic în care seminaristul învaţă rânduielile oficiilor liturgice specifice Bisericii Române Unite. De aceea, părintele spiritual este bine să fie un bun liturgist.

Capela este amenajată în stil bizantin, cu iconostas, icoane, obiecte liturgice de tradiţie bizantină; s-au înlocuit discul şi potirul caracteristice tradiţiei latine, donate de romano-catolici; pe pereţii laterali ai naosului s-a aşezat dipticul icoanelor sărbătorilor bizantine; de pe altar s-au înlăturat iconiţe şi obiecte pentru a-i obişnui pe seminarişti cu simplitatea altarului. În Postul Mare, dar şi în celelalte posturi de peste an, se folosesc ornate roşii; se schimbă faţa de altar.

Postul Mare

În perioada Postului Mare se modifică regimul alimentar la cantina Institutului. În prima săptămână şi în ultima săptămână (Săptămâna Mare) se mănâncă doar alimente de post, fără carne, lapte, ouă şi brânză; în săptămânile intermediare se mănâncă obişnuit, în afară de zilele de miercuri şi vineri, în care nu se mănâncă nici lapte, ouă, brânză.

Începutul Postului Crăciunului (14 noiembrie) se marchează printr-o masă festivă, la sfârşitul căreia părintele spiritual (sau rectorul sau un alt formator) rosteşte un cuvânt despre post, iar apoi seminariştii intonează primele colinzi. Cum am mai precizat, în Postul Mare, dar şi în celelalte posturi de peste an, se folosesc ornate roşii; se schimbă faţa de altar.

Perioadele de reculegeri sufleteşti (exerciţiile spirituale)

Exerciţiile spirituale au pătruns în spiritualitatea greco-catolică românească în secolul XIX. Astăzi în Seminarul din Blaj acestea sunt organizate de două ori pe an: în Postul Crăciunului şi în Postul Paştilor, timp de trei

zile. Într-o vreme le situam în cursul săptămânii, dar în acest caz dezavantajul era că în zilele respective trebuia să renunţăm la cursuri; în ultimii ani le-am organizat la sfârşit de săptămână, adică vinerea, sâmbăta şi duminica, dar şi în acest caz există un dezavantaj: mulţi studenţi sunt implicaţi în activitatea pastorală din parohii în ziua de duminică, unii fiind chiar angajaţi de parohi pe post de cantori cu salariu lunar, nefiind posibil să fie înlocuiţi. Ar fi binevenită organizarea unei zile de reculegeri la câteva zile după începutul anului universitar, lăsând seminariştilor câteva zile la dispoziţie pentru a-şi împărtăşi între ei experienţele din vacanţă.

De obicei reculegerile sufleteşti sunt organizate de părintele spiritual al seminarului împreună cu părintele rector. Se trimite o invitaţie predicatorului, se stabileşte de comun acord perioada, care se comunică seminariştilor. Se ia legătura şi cu Directorul Departamentului Facultăţii de Teologie pentru ca să nu se suprapună peste alte evenimente universitare, dar şi pentru a se acorda în principiu învoirea de la orele de cursuri în perioada stabilită. Pentru a se evita renunţarea la orele de cursuri în perioada de exerciţii spirituale, acestea se pot stabili la sfârşitul săptămânii, cu dezavantajul că o parte dintre seminarişti nu vor putea renunţa la activitatea şi implicarea pastorală în parohii, întrucât parohul le pretinde prezenţa în schimbul contribuţiei băneşti lunare. Predicatorii invitaţi sunt părinţii spirituali, confesorii şi formatorii din seminarele teologice din ţară, celibatari sau căsătoriţi, preoţi greco-catolici sau romano-catolici, protopopi, funcţionari la episcopii sau simpli preoţi parohi.

Deşi regulile propun ca exerciţiile spirituale să aibă loc în afara spaţiului obişnuit, deci într-o casă de exerciţii spirituale sau într-o mănăstire, de cele mai multe ori acestea au loc în seminar, din cauza lipsurilor financiare.

Devoţiuni

Pe lângă devoţiunile răsăritene, pe care le rostim comunitar şi liturgic, se practică unele devoţiuni de sorginte romano-catolică latină. Ca devoţiuni mariane: se rosteşte Rozariul ca devoţiune particulară, dar şi ca devoţiune rostită comunitar, mai ales în perioada de exerciţii spirituale; nu se practică Luna Maicii Domnului (luna mai). Ca devoţiuni euharistice: se practică Binecuvântarea Euharistică îmbrăcată în forme răsăritene în zilele de joi

seara; nu se practică Adoraţia la Sfântul Sacrament şi nici Un ceas cu Isus; se practică sporadic Vizita la Preasfântul Sacrament după prânz, iar părintele spiritual le aminteşte seminariştilor despre devoţiunea primei vineri din lună, când majoritatea preoţilor greco-catolici celebrează Sf. Liturghie, după care poartă Sf. Împărtăşanie bolnavilor din parohie. Calea Crucii se rosteşte doar în timpul exerciţiilor spirituale din perioada Postului Mare. Printre cele mai frecvente devoţiuni sunt Binecuvântarea Euharistică, păstrată tocmai pentru forma sa orientalizată, şi rozariul, ca devoţiune rostită în comunitate în capelă seara înainte de cină sau ca devoţiune particulară. Devoţiunea Rozariului nu este obligatorie ca punct de observat în programul Seminarului, dar este recomandată.

S-a constatat că devoţiunile îmbogăţesc viaţa spirituală a seminariştilor şi de aceea, după rânduielile liturgice răsăritene, sunt încurajate. Credem că unele devoţiuni latine, care au deja o istorie în Biserica Greco-Catolică, trebuiesc păstrate, adică nici nu trebuie exagerate şi nici marginalizate, ci păstrate în vederea beneficiilor lor sufleteşti; asemenea devoţiuni sunt, în primul rând, Binecuvântarea Euharistică şi Rozariul, Prima Vineri din lună, Calea Crucii şi rugăciunile la sfinţii romano-catolici precum Sf. Anton de Padova, Sf. Tereza de Pruncul Isus, Sf. Rita şi alţii; alte devoţiuni, precum Luna Maicii Domnului (mai) sau Adoraţia Preasfântului Sacrament trebuie oficiate mai rar. Este oportun să ne interesăm în Seminarele teologice romano-catolice care devoţiuni se mai practică şi care au fost abandonate. În Seminar se aminteşte uneori despre Cultul Inimii lui Isus şi despre spovada şi împărtăşania în prima zi de vineri din lună. Vizita la Preasfântul Sacrament era practicată mai demult; în prezent se practică tot mai puţin.

Persoana părintelui spiritual într-un Seminar Teologic

Dacă ne întrebăm care ar fi starea de viaţă ideală a unui părinte spiritual al unui seminar greco-catolic: căsătorit, celib, călugăr, tânăr, bătrân etc., aş răspunde că în faţa stării de viaţă primează viaţa spirituală şi cred că un preot căsătorit poate fi la fel de bine părinte spiritual într-un seminar teologic precum un preot celib. Preotul celibatar poate locui în seminar, preotul celibatar poate avea mai mult timp disponibil seminariştilor, preotul celibatar sau călugăr se bucură de o aură de om al rugăciunii. Preotul

căsătorit însă le poate ajuta seminariştilor în nelămuririle care ţin de viaţa preotului căsătorit, precum vor deveni majoritatea covârşitoare dintre ei. Un preot în vârstă este potrivit datorită experienţei de viaţă şi experienţei spirituale pe care o are, însă există riscul să nu înţeleagă problematicile concrete ale tinerilor. Episcopul locului va numi un om potrivit, dintre cei pe care îi are la îndemână, pentru misiunea de părinte spiritual al seminariştilor. Eu am fost, cred, primul părinte spiritual căsătorit al Seminarului din Blaj, însă m-am străduit să răspund solicitărilor misiunii încredinţate.

Principalele calităţi ale unui părinte spiritual într-un seminar teologic trebuie să fie următoarele: viaţă spirituală profundă, dragostea pentru seminarişti, bunătatea sufletească, cunoaşterea frământărilor tinerilor de azi, vocea şi capacitatea de a sluji liturgic, cunoaşterea Scripturii, a magisteriului şi a teologiei.

Mai cred că în seminarele teologice greco-catolice trebuie utilizată sintagma de *părinte spiritual*, întrucât se situează pe linia limbajului răsăritean, şi nu cea de *director spiritual*, specifică bisericii apusene.

Există multe seminarii teologice în care părintele spiritual al Seminarului este şi profesor de Teologie Spirituală la Facultatea de Teologie pe linie universitară. Consider că este potrivit să fie aşa, mai ales dacă părintele spiritual are şi calităţile necesare pe linie universitară, întrucât acesta pare mai abilitat să predea o disciplină teologică ce are mai multe răsfrângeri practice în viaţa concretă decât multe alte discipline. Există şi dezavantaje precum, de exemplu, situaţia în care părintele spiritual pe plan profesional este pus în situaţia de nu acorda o notă de trecere propriului fiu spiritual, situaţie care-l poate îndepărta pe seminaristul fiu spiritual de părintele spiritual profesor.

Dincolo de harisma personală, care este specifică fiecăruia în parte, părintele spiritual al unui seminar teologic trebuie să fie un om care iradiază în jurul lui sfinţenia vieţii, primordialitatea vieţii spirituale în faţa celorlalte aspecte ale vieţii bisericeşti şi laicale să fie perceptibilă; trebuie să fie o persoană îndrăgită de seminarişti, un bun celebrant, cu experienţă şi tact în a lucra cu tinerii. Trebuie să fie un om mai mult bun şi blând decât autoritar sau sever.

Un lucru observabil în majoritatea seminarelor teologice este faptul că unui profesor din Facultatea de Teologie sau unui preot încadrat deja în alte

posturi i se mai atribuie şi misiunea de părinte spiritual al Seminarului Teologic, întrucât pare improprie angajarea unui om doar pentru misiunea de părinte spiritual în Seminar, dat fiind numărul redus de seminarişti. Acestei realităţi îi corespunde consecinţa că părintele spiritual este împărţit între mai multe tipuri de activităţi. Idealul ar fi, desigur, ca funcţia de bază să fie aceea de părinte spiritual, iar pe lângă aceasta este posibil să mai îndeplinească nu multe alte funcţii, pentru a se putea ocupa cu calm şi răbdare de viaţa spirituală a seminariştilor.

Am avut privilegiul să fiu precedat de doi părinţi spirituali extraordinari în Seminarul din Blaj: i-am avut ca modele, ca părinţi spirituali personali, ca mentori, maeştri şi predecesori în misiune, pe părintele călugăr asumpţionist Ştef Bernard, părinte spiritual al Seminarului din Blaj în perioada 1991-1992, şi pe părintele spiritual Nicolae Lupea în perioada 1992-2005, de la care am învăţat multe lucruri şi de la care am deprins din tainele unui părinte spiritual. Desigur, m-au ajutat și studiile şi cursurile despre îndrumarea spirituală urmate la Institutul de Spiritualitate de la Roma.

Cred că în îndrumarea spirituală a seminariştilor trebuie insistat pe două lucruri. Întâi, pe mijloacele tradiţionale de creştere în viaţa spirituală, precum rugăciunea, postul, programul, devoţiunile etc. În al doilea rând, trebuie insistat pe valorile pozitive ale vieţii creştine şi sacerdotale, precum frumuseţea unei vieţi cu Hristos, bucuria de a fi creştin şi de a fi seminarist sau preot, comuniunea care există între cei care cred, fericirea pământească pe care ţi-o aduce conştiinţa împăcată, posibilitatea de a le vorbi oamenilor despre Dumnezeu ca seminarist şi ca preot, respectul de care se bucură totuşi încă preotul în societatea românească şi fericirea veşnică.

Vocaţiile la preoţie. Celibat. Matrimoniu

Dintre toţi seminariştii, marea majoritate mărturisesc o vocaţie concretă la preoţie; unii simt chemarea în mod destul de limpede, iar alţii sunt încă în desluşirea acesteia. Însă, paradoxal, seminariştii simt că în aceste momente Biserica Greco-Catolică din România nu mai are o nevoie mare de preoţi şi de aceea se simt descurajaţi şi pierd din motivaţia cultivării crescânde a vocaţiei la preoţie, constatând numărul scăzut de hirotoniri.

În meditaţiile colective şi în colocviile personale le vorbesc seminariştilor atât despre frumuseţea, radicalitatea, avantajele şi dificultăţile celibatului ecleziastic, cât şi despre fascinaţia şi greutăţile vieţii de preot căsătorit. Vreau ca seminariştii să înţeleagă pe cât se poate de bine particularităţile fiecărei stări de viaţă, pentru a putea alege liber şi în cunoştinţă de cauză. Le vorbesc şi despre călugărie, deşi sunt puţini aceia care simt o chemare spre acest fel de viaţă. Sigur, le vorbesc despre celibat şi călugărie ca învăţătură a Bisericii, însă nu pot să dau o mărturie personală în acest sens.

Faptul că seminariştii se pot căsători înainte de a se hirotoni îl determină pe părintele spiritual să poată contribui la întemeierea unor frumoase familii preoţeşti, cum de altfel au existat în istoria Bisericii. Dezavantajul poate fi legat de riscul lipsei unei preocupări pentru viaţa spirituală la seminariştii care sunt interesaţi de viitoarea soţie, căsătorie şi familie, alocând o mai mare grijă pentru căsătorie decât pentru viaţa spirituală. În schimb, cei care optează pentru celibat au ca avantaj faptul că, necăsătorindu-se, se pot concentra pe viaţa spirituală; ca dezavantaj, aceştia se pot plafona într-o viaţă comodă sau pot cădea într-o stare de criză existenţială.

Diverse

Nu este uşor întotdeauna, în mijlocul dificultăţilor vieţii de seminar, să menţii privirea şi sufletul înălţat spre fascinaţia vieţii spirituale sau chemarea preoţiei. Dar părintele spiritual al seminarului este chemat să realizeze tocmai aceste lucruri, pe care le poate atinge prin meditaţiile continue despre frumuseţea vieţii în Hristos, prin descrierea aspectelor pozitive ale vieţii preoţeşti, prin entuziasmul înţelept pe care-l predică pentru Împărăţia Cerurilor, prin seninătatea pe care o degajă, prin celebrările corecte şi trăite, prin vorbele înălţătoare despre misiunea nobilă a creştinului şi a preotului etc.

Printre dificultăţile întâmpinate în mod frecvent în desfăşurarea misiunii de părinte spiritual al seminariştilor remarcăm următoarele: lipsa interesului unor seminarişti pentru viaţa spirituală şi plafonarea la nivelul unei vieţi morale pragmatice; dificultatea convingerii seminariştilor asupra utilităţii spovezii dese şi a împărtăşirii zilnice; dificultatea de a-i convinge pe unii dintre ei să se exprime referitor la experienţele spirituale trăite; menţi-

nerea unei atmosfere de rugăciune profundă în timpul oficiilor comunitare din capelă.

Printre cele mai întâlnite satisfacţii ale unui părinte spiritual într-un seminar amintim următoarele: conştiinţa îndeplinirii unei misiuni nobile şi superioare: aceea a sprijinului acordat seminariștilor în a descoperi tot mai mult taina lui Dumnezeu; observarea schimbării în bine, a convertirii şi a progresului spiritual al seminariştilor care înaintează pe calea vieţii spirituale; sesizarea lucrării lui Dumnezeu în sufletele seminariştilor; conştiinţa de a-i învăţa să celebreze demn oficiile liturgice şi convingerea că ei vor celebra, ca viitori preoţi, corect şi evlavios, rânduielile învăţate în capela seminarului; conştiinţa unicităţii misiunii în cadrul clerului unei eparhii.

Există riscul ca întreaga viaţă spirituală a seminaristului să fie redusă la viaţa liturgică a seminarului, deoarece spiritualitatea răsăriteană este în întregime liturgică şi mai puţin personală-devoţională, mai ales dacă lipseşte rugăciunea personală. Pentru a preveni acest risc, părintele spiritual trebuie să personalizeze experienţa personală a fiecărui seminarist, recomandându-i un program de rugăciune personală.

Ca rugăciune personală, recomandăm seminariştilor: lectura sistematică din Sf. Scriptură a unui capitol sau carte; citirea unui text liturgic din Orologhion; citirea unor rugăciuni din cărţile de rugăciuni ale credincioşilor; practicarea unei devoţiuni la un sfânt răsăritean (Sf. Nicolae etc.) sau apusean (rugăciuni şi novene la Sf. Anton de Padova, Sf. Tereza de Lisieux, Sf. Rita etc.), rostirea Rozariului sau a Căii Crucii şi altele.

Ca normă, seminariştii participă la oficiile liturgice din capela seminarului îmbrăcaţi în reverendă sau cel puţin în costum cu colar sau haine de culoare închisă.

Profesorii de teologie se implică mai puţin în formarea spirituală a seminariştilor, ei fiind concentraţi pe activitatea universitară didactică şi de cercetare ştiinţifică. Profesorii formatori au, conform Statutului, un grup de seminarişti cărora le sunt formatori şi de care se ocupă mai îndeaproape.

Se poate întâmpla uneori ca ierarhul locului să ceară părintelui spiritual recomandare la preoţie, mai ales seminariştilor cărora părintele spiritual al Seminarului nu le este părinte spiritual personal, deşi acest lucru este reprobat de canoane (Vezi CCEO can. 339,3 şi can. 733,1).

Există, pe lângă seminariştii teologi – care locuiesc în Seminar –, şi studenţi externi care sunt înscrişi la Facultatea de Teologie şi care nu locuiesc în Seminar. Cred că părintele spiritual al Seminarului are o responsabilitate şi pentru nevoile spirituale ale acestora. El este însărcinat, *in extenso*, şi cu pastoraţia universitară, fiind, să zicem aşa, capelanul studenţilor Departamentului Facultăţii de Teologie din cadrul Universităţii. De viaţa spirituală a studenţilor externi se ocupă parohul din parohia de provenienţă, un alt preot ales de studentul teolog extern ca părinte spiritual personal sau chiar tutorele de an.

Propuneri, perspective

Ca strategii de fortificare a vieţii spirituale a seminariştilor propun cele două linii de lucru: 1) apelul la mijloacele clasice de cultivare a vieţii spirituale, care sunt: rugăciunea, meditaţiile, colocviile spirituale, spovada şi împărtăşania deasă etc.; 2) apelul la aspectul uman al relaţiei cu seminaristul: respectul pentru demnitatea acestuia, însuşirea achiziţiilor ştiinţelor comunicării şi a psihologiei referitor la relaţia cu celălalt, stabilirea unui dialog deschis, bazat pe respect şi responsabilitatea comunicării.

Mijloacele spirituale pe care trebuie insistat în cultivarea sfinţeniei vieţii seminariştilor sunt tocmai acestea: viaţa liturgică a Seminarului, devoţiunile, rugăciunea particulară, coloviile spirituale, Sf. Liturghie şi Euharistia, spovada deasă, devoţiunea faţă de Sf. Fecioară Maria şi, deci, trebuie insistat pe acestea, întrucât sunt mijloacele clasice, verificate şi eficiente.

Provocările pe care le întâmpină acum îndrumarea spirituală a seminariştilor sunt legate de mentalitatea lumii în care trăim. Seminariştii înşişi întâmpină dificultăţi în alegerea şi trăirea vieţii de Seminar, printre care amintim viaţa oarecum izolată de lumea exterioară, faptul că trebuie să se supună unui program care nu mai este la modă printre tineri, faptul că li se pretind anumite valori care sunt considerate depăşite de tinerii din lume, imposibilitatea de a ieşi cu prietenii seara, insistenţa asupra virtuţii ascultării faţă de superiori, obligativitatea vieţii de comunitate, trezirea dimineaţa devreme la orele 6,00, participarea deasă şi repetată la slujbele Bisericii etc. Toate aceste nepotriviri cu valorile celorlalţi tineri din lume îngreunează viaţa unui seminarist şi toate aceste aspecte influenţează viaţa spirituală.

Ca linii de uniformizare a vieţii spirituale în Seminarele teologice greco-catolice româneşti, în spiritul cultivării identităţii greco-catolice, aş propune: 1) celebrarea cât mai corectă şi demnă a tuturor oficiilor liturgice în capelele seminarelor teologice, ca sursa primă de viaţă spirituală autentică bisericească; 2) promovarea spovezii şi a împărtăşaniei dese, Tainele fiind izvor de viaţă spirituală; 3) promovarea diferitelor devoţiuni care se regăsesc în tradiţia greco-catolică şi care au un aport însemnat la cultivarea sentimentului evlaviei de Dumnezeu; 3) întâlniririle mai dese ale părinţilor spirituali ai Seminarelor şi schimbarea de opinii şi experienţă.

Cred că este fundamental în activitatea părintelui spiritual într-un seminar teologic exemplul vieţii spirituale personale. Este ceea ce aşteaptă seminariştii, în mod legitim, de la un părinte spiritual. De aceea, mesajul pe care l-aş transmite colegilor părinţi spirituali şi oricărui părinte spiritual este acela al valorii exemplului vieţii spirituale personale.

Mesajul pe care l-aş transmite seminariştilor este următorul: aveţi mare încredere în Dumnezeu, fiţi bucuroşi că sunteţi seminarişti, pregătiţi-vă bine să fiţi apostolii prin care mâine Dumnezeu va vorbi oamenilor.

Credem că numărul seminariştilor va continua uşor să scadă în următorii ani. Printre cauzele acestei stări de fapt sunt: constatarea absorbţiei reduse a absolvenţilor în vederea hirotonirii; lipsa sau pierderea înclinaţiei personale înspre preoţie; atitudinea uneori exigentă a rectorului și formatorilor și programul strict, în contrast cu dificultatea accederii spre hirotonire (cererea nu este egală cu oferta); taxele de cazare şi masă; posibilitatea frecventării Facultăţii ca student extern; o viziune mănăstirească şi de cazarmă a vieţii de seminar, considerată anacronică; numărul scăzut de comunităţi şi credincioşi greco-catolici; în unele cazuri, lipsa vizitelor dese la seminar şi a încurajării seminariştilor din partea ierarhilor.

Pe lângă aspectul negativ al diminuării numărului de seminarişti (un seminar cu seminarişti puţini este semnul unei continue secularizări a societăţii, semnul unei non-creşteri a Bisericii respective), trebuie valorificat aspectul pozitiv: puţinii seminariştii care rămân în seminar şi care se supun (rezistă) exigenţelor unei vieţi de seminar (supunerea faţă de superiori; respectarea programului de cursuri şi rugăciuni impus şi asumat; viaţa într-un spaţiu închis), chiar dacă puţini la număr, vor fi pregătiţi să înfrunte dificul-

tăţile vieţii sacerdotale greco-catolice româneşti; formatorii se pot ocupa mai bine de formarea unui număr redus de seminarişti.

După analiza acestor constatări este necesară identificarea câtorva soluţii care trebuiesc transformate în strategie de remediere. Dacă plecăm de la factorii responsabili instituţional, vom observa că Biserica va trebui să caute moduri de a absorbi seminariştii în vederea hirotonirii şi că ierarhul va trebui să viziteze mai des seminarul. Rectorul şi formatorii vor trebui să aibă o atitudine paternă, sacerdotală, de încurajare, şi să dialogheze cu seminariştii. Seminaristul însuşi va trebui să se implice mai mult în cultivarea propriei vocaţii la preoţie şi să nutrească entuziasmul şi dorinţa de a deveni preot. Programul seminarului va trebui să fie actualizat, mai lejer. Climatul din seminar va trebui să fie mai familial, să promoveze libertatea şi încrederea, vor trebui organizate activităţi precum excursii, sărbătorirea zilelor de naştere, astfel încât seminaristul să nu se simtă doar un anonim într-un sistem. Cât este posibil, taxele de cazare şi masă vor trebui reduse.

Fenomenul scăderii numărului de seminarişti nu trebuie văzut în mod îngust, numai la nivelul seminarului din Blaj; diminuarea numărului de seminarişti este un fenomen european, cauzat de secularizarea societăţii şi de schimbarea mentalităţii: în Europa şi România numărul de seminarişti din seminarele romano-catolice este în continuă scădere și chiar numărul studenţilor de la facultăţile de teologie ortodoxă din România este, aşa cum se întâmplă cu numărul studenţilor la majoritatea facultăţilor din ţară, într-o uşoară scădere.

Nu trebuie uitat totuşi că există încă seminarişti buni care se integrează în programul formativ al seminarului şi care sunt în continuare hirotoniţi.

Numărul vocaţiilor se va putea din nou ridica în decurs de 15-20 de ani, atunci când primele generaţii de preoţi hirotoniţi după 1990 vor ieşi la pensie.

Nu trebuie omisă viziunea conform căreia deasupra tuturor dificultăţilor – pe care personalul uman este chemat să le depăşească în măsura posibilităţilor – este Dumnezeu cel care conduce istoria instituţiilor Sale şi a slujitorilor Săi, inclusiv Biserica Greco-Catolică din România şi Seminarul Teologic din Blaj.

[39]

Anton Rusal

Seminarul blăjean în colinde şi folclor

Importanţa Blajului în spaţiul transilvan se reflectă în includerea lui în repertoriul popular de colinde şi cel folcloristic. Un astfel de subiect trebuie tratat de specialişti etnologi şi folclorişti; aici doar prezentăm câteva versiuni vechi de versuri care menţionează numele Blajului şi al şcolilor şi mânăstirilor sale.

Astfel, o primă variantă de colindă este următoarea:

Jos în Ţara Românească (bis) / R(efren) *Negură, negură / Dâmbră, dobră, elibră / Foaie verde iederă / Este-o grădină domnească* (bis) R / *Da' domnu-ne Iuonaşu* (bis) R / *S-o făcut călugăraşu* (bis) R / *La colidiie la Blaju* (bis) R / *Şi doamna sa Iuoniţă* (bis) R / *S-o făcut călugăriţă* (bis) R / *La colidiie-n Bistriţă*[1].

O variantă foarte asemănătoare cu aceasta se află în antologia *Colindatul tradiţional românesc. Sens şi simbol*, Prefaţă, antologie şi glosar de Sabina Ispas, Ed. Saeculum Vizual, Bucureşti, 2007, p. 275:

Colo josu-i mai în josu-i / Frunză verde iederă, / Negură de la Dobră ielibră! / Ieşti-o grădină domniască, / Da' nu-i domn cin' s-o domnească, / Că domnuţu Ionaş / S-o făcut călugăraş / La mănăstire la Blaj / Şi doamnă-sa, Ioniţă, / S-o făcut călugăriţă / La mănăstire-n Băiţă. // Şi-o-nchinăm cu sănătate, / Rămâi, gazdă, sănătoasă, / Cu colindă veseloasă.

Textul este urmat de o notă a editorului: „Colinda – A.I.E.F., Fg. 4945a; localitatea Galda de Sus – jud. Alba; interpret: Man Vianu, 51 a.; culegător: Ilarion Cocişiu. Învăţată «ta' de cân' am fos' mic, de la Dărămuş Tiprean din Cetea. Feciorii şi copiii n-o prea ştie aici, la noi»".

1 Nicolae Constantinescu, *Discuţii libere: colinde, colindat, colindători*, în revista „Cultura", nr. 409, 19 martie 2013, cf. http://revistacultura.ro/nou/2013/03/discutii-libere-colinde-colindat-colindatori/

În tipologia realizată de Monica Brătulescu, *Colinda românească*, 1981, sub 215. *Face-m-aş călugăraş* au fost înregistrate numai patru variante: aceasta, plus una din Urisiu de Sus, Mureş (culeg. B. Bartók), alta din Tuşinu-Sâmpetru de Câmpie, Mureș, din colecţia lui Sabin V. Drăgoi, şi o a patra din arhiva I.C.E.D., tot din Galda de Sus, Alba. Iată mai jos varianta 298, Tuşin, jud. Cojocna:

Colo, colo, 'n valea mare, / Christos Domnului nostru / Este-o grădină domnească / N'are cine s'o plivească. / Haideţi cu toţi s'o plivim, / Domnului să-i mulţumim, / Că domnul său Toderaş / S'a făcut călugăraş, / La mănăstire la Blaj, / Şi doamnă-sa Toderiţă / S'a făcut călugăriţă, / La mănăstire'n Bistriţă (Sabin V. Drăgoi, *303 colinde cu text şi melodie.* Culese şi notate de…, Ministerul Cultelor şi Artelor. Comisiunea pentru Arhiva Fonogramică şi Publicarea de Folklor Muzical no. 1, Scrisul Românesc, (f.a) s1931t)[2].

Există de asemenea piese de folclor, de muzică populară, care includ tema ameninţării iubitei cu retragerea în mănăstirea de la Blaj dacă relaţia nu merge bine. Nu ştim acum să precizăm cât este de veche, dar solistul de muzică populară Nelu Albu de la Sibiu (sau Nelu Albu & Doiniţa Sâmbotin) cântă următoarea piesă:

Face-m-aş călugăraş: 1. Face-m-aş călugăraş / La mănăstire la Blaj, / Popii să mă spovedească / De dor sa mă lecuiască, / Să-mi ierte păcatele / Să pot face altele. / 2. Plin îi badea de păcate / Şi cum s-ar scăpa de toate / S-ar duce la mănăstire / Da-i cu gându la copile / Şi neveste măritate / Cum le-ar spovedi pe toate. / 3. Mândro, păcatele toate / Le-am făcut cu tine-n parte / Toate păcatele mele / Le-au făcut buzele tale / Dacă nu mă vrei pe mine / Mai bine la mănăstire. / 4. Patima şi doru tău / Le ştiu, bade, numai eu / Eşti mândru, bine făcut / La iubit eşti priceput / Pătimaş şi-un pic drăcos / Cum îi omu mai frumos.[3]

Altă variantă este următoarea:

Măi Ioane, Ionaş, / Face-te-ai călugăraş / La mănăstire la Blaj; / Cu mâinile pe psaltire / Cu ochii după copile; / Cu mâinile pe icoane, / Cu ochii după cucoane!

---

2 *Ibidem*.

3 http://www.trilulilu.ro/muzica-diverse/nelu-albu-doinita-sambotin-facem-as-calugaras; https://www.versuri.ro/versuri/nelu-albu-face-m-as-calugaras-_37p6.html


MDCCCLXXXIV

Cuvânt însoțitor

După *Școlile Blajului în pagini memorialistice* (Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2015) apare o carte complementară consacrată Seminarului Teologic din Blaj, înmănunchind, de asemenea, pagini memorialistice și literare. Este alcătuită de părintele Anton Rus, directorul Departamentului Blaj al Facultății de Teologie Greco-Catolică din cadrul Universității Babeș-Bolyai, care s-a dedicat cu pasiune studierii istoricului acestei „fântâni a darurilor", care de-a lungul timpului a purtat mai multe nume: Seminar Teologic, Academie Teologică, Institut Teologic, Facultate de Teologie; oricum s-a numit, a constituit, cu o dureroasă sincopă în anii comunismului, școala-emblemă a Blajului.

Nume mari ale istoriei noastre, ale Bisericii și ale culturii române au fost seminariști ai Blajului și cele mai multe pagini cuprind sentimente și cuvinte de aleasă recunoștință pentru anii de formație în acest „sfânt azil de învățătură", ca să preluăm o sintagmă a lui Nicolae Iorga despre Școlile Blajului.

Cele aproape patruzeci de texte sunt scrise într-un registru stilistic variat, dar au ca notă comună duioșia aducerii-aminte și sentimentele de vie gratitudine. Cum este și firesc, cele mai multe îmbracă haina stilistică a „amintirilor": paginile lui Grigore Moisil, vicarul Năsăudului, ale lui Vasile Moldovan, memorialistul pașoptismului transilvan, ale fratelui său, preotul Isaia Moldovan, în care aflăm date inedite, neștiute de mulți istorici literari, despre poetul Andrei Mureșanu ca seminarist blăjean în perioada 1836-1837; ca și emoționantele aduceri aminte din *Firul tors din caierul vieții* ale Cardinalului Alexandru Todea, ale Episcopului Ioan Ploscaru, ale istoricului și preotului blăjean Ștefan Manciulea, ale protopopului Ioan Roșca, care a ținut chiar un „jurnal" de seminarist teolog.

De mare interes istorico-literar sunt articolele și evocările ce privesc relațiile lui Eminescu, în anii tinereții sale, cu Seminarul și seminariștii blăjeni, care completează capitolul *Eminescu și Blajul*, un capitol important de biografie eminesciană, pagini care au oferit informații pentru studiile biografice de mai târziu, semnate de G. Călinescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Crețu ș.a.: găzduirea lui Eminescu la începutul verii anului 1866 la

Seminarul Teologic, invitația pe care o face seminariștilor blăjeni de a participa la prăznuirea memoriei lui Ștefan cel Mare în anul 1871 la mânăstirea Putna, concepută ca o manifestare de unitate națională și care este adresată seminariștilor blăjeni pentru că la Blaj, spune poetul, s-a născut „conștiința națională a românilor”.

De un farmec narativ aparte sunt paginile evocatorilor Blajului Al. Lupeanu-Melin (*Clericii la cules de vie*) și Septimiu Popa care, în *Caravanele Ardealului*, înfățișează crâmpeie semnificative din viața Seminarului, pe care Ion Agârbiceanu le inserează în romanele sale cu reflexe autobiografice *Arhanghelii* și *Licean... odinioară*.

Memorialiștii nu uită să amintească și câteva priorități culturale ale Blajului: aici a încolțit ideea de a scoate primul periodic românesc, idee pe care mai apoi Timotei Cipariu a transferat-o, la Brașov, fostului său elev George Barit. Tot de Blaj sunt legate începuturile teatrului românesc; aici s-a „urnit carul Thaliei Române”, cum scrie un ziarist blăjean, prin reprezentarea primei piese din dramaturgia transilvană, *Ecloga pastorală* de Timotei Cipariu, actori fiind seminariștii blăjeni.

Cartea oferă și linii de portret biografic ale unor ierarhi și cărturari blăjeni: mitropolitul Vasile Suciu, canonicul Augustin Bunea, compozitorul Iacob Mureșianu.

Sunt și câteva pagini inedite, necunoscute chiar celor care au studiat în amănunt trecutul istoric și cultural al venerabilei urbe scolastice; mă refer la cele semnate de profesorul sălăjean Leontin Ghergariu, un mare admirator al Blajului, pe care l-am cunoscut în vremea studenției mele clujene și m-am împărtășit din bogatele sale cunoștințe despre presa blăjeană; paginile lui Octavian Hodârnău, cu *Amintiri premergătoare Marii Adunări de la Alba Iulia*, ale preotului Ioan Șerban despre suferința unor parohi mureșeni condamnați în 1951 pentru tăria credinței lor greco-catolice, ale teologilor Ovidiu Palcu și Valeriu Median ș.a.

Cu un cuprins atât de variat și cu pagini captivante prin gingășia amintirilor și a evocărilor unor oameni și întâmplări de mult trecute, cartea constituie o contribuție la mai deplina cunoaștere a Școlilor Blajului, iar aceste rânduri de „cuvânt însoțitor” – un îndemn la lectură.

Ion Buzași


MDCCCLXXXIV

Proiectul de față este rezultatul implicării studenților din cadrul Facultății de Teologie Greco-Catolică, Departamentul Blaj al Universității Babeș-Bolyai, în orele de seminar la disciplina Practică omiletică. *Munca de identificare și transcriere a textelor s-a efectuat sub coordonarea conf. univ. dr. pr. Anton Rus. Au contribuit următorii studenți:*

Pr. Horia-Nicolae Bârsan
Pr. Fabian Blaj
Vasile-Ovidiu Ciulea
Pr. Lucian Gheletuş
Pr. Alexandru Lepădatu
Pr. Ionel Maier
Ioan-Marcel Marcu
Ştefan Nuţ
Florin Paraschiv
Ioan-Constantin Parhon
Pr. Adrian-Ioan Popa
Nicolae-Dumitru Răchiţan
Pr. Radu-Vasile Roşu
Sr. Paula-Maria Rus (CIN)
Pr. Teodor Ruţă
Pr. Călin-Viorel Suciu
Sr. Emilia Trif (CIN)
Sr. Angela Voicu (CIN)
Marinel Bălaj
Anghel Ştefan Bogin
Cornelia-Angela Bogin (Gabor)
Pr. Vasile Costea
Vlad-Dorian Făgeţan
Georgeta-Silvia Fărcaş
László-Gabriel Gábor
Pr. Ioan Hoca
Pr. Gheorghe Lupea
Adriana Oltean
Cătălin-Mihai Oltean
Pr. Nicolae Oltean
Dumitru Petru
Culae Ioan Raţiu
Adrian Roşca
Emilia Lucreţia Rusu
Pr. Marian Stoicănescu
Lenuţa Suciu
Sergiu-Ion Ştefănescu
Nicolae-Cristian Tăbăcariu



BIBLIOGRAFIE

1. AGÂRBICEANU, Ion, *Arhanghelii*, Ed. Luceafărul, Sibiu, 1914.
2. AGÂRBICEANU, Ion, *Licean... odinioară*, ediție îngrijită, prefață și notă asupra ediției de Ilie Rad, Postfață de Cristian Bădiliță, Ed. Vremea, București, 2020, Colecția „Mica Romă XXI” nr. 3.
3. BUZAȘI, Ion, *Mihai Eminescu şi Şcolile Blajului. O menţiune de istorie literară*, în „Lumină din Ardeal”, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2004, pp. 139-141.
4. BUZAȘI, Ion, *Scriitorii români și Blajul*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1998.
5. CACOVEANU, Ştefan, *Amintiri despre Eminescu*, Ediţie îngrijită de Corneliu-Remus Cacoveanu, Prefaţă de Ion Buzaşi şi Ion Mărgineanu, Ed. Dacia, Cluj-Napoca 2000, pp. 21-29; 41-46.
6. DĂIANU, Elie, *Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contimporanilor*, Sibiu, 1914, ediţia reeditată de Ion Buzaşi, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2000, pp. 12-15.
7. DETEȘAN, Daniela, *Dosarul procesului lemenian*, vol. I, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, pp. 219-220.
8. DUICĂ, G. Bogdan, *Titu Maiorescu şi Mihai Eminescu. Documente din Blaj*, în „Societatea de mâine“, an. I, 1924, nr. 14, p. 104.
9. GHERGARIU, Leontin, *Extra muros*, în: Constantin Dumitrescu, „Din lunga timpului bătaie. Anul 1918 în amintirile unor martori oculari”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, pp. 259-262.
10. GHERMAN, Traian, *Mitropolitul Vasile Suciu. Amintiri*, în „Astra blăjeană”, Blaj, an. XXI, nr. 4 (85), decembrie 2017, pp. 8-12.
11. GIURGIU, Augustin, *Confesiunile unui preot*, Ediţie de Vasile Conţiu, Ed. Veritas, Târgu-Mureş, 2019.
12. IORGA, Nicolae, *Neamul Românesc din Ardeal şi Ţara Ungurească*, vol. II, Bucureşti, 1906, pp. 415-416, reluat în Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, ediţie îngrijită,

prefaţă şi tabel cronologic de Lucian Cursaru, Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, pp. 236.
13. *Învățământul teologic greco-catolic din România interbelică față în față cu standardele pontificale. Rezultatele inspecției apostolice realizate în seminariile și școlile diecezane superioare de băieți, de rit bizantin, din România*. 1938, Ediție de Cristian Barta, Ciprian Ghișa, Dumitru Petru, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010.
14. LUPEANU-MELIN, Alexandru, *Scrisoare din Seminarul Blajului*, în „Prionos regretatului canonic Dr. Augustin Bunea, compus şi închinat de redacţiunea revistei culturale «Răvaşul» din Cluj", coord. Dr. Elie Dăianu, Tip. Carmen, Petru P. Bariţiu, Cluj, 1910, pp. 1-5.
15. LUPEANU-MELIN, Alexandru, *Evocări din viaţa Blajului*, 1937, Blaj, Tipografia Seminarului Teologic.
16. MACAVEI Victor, *Prionos regretatului canonic Dr. Augustin Bunea, compus şi închinat de redacţiunea revistei culturale „Răvaşul" din Cluj*, coord. Dr. Elie Dăianu, Tip. Carmen, Petru P. Bariţiu, Cluj, 1910, pp. 30-32.
17. MANCIULEA, Ştefan, *Povestea unei vieţi*, ediție îngrijită de Ștefania Manciulea și Ion Buzași, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1995, pp. 42-53.
18. MANCIULEA, Ştefan, *Istoria Blajului. Monografie istorică şi culturală*, ediţie îngrijită de Mircea Popa, Ed. Astra, Blaj, 2001, la pp. 36-37 și 91-96.
19. MAXIM, Protoegumen Atanasie, *Memorii*, Ed. Scriptorium, Baia Mare, 2009, pp. 29-32.
20. MEDIAN, Valeriu, *Părintele profesor dr. Ioan Mitrofan – eroul basmelor teologilor aflaţi la cea de-a doua tinereţe*, în „Credinţă şi viaţă. Părintelui profesor Ioan Mitrofan, la 65 de ani de viaţă şi 35 de ani de preoţie", coord. William A. Bleiziffer, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, pp. 69-80.
21. MOLDOVAN, Isaia, *Din întâmplările vieţii*, în „Gazeta Transilvaniei", Braşov, numerele din octombrie 1898 – februarie 1899; reeditate: Isaia Moldovan, *Din întâmplările vieţii. Note şi schiţe*, Ediţie şi studiu introductiv Nicolae Dumbrăvescu, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 1,

7-21, 88, 90-91; reeditate de Ion Buzaşi şi Marcela Ciortea, *Şcolile Blajului în pagini memorialistice*, Ed. Aridia, 2004, pp. 9-15.

22. MOLDOVAN, Vasile, *Memorii din 1849-49*, ediţie îngrijită, studiu introductive, glosar şi notă asupra ediţiei de Serafim Duicu, Ed. Tipomur, Târgu-Mureş, 1995, pp. 13-18, 23-29.
23. PALCU, Ovidiu, *Renaşterea Bisericii Durerii*, ediţie de Dimitrie Poptămaş, Târgu Mureş, 2011, pp. 14-18, şi pp. 60-91.
24. PLOSCARU, Ioan, *Bucurii şi speranţe*, Ed. Helicon, 1998, pp. 153-169. A se vedea şi Episcop Ioan Ploscaru, *Despre Şcolile Blajului*, în „Cultura Creştină”, Blaj, oct. 1994, pp. 13-19.
25. POP Macedon, *Vicarii năsăudeni*, ed. a II-a, ed. Adrian Onofreiu, Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014, pp. 183-188 (ediţia I: Macedon Pop, *Activitatea Vicarilor foranei episcopești greco-catolici din districtul Năsăudului, dela înființarea Vicariatului până la Vicarul Anchidim Pop inclusive*, editată de Maxim Pop, retipărire, coreasă și adausă după „Albina din 1875”, Budapesta, 1875); autobiografia sa este publicată şi în „Arhiva Someşană“, nr. 4, 1926, pp. 24-44.
26. POPA, Ioan, *Blajul. Biografii paralele*, Alba Iulia, 1998, pp. 120-124.
27. POPA, Septimiu, *Caravanele Ardealului. Micii apostoli ai ideii naţionale. Pagini luminoase din trecutul Ardealului românesc*, Tip. Diecezană, Cluj, 1938, 152 p.; ediţia a II-a îngrijită şi prefaţată de Ion Buzaşi. Apare sub egida Centrului Cultural „Jacques Maritain” Blaj, Ed. Didactica Nova, Craiova, 2004, pp. 36-38, pp. 84-87, pp. 91-94, 95-97, pp. 115-118, pp. 119-124.
28. RUS, Anton, *Programul vieţii liturgice-spirituale şi îndrumarea sufletească în Seminarul Teologic Greco-Catolic „Bunavestire” din Blaj*, în vol. „Părintele spiritual într-un Seminar Teologic: portret şi misiune”, coordonatori: Anton Rus şi Vincenzo Lai, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 255-277.
29. RUS, Anton, GERMAN, Aura, *Catacombe şi lumini. Viaţa Pr. Ioan Roşca în timpul persecuţiei Bisericii Greco-Catolice*, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 141-148.
30. Simin [Alexandru CIURA], *Icoane din Seminar. Meditaţii*, în „Unirea“, Blaj, 1900.

31. SOLOMON, Adrian, *Mărturii ale implicării teologilor blăjeni în înfăptuirea Marii Uniri*, în „Astra blăjeană”, Blaj, nr. 4 (89), decembrie 2018, pp. 2-3.
32. *Şcolile Blajului în pagini memorialistice*, Antologie, prefaţă şi note bio-bibliografice de Ion Buzaşi şi Marcela Ciortea, Ed. Aridia, 2004, ediţia a II-a, Ed. Ecou Transilvan, 2015.
33. ŞERBAN, Ioan, Pr., *Procesul din Vinerea Mare*, Tip. Mediaprint, Târgu Mureş, 2000.
34. TODEA, Alexandru, *Firul tors de mine din caierul vieţii de suferinţă. Închisoarea din Gherla, 1948*, manuscript autobiografic, p. 73, după Maria Keul, *Firul tors din caierul vieţii. In memoriam IPSS Dr. Alexandru Cardinal Todea*, în „Cultura Creştină”, Blaj, nr. 3-4, 2002, pp. 7-34.